

כתב עת ישראלי לתקשורת

Media Frames

Israeli Journal of Communication

כתב עת של האגודה הישראלית לתקשורת

מසגרות מדיה

כתב עת ישראלי לתקשורת

20

**עורר
פרופ' הלל נוסק**

**תשפ"א (אביב 2021)
האגודה הישראלית לתקשורת**

Media Frames

Israeli Journal of Communication

Prof. Hillel Nossek, Editor

עיצוב השער: ליאור ניגר; ד"ר מtan אהרון
עריכת לשון: ד"ר עמית קמה
סדר ועימוד: ד"ר מtan אהרון
הפצה: האגודה הישראלית לתקשורת
אוניברסיטת בר אילן
בית הספר לתקשורת - בניין לאוטמן 109
רחוב מקס ואנה ווב- קמפוס האוניברסיטה
מיקוד 5290002

Mail.isca@gmail.com

מערכת כתב העת

פרופ' אל' אברהם, אוניברסיטת חיפה
ד"ר מtan אהרון, אוניברסיטת אריאל בשומרון
ד"ר קרן איל, המרכז הבינתחומי הרצליה
ד"ר תמר אשורי, אוניברסיטת תל אביב
פרופ' ברינה רינה בוגוש, אוניברסיטת בר-אילן
פרופ' מנחם בלונדהיים, האוניברסיטה העברית בירושלים
ד"ר דוד לוי, המסלול האקדמי המכללה למנהל והאוניברסיטה הפתוחה
פרופ' אורן מאירט, אוניברסיטת חיפה
ד"ר אלה מנדייז, המכללה האקדמית כנרת בעמק הירדן
ד"ר עדית מנוסבץ, המכללה האקדמית כנרת
ד"ר עמית קמה, המכללה האקדמית עמק יזרעאל
פרופ' נעמה שפי, המכללה האקדמית ספיר

©

כל הזכויות שמורות לאגודה הישראלית לתקשורת
אוניברסיטת בר אילן
בית הספר לתקשורת - בניין לאוטמן 109
רחוב מקס ואנה ווב- קמפוס האוניברסיטה
מיקוד 5290002
טל: 03-5317061
מסט"ב ISSN 2617-5290

האגודה הישראלית לתקשורת נוסדה ב-1996. **מסגרות מדיה** הוא כתב העת האקדמי של האגודה המפרסם דרך קבוע, לפחות פעמיים בשנה, מאמרים מקוריים בעברית בכפוף להערכת עמיתים (Peer Review) העוסקים בחקר התקשורת ובמיוחד בחקר התקשורת הישראלית. לצד המאמרים מתפרסמים גם דוחות מחקר, דיוונים וסיקורות וביבליוגרפיה.

עורכי מסגרות מדיה:

- פרופ' מוטי ניגר (גיליאן 1)
פרופ' עקיבא כהן (גיליונות 8-2)
פרופ' גבי וימן (גיליונות 9-14)
פרופ' הלל נוסק (גיליונות 20-15)
ד"ר יובל גוז'נסקי (החל מגיליאן 21)

נשיא כבוד של האגודה: פרופ' אליהו כ"ץ

יו"ר האגודה: פרופ' חיים נוי

ראשי האגודה בעבר:

- פרופ' דן כספי ז"ל (1999-1996)
פרופ' הלל נוסק (2003-1999)
פרופ' יחיאל לימור (2006-2003)
פרופ' מוטי ניגר (2009-2006)
פרופ' נעם מלשטייר-לטר (2012-2009)
פרופ' חוה תדהר (2015-2012)
פרופ' איתן גלבוע (2018-2015)

מצירת האגודה: גב' שריית נבו

חברי הוועד המנהלי:

- פרופ' אורן מאירט
ד"ר ארנת טוריין
ד"ר חן סbag בן-פורת
ד"ר מתן אהרון
ד"ר נעם תירוש
פרופ' רפי מנ

יו"ר פורום צעירים : ד"ר חן סbag בן-פורת

תוכן העניינים

א

דבר העורך – הלל נוסק

דברים לזכרו של אורן סופר ז"ל

דוד לוין

1

בין מונולוג לדיאלוג: על השקפתו ועובדותו של אורן סופר

מאמריהם מקוריים

גילעד גרינולד ומעוז רוזנטל

יציבות, מגון ואידאולוגיה בתשומת הלב התקשורתי לנושא מדיניות ציבורית

8

בתקופה הבחירות 2019-2020

34

רבeka נריה-בן שחר

"לימוד התורה שלנו מגן ושומר גם עלייכם": המՏגור של תקופות הכינון של

ממשות ישראל האחרונית (2013-2020) בימוניהם החרדיים

חימי חגי

"שם ממחישה על הנזק שהם עושים לענף שלהם": התפתחות העיסוק העיתוני

62

והشيخ המקטוציאי בעיתונות הספרט 1949-2013

85

יעקב אופיר, חנן אל רוזנברג ורפאל טיקוצ'ינסקי

תבאלת המ██בים: ניתוח ביקורתית ומטא-אנליזה של הנחיות ארגון הבריאות העולמי

להגבלת השימוש ב██בים בקרב ילדים

עיבוד חדש של מאמר שפורסם בעבר בשפה האנגלית

גרנט בוטצ'ארט ואמיר הר-גיל

שמונה סוגיות בתהליך האטי של קבלת החלטות בעשיית סרטים תיעודיים

108

בעיני יוצרים ישראלים

בשדה מחקר התקשורות: דוחות מחקר

חו סבג-בן פורת

דפוסי שימוש של עוזרים פרלמנטריים בראשות החברתיות כמתווכים עברו

129

החוקקים בישראל, בגרמניה ובארצות הברית

תקציריהם באנגלית

- Gilad Greenwald and Maoz Rosenthal
Stability, Diversity, and Ideology in Media Agenda Setting of Public Policy Issues in Israel's 2019-20 Election Period 138
- Rivka Neriya-Ben Shahar
"Our Tora-study also defends and saves you": The Founding and Framing of the 2013-2020 Israeli Government in the Ultra-Orthodox Daily Newspapers 139
- Haim Hagay
"They don't think about the damage they cause to the profession"
The Evolution of the Professional Discourse in the Israeli Sports Press Between 1949 and 2013 140
- Yaakov Ophir, Hananel Rosenberg and Refael Tikochinski
Media Panic: A Critical Review of the World Health Organization Guidelines on Screen Time for Children 141
- Garnet C. Butchart and Amir Har-Gil
Reflection as Ethical Process in Documentary Film: Eight Decision-Making Issues 142

דבר העורך

קוראות וקוראים נכבדים,

גיליון זה, המוגש לכם כאן, יוצא לאור בתקופה לא קלה לכל ישראל ולקוראים בפרט. למרות המכשולים, הצלחנו להשלים את ערכית גיליון 20. על אף הקשיים ולמרות שלא נתכנסו לכנס השנתי כבר שנתיים; במאצים משותפים של הכותבים ושל מערכת **מסגרות מדיה**, השופטים האנונימיים הייעילים והמעשירים והשותפים, עורך הלשון המצויין ד"ר עמית קמה והמפיק המעלוה ד"ר מתן אהרוןוי, הצלחנו להעמיד גיליון מלא בהתנדבות מלאה. תודתי, ואני משוכנע שגם תודכם, לכל המשתתפים בתהליך העריכה וההפקה על המאמץ המיר奇 בזמנים אלה ועל תרומתם שלא تسולא בפז (תרתי ממש) להשלמתו ולהוצאתו לאור של גיליון זה. אני מאמין שהמשך הפיקתו של כתוב העת מעיד באופן מוחשי על החיווןיות ועל העוצמה של קהילת חוקרי התקשורות בישראל. זאת, על אף אי היכולת להתכנס ולקיים את הכנסים השנתיים חרב המאצים הכבירים, שעושה יושב ראש האגודה הישראלית לתקשורת, פרופ' חיים נוי, לשמור את קיומה ואת המשך ההוצאה לאור של **מסגרות מדיה**.

ובנימה אישית, אני מסיים עם גיליון זה את משמרתי כעורך **מסגרות מדיה**. אני מודה לכל מי שבחור ותמק בעבודתי לאורך כל התקופה: ליושבי ראש האגודה, למזכירי האגודה, לד"ר מתן אהרוןוי, שהתנדב להמשיך להפיק את הגיליון לאחר ששיסים את תפקידו כמזכיר האגודה, ולעוורכי הלשון המעלויים שהתנדבו למשעה להציג את כתוב העת בהתנדבותם, ד"ר אבשלום גינוסר בגליונות 17-16 וד"ר עמית קמה בגליונות 20-18. אני מעביר את התפקיד לעורך הנבחר הבא: ד"ר יובל גוזינסקי. נאחל לו הצלחה במשימה החשובה לשמר ולקדם את כתוב העת ואת המסורת האקדמית החשובה שביסטו קודמי בתפקיד. המשכתי, כך אני מקווה, לשמר על מסורת זו ואני מעביר עכשו את השרביט באמונה שהיא תקובד ותישמר גם במשמרת החדשה.

ומה בגליון? לפני זמן לא רב נפרדנו מפרופ' אורן סופר, חבר בולט בקהילה שלנו שהלך לעולמו בטרם עת. ביקשנו מ"ד"ר דוד לוין, חברו לעובודה שנים רבות וחבר אישי, להעלות על הכתב דברים לזכרו אותם אפיין בכותרת "בין מונולוג לדיאלוג: על השקפותו ועובדותו של אורן סופר".

במדור **מאמרים מקוריים** ארבעה מאמרים. שניים מהם עוסקים בבחירות האחרונות של השנה 2020-2019 מנקודת מבט שונות. האחד הוא מאמר של ד"ר גילעד גרינוולד וד"ר מעוז רוזנטל שכותרתו: "יציבות, מגוון ואידאולוגיה בתשומת הלב התקשורתית לנושאי מדיניות ציבורית בתקופת הבחירות 2019-2020". המאמר בוחן את סדר היום התקשורתי בישראל ביחס לנושאי מדיניות ציבורית בתקורת המודפסת המרכזית. המחברים מסיקים שהבחירות לכשעמן לא מספיקות להוות נושא בולט בסדר היום התקשורתי והוא הופכות לכלה רק כאשר כלי התקשות וтопסים בחירות מסוימות כאירוע מכונן. המאמר השני מאות ד"ר רבקה נריה בן שחר, שכותרתו: "ילימוד התורה שלנו בגין ושומר גם עליהם": المسؤولות התקופות הכינון של ממשלות ישראל האחרונות (2013-2020) ביומנים חרדיים", מתבסס על יומנים מודפסים וחוקר את הדימויים והיצוגים של מערכות היחסים בין חרדים לפוליטיקה הישראלית. נראה שלפחות מבחינת חוקרי התקשורת, העיתונות

המודפסת עוד לא נעלמה כלל. נראה שהדיוון לא תם בתקופה שאותה בchner המחוקרים ; והארועים הטרוגיים בהר מירון ובגביעת זאב מעוררים את המשך השיח ובסיס מעניין למחקר המשך בנושא.

תחום מחקר מעניין בעולם ובישראל הוא העיסוק בסיקור העיתונאי של תחום הספרות. מאמרו של ד"ר חיים חגי "ישום מחשבה על הנזק שהם עושים לענף שלהם": התפתחות העיסוק העיתונאי והשיח המכווני בעיתונות הספרות 1949-2013" מנתח את ההיסטוריה של התמקצעות עיתונות הספרות ואת האופן שבו התפתחה ושימרה הקהילה העיתונאית המקצועית את גבולות התחום כנגד חדרה של מי שאינו מוגדרים כעיתונאי ספרט מקצועיים בתחום.

עד כאן עוסקים המאמרים בעיתונות ובעיתונות. המאמר הבא עוסק במסכימים בכלל ובתקופה الأخيرة בפרט. מאמרם של ד"ר יעקב אופיר, ד"ר חנןאל רוזנברג ורפאל טיקוצ'ינסקי "תבħaltħ massicji: nittuha bixxorti u mat-tnejha" מנתח את הנחיות למניעה ולהגבלה של זמן המשך בקרבת פעוטות ולילדים בגיל במסכימים בקרבת ילדיהם" מנתח את ההנחיות למניעה ולהגבלה של זמן המשך בקרבת פעוטות ולילדים בגיל הגן. המאמר מציג מטה-אנגליזה של מחקרים בתחום ומציע המלצות לניסוח כללי התנהגות, הנחותים בכלל ובימים כמו אלה שעברו עליינו בשנה האחרונות ובימים האחרונים של מבצע "שומר החומות" בפרט.

בmdor נפרד מוצע מאמרם של ד"ר גראנט בוטצ'ארט ופרופ' אמיר הר-גיל, המציג עיבוד חדש של מאמר שפורסם בעבר בשפה האנגלית: "Shifting Sogieties in the Early Stage of the Adoption of Unsettled Policies by the State". נושא האתיקה ביצירה התייעודית עולה מדי פעמיים בקשרו וציבורי כמו, למשל, הדיוון לאחרונה בסדרה הדוקומנטרית *המניע*, שיצרו תלמידים ואסף סודרי ושורדה ביש צוקו. הדיוון בחן שני היבטים: שאלת השחוור ושאלת הזיהוי של הגיבור. המאמר הנוכחי מתמקד בתהיליך קבלת החלטות בתחום עשיית סרטים תיעודיים. על בסיס ראיונות שנערךço על פני תקופה של עשר שנים עם אנשי מקצוע – יוצרים סרטים תיעודיים בישראל – זהה שמנעה סוגיות מרכזיות הקשורות לקבלת החלטות ביצירת סרטים תיעודיים. החוקרים סוברים שעיוון בשמונה נקודות אלה, כפי שבאו לידי ביטוי במחשוביהם של בעלי מקצוע בתחום העשייה התייעודית, הוא תהיליךatri בלבת העשייה. אפשר להוסיף גם שזהו תהליך האמור להיות מהותי לעשייה.

בmdor בשדה מחקר התקשות: דוחות מחקר מובא תקציר עבורות הדוקטור של חן סבג-בן פורת: "Dissertations on the Use of Parliamentary Committees in the Control of the Government in Israel, Germany and the United States".

לא יותר לי אלאalach קרייה מהנה ושימוש נרחב במאמרים להוראה ול齐tot.

הלל נוסק

דברים לזכרו של אורן סופר ז"ל

בין מונולוג לדיאלוג: על השקפתו ועובדותו של אורן סופר

דוד לוין*

במחקר הספרות קיימת במהלך השנים דילמה של סופרים מול יצירה: האם יש לראות את הספרים, קורות חייהם ומערכות האמונה שלהם ככלי שלאורו יש לקרוא את עבודותיהם או שמא צריך לנתק את הידע על מי שהיו או מהיידע על השקפת עולםם ולקרוא את היצירה כפי שהיא, עם ארגז הכלים שחקר הספרות מעמיד לרשות המנתח? כתיבת סקירה על דמותם של הוגים או חוקרים שהלכו לעולם יכול להתבצע מתוך בחירה דומה באמצעות מיפוי מksamלי ומועל של עבודתם או דרך ניסיון להבין את ההיגיון או המסר שעמדו בבסיסה. בתפיסה הראשונה טמון שביב של השקפה פוזיטיביסטית לפיו החוקר אינו אלא "זובוב על הקיר", טנאי מיום העושה את מלאכתו. אורן סופר לעיתים הציג את עצמו ככזה. באחת השיחות שלו לי איתו, הוא אמר: "מה אני ואתה עושים למחיתנו? אנחנו יצרנו טקסטים. קמים בבורק ומייצרים לעולם עוד ועוד טקסטים". אבל לאחר קריאה מוחודשת בעבודתו לצורך כתיבת דברים אלו, אני למד כי סופר לא היה רק אדם "המייצר טקסטים" לפי הזמנה, מבלי שימושו ממנה נמצא בהם. אני מਸיק זאת מכיוון שאסופה הטקסטים שהותיר אחריו אינם אוסף אקלקטישל מידע ונונויים, אלא צורר מובנה החוזר על עצמו של אמירות על העולם. במקרים אחרים, אני סבור כי ניתן לזרות נרטיב עמוק בסיפור שחזרשוב ושוב, שייתכן ששייקף את האופן שבו התבונן חברנו על המציאות. במרכזו של נרטיב זה עומדים זה מול זה שני עולמות: האחד, עולם יציב, ממשמע ומרתבת. עולם הנשלט על ידי יצרני "מונולוגים", טקסטים המשקפים כוח ושמטרתם לשכנע בהיותם "אמת". ואילו השני הוא עולם חתרני, אלטרנטיבי במידה מה, המאכלס ביוצרני פורמטים וtekstes, המותירים חופש ליציריהם ולפרשיהם ושאים חותרים לאמות גדולה אחת. שני עולמות אלו סובוכים זה בזה בעבודתו ומצויים בעימומיים שאינם כלים.

האם אורן סופר מזווהה אישית עם שני העולמות או עם אחד מהם? לכל הפחות, כפי שהכרתי אותו, נראה היה בו משניות. בניסיבות מסוימות הוא היה איש הסדר והמשמעת. מנהל קפדן שירד לפרטים ודיקדק בהם, שתבע שלמות מעצמו ומאחרים ולא חש מעימותים עם ממוניים, עמייתים וסטודנטים. יחד עם זאת, לעיתים היה אדם עדין וمتפשר. בכיתות שלו הוא כפה כללים, אבל בבד שנא להרצות מתוך נייר שכתב ואהב לשוחח. בתחוםים מסוימים הוא "עלםipi הספר", אבל בה בשעה פילס לו דרך משלו גם בחים האישיים וגם בקרירה המקצועית. האם די בכך כדי לקשור אותו לעובדה, שדנה ביחסים מורכבים בין שני עולמות? קטונתי, ואולי זה בלתי ראוי להשליך מהיכרות אישית עם אדם על עבודתו. אסתפק איפה בלהניח על השולחן את מורשתו

* ד"ר דוד לוין (ddnsle@gmail.com), המסלול האקדמי – המכללה למנהל והאוניברסיטה הפתוחה

האינטרקטואלית הסדרה; את מה שנראה כקולו הבורר בדיון שאנו מנהלים לגבי החברה בת זמננו.

ראשית הדרך: עיתונות ושיח

אתחל את הדיון בהגותו של אורן סופר בעיון בעבודת הדוקטורט שלו, שפורסמה בספר (סופר, 2007) ונסובה סביר עיתון **הצפירה**. עיתון זה פעל ברוסיה הצארית מן המאה ה-19 והיה יוצא דופן הן לעומת מכלול העיתונים היהודיים של תקופתו והן לעומת העיתונים בשפה העברית שכבר היו נפוצים באותה העת. העיתון פנה לקהל יעד ייחודי: קהל אליטיסטי שהתגבש במרכז אירופה ובמרכזו ותיעב את החשיבה היהודית "הגלותית", שהתבטאה בשפת הפלפול הפרשנית: שפה אמותונאלית, דיאלוגית, מתדיינית ודיאלקטיבית, שהתבססה סביר פרשנות הנאמר בספריו הקודש. אותו קהל העריך דזוקא את החשיבה המודרניסטית, המדעית והעובדתית, שהתבטאה בשפת כתיבה חסכנית ובהקפדה על "עובדות בלבד". סופר עקב בעבודתו אחר חיים זיגי סלומינסקי, מייסדו של **הצפירה**, איש מדע שאף זכה לפרס על אחת מהמצאותיו. בעיתונו, כפי שמתאר סופר, הוא שם דגש על כתיבה חסכנית ולא רגשית, המסתמכת על עובדות בלבד. הוא סייר במקבילים, סיפורים ומאמרי פובליציסטיקה, מכיוון שלא ראה שיש בהם ידע "מעיל". הוא הדגיש כי תפקידו של העיתונאי הוא להקנות ידע אמפירי לקהל ולצמצם ככל האפשר את הפער בין "עולם האובייקטים" לבין הציבור. ברוח זו הקיים וטיפח בעיתונו, בין היתר, מדור מדעי. ממשיך דרכו, נחום סוקולוב, גיון את העיתון ונגיש את אותה השפה כדי לקדם רעיון אחד לאומיות עברית. הוא כבר התיר את כניסה של מאמרי פובליציסטיקה, אך המשיך את הקו של שיח "מודרניסטי" מבוססעובדות.

הרחבות תיאורתיות

עבודת הדוקטורט של אורן סופר שימשה עבورو כנקודת זינוק לשורה של מאמריהם תיאורתיים אותו פרסם בין השנים 2005-2013. במאמריהם הללו הוא הציג מודלים, שבכולם חוזרים וניצבים זה כנגד זה שני העולמות הטקסטואליים שהעסיקו אותו: עולם של טקסטים, הטוענים לשיקוף מציאות מקובעים ו"סופיים"; ולעומתו, עולם של טקסטים פתוחים, המזמינים דיאלוג עם ובין קוראים. מאמרו "אובייקטיביות ודייאלוג כאידיאלים מתחדים בעיתונות האמריקנית" (Soffer, 2009) הוא הקרוב ביותר לרוח העבודה הדוקטורט. מאמר זה נוגע בהבדלים שבין שתי מסורות של עיתונות הארץות הארץית: האובייקטיבית והדייאלוגית. למעשה, ניתן לראות במודל זה פיתוח של הרעיון אותו הציג בניתוח של **עיתון הצפירה**, לפיו התקיימו בחברה היהודית בשלבי המאה ה-19 שתי תרבויות שונות: תרבות שיח ذاتי-טורני ותרבות שיח העברית החדשה, שהצפירה היה חלק منها, שניותה לחקות מאפיינים אירופיים של מסר מדויק וחד משמעי, השואף לשיקוף המציאות: מסורת העיתונות הדיאלוגית האמריקנית מקבילה בדרך לפלפול ולדרשות היהודית בכך שהיא נתנת כוח ומשמעות לפרשנות הטקסט ולמעורבות של הקוראים בתהליך זה; ואילו העיתונות האובייקטיבית, לשיטתו של סופר, מעמידה במרקזה את הטקסט האמור לדבר بعد עצמו. ההישנות על מקורות רשמיים, מוסף סופר בקורס ביקורת, מחדדת עוד יותר את אופיו ה"מונולוגי" של הדיווח העיתוני ועתה הטענה ל"אמת". "כדי להגיע למידע, הכתב צריך לבצע הפעלה של נושאים ושל אנשים ולהתיחס אליהם כאובייקטים כדי למפות ולקטלגן" (Soffer, 2009, p. 474). זאת בדומה להבדל בין **הצפירה** לבין הפלפול הדרשי, אשר שיקף מחולקת דתית ולאומית עמוקה. ה"אובייקטיביות" וה"דיאלוגיות" משקפות מסורות נפרדות, הפעולות זו לצד זו בבחינת יRibוט מושבעות לא רק

במיוחד הטקסטואלי, אלא במובן רחוב יותר של השקפות עולם. סופר קבוע כי לא מדובר "בבגד, אלא בעור". כמובן, לא מדובר כאן בכלי עבודה עיתונאיים שמי שבוחר באחד מהם יכול לנوع בקבילותות ביניהם, אלא בתפיסה עולם מגובשת לגבי תפקידה של העיתונות בחברה ולגבי זהות קהילתית.

סופר הוסיף לפתח את מודל שני העולמות שלו לטובת חלוקה היסטורית נוספת: זו המיפה את סוג הטענות ל"אמת" בתקופות שונות בהיסטוריה. יריית הפтиיחה לדיוון תיאורטי זה, שהעסיק אותו מספר שנים, הופיעה במאמר "מטוטלת הטקסט" (Soffer, 2005) שפורסם בכתב העת *Communication Theory* לשפטו את איות הטקסטים שבידם לאורך שלוש תקופות: ימי הביניים, עידן הדפוס והtekstytes המופקים בעידן הפוסט מודרני. באמצעות הנitionה הננסך על מקורות ראשוניים ומשנוניים כאחד, מגיע סופר למסקנה כי בעוד שהאקלים החברתי בו נוצרו טקסטים בימי הביניים שונים בתכלית השינוי מזה המאפיין את העידן הפוסט מודרני, בכל זאת ניתן למצוא ביניהם קווי דמיון בכל הקשור לרכיב הפרשני המודע שבhem: באירופה של ימי הביניים שימשו הטקסטים הכתובים – על פי רוב כתבי הקודש – בסיס לפרשנות של בעלי הסמכות הכנסייתית, ואילו בעידן הפוסט מודרני ישנה טקסטים בדרכים שונות בהתאם להקשר המקום והזמן שבו נמצאים המפרשים וקהילתם.YSIS זהו טקסטים שונים במהותה מזו שאפיינה את עידן ספרי הדפוס, שבו הטקסט המודפס היה אמרור לשקר אמת שאינה ניתנת לערעור ושמידת הפרשנות לביה מוגבלת.

במאמר "מטוטלת הטקסט" סופר אינו מתמקד בשפה הדיגיטאלית דווקא. לעומת זאת, בשני המאמרים הבאים, "אוראליות דוממת" ו"אוראליות נזולית" (Soffer, 2010b, 2012b), הוא חוזר למודל ההיסטורי אותו פיתח וcut ממקם את רשות האינטרנט בתחום המשבצת אותה הקצה לטקסטים פост מודרניים. בשני המאמרים הוא ממקם את הדיבור והכתבה הדיגיטאליים (במקרה זה מסרוני צ'אט והודעות SMS) בתוך רצף היסטורי ואיפטומולוגי של אופני ייצוג מציאות. כמו בכל עבודותיו עד כה, נקודת המוצא של סופר היא המודרניזם וממנה הוא מתבונן כתיבה ולאחרו. שפת הספר המודפס ייחודית בכך שהיא מנוטקת מהדיבור. לעומת זאת, ספרות המחקר מלמדת כי במקרים אחרים התקיימו סוגים שונים של עירוב בין שפה דברה לכתבה: הכתבה בימי הביניים שימשה, כאמור ב"מטוטלת הטקסט", כמשאב לדברים שבעל פה. כך גם שפת שידורי הרדיו והטלוויזיה (המכונה בספרות "אוראליות משנית") כוללת טקסטים הנכתבים לצרכי מסירה בעל פה. השפה הכתובה של הרשות היא, על פי סופר, בחזקת דלת פתוחה לרבים. היא מבוססת על הספונטניות והעושר היחסים של הדיבור לעומת הסגירות והדייניות המאפיינות את הדפוס. קהילה הם הטרוגניים ורחבים באופן שיכול לחצות גבולות חברתיים ותרבותיים. סופר מוסיף וمبקש לראותה בה חדשנות והתרסה כנגד הקיבוע הלשוני של שפת הדפוס. במישור רחוב יותר, הוא ביקש לראותה בה ריאציה פост מודרנית על השפה המוכרת, שהשימוש בה מבטא רצון עז לטלטל מבנים יציבים חברתיים ולשוניים כאחד.

מורכבות היחסים בין שני "העולםות" – רעיון מרכזי, כאמור, במשמעות התיאורטית של סופר – באה לידי ביטוי במאמרו התיאורטי החמישי (Soffer, 2013). במאמר זה חוזר סופר לשאלת הלאומיות, שהעסיקה אותו גם בעבודת הדוקטורט, ולמעשה בעולם הדיגיטלי. סופר ניסה לענות על השאלה

עד כמה נוצרים בכל זאת גבולות חברתיים בעידן פוסט מודרני, שבו בני אדם חשופים לאין ספור אטרים זהווית. Machid Gissel, סופר מסכימים עם הטענה שליפה הלאומיות הנחוית באמצעות צריכה סימולטנית של תוכן תקשורת כנראה עברה מן העולם. אבל מנגד הוא מבקש להפנות את קוראיו באמצעות ספרו של מייקל ביליג (Billig, 1995) *לאומיות בנאלית* לגישת השיח. על פי גישה זו, התקשורת, הפוליטיים וגם בני אדם מן השורה משננים את השתייכותם הלאומית מדי יום באין ספר הזדמנויות. העולם הדיגיטלי, קבוע סופר, מספק דרכם משלו לחוות את המជיאות, כגון שמות הדומין (לרובות הפניות אוטומטיות של גугл לאנשים "מקומיים"), תוכן הרשת, המכיל תכנים לאומיים רבים, והעדפות גישה. באופן כללי ניתן לומר כי אנשים אינם מוחשים אטרים שאינם בשפת האם שלהם.

בין לבין: היסטוריה תרבותית של אמצעי התקשרות בישראל

כתיבת ספר הלימוד *תקשות המוניות בישראל* (סoffer, 2011) הביאה את אורן סoffer לגłów עניין במפת התקשרות הישראלית. מסורת הכתיבה בתחום זה הייתה נתונה עד תקופתו לחסידי הגישה המוסדית, שהתמקדו בהסדרים החקיקתיים והרגולטוריים שעיצבו את מפת התקשרות בישראל. גישתו של סoffer לנושא זה הייתה שונה. הידע הלשוני והתרבותי הביאו אותו גם כאן לחזור ולהטיל את מודל שני העולמות שלו. בשורת פרסומים זו ניכבים זה אל זה: הממסד הפוליטי וארגוני התקשרות הגודלים – המאובנים והשמרנים – ומולם הציבור הישראלי וארגוני תקשורת צעירים, אלטרנטיביים ובעלי מבנה ניהולי גמיש, החותרים תחת הסדר הקיים.

העבודה הראשונה של סoffer, שנכתבה תוך כדי כתיבת ספר הלימוד, הייתה על תופעת המחייב והאנטי מחייב (Soffer, 2008). בישראל של שנות השבעים הפעילה רשות השידור מגנון של מחייב צבע מהשידורים שיובאו מחוץ הארץ. סoffer, שנשען על ניתוח עיתונים, פסקי דין ודיניהם בכנסת, מראה כי בפרשה זו ניכבו זה מול זה הציבור הישראלי, שכבר נחשף לתרבות השפה הערבית, אל מול האליטה השלטונית והתרבותית, שהתנגדה לבואה של הטלוויזיה כמו שנים קודם لكن וכעת חששה מטיפוחה של תרבות צריכה וייבוא לא מבוקר של מכשורי טלוויזיה. אותה תפיסה של עיוב מפת התקשרות בישראל כמאבק בין מוסדות קפואים לבין קולות חדשניים ואלטרנטיביים באה ידי בייטוי גם בעבודותיו הבאות שהוקדשו לרדיו. סoffer הקדים מאמר ל"קול השלום", תחנת הרדיו של הפעיל החברתי אייבי נתן (Soffer, 2009). כמו במקרים אחרים, היחסים בין הממסד המאובן לבין האלטרנטיבה הצעריה היו מורכבים. סoffer, שניתח את השיח התקשורתי על אודוטות התחנה ובוחן דרך דינמי הכנסת את השיח הרגולטורי לעלה, גילה כי היחס אל תחנת "קול השלום" נע בין הסתייגות מועטה, שנבעה מחוסר החוקיות שלה, לבין סימפתיה למרדנותה. סoffer הסביר את היחס לתחנה בגישה המזולגת לחוקים (הנתפסים כביטויי קפוא ומיושן) הרווחת בישראל ובמציאות המציאות החברתית של אחרי מלחמת יום כיפור. כך הוא הגידיר זאת: "האהזה הציבורית ליקול השלום' לא שיקפה סוג של תשוקה למוסיקת הרוק, אלא את הרצון לחיות חיים ' יורמאליים' בתוך האנדראלומוסיה של ישראל" (Soffer, 2009, p. 159).

כעבור מספר שנים יצא סoffer לפROYKT מחקרי בהיקף נרחב יותר על כלי תקשורת אחר: גלי צה"ל. אחת מנקודת המוצא שלו הייתה לייחד ולהבדיל את גלי צה"ל מערוצי התקשרות המסורתיים (Soffer, 2012a). הוא ביקש לדון במעטדו של גלי צה"ל בתוך מפת התקשרות הישראלית ואחת ממסקנותיו הייתה כי בנגוד לאמצעי תקשורת, השומרים על הילוה, ריחוק וסוג

של מסטוריין ביחסיהם עם קהילתם; הרי שמקורו עצמתו של גלי צה"ל נבע מחיותו באתר של שיתוף פעולה בין חיילים-שדרים לבין חיילים המהווים קהל (Soffer, 2012a). הקשר הייחודי והלא היררכי בין התנהנה לקהילה התבטה גם במקומה: תחנת גלי צה"ל (פחות בתקופה שבה ערך סופר את מחקרו) פעלה מאזרע עממי בפיו, עובדה שתרמה אף היא ליחסים דיאלוגיים עם סביבתה האנושית. סופר טען כי תוכנות יהודיות אלו הן שהביאו לכך שבתקופות מסוימות היא קידמה אלטרנטיבת של אוננגארד לרשות השידור הממוסדת והשמרנית ובדרכה קידמה רעיונות של פולריזם ושל דמוקרטיה.

בחינה מחודשת של תיאוריות ותיקות על אוזות אינטראקטיביות בין בני אדם

בשנת 2015 כחלק מהעניין הגובר שלו לא רק בתקשורת הדיגיטאלית, אלא גם בשיטות לאיסוף וניתוח של נתונים דיגיטליים, החל אורן סופר במיזים חדש, שבמסגרתו ביקש לבדוק את תקפותן של תיאוריות ותיקות בעידן הדיגיטלי. בשנותיו האחרונות חליכת להתייחס לשתיים מהן (הזרימה הדו-שלבית וספרילת השתקה), שעסקו במקומה של התקשורת הבין-אישית בפרשנותה של תקשורת הממוניים. בעבודותיו אלו, חזר ונגע סופר באחת ממילوت המפתח שהעסקה אותו לאורך הקריירה המחקרית שלו – הדיאלוגיות. תיאוריות הזרימה הדו-שלבית פותחה, כאמור, על ידי פול לזרספלד ואליהוא כ"ץ בשנות החמישים של המאה העשרים והעמידה במרכזה את השיחה בין בני אדם כמנגנון חשוב בקבלה החלטות פוליטיות וצרכניות. תיאוריות ספרילת השתקה, שנוצרה עשרים שנים מאוחר יותר על ידי החוקרת הגרמנית אליזבת נואלה-נוימן, טענה בדיקוק ההיפך: אנשים דזוקא נזהרים מאוד באינטראקטיביות הבינה-אישיות שלהם, בעיקר אם הם סבורים כי דעתם אינה לגיטימית אוינה מקובלת על רבים.

במאמרו שהתייחס לזרימה הדו-שלבית (Soffer, 2019), הציע סופר להשוות בין מנהגי הדעה הקלסיים לבין אופן פועלתם של אלגוריתמים. ההשוואה הביאה אותו למסקנות עגומות לגבי התדרדרותן של אופציות השיח החברתי. נקודת המוצא להשוואה הייתה פועלות הפרטונייזציה, שעושים שני המתוקים לחברי הקהלים שהם פונים אליהם. מנהגי הדעה המסורתיים (חברים, שכנים, קרובי משפחה או עמיתים) ידעו היטב מה מתאים למי שביקשו בעצתם (למשל, לגבי שירות או מוצר שהופיע באמצעות תקשורת הממוניים) ותיוכו להם את המסר. גם האלגוריתם יכול לתת בדרכו "עצה טובה" למי שעושה שימוש בשירותיו (לעתים מבלי דעת) כיון שהוא "מכיר" את המשתמשים על פי ההיסטוריה והרגלי הגלישה שלהם. סופר מציג מודל תיאורטי בו הוא מראה שמעבר לדמיון התפקודי קיימים הבדלים מוחשיים בין שני אופני התיווך: מנהגי הדעה המסורתיים היו חלק מקהילה מוצקה ויציבה; ואילו הקהלים, עליהם מותאמים התכנים על ידי האלגוריתם, הם "נזילים", אינסטורומנטליים ודינמיים. זאת ועוד, מנהגי הדעה בתקופה המוקדמת קיימו "דיאלוג": מדובר היה באנשים, שהשיקעו זמן ומחשבה כדי להפוך את עצם למומחים בעיני אחרים; ואילו האלגוריתם מקבל החלטות ללא מגע יד אדם. בנוסף, בנקודת הראונה, חברי הקהיל היו מודעים למקור השפעה עליהם ואף קיימו איתו דיאלוג; ואילו כשמדבר באלווריתם הם אינם מודעים לאופן שבו האלגוריתם מתמן את קבלת החלטות שלהם ואין להם יכולת לשאת ולתת איתו.

המחקר של אורן סופר בצוותא עם גלית גורדוני (Soffer & Gordoni, 2017) על ספרילת השתקה, יהיה אחד האחرونנים שערך בחיו, מוסף וסודק בדרכו את האוטופיזם שראה באינטרנט

"טכנולוגיה של חופש", הקשר שיחה הנושא אופי דיאלוגי פתוח ושוויוני; ראייה אופטימית שגם סופר היה שותף לה בעבודותיו הראשונות. סופר וגordanini העלו במחקרם שסבירבת הרשותות החברתיות של אמצע העשור השני של המאה העשרים ואחת היא סביבה מאיימת, שאינה מעודדת פתיחות ודיאלוג. לדבריהם, כאשר אנשים משוחחים זה עם זה פנים אל פנים, יש לנוכחות ההדדית שליהם אפקט מצנן המונע השתלהות הדדית. כיוון שכן, אנשים יודעים שגם אם יאמרו דבריהם בעיתויים, עדיין ינהגו בהם בכבוד. לעומת זאת, בעת כתיבת טוקבקים ברשותות חברתיות אנשים רואים רק מילים על המסך ללא הסימנים המעידים על מלאותם האנושית של כתוביהם; וכיוון שכן, הבלתיים, המונעים מהם לפגוע בבני השיח שמולם, משוחררים בהרבה. החוקרים מוצאים כי אנשים אינם חוששים להביע את דעתיהם בראשת, גם לא יחששו להביע את דעתיהם בפומבי; אך ההפק איןנו נכון: אנשים מוכנים להביע את דעתם בפומבי, אבל מאוד יהססו לעשות זאת בראשת.

לא יצא לי כמעט לשוחח עם אורן סופר בשנה האחרונה לחיוו שיחה בעלת אופי תיאורתי-אקדמי של ממש. אך בעת הכתנת סקירה זו למדתי על עבודתו יותר משיערתי קודם. אם אחזור לנקודת המוצא העומדת במרכזה של סקירה זו, לפיה חיוו האינטלקטואלים של אורן סופר כללו מסר אותו רצה להעביר לעולם, הרי שניתן קבוע כי המסקנה הסופית שלו לגבי היחסים שבין העולם הנקשה והכפייתי לבין האלטרנטיבה הצעירה "הפרועה" שאליה נטה יותר היא פסימית: רשות האינטרנט בה תלה תקוות רבות הczibah. העולם הדיגיטלי בסופם של דברים אינו מביא לדיאלוג משופר בין בני אדם והתחליפים הדיגיטאליים אינם עושים את עולמנו למקום טוב יותר.

רשימת המקורות

- סופר, א. (2007). **אין לפפל!: עיתון "הצפירה" והמודרניזציה של השיח החברתי הפוליטי.** ירושלים : מוסד ביאליק.
- סופר, א. (2011). **תקשות המונחים בישראל.** רעננה : האוניברסיטה הפתוחה.
- Billig, M. (1995). *Banal Nationalism*. London: Sage.
- Soffer, O. (2005). The textual pendulum. *Communication Theory*, 15(3), 266-291.
- Soffer, O. (2008). The eraser and the anti-eraser: The battle over color television in Israel. *Media, Culture and Society*, 30(6), 759-775.
- Soffer, O. (2009). The competing ideals of objectivity and dialogue in American journalism. *Journalism: Theory, Practice & Criticism*, 10(4), 473-491.
- Soffer, O. (2010a). The noble pirate: The Voice of Peace offshore radio station. *Journal of Israeli History*, 29(2), 159-174.
- Soffer, O. (2010b). Silent orality': Towards conceptualization of the digital oral features in CMC and SMS texts. *Communication Theory*, 20(4), 387-404.
- Soffer, O. (2012a). The anomaly of Galei Tzahal: Israel's army radio as a cultural vanguard and a force for pluralism. *Historical Journal of Film, Radio and Television*, 32(2), 224-243.
- Soffer, O. (2012b). Liquid language? On the personalization of discourse in the digital era. *New Media and Society*, 14(7), 1092-1110.
- Soffer, O. (2013). The internet and national solidarity: A theoretical analysis. *Communication Theory*, 23(1), 48-66.

- Soffer, O. (2019). Algorithmic personalization and the two-step flow of communication. *Communication Theory*. <https://doi.org/10.1093/ct/ctz008>
- Soffer, O. & Gordoni, G. (2017). Opinion expression via user comments on news websites: Analysis through the perspective of the spiral of silence. *Information, Communication & Society*, 21, 388-403.

מאמר מקורי

יציבות, מגוון ואידאולוגיה בתשומת הלב התקשורתי לנושא מדיניות ציבורית בתקופת הבחירות 2019-2020

gilad.greenwald@biu.ac.il^{*}
מעוז רוזנטל^{*}

תקציר

מחקר זה בודק את סדר היום התקשורתי בישראל כלפי נושא מדיניות ציבורית, כפי שהוא השתנה והובנה בתשומת הלב התקשורתי (בעיתונים הארץ וידיעות אחרונות וישראל היום הפופולריים) החל מחודש אוקטובר 2018 וכלה בשלוש מערכות הבחירות של 2019-2020. באמצעות ניתוח תוכן כמותי, אנו בוחנים עד כמהמערכות בחירות ישנה השפעה על יציבות תשומת הלב התקשורתי לנושא מדיניות ציבורית ועל מגוון הנושאים אותם כלי התקשורות מסקרים במהלך תקופת הבחירות. זאת, תוך שאנו לוקחים בחשבון גם את הנטייה הפלטית האידאולוגית ואת אופי עבודתנו העיתונאית של כל אחד משלושת העיתונים. הממצאים מראים כי מתוך שלוש מערכות הבחירות רק בבחירות ספטמבר 2019, אשר נתפסו כ"מרוץ צמוד" יותר, סדר היום של שלושת העיתונים הפך להיות יציב ופחות מגוון. לעומת, עצם התרחשותו של אירוע פוליטי חיצוני (כגון מסע בחירות) לא בהכרח גורמת לסדר היום התקשורתי להיות ממוקד יותר באירוע זה. סדר היום התקשורתי מתיצב ומתקדם במהלך מערכות בחירות רק במקרים, שבהם כלי התקשורות תופסים בחירות אלה כ"אירוע מכונן".

מבוא

מאמר זה בוחן את השפעת מערכות בחירות על תשומת הלב של כלי התקשורות כלפי נושא מדיניות ציבורית בהતבוננות על מגוון הנושאים המסוקר ורכיפות הסיקור. מדיניות ציבורית עוסקת בהחלטות הממשלה וארגוני השונות כמו-גם בעלותיהם, העוסקות בהקצת משאבי קבוצות אוכלוסייה שונות. זאת, תוך התבוסות על לחצים המופנים כלפי השלטון ויכולתו ורצונו להגביל לדרישות אלה (Dowding, Hindmoore, & Martin, 2016). למיניות ציבורית יש שלושה היבטים מרכזיים: יצרת תשומת לב והפנייתה להקצאות ממשלתיות; טיפול השלטון במהות עיתית המדיניות הציבורית, כפי שהוא מבין אותה; ולבסוף יישום המדיניות עליה הוחלט. הערכת מדיניות ציבורית בדרך כלל מתייחסת להחלטות הממשלה, לביצוע המדיניות ויישומה (Dowding, Hindmoore, & Martin, 2016). במאמר זה אנו עוסקים בשלב הקודם להחלטות ממשלה על עיצוב ויישום מדיניות ציבורית, הוא שלב יצרת תשומת הלב למדיניות זו על ידי שחקנים פוליטיים הפעילים בזירות שונות וمتחרות. שלב זה

* ד"ר גילעד גרינולד (gilad.greenwald@biu.ac.il), בית-הספר לתקשורת, אוניברסיטת בר-אילן.

ד"ר מעוז רוזנטל (mrosenthal@idc.ac.il), בית-הספר לאודר לממשל, דיפלומטיה ואסטרטגיה, המרכז הבינתחומי הרצליה.

קריטי לעיצוב ויישום מדיניות ציבורית מסוים שהנושאים אליהם מוסבת תשומת הלב של הממשלה הם אלו בהם הוא יטפל בסביבות הגבואה ביותר (Kingdon, 1986).

בקשר זה, אנו חולקים את נושא דינמיקת ההתפתחות של סדר יום המדיניות הציבורית יחד עם קבוצת המחקר של פרויקט סדר יום ההשוואתי. קבוצה זו בוחנת לאורך שנים ובזירות שונות את הדרך בה נוצרת, משתנה ומתרגלת תשומת הלב כלפי נושאי מדיניות ציבורית בקרב אליטות פוליטיות מדיניות ציבוריות כיחסי גומלין אינטרנסטיבים (Jones, Wilkerson, & Baumgartner, 2009) (Bachrach & Baraz, 1962; Riker, 1996), המושפעים מהופעתם של אירועים חיצוניים ויזמות פוליטית וחברתית (Kingdon, 1986). אמצעי התקשורת הם שחקן דומיננטי בזירת ההשפעה על מדיניות ציבורית (Walgrave & Van Aelst, 2006), ולפיכך מהווים חלק בלתי נפרד מיחסי גומלין אלה.

אנו עושים שימוש בשני סבבי הבחירות של שנת 2019 ובسبب הבחירות של מרץ 2020 כדי לבחון את דפוסי תשומת הלב התקשורתי של נושאי מדיניות ציבורית. בתקופת סבבי הבחירות אלה גורמים רבים, המשפיעים על סדר היום התקשורתי בהקשר של נושאי מדיניות ציבורית, נותרו יציבים למדי והשינוי המרכזי היה מעס הבחירות ויום הבחירות. שילוב הנסיבות של ניהול מדיניות ציבורית מתמשך על ידי ממשלה מעבר, הפועלת בהרכבת מפלגת שכמעט ואינו משתנה לאורך אותה השנה, וכן תוצאות בחירות, שאף הן כמעט ואינן משתנות מבחינת הרכיב הקואלייציוני שהן עשוית להוביל אליו, מאפשרים לנו לבדוק עד כמה מושפעת דרך הסיקור התקשורתי של נושאי מדיניות ציבורית מתקופת הבחירות עצמה. החידוש של מחקר זה נועד, כאמור, בשימוש בפרק זמן ייחודי של מערכות בחירות חוזרות באותה השנה על מנת לבחון טענות מרכזיות לגבי אופיו של סדר היום התקשורתי בזמן בחירות בהשוואה לזמן פוליטיים "רגילים". אנו מתמקדים בשלושה היבטים של תשומת הלב התקשורתי כלפי נושאי מדיניות ציבורית: שכיחות סיקור נושאי מדיניות ציבורית, גיוון התקיחשות ויציבותה. אנו עושים זאת תוך בדינה ביקורתית של העמדת האידיאולוגית של כל התקשורות השונות ובדיקה השפעתה על דפוסי תשומת הלב התקשורתי לנושאי מדיניות ציבורית.

תשומת הלב לנושאי מדיניות ציבורית נעה בין שלושה מצבים עיקריים: הראשון, התיחסות אחדית לאורך זמן למערכת נושאים נתונה; השני, שינוי נושאים מתמיד ובלתי פוסף; והשלישי, מעבר חד מיציבות נושאית לסדרת נושאים שונה החלוטין ולאחר מכן חזרה לייציבות (Jones, Wilkerson, & Baumgartner, 2009). בדינה של דינמיקה זו של הזחת תשומת הלב בין נושאים יכולה להוות הסבר ליעילות התגובה של מערכות ציבוריות שונות לאירועים חיצוניים (Baumgartner & Jones, 2009).

תשומת הלב לנושאי מדיניות משתנה בין מוסד פוליטי זה לשנהו (לדוגמא, הממשלה, הפרלמנט, המנהל הציבורי ובתי המשפט). זאת, בהתאם לכליה המשחק בין מקבל החלטות באותו המוסד מהמרכז המוסדי העוסק בזירה הפוליטית, והם משפיעים על הדרך שבה מקבל החלטות מעצבים את סדר היום שלהם (Jones, Wilkerson, & Baumgartner, 2009). לפיכך, לימודי דפוסי הסיקור התקשורתי של נושאי המדיניות הציבורית חיוני להבנת הדרך בה כל התקשורות פועלם בזירה הפוליטית (Boydston, 2013).

סדר היום התקשורתי המתייחס למדייניות ציבורית נוטה להיות דינמי ומשתנה בתדרות יחסית רובה לעומת מוסדות פוליטיים אחרים מבחינת תכני הנושאים וגיונום (Baumgartner & Chaqués, 2015; Walgrave, Sorokam, & Nuytemans, 2008; Walgrave & Van Aelst, 2006). (Bonafont, 2015; Walgrave, Sorokam, & Nuytemans, 2008; Walgrave & Van Aelst, 2006). יתרה מזאת, סדר היום התקשורתי משקף את הדרך בה פועל כלי התקשורות על המגרש הפוליטי עצמו תוך איזון בין תミニכטו המפלגתית-אידיאולוגית, מחד גיסא; והציפייה כי גופ התקשורות ישקף את המציאות, מאידך גיסא (Bonafont, 2015). היבט נוסף המשפיע על הסיקור התקשורתי הוא המצב הפוליטי: כאשר הבחרות קרובות, גוברת תדרות תגבות הפוליטיקאים לסייע התקשורתי של נושאים שונים וכן גוברים ניסיונותיהם לשנות על סדר היום התקשורתי (Walgrave & Van Aelst, 2006).

במערכות הפוליטית הישראלית, כלי התקשורות החדשתיים נטפסים כחלק בלתי נפרד מן הזירה הפוליטית וכמייצגים עמדת פוליטית ברורה (Dvir-Gvirsman, Garrett, & Tsfati, 2018). בנוסף, כלי התקשורות משפיעים על השיח המרכזי במהלך מערכות בחירות וכן על הדרך בה הבוחרים מעריכים את מועמדיהם (Balmas & Sheaffer, 2010). סדר היום התקשורתי משפיע גם על הדרך בה הבוחרים בוחנים את סיכויי הצלחה של מפלגותיהם (צפט, 2017) ועל הדרך בה הם מעריכים את הצבעתם בפועל (Balmas & Sheaffer, 2010; Sheaffer & Weimann, 2005).

במחקר זה אנו בוחנים את הכספי התקשורתי היום-יומי החל מאוקטובר 2018 ועד סוף אפריל 2020 בשלושה כלי תקשורת מובחנים זה מזה מבחינת נתיותם הפוליטית, אילוציהם הכלכליים והנורמות העיתונאיות הנהוגות בהם: הארץ, ידיעות אחרונות וישראל היום בגרסאות המדיניות המודפסת. הארץ נוטה לשמאלי הפוליטי (Tsfati & Chotiner, 2016), בעוד שישראל היום נוטה לימין הפוליטי (Dvir-Gvirsman, Garrett, & Tsfati, 2018). ידיעות אחרונות מפעיל מדיניות מערכתית שנועדה להשיג תוצאות פוליטיות, שאין עלות בהכרח בקנה אחד עם העדפות המדיניות של הארץ ושל ישראל היום (Shultziner & Stukalin, 2019). הארץ שונה מישראל היום ומידיעות אחרונות בכך שהיא מהווה דוגמה לעיתונות עילית או עיתונות אינטלקטואלית, בעוד שני האחרים הם עיתונים פופולריים (גרינולד, Greenwald & Lehman-Wilzig, 2019 ; 2018). הרץ בישראל היום פועל תוך הפסד כספי ממשמעותי וכן בחסדי כוחות השוק ליישרדותם הכלכליים; הרץ בישראל היום מידיעות אחרונות תלויים לקיים המטרות הפוליטיות של בעליו, ולא לטובת מימוש אינטרסים עסקיים כלשהם (Dahan & Bentman, 2017).

יש לציין כי על אף שהבחנה בין עיתונות אינטלקטואלית לבין עיתונות פופולרית היא הבחנה "מסורתית" במחקר תקשורת; הרץ בשניים האחרונות ישנה גם ביקורת הולכת וגוברת על הבחנה זו. טענה אחת גורסת כי שני המודלים התיאורטיים הללו הם דיכוטומיים מדי וכי ישם עיתונים, אשר על אף אופיים ה"פופולרי" הבא לידי ביטוי, לדוגמה, בפורמט שליהם (Tabloid), הם מתאפיינים גם במסרים אינפורטטיביים, בעבודה עיתונאית רצינית, בעצמאות וחופש עיתונאים ובתחוות שליחות חברותית. דוגמה מובהקת לכך היא העיתון *Newsday* הניו-יורקי (גרינולד, 2018). שנית, חלק מהקטגוריות ומהמאפיינים התיאורטיים והאמפיריים המבוחנים בין שני סוגי העיתונים רלוונטיים פחות עדין התקשורות החדשה, שבה מערכות עיתונים רבות מפעילות במקביל גם אינטרנט. כך, לדוגמה, הצורך לעדכן את אתר האינטרנט החדשתי מספר פעמים ביום על מנת להגביר את תנעوت הגולשים

(“טראפיק”), השימוש המרובה יותר שעושה מדיום האינטראקטיבי בתמונות, באמצעות חזותיים ובאמצעי שמע, כמו גם העבודה כי גודל ירידת העיתון איננו רלוונטי למדיום זה, צמצמו במידה רבה את ההבדלים המסורתיים בין שני סוגי העיתונים (Visnovsky & Radosinska, 2017).

יתרה מכך, הבדיקה בין עיתונות איקוותית לבין עיתונות פופולרית מבוססת על תפיסת עולם נורמטיבית, ולא על אמירה אמפירית. במסגרת זו נמתחה ביקורת על הטענה כאילו העיתון האיקוותי איננו מעוניין בהכרח להגדיל את טווח קהילו. לפיכך, תחת הבדיקה המסורתית ובאמצעות ניתוח תוכן של 51 גופי תקשורת בשבדיה, בצרפת ובריטניה, קבעו בנסן, נף והסרוס (Benson, Neff, & Hesserus, 2018) כי רצוי להבחן בין שלושה סוגים עיתונים על סמך מכונותם העיקרי: מכונות פוליטית וקידום סדר יום מסוימים; מכונות הרואה בעובדה העיתונאית שירות לציבור וערך של שירות חברתי; ומכונות כלכלית גרידיא, הרואה בעיתון עסק בעל מטרות רוחות לכל דבר ועניין. באופן מעוניין, הבדיקה זו מדגישה דוקא את ההבדלים בין הארץ וישראל היום מצד אחד, אשר בעיקרים הם עיתונים בעלי מכונות פוליטית ורצון לקדם סדר יום (בישראל היום כמעט ללא מודל כלכלי כלשהו), לבין **ידיעות אחרונות** מן הצד השני, שהוא בעיקרו בעל מכונות כלכלית ובניו על מודלים כלכליים.

לצורך בחינת נושא המחקר התמקדנו, כאמור, בעיתונות המודפסת ובינוי מאגר נתונים מקורי, הכולל קידוד כתבות שהופיעו בעמוד הראשי של שלושת העיתונים. הסיבה להתמקד בעיתונות המודפסת היא כי על אף היחששותה בעשור האחרון, הרי היא עדין נחשבת למקור מידע חשוב, שעליו הקוראים וצרכני התקשרות נוטים להסתמך כאשר הם נדרשים להחלטת (Lachover, 2015; Greenwald & Lehman-Wilzig, 2019).

תשומת לב לנושאי מדיניות ציבורית וסדר היום התקשורתי: שכיחות, יציבות ומגוון סיקור הנושאים, אידיאולוגיה ותחרות כלכלית

תיאוריות קביעת סדר היום (Agenda Setting) גורסת כי התקשרות בוררת את הנושאים, הנמצאים על הפרק; וכן היא משפיעה על סדר היום הציבורי. ככלומר, על מה שי”מעוניין” את דעת הקהל. הטענה היא שהשפעת התקשרות על דעת הקהל גורמת לצרכני התקשרות לחשב ולעסוק בנושאים מסוימים, ולא בנושאים אחרים. ככלומר, לטעדו את סדר היום כפי שהוא מוצג ומתועד בתקשורת, ולא בהכרח באופן עצמאי וביקורת. להבדיל מתיאוריות המשגורר, כאן התקשרות מלמדת את צרכניה באילו נושאים לעסוק, על מה לחשב. ככלומר, ההתיה איננה בהכרח פוליטית-נורמטיבית ישירה, אלא נועצה בעצם הכתבה של סדר יום מסוים על פני סדר يوم אחר. למשל, תיעוד של הצגת נושאים ודמויות ביחסונים או מדיניותם על פני חברותיהם. במילים אחרות, התקשרות בוחרת את מי להבליט ואת מי לא. עשוי להיות לכך ביוטי מוחשי: לדוגמה, הבטלה של אדם מסוים בעמודים הראשונים של העיתון לעומת אדם אחר בעמודים האחרונים (Wanta, Golan, & Lee, 2004).

סדר היום התקשורתי, העוסק בנושאי מדיניות ציבורית, מהוות נדבץ מרכז במחקר התקשורות ובחקר תשומת הלב הפוליטית כלפי נושאי מדיניות ציבורית (Boydston, Bevan, & Thomas, 2014). תשומת לב פוליטית מהוות משאב מרכז ומנוף לקדם בו מALLECI מדיניות ציבורית ונגישות למשאבי השלטון לטובות שינוי המדיניות (Jones & Baumgartner, 2005).

הפוליטית מעוצבת עשרה ומוגonta ומצביעה על הדרכים השונות בהן נושא מדיניות עולה לסדר היום ומשנה את הדרך בה פועלים דעת הקהל, קבוצות אינטראס ומפלגות פוליטיות העוסקות בנושא המדיניות (Baumgartner, Breuning, & Grossman, 2019). אם כך, במאמר זה אנו בוחנים את סדר היום התקשורתי כמשמעות הלב של כל התקשורת, המהווים שחקנים הפועלים בזירה הפוליטית ומשמעותם על עיצוב סדר היום של מעוצבי המדיניות הציבורית.

באופן כללי, תשומת הלב לנושאי מדיניות ציבורית יכולה לבוא לידי ביטוי בשלוש צורות מרכזיות. הראשונה היא תשומת לב אחידה, המופנית אל מערכת נתונה ולא משתנה של נושאי מדיניות. כוחות מוסדיים כמו גם אילוצים קוגניטיביים גורמים למקבלי החלטות להיות ממוקדים בקבוצה קטנה של נושאים, שלאו דוקא עליה בקנה אחד עם אתגרי סביבת המדיניות בה מקבל החלטות פועלים (Walgrave & Vliegenthart, 2010; Baumgartner & Jones, 2009). האפשרות השנייה ניצבת מולה ומונוגדת לה. היא מתגלמת בתשומת לב "כאותית", הנעה בין נושא אחד לשנהו באופן תדיר ובאופן המקשה על פיתוח מדיניות ציבורית עיליה (Riker, 1990; 1996; Rosenthal, 2014; 2020). האפשרות השלישית היא אפשרות ביןימים, הנראית כמרקחה השכיח יותר מול שתי אפשרויות הקצה האחרות. היא מתבטאת בתשומת לב השရואה רוב הזמן בקיאוון וمتמקדת בנושא אחד בסדרת נושאים מסוימת. זאת, בד-בבד בתקופות של פניה פתאומית אל סדרת נושאים אחרת. לאחר תקופה של עיסוק אינטנסיבי באותו הנושא, פונה תשומת הלב בחזרה למיקוד בסדרת הנושאים האחודה והמצוצמת Jones, Wilkerson, & Baumgartner, 2009; Jones & Baumgartner, 2005; Walgrave & Vliegenthart, 2010).

סוג זה של שינוי תשומת הלב מכונה תשומת לב "קטועה" (punctuated). קטיעות (punctuations) מעין אלה בתשומת הלב לנושאי המדיניות הציבורית יכולות לנבוע מהצטברות גבולה של מידע חדש ומלחץ ציבוררי, הכויה על מקבל החלטות להסביר את תשומת לבם לעבר נושאים אליהם לא התיחסו קודם לכן. הפעלת לחצים ציבוריים שכאה יכולה להיתקל בהיזון חוזר שלילי של שותפי הפקיד של מקבל החלטות והמוסדות הפוליטיים השונים עימם הם צרייכים לעבוד. במצב זה היקף הקטיעת ירד וידעך בסופו של דבר ותשומת הלב תחזור לסטטוס-quo הקודם (Walgrave & Vliegenthart, 2010). חשיבות הבנת סדר היום התקשורתי נובעת מכך שתשומת לב פוליטית מושפעת במידה רבה מסדר יום זה (Walgrave & Van Aelst, 2006). מעבר לכך, סדר היום התקשורתי משפיע על סדר היום בשאר זרועות השלטון וכן על קבלת החלטות בהן (Walgrave & Vliegenthart, 2019). לכן, נבחן את הדרך בה נבנה סדר היום התקשורתי בהתייחסו אל נושאי מדיניות ציבורית.

איורים חיצוניים נותים להשפיע על הדרך בה התקשורת מסקרת איורים (Boydston, 2013; Yarchi et al., 2013). כך, למשל, בבחינה של סדר היום בעמוד הראשי של העיתון *The New York Times* הראית שנושאים עולמים במהירות רבה על סדר היום התקשורתי, אך גם מתפוגנים באותה מהירות שבה היגרו (Boydston, 2013). כמובן, ברגע שנושא מגיח לאויר העולם עדכון חירום בשל איורע מסויים, קיימים סיכויי גבורה שהוא יישאר בכותרות לפחות זמן מה, עד לעדכון החירום הבא אחריו. כך, סדר היום התקשורתי נע בין יציבות ו"חסימת" נושאים חדשים, לבין, כאמור, מצב של קטיעה של סדר היום התקשורתי, ואז התיאכזבות מוחודשת שלו (Walgrave & Vliegenthart, 2010).

בהתאם, תקופה של מסע בחירות יכולה להשפיע על הדרך בה מופנה סדר היום התקשורתי לנושאי מדיניות שונים. בחירות הן אירוע ממשמעותי בו מAMILא סדר היום התקשורתי חשוב יותר למערכת הפוליטית בהשוואה לזמןים "רגילים" (Walgrave & Van Aelst, 2006). במהלך הבחירות, הפוליטיקאים לכשomezם ומפלגותיהם מנסים להשפיע על סדר היום הציבורי ולהסביר אותו לטובת עסקוק בנושאי מדיניות ציבורית שמקנים להם יתרון אלקטורלי. במצב זה התקשות יכולה להחלה אם להפנות את תשומת ליבה אל נושא מסוים או שמא להימנע ממנו. אולם, באופן פוטנציאלי, בשל המידע הרב שפוליטיקאים מנסים לספק לכלי התקשות באמצעות מסיבות עיתונאים, הכרזה על מערכת בחירות וכלי תעמולה שונים אחרים (כמו הרשותות החברתיות), הרי שכמוות המידע המופיעות אל התקשות מועלצות בזמן מסע הבחירות (Walgrave & Van Aelst, 2006). נצפה, אם כן, שבעת בחירות פוליטיקאים ומפלגות ינסו להעלות נושאים לסדר היום הציבורי בכל והתקשורתי בפרט. לכן, במהלך בחירות סדר היום התקשורתי יהיה קטוע יותר בהשוואה לזמן שגרה.

השערה 1: סדר היום התקשורתי המתיחס לנושאי מדיניות ציבורית במהלך בחירות יהיה קטוע יותר מזמןם שאינם זמני בחירות.

אין סיבה להניח שתהא שונות בין כלי התקשות בנושאים אותם הם מסקרים. כל התקשות צפויים לפעול באופן אחד תוך כדי סיקור עשויי להיות דומה (Yarchi, Cavari, & Pindyck, 2017). למרות האינטנסיביות ועוצמת אירוע הבחירות כשלעצמם, הנושאים המשוקרים עדין יופיעו באותו הпроופראצייתם בעלי שונות משמעותית בין כלי התקשות (, Baumgartner & Chaqués Bonafont, 2015). עם זאת, אמצעי התקשות אינם שחקן פסיבי בהתמודדות עם אירועים פוליטיים משמעותיים. הם בוררים את הנושאים הנמצאים על הפרק בכל זמן נתון, וכך הם משפיעים על סדר היום הציבורי ועל דעת הקהל. אמצעי התקשות יכולים להיות בעלי השפעה משמעותית על הדרך בה דעת הקhal תופסת אירועים כחשובים יותר מאשר אחרים (, Lavie-Dinur, Yarchi, & Karniel, 2018; Tipton, Haney, & Baseheart, 1975). בראיה זו, אמצעי התקשות מהווים שחקנים פוליטיים, המבקשים להשפיע על סדר היום (Walgrave & Van Aelst, 2006). כאמור, התקשות אינה רק מגיבה ללחצים המופעלים עליה על ידי הדרג הפוליטי לכלול נושאים מסוימים בסדר היום הציבורי, אלא גם בוררת בעצמה את הנושאים שהיא מאפשרת להם לקבל תשומת לב ציבורית (, Wlagrafe & Van Aelst, 2006). במילים אחרות, הכספי התקשורתי משקף החלטה למעשה את העדפות הפוליטיות של כל התקשות. במהלך הדבר יכול לקבל ביטוי ישיר וברור (, Baumgartner & Chaqués Bonafont, 2015).

השערה 2: סדר היום התקשורתי המתיחס לנושאי מדיניות ציבורית ישתנה בהתאם לעמדת הפוליטית של העיתון.

סוגיה נוספת המשפיעה על הסיקור התקשורתי בכלל ועל סיקור מערכות בחירות בפרט היא סוגית אופיו של כל התקשות המסקר והנורמות העיתונאיות הנהוגות בו. במערכות פוליטיות ליברליות ומופרטות בהן כל התקשות התנתקו מן המימון הציבורי והפכו להיות תלויים ביכולתם להשיג באופן עצמאי מימון לפעילויות, יש להם תמרץ כלכלי להיות אלה, המעלים נושא שיש בו עניין מבחינת סדר היום הציבורי. מכאן, שהם בעלי אינטרס לחוקת כל התנוגות של שחקן, המקדים העלאת נושא חדש אל סדר היום, כדי לא להפסיד קהיל שיתעניין בנושא (Walgrave & Vliegenthart, 2010). כאן מופיעה שונות בין נורמות הסיקור העיתונאי אליו מקובל להתייחס כהבדל בין כל התקשות

איךתיים לכלי תקשורת פופולריים. שני טיפוסים אלה נבדלים בדרך כלל במשמעותם שהם כותבים עליהם (Beckers et al., 2019) וכן בתוצאותיהם סדר היום שלהם. במצב זה, עיתונות אינטלקטואלית פועלת כ"כלב השמירה של הדמוקרטיה" תוך בחירה של שימור וטיפוח אזרחות טובה. המיקוד בעיתונות זו הוא על חדשות העוסקות במדיניות ציבורית למיניה (כולל מדיניות חוץ). היא נותה גם להציג מאמרי ניתוח ורקע של תהליכי עמוק על האירועים, המתראחים מעבר לסקור השוטף של נושאים (Lehman-Wilzig & Seletzky, 2012). עיתונות פופולרית, לעומת זאת, עוסקת בנושאים סנסציוניים, המושכים את תשומת הלב הציבורית ומספקים חדשות לבוש בידורי ללא תחושת מוחיבות אזרחיתopolיטית. עיתונות זו מכסה בכך כל נושא חדש "רכסים" יותר, המושכים את העין, כמו: פשע, ספורט, שערוריות מין ורכילות. זאת, לצד כיסוי בסיסי של נושא חדש מרכיבים (Lehman-Wilzig & Seletzky, 2012) עיתונות אינטלקטואלית נוצרת בכך כל עדי קהילתי קוראים קטן ונאמן, ומסתמכת על מינויים קבועים. לעומת זאת, עיתונות פופולרית נמצאת בתחרות מתמדת על ליבו של הקהל, ולכן חייבת לסקור באופן מתמיד תכנים סנסציוניים שהקהל ינאה מהם (Greenwald & Lehman-Wilzig, 2019).

השערה 3: העיתונות הפופולרית תיטה לסקור קטוע יותר של סדר היום הציבורי בהשוואה לעיתונות האינטלקטואלית.

סדר היום התקשורתי משתנה לא רק בנושאים להם הוא מקדיש את תשומת ליבו ורמת הקטינה של סדר יום זה, אלא גם במשמעותם הנושאים (Boydston, 2013). מגוון תשומת הלב מתאפיין לשיעור תשומת הלב המוקדש לסדרת פרטיים ולא רק לפריט מסוים. לעומת זאת, יתכן שהתקשורות תמקד את כל תשומת לבה בנושא אחד, אך גם יתכן שהיא תרחיב את מגוון הנושאים אותם היא מסקרה (Boydston, 2014). גיוון תשומת לב משמעותו פולריים של נושאים ודרך העיסוק בהם. רמת הפחיתה בגיוון, משמעו מיקוד תשומת לב וסגורותיחסית לנושאים (Jonkman et al., 2018). רמת מגוון תשומת הלב מוגדרת כשיעור תשומת הלב המוקדש לסדרת פרטיים נתונה בתוך מרחב מותחן אפשרי, כמו למשל, העמוד הראשי בעיתון.

טענה מרכזית היא שראווי שהתקשורות תהיה מגוונת ככל האפשר בנושאים אותם היא מסקרה כדי להעניק לשחקנים שונים נגיאות אל הבמה הציבורית ולהעשיר בהמה זו במשמעות דעות ותפיסות (Jonkman et al., 2018). בשל האילוץ הכלכלי של העיתונות הפופולרית ובשל הכיסוי החדשותי המעמיק יותר של נושא מדיניות ציבורית על ידי העיתונות האינטלקטואלית, נצפה לראות מגוון רב יותר של נושאי מדיניות המופיעים בעיתונות האינטלקטואלית בהשוואה לפופולריות (Hendrickx & Ranaivoson, 2019). יחד עם זאת, היה שמצבי משבר ומצבי יוצאי דופן נוטים להשtell על סדר היום התקשורתי ולהפחית את מגוונו (Jonkman et al., 2018), נצפה כי לקרה מקרים הבחרות מגוון הסיקור ירד.

השערה 4 א': סדר היום התקשורתי המתייחס לנושאי מדיניות ציבורית יהיה מגוון יותר בעיתונות האינטלקטואלית בהשוואה לעיתונים הפופולריים.

השערה 4 ב': סדר היום התקשורתי המתייחס למדיניות ציבורית בזמן לבחירות יהיה מגוון פחות בכל העיתונים.

מחקרנו בוחן באמצעות השערות אלה את התנהגות העיתונים החל מאוקטובר 2018 (התקופה שקדמה להכרזה על הבחירות באפריל 2019), דרך מועד הבחירות ב-09/04/2019, ב-17/09/2019 וב-02/03/2020, ועד סוף חודש אפריל 2020. אנו בוחנים את כל פרק הזמן זהה מתוך הנחה שકצת לפני וקצת אחריו נקבל שנות בין כיסויו של זמן בחירות. בתוך פרקי הזמן המזוהים כתקופת בחירות (בשל הכרזה רשמית על בחירות) הדגש שלנו יהיה על התקופה המוליכה אל מועד הבחירות עצם, תוך ניסיון לאתר שונות בכיסויו התקשורתי של נושאי מדיניות ציבורית לפני מועדים אלה. מאחר שיש בידינו את הנסיבות לגבי החודשים, שקדמו לבחירות הראשונות ואלה שהיו אחרי הבחירות של 2020, אנו נעזרים בהם כדי לzechות שונות בין השבות הבודדים לבחירות לבין אלה שלא חלים בתקופת בחירות ולבין אלה המתרכחים אחרי מועד הבחירות בראובע עזה, שהחלו חדשות. נזכיר כי בתקופה שקדמה לבחירות התרחשו אירועים ביישובים מפלגת "ישראל באוקטובר והסלוימו עד אמצע חודש נובמבר 2018. עם תום אירוע אלה, פרשה מפלגת קואלייציה ביתנו" מהקואלייציה והחל משביר קואלייציוני, שהוביל ב-24/12/2018 לסיום כהונת הממשלה ולהכרזה על בחירות חדשות. הבחירות התקיימו באפריל ולאחר מכן הגיעו החלטים להקים קואלייציה הוכרזו הבחירות חדשות בספטמבר 2019. הגיעו נוסף בהקמת קואלייציה הוביל לבחירות נוספות ונוספות שהתקיימו במרץ 2020. לקרה לבחירות אלה נכנס לתמונה אירוע חדש והוא התפרצויות הנגיף COVID-19, שבמהלך פברואר החל להתפשט בעולם כולו כולל בישראל.

המחקר

מקורות

לצורך בוחנת סדר היום התקשורתי, בחרנו בעיתונים המודפסים הארץ, **ידיעות אחרונות** וישראל היום. על אף היחששותה בעשור האחרון, הרי שהעיתונות המודפסת עדין נחשבת למקור מידע חשוב עליו הקוראים וצרכני התקשורות נוטים להסתמך כאשר הם נדרשים להחilitation. העובדה שרשת האינטרנט מוצפת במידע, אשר מהימנותו מוגלת בספק ומקורתו פעמים רבות אינם ידועים כלל, מהוות בעיני רבים יתרון מובהק של העיתון המודפס. יתרון זה מאפשר לעיתונות המסורתית להמשיך ולפעול על אף ההספדים והתחזיות, שחזו במשך שנים ארוכות את קיצה. העבודה העיתונאית המסורתית, על כל מגווןיה ומגבויותיה, עדין נראית מקצועית וכאמינה יותר בהשוואה לרשומות החברתיות. הדבר בולט במיוחד בזמן ממערכות בחירות, בהן אנשים נוטים לעשות שימוש בעיתונות המודפסת על מנת לבחון, להרהר ולקבל החלטות בדבר העדיפותיהם האלקטוראליות (Lachover, 2015; Greenwald & Lehman-Wilzig, 2019).

כאמור, הארץ עולה בקנה אחד עם ההגדרה של עיתונות עילית-איקומית, בעוד **ידיעות אחרונות** וישראל היום נועדים להגדיר עיתונות פופולרית (Lehman-Wilzig & Seletzky, 2012). **ידיעות אחרונות** כעיתון פופולרי נתון להשפעתם של כוחות השוק ללא קהל מובחן, ולכן נמצא תחת הלחץ הגבויו ביותר שלושת העיתונים לשמר עצמו במצב רוחני. **ישראל היום** מהוות מקרה ייחודי בהשוואה לשני האחרים מבחינת האסטרטגיה בה נקט: הוא פועל תוך הפסדים כלכליים כדי להשיג מטרות פוליטיות (Dahan & Bentman, 2017). ההבדלים בין העיתונים באים לידי ביטוי גם מבחינת העמדת הפוליטית השונה אותם הם משקפים (Tenenboim-Weinblatt, Hanitzsch, & Nagar, 2016). מוציאים לאור ועורכים באמצעות תקשורת שונים מביעים עמדת מפלגתית-אידיאולוגית ומכוונים כך את כל התקשורות שלהם (Shultziner & Stukalin, 2019). כך, הארץ תומך באופן ברור

במידניות של פיסוס עם הפליטים על בסיס פשרה טריטוריאלית. התמייקה ב��ו זה הובעה על ידי המוציאה לאור של העיתון, עמוס שוקן, שגס התיחס ל��ו מדיניות זה כמייצג עמדה פוליטית שמאלית (Tsfati & Chotiner, 2016). **ישראל היום** הוקם וממומן על ידי שלדון אדלסון ומוזהה באופן שיטתי עם תמייקה בימין הפליטי הישראלי (Dvir-Gvirsman, Garrett, & Tsfati, 2018). מתחקרים תקשורתיים והליכים משפטיים (בעיקר תיקי נתניהו 2000 ו-4000), נראה כי גם המוציאה לאור של **ידיעות אחרונות**, נוני מוזס, אף שאיננו מבטא את עמדתו הפליטית בפורמי, מתערב מהחורי הקלעים בסיקור העיתונאי, תוך כוונה להשפיע על תוכאות פוליטיות מסוימות עסקיות ואידיאולוגיות (Shultziner & Stukalin, 2019).

מערך, משתנים ושיטה

על בסיס שלושת העיתונים הבולטים והמוביילים, בניינו מאגר נתונים מקורי כולל את כל הכותרות, אשר הפרסמו בעמוד הקדמי החל מהראשון באוקטובר 2018, שלושה חודשים לפני ההכרזה על סבב הבחירות הראשונות, ועד סוף אפריל 2020, בחודשים לאחר סבב הבחירות השלישי. הבחירה בפרק זמן זה נבעה מהרצון לבחון את מועד הבחירות עצמן, וכן לבצע בקרה על תקופת הבחירות על ידי מידידה של שלושה חודשים לפני ההכרזה על מועד הבחירות הראשונות וחודשים אחרי מועד הבחירות האחרונות. בסיס הנתונים כולל 3,794 כתורות מהארץ, 2,333 **ידיעות אחרונות** ו-2,597 **ישראל היום**. בסך הכל 8,724 כתורות. כל כתורת נתחה וקודדה כיצד נפרדת ועצמאית על פי הקשר הפרטית ותוכנו. הבחירה להתמקד בכותרות הראשונות נבעה בעיקר מן העבודה כי הן מהוות ממד מרכזי לבחינת הבניית סדר היום בתקשורת. בנוסף, קוראים רבים, בעיקר בעיתונות הפופולרית, נוטים לעיין ("לדפק") בכותרות העיתונים בלבד. לכן, ההנחה היא שהן מהוות היבט משמעותי בהשפעת התקשורות על דעת הקהל (Tankard, 2001).

נושאי מדיניות ציבורית

על מנת לבדוק אילו נושאים בלטו בסדר היום התקשורתי, ביצעו ניתוח תוכן יומי, המבוסס על ספר הקוד של פרויקט "סדר היום הפליטי בישראל". קיוד זה, המתרגם לעברית ולהקשר הישראלי את ספר הקוד של קבוצת המחבר CAP (Comparative Agendas Project) (<https://www.comparativeagendas.net/>), מכיל סדרות מגוונות של נושאים בתחום המדיניות הציבורית והפוליטיקה (Kosti, Shpizman, & Levi-Faur, 2019). קבוצה זו בוחנת בתריסר מדינות שונות ולאורך שנים את תשומת הלב של אמצעי התקשורות ומוסדות הממשלה כלפי נושאי מדיניות ציבורית. סכמת הקיוד מבוססת על חידוד ומצום המידע לגבי כל פעילות וכל נושא מדיניות, הזוכים לתשומת לב ציבורית. הרעיון המרכזי בשיטת הפעולה הוא בחינת מגמות לאורך זמן. ניתוח התהליכים מבוסס על בחינת הדרכ, שבה נושא מסוים מקבל תשומת לב בתת-המערכת הנחקרת (Baumgartner, 2019). אין כאן מחויבות לעמדת תיאורטיבית ייחודית, אלא רצון לעסוק בתשומת לב המופנית כלפי נושאי מדיניות ציבורית לאורך זמן ובמקומות שונים. סדרת נושאי המדיניות הנבחנת מותאמת בכל מדינה להקשר המקומי, תוך שמרירת זיקה הדוקה לפרויקט הכללי (Bevan, 2019).

הסדרה, כפי שהותאמת לישראל על ידי הצוות המוביל את הפרויקט הישראלי בתיאום עם הפרויקט הבינלאומי (https://www.idc.ac.il/he/research/cap/pages/home.aspx), מוקדדת כך שהיא כוללת 21 נושאים מרכזיים. יש לציין כי על אף העובדה שהמחקר מתבסס על ניתוח תוכן כמותי, הכולל קטגוריות קידוד ברורות המיוושמת בעקביות; הרי שאנו ניתוח זה מלאוה כל העת דיוון עקבי, בין בין מנהלי הפרויקט והן בין המקודדים, לגבי אמות המידה האיכותניות, הקובעות את טיבם ומהותם של הנושאים השונים המקודדים, שימושם, שימושם הנושאית והריעוני, הגבלת תחומי העיסוק שלהם וכדומה. דוגמה לדיוון שכזה, אשר נעשה בעבר הן במסגרת הפרויקט הישראלי והן במסגרת פרויקטים דומים במדינות אחרות, נועצה בשאלת האם לסוג ולકודד פריטים, הקשורים במדיניות חזק על סמך המיקום הגיאוגרפי שלהם או על סמך מהות התוכן שלהם. תוצאות הדיוון עשויות להיות מורכבות אבל חד משמעיות ו邏輯ית והן מועברות בצורה מסודרת לכל מי שлокח חלק בפרויקט.

21 הנושאים הכלליים הם : מקרו-כלכלה, זכויות אזרח, בריאות, חקלאות, עבודה ותעסוקה, חינוך, סביבה, אנרגיה, הגירה, תחבורה, חוק, פשע ועינוי משפחתי, רווחה חברתית, דיור ותכנון, מסחרי, מוקומי, בטחון, טכנולוגיה, סחר חזק, יחסי בינלאומיים, פעולות ממשתייכות, קרקעות ציבoriaית ותרבות, זהות וחברה. כל הנושא הכלליים נחלקים ל-220 נושאי משנה, המתיחסים אל נושאי מדיניות נקודתיים יותר. למשל, נושא זכויות האזרח כולל בתוכוATTI-קטגוריות, כגון : אפליה נגד מיעוטים לאומיים, אפליה על רקע מגדרי, אפליה על רקע גיל, אנשים עם מוגבלות ועוד. הנושא של פעולות הממשלה כולל שערוריות ומעשים פליליים של פוליטיקאים. הנושא של מדיניות בטחון כולל בתוכו מבצעים צבאיים. כל אחד מתחמי-הנושאים מתיחס אל קטגוריה כוללית יותר, העולה בקנה אחד עם הגדרות נפוצות לגבי תחומי הפעילות של מדיניות ציבורית בעולם (Dowding, Hindmoor, & Martin, 2016) תוך התאמתה למקרה הישראלי.

המחקר בוחן גם הגדרות כוללות של תחומי מדיניות שונים (לדוגמה, פעולות הממשלה) ונושאי מדיניות מובחנים (לדוגמה, שערוריות ומעשים פליליים של הדרג הפוליטי) (Jones, Wilkerson, & Baumgartner, 2009). מטרת הבדיקה זו היא לאתר את הדרך בה פועלות תשומות לב למדיניות ציבורית ואיתה את הדרך בה נוצר סדר يوم פוליטי. זאת, בהתייחסות לתחומי מדיניות כללים ולנושא מדיניות מוגדרים. בניתוח הנתונים ובמצגת הממצאים אנו מבצעים את המעבר בין תחומיים כללים לנושאים מוגדרים. בניתוח הנתונים ובמצגת הממצאים הלאו-טוריים הינה היא שעיסוק שכיה יouter בנושא מסוים הוא ההגדרה האופרטיבית של תשומת לב גבוהה יותר לנושא נתון. יש לציין כי בהקשר של נושא התקשרות, בשל החלטות דומות שהתקבלו בפרויקטים מקבילים במדיניות אחרות הכללי, ביניהם : מזג אוויר וasonsות טבע, שריפות והודעות פטירה. המהימנות בין המקודדים לפי תת-הקטגוריות של CAP עמדה על ציון קאפה 0.756.

עמדות אידיאולוגיות

בשל ההבדלים בעמדות הפוליטיות של שלושת העיתונים, ניתן לצפות כי בעוד שהארץ ייטה לעסוק בנושאים העולים בקנה אחד עם עמדות שמאל "קלאסיות", הרי שני האחרים יעסקו יותר בסוגיות

המזוהות עם עמדות הימין. אך מהן עמדות שמאלי או ימין, שניתן לזיהוון במחקר? בקורס כללים, המחקר ההשוואתי של אידיאולוגיות מפלגתיות (Manifesto Research on Political Representation [MARPOR] Broghetto & Russo, 2018) מזהה עמדות ימינו עם הדגשה של נושאים ביטחוניים, זכויות פרט (בעיקר קניין פרט), הדגשת המשילות, חיזוק השוק החופשי והימנעות מחסמים כלכליים. עמדות ימינו יזדהו גם עם עיסוק בנושאי זהות לאומיות, חוק וסדר ואזרחות מבוססת לאום. עמדות שמאל, לעומת זאת, יציגו התנגדות לקולוניאליות, תמייחת בלוטם בין מדינות, חיזוק המערכת הבינלאומית, תמייחת בדמוקרטיה, הגבלת השוק והרחבות מדינת הרוחה כמו-גם תמייחת בקבוצות מוחלשות (Budge, 2013). חשוב לציין כי סכמת הקידוד של CAP שונה מזו של MARPOR. סכמת הקידוד של CAP, המהווה את בסיס הניתוח שלנו, לא עוסקת באידיאולוגיה פוליטית אלא במיפוי של מערכ מפורט של נושא ותת-נושא המדיניות הציבורית (Baumgartner, 2019). יחד עם זאת, אחד היתרונות של סכמת הקידוד המפורטת של CAP נעוץ בכך שהיא מאפשרת לחבר בין סכומות אחרות. כיוון שהסכמה של MARPOR עוסקת במאץ מקביל לזה של CAP, השימוש בסכמה של MARPOR מאפשר לתת לניתוח מבוסס CAP קשר אידיאולוגי מוצדק מבחינה מתודולוגית (Broghetto & Russo, 2018).

קטיעת סדר יום

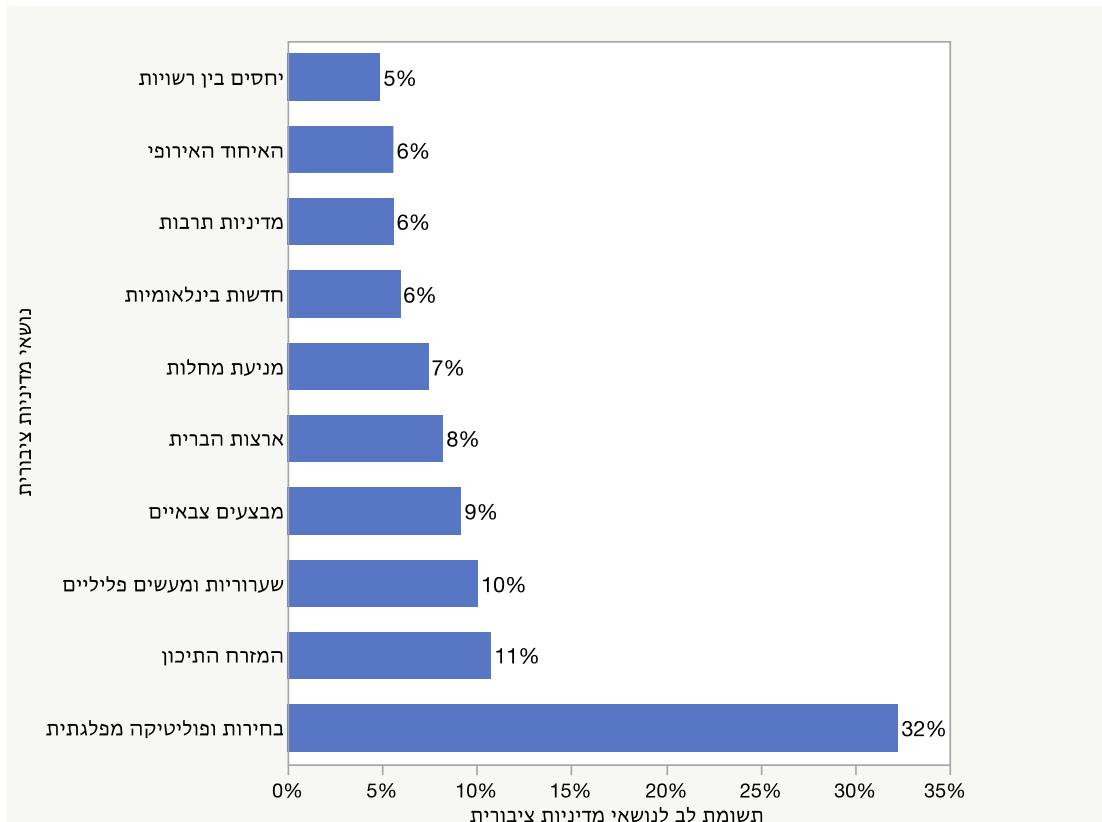
המדד בו אנו משתמשים כדי לתאר סדר יום קטוע הוא מדד L-Kurtosis. מדד זה מבוסס על ההנחה שהתפלגות תשומת הלב יכולה להגיע לידי ביטוי באחד שלושת האופנים שהציגנו לעיל. מבחינה חזותית, בהתפלגות קטועה קיים شيئا גובה במרכזה, לצד שכיחויות נמוכות של ערכי הביניים של התפלגות, כאשר ערכי הקצה בהתפלגות שכיחים יותר מערבי הביניים של התפלגות (Wallgrave & Vliegenthart, 2010). המשמעות היא מעין "פרצחים של תשומת לב" לנושאים מסוימים לצד תשומת לב קבועה, המוקדשת בעיקר לחלק קטן מהנושאים. אומדן L-Kurtosis מאפשר לקבל מספר המתאר נאמנה את התפלגות, תוך הפחתת השפעת ערכי הקצה שלה (Breunig, 2006). כשהמדד זה מצביע על התפלגות נורמלית של אירועים (ולכן לא קטועה) ערכו מגע ל-0.123. ככל שהמספר נמוך מ-0.123 וمتקרב ל-0, אז מדובר על התפלגות שטוחה יותר. ככל שערך L-Kurtosis גדול מ-0.123, ההתפלגות הופכת לקטועה יותר (Baumgartner et. al., 2009; Wallgrave & Vliegenthart, 2010) בוצעו בעזרת חבילת Lmoments בגרסת R שלה.

מגון סדר יום

ישנו מספר רב של מדדים לבחינת מגוון נושאים אליהם מופנית תשומת הלב. במחקר זה נעזרנו במדד H, הנחשב ליעיל ביותר למטרה זו (Boydston, Bevan, & Thomas, 2014). מדד זה מנטר שינויים במגוון פרטי המידע אליו מופנית תשומת הלב של הגוף/השחקן הנבדק בהשוואה למספר הפריטים אליהם יכולה להיות תשומת לב זו מופנית. כאשר כל תשומת הלב מוקדת בפרט אחד, מדד זה מקבל את הערך 0. ככל שתשומת הלב בין הפריטים מבוזרת יותר, מדד H מקבל ציון גבוה יותר (Alexandrova, Carammia, & Timmermans, 2012). במחקר הנוכחי, עם 155 פרטיים המייצגים נושא מדיניות מוגדרים (להבדיל מ 21 הקטגוריות הכלליות יותר) אליהם מופנית תשומת לב מסויימת בארץ, הציון המksamלי ההיפוטטי של H Shannon יכול להיות 5.043 ; בידיעות אחרות ובישראל היום, עם 120 פרטיים כל אחד, הציון ההיפוטטי יכול להיות 4.787.

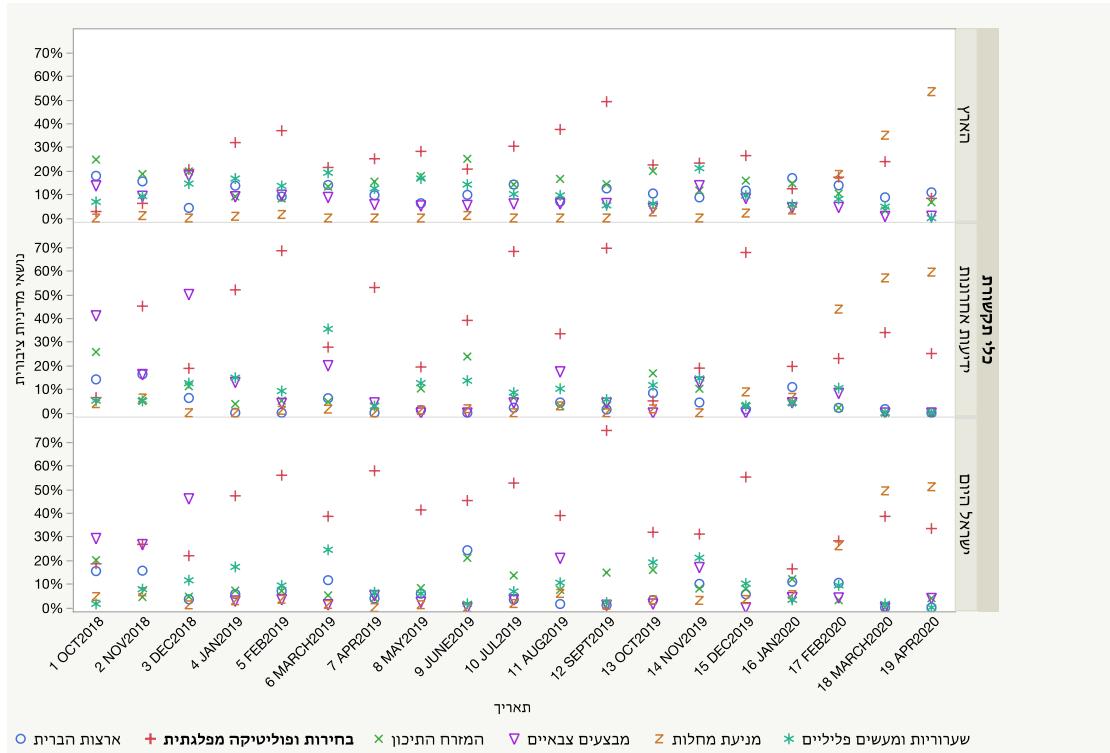
מצאים**השערה 1**

כדי לחדד את ממצאיינו ולהתאים למציאות הישראלית, אנחנו מציגים לא את הקטגוריות הכלליות, אלא את נושאי המדיניות המוגדרים בהם עסקו העיתונים. תרשימים 1 מראה את תשומת הלב שניתנה לנושאים שקיבלו יותר מ-2% כיסוי בשלושת העיתונים גם יחד בין אוקטובר 2018 לאפריל 2020.

תרשים 1 : תשומת הלב לנושאי מדיניות ציבורית 10/4/2018-4/2020

ניתן לראות כי הנושא שקיבל את תשומת הלב הגבוהה ביותר לפחות במשך התקופה היה הבחירה והפוליטיקה המפלגתית. נראה כי שלושת מועדי הבחירות גרמו לתשומת רב גובה של התקשרות לנושא זה לאורך השנה. כמו כן, בולטם נושאי הביטחון והחוץ. נושא נוסף הוא שערוריות ומעשים פוליליים (בעיקר משפטו של בנימין נתניהו). נושא זה הוא השלישי בחשיבותו לפחות במשך התקופה. נושא, שקיבל תשומת רב נמוכה אך הפך לוביל בתחילת 2020 הוא מניעת מחלות, עמו קודדנו את מרבית הכתבות שנגעו ל- COVID-19. הנושא של מבצעים צבאיים (המתיחס לARIOVIS ביטחוניים) נמצא אף הוא כבולט, היו שבמהלך התקופה הייתה התפרצות ביטחונית אלימה ברוצעת עצה (אוקטובר-נובמבר 2018).

נעבור כעת לבחון את התפתחות סדר היום התקשורתי, המתיחס למדיניות ציבורית לפחות תקופה זו מן שנבחנה בהשפעת אירועים מזדמנים. תרשימי 2 מראים (בrama החודשית) את התפלגות כיסוי סדרות הנושאים הבולטים.

תרשים 2 : שיעור תשומת הלב לנושאי מדיניות מרכזיות לפי חודשים ועיתון

תרשים 2 כולל את ציר הזמן ברמה החודשית, המתחילה באוקטובר 2018 ומסתיימת באפריל 2020. בכל נקודת זמן ניתן לראות את שיעור תשומת הלב היחסית לנושאים מסוימים מתוך הנושאים הבולטים ביותר לפי עיתון (כלומר, זהו שיעור הכתבות על הנושא באותו חודש ובאותו עיתון מתוך כלל הנושאים שהוא כיסה). בחלק התיכון של התרשים ניתן לראות את המקרה לSIMONINS המופיעים בכל חודש. התרשים מראה כי ממועד הכרזת מערכת הבחירות הראשונה בסוף דצמבר 2018 ועד פברואר 2020, תשומת הלב הרבה ביותר הופנתה לנושא הבחירה והפוליטיקה המפלגתית. לאחר מכן, הקורונה הפכה להיות הנושא הבולט ביותר בארץ **ובידיעות אחרונות** (ובשלב מעט מאוחר יותר, החל מרץ 2020, גם **ישראל היום**). בימים אחרים, מעוף הציפור, הבחירה הסבו את סדר היום התקשורתי לנושא של **בחירה ופוליטיקה מפלגתית**, עד הזחת נושאים אלה עקב משבר הקורונה, שבמידה רבה "טרף את הקלפים" בראשית שנת 2020.

בחודש יוני 2019, הנושא של שערויות ומעשים פליליים הפך להיות המרכזי בחשיבותו בשלושת העיתונים. סדר היום התקשורתי לנושא זה עלה ביוני 2019 בשל התכחשות של פרקליטי נתניהו עם הפרקליטות בהקשר של דחינת השימוש של נתניהו מול היועץ המשפטי לממשלה, כמו גם הרשות שרה נתניהו באותו החודש במא "פרשת המעונוט". לקראת סבבי הבחירה של אפריל וספטמבר 2019, נושא זה הפך השני בחשיבותו (שני לנושא הבחירה).

ידיעות אחרונות וישראל היום הקדישו תשומת לב גבוהה יותר למבצעים צבאיים בהשוואה להארץ. אולם, בדומה לשבר הקורונה, גם כאן הדברים עלו בקנה אחד עם אירועים חיצוניים שהתרחשו

במרחב המציאותות (בעיקר הלחימה עם עזה). כך שתשומת הלב בין הנושאים אכן נקטעת ומוספעת מאירועים חיצוניים כמו אירוע אפידמיולוגי דרמטי או מתייחות ביטחונית.

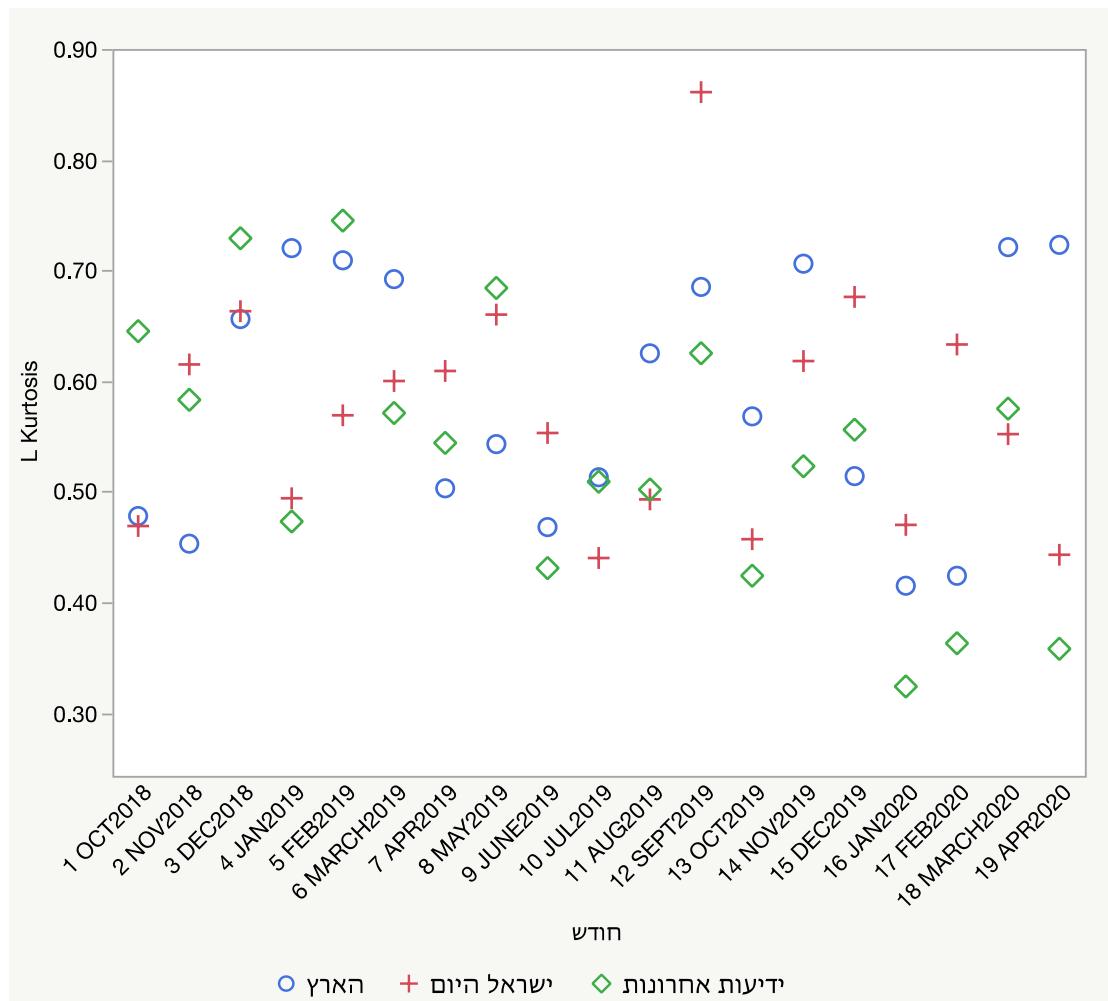
נציג כעת את רמת הקטיעות של סדר היום התקשורתי באופן מדויק יותר. לצורך כך, הטבלה הבאה מסכמת את ציוני Kurtosis-L של הנושאים השונים לארוך תקופה מחקר באופן כללי ולפי כל עיתון בנפרד.

נושא המדיניות					
ישראל	הארץ	ידיעות	ציהון	קטיות	כללי
היום	אחרונות	היום			
1.809	1.287	1.439	1.325	בחירות ופוליטיקה מפלגנית	
0.176	0.552	0.471	0.062	הழוח התיכון	
0.006	0.373	0.458	-0.121	ארצות הברית	
1.409	1.411	0.570	0.953	מבצעים צבאיים	
1.540	1.709	3.707	2.064	מניעת מחלות	
0.414	0.601	0.581	0.626	שערוריות ומעשים פליליים	

טבלה 1: ערכי Kurtosis-L לבחינת רמת הקטיגוות סדר היום התקשורתי

סימנו את ערכי החתפוגות המצביעים על החתפוגות קטועה (כלומר, גבואה מ-0.123). כאמור, החתפוגות נושאים בערכים אלו מצביעה על מעבר חד בין מהלך עניינים שגרתי לעליות המוקדמות בנושא מסוים. בניתוח כללי, שני נושאים מקבלים ערך קטיות גבוהה: בחירות ופוליטיקה מפלגנית ומניעת מחלות. בנוסף, גם נושא המבצעים הצבאיים והשערוריות והמעשים הפליליים "קטועים". סדר היום של הארץ "מייטלטל" בין הבחירה לבין נושא המגיפה, אך מתיחס גם לאירועים בארצות הברית ובאזור התיכון. **ידיעות אחרונות** מראה סדר יום קטוע בכל אחד מהנושאים למעט בנושא הבחירה, ובדרך כלל הוא הקטוע ביותר או השני בקטיגוות סדר יומו. הן **ידיעות אחרונות** והן **ישראל** מציגים שלושה נושאים קטועים זהים: המבצעים הצבאיים, הבחירה והפוליטיקה המפלגנית (בו **ישראל** היום מוביל על **ידיעות אחרונות** מבחינת רמת קטיות סדר היום) ומניעת מחלות. שינוי סדר היום של הארץ בנושא מניעת מחלות עקב הופעת הקורונה היה חד יותר וקייזני בהשוואה לשני העיתונים האחרים גם יחד.

נבחן בעתה התופעה, תוך בדיקת רמת הקטיעות של סדר היום התקשורתי על פי חודשים. בהבנה לפי כלי התקשות.

תרשים 3 : ערכי L-Kurtosis לבחינת רמת קטיעות התפלגות סדר היום התקשורתי לפי עיתון וחודשים

ניתן לראות כי באופן כללי סדר היום של כל העיתונים לאורך כל החודשים היה קטוע (גובה מ-0.123). מעניין לציין שבהתמונות על חודשים הבחרות, בחירות אפריל 2019 לא הראו רמת קטיעה יוצאת דופן של סדר היום. לעומת זאת, בחירות ספטמבר 2019 הראו את סדר היום הקטוע ביותר בהשוואה לכל חודש אחר (בעיקר בישראל היום). בפברואר 2020 (הבחירות נערכו ב- 2/3/2020, ולכן אנו מתמקדים בכך בלבד ולא במרץ) הייתה רמת קטיעת סדר יום מהנמוכות במהלך השנה. אם כן, בוגוד להשערה הראשונה, בזמן מערכת בחירות רמת קטיעת הנושאים אינה בהכרח גבוהה יותר. רמת הקטיעה שמצאו הינה גבוהה יותר בחירות ספטמבר 2019, אך לא בסבב הבחירות הראשונות. לפיכך, ניתן להניח שהנטיה לסדר יום קטוע יותר בחירות קיימת, אולם היא תלויה בקשר. היכישלו להקים קואלייציה חדשה לאחר בחירות אפריל 2019 והחכו על מערכת בחירות חוזרת הובילו באופן ברור להתמקדות בנושא הפוליטי במהלך בחירות ספטמבר 2019. כמובן, הופעתו של אירען היסטורי

ודרמטי כמו בחירות חזרות בזו אחר זו מגביר את הצורך של כלי התקשרות "לעוזב" את הנושאים בהם הם עוסקים בזמני שגרה ולשנות את סדר יומם בהתאם. אם כן, השערה 1 אומתת חלקית: התקשרות אכן קוטעת את תשומת הלב שלה בזמן מערכות בחירות, אך קטיעה זו קשורה לתפיסת חשיבותה של מערכת הבחירות הנוכחית ועוצמת השכלותיה האפשריות.

השערה 2

השערה 2 טעונה כי יימצאו הבדלים בהבניות סדר היום בין כלי התקשרות על בסיס נטייתם הפוליטית. השערה 3 שמה את הדגש על הבדלים בקטיעת סדר היום, שייתכן כי ייראו על בסיס הנורמות העיתונאיות הנבדלות בעיתונים השונים (עיתון איקוני או פופולרי). כדי לבדוק השפעות אלה בחנו את שיעור תשומת הלב, שקיבלו הנושאים בעיתונים. טבלה 2 מראה את פיזור נושאי המדיניות המרכזיים בין העיתונים השונים לאורך התקופה כולה. בחרנו **בארץ** כמקור בסיסי להשוואת קטגוריות מול שני העיתונים הנוספים.

נושא המדיניות	הארץ	ישראל היום	ידיעות אחרונות
בחירות/פוליטיקה	13.21%	22.56%	19.85%
המזרחה התיכון	7.72%	4.89%	4.16%
ארצות הברית	6.04%	4.24%	2.36%
שורוריות/פליליים	6.04%	5.24%	5.14%
חדשנות/בינלאומיות	5.69%	1.69%	1.20%
האיחוד האירופי	4.69%	2.66%	0.94%
מבצעים צבאיים	4.09%	5.39%	6.17%
מניעת מהלות	3.61%	4.58%	4.33%
מערכת בתים המשפט	2.48%	1.73%	0.90%
משפט פלילי ואזרחי	2.32%	0.62%	1.11%
יחסים בין רשויות	2.03%	1.54%	5.02%
הגירה כללית	1.82%	0.35%	0.26%
מחקר ופיתוח	1.69%	0.08%	0.00%
מדיניות תרבות	1.63%	4.12%	4.33%
מניעת טרור	1.53%	1.42%	1.97%
סוכנויות אכיפת החוק	1.50%	1.23%	0.86%
סיווע בטחוני	1.37%	1.46%	1.29%
ಅപಲಿ ಮಗಡರಿತ/ಮಿನಿಟ್	1.34%	0.35%	1.11%
מזג האוויר	1.32%	1.35%	1.07%
כוח אדם בצבא	1.29%	1.54%	2.44%

טבלה 2 : סדר יומם תקשורת המתייחס לנושאים מרכזיים 10/2018-4/2020

מהנתונים בטבלה 2 ניתן לראות כי שלושת העיתונים עסקו בעיקר בבחירה ובפוליטיקה מפלגתית. הנושא השני בחשיבותו בידיעות אחרונות ובישראל היום היה שערוריות ומעשים פליליים. בארץ נושא זה הוא השלישי בלבד בחשיבותו. דגש נושא ייחודי להארץ היה תחומיים העולמים בקנה אחד עם סדר יום שמالي: אפליה, פליטים ושלטונו החוק. הארץ בוחלת כיסה נושאים ביטחוניים, אך התעניין פחות בפעולות טרור בהשוואה לשני מתחריו. ישראל היום כיסה ב יתר-שות את נושא הבחירה והפוליטיקה המפלגתית, לאחר מכן (בדומה ל**ידיעות אחרונות**) שערוריות ומעשים פליליים, ארצות הברית והמורשת התרבות, ואז אירועי ספורט. סדר היום של **ידיעות אחרונות** היה דומה למדי, אך הקדים יותר תשומת לב לנושאים ביטחוניים מאשר **ישראל היום**. בהשוואה להארץ, **ישראל היום** וגם **ידיעות אחרונות** העניקו תשומת לב רבה יותר לנושאי תרבויות, המזוהים בדרך כלל עם זהות לאומית. כלומר, בכל הקשור לנושאים שאינם קשורים ישירות לבחירות, היחסו להארץ שונה בתכלית מבחן נושא המדיניות אותם הוא מכסה בהשוואה לעיתונים האחרים.

מכאן נובע שהשערה 2 אומתה אף היא חילנית: תשומת הלב לנושאי המדיניות השנתנה בהתאם לנטייתו הפוליטית של העיתון, אבל ההבדל האידיאולוגי בין **ידיעות אחרונות לישראל היום**, שכאורה פיעלים להשגת מטרות פוליטיות שונות, כמעט ואינו קיים. כדי לציין בהקשר זה כי דהן ובנטמן (Dahan & Bentman, 2017) הראו כי העמדה הפוליטית של **ישראל היום** הייתה מכוונת לרמה האישית בלבד: המשך שלטונו של נתניהו, ולאו דווקא להגשمت מדיניות ברורה. במילים אחרות, יתכן כי השערה 2 רלוונטית למצב שבו כלי התקשורות אחוזים בתמונת עולם אידיאולוגית ברורה, ופחות למצבים בהם המחלוקת הנו אישיות בלבד.

השערה 3

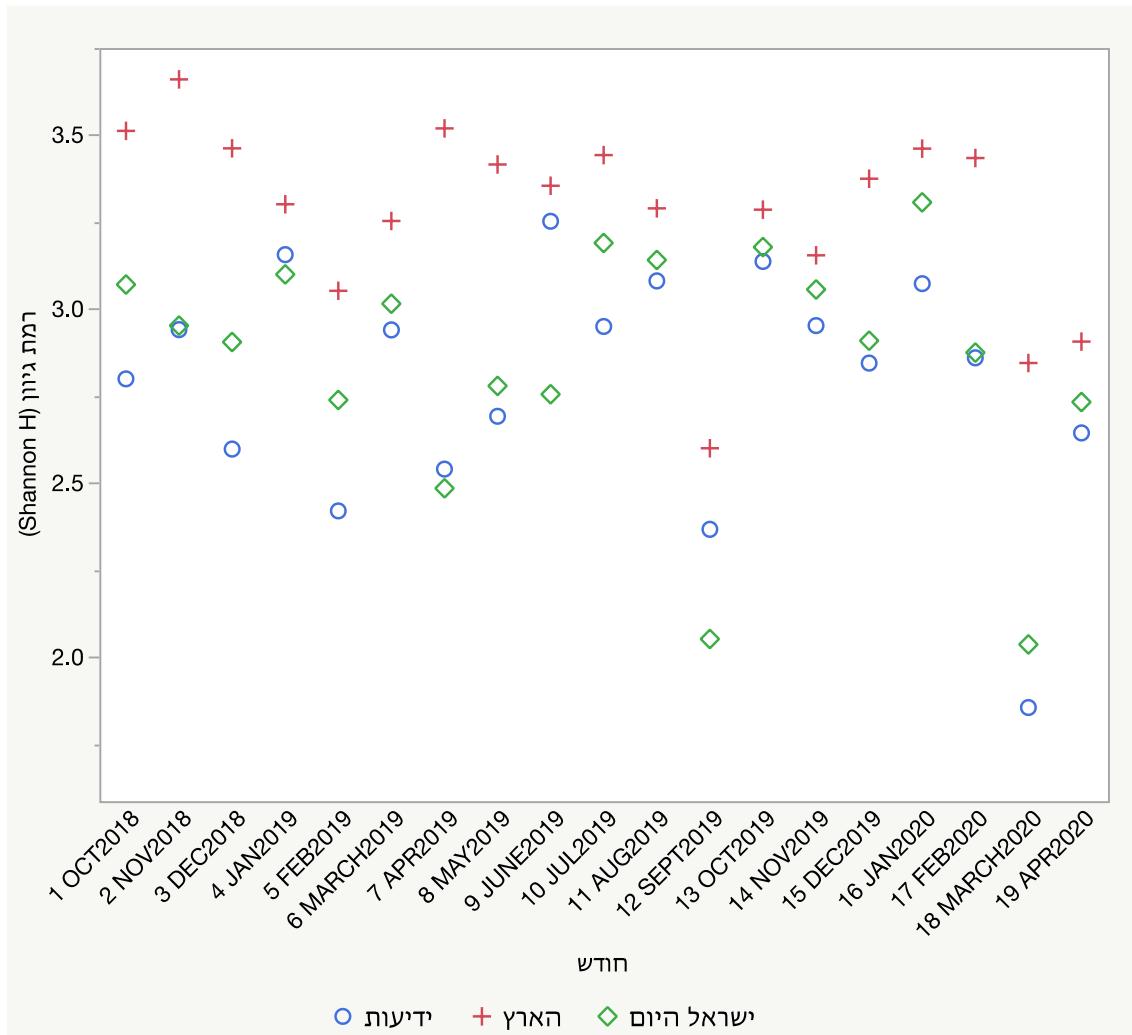
ידיעות אחרונות	נושא מדיניות	נושא מדיניות ישראל היום	נושא מדיניות ישראל היום	הארץ	נושא מדיניות
43.10%	בחירה ופוליטיקה מפלגתית	50.71%	בחירה ופוליטיקה מפלגתית	34.59%	בחירה ופוליטיקה מפלגתית
10.34%	יחסים בין רשויות	10.00%	המורשת התרבות	10.06%	המורשת התרבות
5.17%	שעת חירום	6.43%	מוסדות צבאית	8.81%	ארצות הברית
4.31%	חינוך יסודי	5.71%	חדשנות בינלאומית	5.03%	חדשנות בינלאומיות
3.45%	שערוריות ומעשיהם פליליים	5.00%	ספורט ופנאי	4.40%	מבצעים צבאיים
3.45%	מניעת טרור	2.14%	חינוך יסודי	3.77%	האיחוד האירופי
2.59%	מבצעים צבאיים	2.14%	האיחוד האירופי	3.77%	שערוריות ומעשים פליליים

2.59%		זכיות אדם	1.43%	יחסים בין רשויות	3.14%	מzug האoir
2.59%		ביטחון כללי	1.43%	שערוריות ומעשימים פליליים	2.52%	משפט פלילי ואזרחי
2.59%	ישראלים בחו"ל	טלקומוניקציה	1.43%		2.52%	מחקר ופיתוח

טבלה 3 : סיקור נושאי המדיניות בספטמבר 2019

כפי שעה מן הנתונים בטבלה 3, ספטמבר 2019 הראה כיצד מערכת בחירות (ובלבד שהיא נטפסת כאירוע מכוון) מפנה את עיקר תשומת הלב של כל העיתונים לעבר הנושא הפוליטי. נושא נוסף המופיע בכל העיתונים הוא "שערוריות ומעשים פליליים" (כלומר, משפטו של נתניהו). נושא זה בולט בעיקרו בארץ, לאחר מכן ב**ידיעות אחרונות ולבסוף בישראל היום**. בשלושת העיתונים נראה כי ישנה התייחסות לנושאים הצבאיים. ניכר כי הארץ מאפיניים מוחננים, בעיקר סיבוב הדגש על חדשות בינלאומיות. עם זאת, גם **ישראל היום** שם דגש מסוים על נושאים אלו, אולם בהתקדמות בMOTECH התיכון.

אם כן, עד כמה הנורמות העיתונאיות יכולות להשפיע גם על קטיעת הנושאים? כפי שנזכר בטבלה 1, **ידיעות אחרונות** (הנתון לתחום הכלכלי הקשה ביותר בהשוואה לעיתונים האחרים) הראה בממוצע רמת קטיעה גבוהה יותר. כאמור, גם מבחינת אופי הנושאים, **ידיעת אחרונות** הוא בעל הנטיה היחסותית ביותר לסקור חדשות בינלאומיות. במקרים אחרות, מאפייני העיתונות הפופולרית משתקפים בתשומת הלב שהפנה **ידיעות אחרונות** (ולא **ישראל היום**) לנושאי מדיניות מסוימים. נראה, אם כן, שהשערה 3 נכונה לגבי השוואת הארץ עם **ידיעות אחרונות** ואינה מאומתת כאשר משווים את הארץ **לישראל היום**. ייחודה של **ישראל היום** כעיתון המכובןקדם את מנהיגותו של נתניהו, והעובדת שכיעיון המחולק בחיננס הוא מושפע פחות משיוקלים כלכליים, מהווים הסבר אפשרי לממצא זה. ממצא זה עשוי להדגים גם את חולשתה של הבדיקה המסורתיות בין עיתונים אינטלקטואליים, כפי שdone בה בפרק ההקדמה. כזכור, תחת זאת הוצאה הבדיקה נוספת על בסיס מכוונות העיתון. נראה כי המכוונות הכלכליות הבוררות של **ידיעות אחרונות**, המבחן אותה מבון זה הוא מול הארץ (שהוא בעיקרו מקדם סדר יום ברור) והן מול **ישראל היום** (שאין לו מודל כלכלי ברור), מביאה לידי כך כי רמת הקטיעת שמציג **ידיעות אחרונות** בפני קוראיו היא גבוהה יותר. בכך, הוא פונה לקהלים רחבים יותר ומנסה לעורר עניין ממשמעותי יותר בקרב דעת הקהל.

תרשים 4: מגוון כיסוי הנושאים התקשורתי לפי חודשים

תרשים 4 בוחן את רמת מגוון הנושאים שמציג כל אחד מכלי התקשורות בחולקה לחודשים. ניתן לראות כי בהתאם להשערה 4א', אכן ברוב החודשים הארץ כעיתון איקוטי הוא המגוון שבחברה או בין שני המגוונים ביותר. כמו כן, במהלך החודשי הבחירה: באפריל 2019, יותר מכך בספטמבר 2019, ושוב פחות מכך בפברואר 2020, מגוון הנושאים יורד בעיקר **בידיעות אחראוניות ובישראל היום**. ככלומר, מגוון הנושאים מוגיב לဧוראים הפוליטיים, אך במידה משתנה התלויה בהקשר אופיו של האירוע עצמו.

השערה 4ב' אומתה אף היא: אמנם עיתון איקוטי יהיה מגוון יותר מעיתון פופולרי, אך אופיו של האירוע ייצור שונות ברמות מגוון זה. כאמור, ניתן להסיק כי סבבי הבחירה ומשבר המשילות שאליה יצרו גרמו לתקשות להתייחס אל אירועים דрамטיים יותר דזוקא בחודש ספטמבר. עם זאת, מעבר תשומת הלב לנושא הקורונה במהלך פברואר הקהה את תשומת הלב אל סבב הבחירה השלישי.

סיכום

אם כך, ראיינו שקטיעת נושאים אכן מושפעת מאירועים חיצוניים דрамטיים: מערכות בחירות, אירועים ביטחוניים ואירועים אפידמיולוגיים חרשי תקדים. רמת קטיעת הנושאים מושפעת גם מסוג העיתון, איכותי מול פופולרי (אלא שמדובר זה היה רק בהשוואה הארץ עם **ידיעות אחרונות**, ולא עם **ישראל היום**). בנוסף, ראיינו שעמדתם האידיאולוגית של העיתונים משפיעה על עיצוב סדר היום: הארץ מכשה נושאים העולים בקנה אחד עם אידיאולוגיה שמאל, בעוד **ידיעות אחרונות** ו**ישראל היום** מראים זיהוי עם אידיאולוגיה ימין-מרכז. לבסוף, מבחינת גיוון הנושאים, הארץ הוא המגון שבחברה, בעוד **ידיעות אחרונות** ו**ישראל היום** (בהתאם להיותם עיתונים פופולריים) מגוונים פחות. עם זאת, מערכת בחירות "חריגת", כפי שהתקיימה בספטמבר 2019, מובילה למגוון מצומצם בכל העיתונים, ללא קשר לאופים.

דיון

מאמר זה בוחן את הדרך בה פועל סדר היום התקשורתי, הקשור לכיסוי נושאי מדיניות ציבורית, בדגש על דפוסי תשומת הלב אותם הפנה התקשורת לנושאים אלה. שיערנו כי תשומת הלב התקשורתית השתנה באופן קטוע (Walgrave & Van Aelst, 2006), בעיקר בזמן בחירות (Walgrave & Vliegenthart, 2010). שיערנו גם כי כדי תקשורת מציגים אידיאולוגיה פוליטית שונה, אשר תשפיע על הנושאים אותם הם מכסים (Baumgartner & Chaqués Bonafont, 2015; Dvir-Gvirsman, 2018; Garrett, & Tsfati, 2018). יתרה מכך, הנחנו כי הבדלים אלו יבואו לידי ביטוי בסיקור עיתונאי המתווים באמצעות אופיו של אמצעי התקשורות, איכותו או פופולרי (Lehman-Wilzig & Seletzky, 2012). לבסוף, הנחנו כי מערכת בחירות מהוות מעין אירוע משברי מבחינה תקשורתית שלמעשה ישתלט על סדר היום התקשורתי, יקטע אותו ויפחית את מגונו (Dayan & Katz, 1985; Jonkman et al., 2018).

המצאים אכן הראו סדר יום תקשורתם המשתנה על פי תוכנו בהתאם לעמדת הפוליטית של העיתון והנורמות העיתונאיות הנהוגות בו. הארץ נתה לשמאלי וגיוון יותר את תשומת הלב שלו לנושאי מדיניות ציבורית בהשוואה ל**ידיעות אחרונות** ול**ישראל היום**. **ידיעות אחרונות** היה בעל סדר היום הכיל פחרות מגוון והכי קטוע. **ישראל היום** היה מגוון יותר מ**ידיעות אחרונות** ברוב חודשי השנה. הממצאים הצבעו על כך כי שלושת העיתונים נגעו באופן דומה במהלך/System 2019 בתשומת הלב ביחס לנושא השני מועדי הבחירות האחרים: תוכני הסיקור שלהם היו דומים יחסית, והם הראו שיואchieviability בנסיבות סדר היום ושיא שלילי במוגנו. נראה כי בחירות אפריל 2019 נטפסו על ידי העיתונים כגרסה נוספת של בחירות 2015: אמורים "כהול-לבן" הציבה תחרות משמעותית לנtinyho, אך לא נראה כי נוצר שינוי דramatic במבנה הגושים. לאחר כישלון הקמת הקואליציה על ידי נתניהו, ולקראת בחירות ספטמבר, סבב הבחירות השני באותה השנה, היה ברור כי מדובר במשבר פוליטי היסטורי ומוכן שהשלכותיו תהיה מרתקות לפחות בחלוקת הבחירות. במצב משברם מזענן זה התקשורות נהגה באופן יוצא תוך התמקדות בנושא הפוליטי העומד על הפרק וחידוד כמעט בלעדי של העיסוק בו (Jonkman et al., 2018). בחירות מרץ 2020 התקיימו בצל נגיף הקורונה, لكن נפתחה בהן הסבה של סדר היום התקשורתי: מפוליטיקת בחירות לנושאי בריאות.

חידושו של מאמר זה נעה בבחנה כי אמנים מערכות בחירות שעשוות להוות דוגמה מובהקת להשפעה אפשרית של הסביבה הפוליטית על הסיכון התקשורתי (Walgrave & Van Aelst, 2006). אבל נראה כי אין די בכך קיומו כדי לגרום להשפעה מרתקחת לבת על הסיכון התקשורתי. כדי לגרום להשפעה דרמטית שכן, כפי שראינו בבחירה ספטמבר 2019, ישנו צורך שכלי התקשורות יתפשו את אירוע הבחירה כקרדייטי, דרמטי ומקוון. כך אנו מושיפים לספרות המחקר, שטענה כי די בחירות כדי להגבר את תשומת הלב התקשורתית במערכות הפוליטית. בתוספת לכך, אנו מראים כי ישנו צורך שכלי התקשורות על מגוון עמדותיהם האידיאולוגיות, האסטרטגיות והכלכליות שלהם והנורמות העיתונאיות הנהוגות בהם, יctraco להתייחס אל אירוע הבחירה כאירוע חשוב. במערכות פוליטיות או בהקשרים פוליטיים בהם הבחירה מאבדת מחשיבותה, נוכל להניח שלא יהיה זה מובן מאליו שכלי התקשורות ימקדו את תשומת ליבם באירוע הבחירה.

שאלה נורמטיבית מעניינת, העולה מממצאים אלה ומחיבת דיון נפרד, היא משמעות תפקודם של אמצעי התקשורות כחלק מהשיח הדמוקרטי, שמשמעותו הוא מבון אחד משיינו. נציג דיון זה כאן על קצה המזלג. בחיבורו "שקרים בפוליטיקה: משברי הרפובליקה" (עדשה ארנדט, Arendt, 1972) על הצורך בדוחה שיעיר לציבור את הדברים כפי שהם ללא הטיעות מניפולטיביות. לטענתה, דיון כן ופתח חיבב להיות ערך בסיסי בדמוקרטיה מתפקידו בה האזרחים יכולים לבחון את תפקוד השלטון כחווייתו. המצב עליו הצבענו כאן אינו עולה בקנה אחד עם תמנונת מצב זו, מושם שתשומת הלב כלפי נושא מדיניות ציבורית אותה מפנים כל התקשורתמושפעת לא רק מהמציאות המשתנה, אלא גם מעמדותם האידיאולוגית והנורמות העיתונאיות לפיהן הם פועלים. האברמס הציע תפיסה העולה בקנה אחד עם מעורבות אזרחית, המתבססת על הבעת דעתו וויכוח מתמיד כمفחת לציצת מרחיב דמוקרטי מתפקד. על מנת להגיע למצב זה, על יחידים וארגוני להנל תקשורת כנה וגוליה, שאינה מבוססת על אסטרטגיה ומיניפולציות הדדיות. האברמס שם סימן שאלת על אפשרות זו, כאשר שחקנים שונים (כולל אמצעי תקשורת) נכנים לאינטראקטיה הדידית, כאשר יש להם אינטרסים הסותרים את אלה של שחקנים אחרים (Bohman & Rehg, 2017).

בעוד שארנדט והברמאס מציבים יעד של חתירה להבנת המציאות, המצדיקה קיומו של שיח ציבורי פתוח; נראה שהדרך בה מסקרים כל תקשורת את הבחירה בישראל אינה עולה בקנה אחד עם מחוונים אלה. לכן, לא ניתן לראותה כشيخ דמוקרטי במלוא מובן המילה. כדאי גם להוסיף כי בנסיבות הישראלית, אפשרויות אלה מוגבלות ומלכתחילה אין פתרונות לפלסטינים החיים מעבר לקו הירוק ובמידה רבה לאזרחים הערבים החיים בתחוםיו (Arieli, 2021). גם האפשרויות של הפלסטינים בתוך ישראל להתבטא ולפעול באופן חופשי בזירה הפוליטית תוך ייצוג מלא של שאייפותיהם הלאומיות הן מוגבלות (Shafir & Peled, 2005). אנחנו מתייחסים, אם כן, למרחב המוגבל מלכתחילה של אפשרות קיום הדמוקרטיה בישראל, המתפקדת בתוך הקו הירוק כדמוקרטיה פגומה (Merkel, 2012).

МИסק (Misak, 2019) מציעה תפיסה "צנואה" יותר של החיפוש אחר האמת ושל השיח הדמוקרטי: התפיסה היא כי אין לנו ידע ברור ומדויק לגבי האמת וגם לא יכולת הגיע אליה אי פעם. הצורך בדמוקרטיה הוא לאפשר לכל הנוגעים בדבר לקבל מידע ולפתח מחשבה עצמאית לגבי הנושאים העולמים על סדר היום הפוליטי. הרעיון כאן הוא חתירה לאמת והיענות לראיות. אין אמת מוחלטת

ואין לנו מושג מתי נגיעה אליה. יש לנו מושג רק לגבי ידיעותינו הנוכחות והראיות התומכות בהן. המטרה היא להמשיך ולהעמיד ראיות אלה בפני ביקורת והצדקה. כאשר הביקורת מבוססת מספק והצדקה מתפוררת, הרי שיש לחזור אל האמת הזמנית הבאה. המצב אותו הראיינו לגבי כל התקשורת בישראל דומה למציאות, שמצויה מיסק: הסיקור מקטוע, לא עוסק באמת כלשיי העומדת בפני עצמה, אלא בהצגה מבוססת אידיאולוגיה או אינטרסים מSchedulerים. עם זאת, בהחלט קיימת אפשרות בשוק הדעות התקשורתלי לאזרחים בישראל, המעווניינים בנטיילת חלק בויקוח הדמוקרטי, להיחשך לנקודות תפיסה שונות ולנהל לבghanו ויכוח: **הארץ משמאלו, ישראל היום מימין וידיעות אחרונות המרכז** עם נתניהו ימינה. כל אחד מהם מפנה את תשומת ליבו לנושאים שונים תוך התייחסות לאוותה מציאות.

ובן שהצל המרחק מעל הניתוח שלנו הוא הניסיונות, שנערכו בשנים האחרונות להסוט חלק מהקולות הללו, אם באמצעות התנהגות שאינה כלכלית מצד **ישראל היום**, הפוגע בשוק התקשורת המודפסת בארץ (Dahan & Bentman, 2017), או ניסיונות חקיקה שנעדו לסגור את **ישראל היום**, או כפי שעולה מכתב האישום נגד בנימי נתניהו על ניסיונותו הפעילים להסוט ביקורת תקשורתית נגדו (Shultziner & Stukalin, 2019). כל אלה בודאי אינם עולמים בקנה אחד עם הרף הגובה שהציגו ארנדט והברמאס לדין הדמוקרטי, אך גם לא עולמים בקנה אחד עם הרף הנמוך יותר שהציגו מיסק. עצמאיות ומוגוןם כל התקשורת, אם כן, קritisטים לדין הדמוקרטי שנوعד, לכל הפלחות, לעמota את תפיסת המציאות של דעת הקהל בישראל עם ראיות חדשות, תוך "חתרה לאמת והיענות לראיות".

רשימת המקורות

- גרייןולד, ג' (2018). האומנים "הגבר היחיד במשלה"? השיח המגדרי סביב ראש הממשלה גולדה מאיר בבחירות לכנסת השביעית בידיעות אחרונות ובהארץ. *KHR, 51*, 37-47.
- גרייןולד, ג' (2018). **המסגור התקשורתלי מוגדרות למנהיגות פוליטית בישראל ובארצות-הברית: 1969, 1984, 2008-2013**. עבודה לשם קבלת תואר דוקטור. רמת-גן: אוניברסיטת בר-אילן.
- צפטוי, י' (2017). עדמות הצביעו לפני התקשורת, תפיסת השפעותיה ושינוי כוונות הצביעה בבחירות 2015. בתוך: מי שמיר וג' רהט (עורכים), **הבחירות בישראל 2015**. ירושלים: המכון הישראלי לדמוקרטיה.
- Alexandrova, P., Carammia, M., & Timmermans, A. (2012). Policy punctuations and issue diversity on the European Council agenda. *Policy Studies Journal, 40*(1), 69-88.
- Arendt, H. (1972). Lying in Politics: *Crises of the Republic*. New York: Houghton Mifflin Harcourt.
- Ariely, G. (2021). *Israel's Regime Untangled: Between Democracy and Apartheid*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bachrach, P., & Baratz, M. S. (1962). Two faces of power. *The American Political Science Review, 56*(4), 947-952.

- Balmas, M., & Shearer, T. (2010). Candidate image in election campaigns: Attribute agenda setting, affective priming, and voting intentions. *International Journal of Public Opinion Research*, 22(2), 204-229.
- Baumgartner, F. R., & Jones, B. D. (2009). *Agendas and Instability in American Politics*. Chicago: University of Chicago Press.
- Baumgartner, F. R., & Chaqués Bonafont, L. (2015). All news is bad news: Newspaper coverage of political parties in Spain. *Political Communication*, 32(2), 268-291.
- Baumgartner, F. R., Breunig, C., & Grossman, E. (2019) The comparative agendas project: Intellectual roots and current developments. In F. R. Baumgartner, C. Breunig, & E. Grossman (eds.), *Comparative Policy Agendas: Theory, Tools, Data*. Oxford: Oxford University Press.
- Beckers, K., Masini, A., Sevenans, J., Van Der Burg, M., De Smedt, J., Van Den Bulck, H., & Walgrave, S. (2019). Are newspapers' news stories becoming more alike? Media content diversity in Belgium, 1983–2013. *Journalism*, 20(12), 1665-1683.
- Benson, R., Neff, T., & Hesserus, M. (2018). Media ownership and public service news: How strong are institutional logics? *The International Journal of Press/Politics*, 23(3), 275-298.
- Bevan, S. (2019). Gone fishing. In F. R. Baumgartner, C. Breunig, & E. Grossman (eds.), *Comparative Policy Agendas: Theory, Tools, Data*. Oxford: Oxford University Press.
- Bohman, J., & Rehg, W. (2017). Jürgen Habermas. In E. N. Zalta (ed.), *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Stanford: Stanford University Press.
- Bonafont, L. C., & Baumgartner, F. R. (2013). Newspaper attention and policy activities in Spain. *Journal of Public Policy*, 33(1), 65-88.
- Boydston, A. E. (2013). *Making the News: Politics, the Media, and Agenda-Setting*. Chicago: University of Chicago Press.
- Boydston, A. E., Bevan, S., & Thomas III, H. F. (2014). The importance of attention diversity and how to measure it. *Policy Studies Journal*, 42(2), 173-196.
- Breunig, C. (2006). The more things change, the more things stay the same: A comparative analysis of budget punctuations. *Journal of European public policy*, 13(7), 1069-1085.
- Borghetto, E., & Russo, F. (2018). From agenda setters to agenda takers? The determinants of party issue attention in times of crisis. *Party Politics*, 24(1), 65-77.
- Dahan, M., & Bentham, M. (2017). The ripple effects of a partisan, free newspaper: *Israel Hayom* as disruptive media actor. *Studies in Communication Sciences*, 17(1), 99-106.

- Dayan, D., & Katz, E. (1985). Media events: On the experience of not being there. *Religion, 15*(3), 305-314.
- Dowding, K., Hindmoor, A., & Martin, A. (2016). Attention, content and measurement: rejoinder to Adams and Jones. *Journal of Public Policy, 36*(1), 46-50.
- Dvir-Gvirsman, S., Garrett, R. K., & Tsfati, Y. (2018). Why do partisan audiences participate? Perceived public opinion as the mediating mechanism. *Communication Research, 45*(1), 112-136.
- Greenwald, G., & Lehman-Wilzig, S. (2019). Is she still ‘the legendary Jewish mother’?: A comparative look at Golda Meir’s and Tzipi Livni’s election campaign coverage in the Israeli press. *Israel Affairs, 25*(1), 42-64.
- Hausser, J., & Strimmer, K. (2009). Entropy inference and the James-Stein estimator, with application to nonlinear gene association networks. *Journal of Machine Learning Research, 10*(7), 1469-1484.
- Hendrickx, J., & Ranaivoson, H. (2019). Why and how higher media concentration equals lower news diversity: The Mediahuis case. *Journalism*. <https://doi.org.ezprimo1.idc.ac.il/10.1177/1464884919894138>.
- Jones, B. D., & Baumgartner, F. R. (2005). *The Politics of Attention: How Government Prioritizes Problems*. Chicago: University of Chicago Press.
- Jones, B. D., Wilkerson, J., & Baumgartner, F. R. (2009). *The policy agendas project*. Retrieved on 15.05.2021 from: <https://www.comparativeagendas.net>.
- Jonkman, J. G., Trilling, D., Verhoeven, P., & Vliegenthart, R. (2018). More or less diverse: An assessment of the effect of attention to media salient company types on media agenda diversity in Dutch newspaper coverage between 2007 and 2013. *Journalism, 19*(11), 1608-1627.
- Kosti, N., Shpaizman, I., & Levi-Faur, D. (2019). The Israeli agendas project. In F. R. Baumgartner, C. Breunig, & E. Grossman (eds.), *Comparative Policy Agendas: Theory, Tools, Data* (pp. 114-119). Oxford: Oxford University Press.
- Lachover, E. (2015). Signs of change in media representation of women in Israeli politics: Leading and peripheral women contenders. *Journalism, 18*(4), 446-463.
- Lavie-Diunr A., Yarchi, M., & Karniel, Y. (2018). The portrayal of lone wolf terror wave in Israel: An unbiased narrative or agenda driven? *Journal of International Communication, 24*(2), 196-215.
- Lehman-Wilzig, S., & Seletzky, M. (2012). Hard news, soft news, 'general' news: The necessity and unity on an intermediate classification. *Journalism, 11*(1), 37-56.

- Merkel, W. (2012). Embedded and defective democracies: Where does Israel stand? In T. S. Herman (ed.), *By the People, For the People, Without the People? The Emergence of (Anti) Political Sentiment in Western Democracies and in Israel* (pp. 185–225). Jerusalem: Israeli Democracy Institute Press.
- Misak, C. (2019). Habermas's place in the history of pragmatism. *International Journal of Constitutional Law*, 17(4), 1064-1067.
- Riker, W. H. (1990). Heresthetic and rhetoric in the spatial model. In J. M. Enelow & M. J. Hinich (eds.), *Advances in the Spatial Theory of Voting* (pp. 46-65). Cambridge: Cambridge University Press.
- Riker, W. H. (1996). *The Strategy of Rhetoric: Campaigning for the Ratification of the Constitution*. New Haven: Yale University Press.
- Rosenthal, M. (2014). Keep your enemies close and your friends closer: Israeli governments' Duration, 1948-2013. *APSA 2014 Annual Meeting Paper*.
- Rosenthal, M. (2020). Strategic agenda setting and Prime Ministers' approval ratings: The heresthetic and rhetoric of political survival. *British Politics*, 15, 1-20.
- Shafir, G., & Peled, Y. (2002). Being Israeli: The Dynamics of Multiple Citizenship. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sheafer, T., & Weimann, G. (2005). Agenda building, agenda setting, priming, individual voting intentions, and the aggregate results: An analysis of four Israeli elections. *Journal of Communication*, 55(2), 347-365.
- Shultziner, D., & Stukalin, Y. (2019). Distorting the news? The mechanisms of partisan media bias and Its effects on news production. *Political Behavior*, 43, 201-222.
- Tankard, J. W. (2001). *The empirical approach to the study of the media framing*. New York: Routledge.
- Tenenboim-Weinblatt, K., Hanitzsch, T., & Nagar, R. (2016). Beyond peace journalism: Reclassifying conflict narratives in the Israeli news media. *Journal of Peace Research*, 53(2), 151-165.
- Tipton, L., Haney, R. D., & Baseheart, J. R. (1975). Media agenda-setting in city and state election campaigns. *Journalism Quarterly*, 52(1), 15-22.
- Tsfati, Y., & Chotiner, A. (2016). Testing the selective exposure–polarization hypothesis in Israel using three indicators of ideological news exposure and testing for mediating mechanisms. *International Journal of Public Opinion Research*, 28(1), 1-24.
- Visnovsky, J., & Radosinska, J. (2017). Online journalism: Current trends and challenges. In B. P. Acuna (ed.), *The Evolution of Media Communication*. Rijeka, Croatia: IntechOpen.
- Walgrave, S., & De Swert, K. (2004). The making of the (issues of the) Vlaams Blok. *Political Communication*, 21(4), 479-500.

- Walgrave, S., & Van Aelst, P. (2006). The contingency of the mass media's political agenda setting power: Toward a preliminary theory. *Journal of Communication*, 56(1), 88-109.
- Walgrave, S., & Vliegenthart, R. (2010). Why are policy agendas punctuated? Friction and cascading in parliament and mass media in Belgium. *Journal of European Public Policy*, 17(8), 1147-1170.
- Walgrave, S., & Vliegenthart, R. (2019). Protest and agenda-setting. In F. R. Baumgartner, C. Breunig, & E. Grossman (eds.), *Comparative Policy Agendas: Theory, Tools, Data*. Oxford: Oxford University Press.
- Wanta W., Golan, G., & Lee, C. (2004). Agenda setting and international news: Media influence on public perceptions of foreign nations quarterly. *Journalism and Mass Communication*, 81, 364-377.
- Yarchi, M., Cavari, A., & Pindyck, S. (2017). Covering foreign news—intensity and topics: The case of the American coverage of Israel 1981–2013. *The Journal of International Communication*, 23(1), 115-137.
- Yarchi, M., Wolfsfeld, G., Sheaffer, T., & Shenhav, S. R. (2013). Promoting stories about terrorism to the international news media: A study of public diplomacy. *Media, War & Conflict*, 6(3), 263-278.

הערות

בנית מאגר הנטוניים מומנה על ידי הקרן הלאומית למדע, מענק מס' 1271/18 :Agenda Congruence in a Personalized Political Environment ודר מעוז רוזנטל מהמרכז הבינתחומי הרצליה, וד"ר אילנה שפייזמן מאוניברסיטת בר-אילן. אנו מודים למיר יובל ברטוב ולמר יונתן שורצברג על סיועם בהקמת מאגר הנטוניים. אנו מודים גם לד"ר מورן ירחי, לד"ר אמנון כוורי ולד"ר אילנה שפייזמן על הערות מפורטות ומוסיפות. לבסוף, תודותנו נתונה לעורך כתב העת, פרופ' הלל נוסק, לשני השופטים האנוגניים ולעורך הלשון, ד"ר עמית קמה. האחראיות על טעויות, ככל שנפלו, מוטלת על כתבי המאמר בלבד.

מאמר מקורי

"לימוד התורה שלנו מגן ושומר גם עלייכם": המסגור של תקופות הכינון של ממשלות ישראל האחרונות (2013-2020) ביוםונים החרדאים

רבקה נריה-בן שחר*

תקציר

מאמר זה עוסק באופני המסגור של מערכת היחסים שבין החרדים לפוליטיקה הישראלית, כפי שהיא משתקפת ביוםונים חרדאים במהלך כינון של שלוש ממשלות חדשות (ה-33, 34, ו-35). ניתוח תוכן איקוטני-תמיי של 177 טקסטים העלה תמה הניצבת בספריס הספר: "אנחנו, החרדים" מול "ההם, החלונים ושותפיהם". המאמר יפרוש את הממצאים, המבוססים על טקסטים מהיוםונים החרדאים. אלו יאפשרו לענות על שאלות, כגון: מיהם גיבורי העלילה משנה הצדדים? מהן הסוגיות הניצבות בספריס הדיוו? מהם האמצעים הרטוריים והשיחיים המופיעים בטקסטים, כיצד הם יוצרים ומחזקים את התמה? כיצד ומתי נדרשת החברה החרדית, כקבוצת מיעוט, לסמן או לטשטש את גבולותיה והגדורותיה אל מול החברה הישראלית הסובבת אותה? הממצאים מאפשרים דיון עמוק, בין השאר, על השיח התקשורתי-דתי הכרוך במערכת היחסים בין החרדים לפוליטיקה הישראלית.

מבוא

מאמר זה עוסק במסגור של מערכת היחסים שבין החרדים לפוליטיקה הישראלית, כפי שהיא משתקפת ביוםונים חרדאים, במהלך כינון של שלוש ממשלות חדשות (ה-33, 34, ו-35). המחקר הנוכחי מבקש לבחון את ההטיות החדשוטיות בעיתונים באמצעות השוואות של ספרי החדשות אחד לשני, ולא בהשוואה הספרירים למציאות (Entman, 1989). המחקר מבקש לשאול האם וכייד המסוגרות הדומיננטיות שהופיעו ביוםונים החרדאים הנפוצים, בתקופת כינון של ממשלה ישראל ה-33, 34, ו-35 מתאימות לטיפולוגיה של סמטקו וול肯בורג (Semetko and Valkenburg, 2000)? טיפולוגיה זו מציעה חמש מסגרות מדיה חדשותיות: קונפליקט, עניין אנושי, ייחוס האחריות, מוסר, והשלכות כלכליות. נוסף על כך, מבקש המחקר להבין מה ניתן ללמידה מההשוואה התקופתית שבין הבחירות ב-2013, 2015 ו-2020, ומהם דפוסי הדמיון והשוני בבחירה המסוגרות בין *יתד נאמן להמודיע*? לאחר סקירת ספרות קצרה והסביר מתודולוגי מפורט, אפרוש את הממצאים, המבוססים על טקסטים מהיוםונים החרדאים. ניתוח תוכן איקוטני-תמיי של 177 טקסטים מלמד כי המוטיבים שנמצאו יכולים להתאים לטיפולוגיה המוצעת. ממצאי המחקר מספרים לקוראים שהקונפליקט הניצב בספריס הספר הוא "אנחנו, החרדים" מול "ההם, החלונים ושותפיהם". המסוגרות של עניין אנושי, ייחוס האחריות, מוסר והשלכות כלכליות מעשירות ומחזקות את מסגרת הקונפליקט, ועוברות תהליכי שינוי בתקופות שבחן החרדים הם חלק מהקוואליציה. ההבדלים בין היומונים זניחים, כיון שהעיתונים משקיעים בתקופת בחירות בתחזוקת הקונפליקט החיצוני, ולא בסכסוכים הפנימיים. השיח התקשורתי-דתי הכרוך במערכת היחסים בין

* ד"ר רבקה נריה-בן שחר (Rivka.nbs@gmail.com), המכללה האקדמית ספריר.

החרדים לפוליטיקה הישראלית לאפשר דיון עמוק. לפיכך הדיון יעסק, בין השאר, בסוגיות של יהדותם רוחנית ומיוחד של ליטא, ובמקומה של התקשרות המגזרית בסימון וטשטוש גבולות בין קבוצות.

תקשורות חרדיות בישראל

החברה החרדית בישראל מורכבת מקהילות מגוונות, ביניהן חסידים, ליטאים וספרדים. הערכות המרכזיזים שללה הם לימוד תורה, שמירת מצוות קפדנית, סמכות חכמים וצדוקיות (אלאור, 1992 ; סיון וקפלן, 2003 ; פרידמן, 1991 ; Taragin-Zeller, 2014). המיעוט החרדי מונה כ-12% מאוכלוסיית ישראל וושאמר על דפוסי בדלות בלבוש, בחינוך ובמגורים (מלאץ וכהנר, 2020). בשנים האחרונות מתגער עולם Almond, Appelbaum & Sivan (, 1991), ומצבע על מערכות יחסים רבות ומגוונות ביןם לבין הזרם המרכזי היהודי (קפלן ושתדרה, 2012). בין השאר, הדבר מתבטא בכך שרוב החרדים מצביעים לכנסת ונוקטים בשיטות פרגמטיות ביחסם למدينة (בראנו, 2017). הגידול המהיר של החברה החרדית, יחד עם שינויים תרבותיים-כלכליים ותמורים בהנהגה, הובילו לייצרה של זהויות וקבוצות חדשות. ניתן להצביע על רצף בין אולטרה-שמרנות לבין חרדיות מודרניות (כהנר, 2020).

מחקר זה מתמקד ביומנים חרדים, המהווים חלק מאמצעי התקשרות הפונים לקהל חרדי בישראל. המושג "אמצעי תקשורת חרדים" כולל לא רק מדיה מודפסים (יומנים, שבועונים, ירחונים ותקופונים שונים), אלא גם ערוצי רדיו חרדים (כגון "קול ברמה" ו"רדיו קול חי") ו망וון אינטרנט (כגון: "בחדרי חרדים" וכייכר השבת"). כהנר (2020) מတארת אליה בצריכת תקשורת לא ממסדית בחברה החרדית, הכוללת בידור ורשתות חברתיות (כגון: פייסבוק, ווטסאפ, אינסטגרם וטוויטר). צריכת האינטרנט בכלל, והתקשרות הלא ממסדית בפרט, עלתה בשיעור ניכר מאז תחילת מגפת הקורונה (انبן צור ופרידמן, 2020 ; מלאץ וכהנר, 2020).

mdi يوم موظفين مسافر يومين חרדים, הפונים בעיקר לזרם המרכזי של החברה החרדית האשכנזית – חסידים וליטאים – מצבעי יהדות התורה. תיאור מפורט של מבנה העיתונים, תוכניהם וקהליהם הוא מחוץ למסגרת של מחקר זה (ראו פירוט: כהן, 2013 ; Cohen, 2012). הנפוצים שבהם הם **המודיע החסידי** – בטאון אגודת ישראל, ו**ויתד נאמן הליטאי** – בטאון דגל התורה (סקר TGI, 2018). נתוני התפוצה שלهما גובאים יחסית ליומנים בתשלום שאינם חרדים, המופיעים בארץ ובעולם. הסיבה המרכזית לכך היא שהיום הוא אמצעי התקשרות החרדי בעל רמת הלגיטימציה הגבוהה ביותר במגזר (נריה-בן שחר, 2008). הכותבים בעיתונים מכירים את קהילתם ומשתמשים בקודם המבતאים את היררכיות ההנהגה בקבוצות החרדיות השונות. הם נשענים על השליטה האסוציאטיבית של הקוראים בקשרן של המקורות היהודיים המסורתיים הקלאסיים ונוקטים בלשון ובדימויים ציוריים ומליציים וברטוריקה חריפה ותוקפנית (קפלן, 2001, 2007). לעיתים קרובות הם כותבים בשמות עט או חותמים בראשי תיבות בדזינים. שיטה זו מאפשרת כתיבה ניטרלית מבחינה מגדרית (נשים כותבות על נושאים "גבריים", ולהפך). היא אף מאפשרת כתיבה של טקסטים רבים על ידי אותו הכותב, באותו הרגע.

היבטים תקשורתיים של יהשי מייעטים וזרים מרכזיים לפי טאיפל וטנרט (Tajfel & Turner, 2004), כאשר מתקיים מצב בין קבוצתי מוחון, פרטימי פועלם חברתיים בקבוצה, יותר מאשר כאינדיבידואלים. ההתייה התווך קבוצתי מוביל לכך שחברי הקבוצה

معدיפים את בני קבוצתם, מעריכים אותם כטובים יותר ומתנהגים בהתאם. מדובר במנגנונים מורכבים, פנימיים וחיצוניים, של יחס פרט-קבוצה. תאיפל וטרנר מצאו שרמת ההערכת הקבוצתית היא מרכיב בערכת העצמית של הפרט. לפיכך, כאשר הפרט תופס את קבוצתו כעליה יותר מקבוצות אחרות, ההערכת העצמית שלו גוברת. لكن, קבוצות חברותיות משקיעות אנרגיה רבה להפריד את עצמן זו מזו. כך חן משות את עצמן לקבוצות אחרות, משיגות ומתחזקות עלילנות על קבוצות אלו; וכתוצאה מהשוואה זו מועלות את הסטטוס הקבוצתי והאישי של חבריהם.

סוגיות של סטטוס אישי וקבוצתי הן אינה רנטית ל מערכת היחסים המורכבת בין הזם המרכזיז לבני קבוצות מיעוט בכל חברה. חברי קבוצת המיעוט משווים את עצםם לקבוצת הרוב, וכך בונים ומחזקים את הזהות שלהם. זהות זו טומנת בחובה, בין השאר, שאלות הקשורות לצריכת תקשורת בקרב הקבוצות השונות (קמה, 2004 ; 2016). כיוון שאמצעי התקשרות של קבוצת הרוב כוללים ייצוגים שליליים של קבוצות מיעוט, הם מחזיקים תפיסות עצמיות שליליות בקרב בני קבוצות המיעוט, המובילות לניכור חברי מקבוצת הרוב. לדוגמה, שניד (Snead, 1994) בחן דימויים וייצוגים של דמויות שחורות בקולנוע הhollywoodi. הוא ראה כיצד סרטים אמריקאים עוסקים במערכות יחסים בין דימויים, ולא (רק) במאפיינים מובהנים של דמויות שחורות או לבנות בנפרד. לדבריו, קיימים שלושה כלים עיקריים, היוצרים אצל הצופים חוות הנאה עצם הזיהוי: מיסטייפיקציה, סיימון ומחיקה. המיסטייפיקציה מובילה לחברו מרכיב בין הדימויים, היוצר בתורו הערכה סמיוטית וסכמה גדולה ורחבה יותר מכל דימוי בנפרד. הסימן מדגיש את צבען (השונה) של הדמויות השחורות; והמחיקה מאפשרת הדרכה, ביטול ומצום של דמויות שחורות עצמאיות.

לעומת הדימויים של קבוצות מיעוט בתקשרות הרוב, מוקמן באמצעותם תקשורת המגוררים שונה לחלווטין. אמצעי התקשרות המגוררים מכונים גם תקשורת מרחבונית, שבה קבוצות המיעוט משוחחות בין לבין עצמן. הם "אפשרים לבני מיעוטים פתוחין פה חופשי מכבליה של התרבות הדומיננטית, ובמקביל הם מלאים תפקידן של גרעין התכלדות לצורך התארגנות חברתית ופוליטית, על סמך חוות משותפות" (קמה, 2008, עמ' 30). התקשרות המגוררת כוללת ייצוגים חיוביים ומוגנים של קבוצות השולטים, מתגרים את הטריאווטיפים המקובלים ומחזקים את השיכות והגאווה האתנית (Ramasubramanian, Doshi, & Saleem, 2017). הסוגיות המורכבות של מערכת היחסים בין התקשרות של הזם המרכזיז לרבעניות הן למחקרינו ייצוג. מחקרים קהל שנערכו בישראל מלבדים כי קיימות בישראל קבוצות מיעוט שצורך – מעבר לאמצעי התקשרות המגוררים – גם תקשורת של הזם המרכזיז (למשל: אליאס, 2005 ; גבל, 2006 ; נוסק ואדוני, 2007 ; Adoni, Caspi, & Cohen, 2006). בקהילה החרדית בישראל חל איסור גורף לצורך תקשורת חילונית, אולם צריכה של תקשורת חילונית אכן מתרחשת (כהן, 2020 ; נריה-בן שחר, 2008).

קיימים מחקרים ובים העוסקים בייצוגים של קבוצות מיעוט ישראליות שונות בתקשרות הרוב הישראלי (כגון: אברהם, 2001 ; קמה ופירסט, 2015 ; שירן, 2001 ; First, 2010a, 2010b). מחקרים המתמקדים בתפיסות של המיעוט את קבוצת הרוב וייצוגה באמצעות תקשורת המגוררים משלימים את היבטים השונים של מרכיבות היחסים (גביל, 2006 ; כץ, 2017 ; קפלן, 2006 ; רינאומי, 2007). ייצוגים של הזם המרכזיז מופיעים גם בעיתונות המגוררת של הקהילה החרדית. בעבר, נערכו מחקרים בעלי גוון עיתונאי, שהתמקדו בייצוגים של הישראלית בעיתונות החרדית (למשל:

אלבום, 1996 ; לוי, 1990 ; מיכלסון, 1990). לאחרונה הופיע מגוון של מחקרים אקדמיים בנושא זה. למשל: ייצוגים של ישראל וישראלית בעיתונות החרדית, שהתמקדו בעשור הראשון לקיומה של המדינה (נואר, 2018 ; קרן-קרנן, 2017, 2019 א, 2019 ב), בעימותים של החדרים עם המדינה, כמו בפרש עמנואל (מלאץ, 2013), ואף בפתרונות יחסית להשפעות חילוניות ומודרניות באמצעות מוציאים ומסרים בפרסומות שהופיעו בעיתונות החרדית (צראפטז וזובי, 2012).

מסגרת בתקופת בחירות

מסגרות מדיה הן כלים מושגים, המאפשרים לאנשים להעיר, לפרש ולהבין את המציאות (Neuman, 1992 ; Entman, 1991, 1993 ; Just, & Crigler, 1992). לפי אנטמן (Entman, 1991, 1993), מדובר בבחירה של היבטים מסוימים של המציאות הנרפתקה. בחירה זו מאפשרת הבלטה באופןים המקדים הגדירה מובחנת של בעיות תוך כדי פרשנות סיבתית, הערכה מוסרית ואף המלצה לטיפול. מסגרות אלו מאפשרות לאזרחים לדון באירועים ציבוריים ואף לצמצם את האפשרויות הפוליטיות הקיימות (Tuchman, 1978). המסגרות מאפשרות להזות, למקום, לתפוס ולתנייג את שטח המידע המגיע לציבור (Goffman, 1974). באמצעות תהליך חזור ונשנה שלבחירה, הדגשה והדרה (Gitlin, 1980), מאפשרות המסגרות לזהות תבניות וריעונות מארגנים, המצביעים את מהות העניין ומספקים משמעותם לאירועים ונושאים מורכבים (Gamson & Modigliani, 1989). שילוב של סדר יומם, הבלטה ומסגרת מאפשר הבנה של פעלויות התייחסות של התקשרות. פועלות הטיה אלו מלמדות על תפקידיה של התקשרות בהפעלת כוח (Entman, 2007).

סמטקו וולקנבורג (Semetko & Valkenburg, 2000) הציעו טיפולוגיה למינן וארגון של חמישה מסגרות מדיה: מסגרת של **לקונפליקט** מתארת חוסר הסכמה בין מוסדות, קבוצות ופרטים. סיפור העימות מושך את תשומת הלב של הקהל. למשל, ויכוח פוליטי מורכב ומסובך, כמו מעש בחירות לנשיאות, הופך לكونפליקט פשוט של מאבק אישי. מסגרת של **עניין אński** מעוררת את רגשותיהם של צרכני התקשרות. למשל: הצגת הנושא מנוקדת מבט אישית-רגשית או תמונה של פנים אנושיות. ככל זה הופך את החדשנות לדרמה רגשית, המושכת את תשומת הלב של הקהל. מסגרת **האחריות** מתאימה להציג בעיה באופן השואל מי יצר את הבעיה ולמי יכולת לפתור אותה. הן יצירת הבעיה והן הפתרון יכולים להיות מוחשיים היחיד, לקבוצה או לממשלה. ייחוס האחריות לפרטים מסביר בעיות חברתיות ברמה האישית. לכן, למשל, נשים שחורות ועניות מיזוגות כאחריות לגורלו, ולא השלטון (Iyengar, 1991). מסגרת **מוסדרת** מתיחסת לאיירוע או לבעה מתוך תפיסות יסוד מוסריות או דתיות. מסגרת ההשלכות הכלכלית מדווחת על תוך התייחסות להשלכות הכלכליות שלה. אלו יכולות להשפיע על ארץ, אזרח, מוסד, קבוצה או יחידים.

מאמר זה מתמקד בשלוש תקופות של בחירות. תקופות אלו מאפשרות בוחינה ויזיהוי של מסגרת חדשוני מוגדר (Kim & Wanta, 2018). הדגשת הקיטוב הבין-קבוצתי בתקופת בחירות היא כלי מוכר ויעיל (Bennett, 2003; De Nooy & Kleinnijenhuis, 2013; de Wildw, Michailidou, & Trenz, 2014) שמסגור המתאים לערכי הקבוצה מאפשר הזדהות חברתיות-קבוצתית והגדלה עצמית (Han & Federico, 2018).

בחינת המספר ביומוניים החרדאים בתקופת הכינון של ממשלות חדשות

המחקר הנוכחי מתמקד בשני היומנים המרכזיים של הקהילה החרדית, למרות שהחרדים חסופים לAGAIN של דעתך. בעשור האחרון עברה הקהילה החרדית תהליך של מעבר מצריכת אמצעי תקשורת מוגדרים, שנקבעו לפי שיקות פנים קהילתית, לצריכה של מגוון ערוצים. התהליך התחליל בצרפתית שבועונים חרדיים על-קהילתיים והואץ בצרפתית אטרים חרדיים (כהנר, 2020). נראה, לעומת זאת, שבתנאים של מסגרות מרובות, הקהלה יכולה לבחור מבין מגוון מסגרות חליפיות, העוסקות באותו עניין (Carriagee, 2004 & Roefs, 2004). אולם, למרות שנראה שקיימות מסגרות רבות, עדין צריכה העיתונות המגזרית בקהילה החרדית היא גבוהה (כהנר, 2020). הקריאה *ביתך נאמן ובהמודיע* מהוות סמל של זהות ושיקות (נרייה-בן שחר, 2012), ולכן התכנים שלהם מופיעים במקדט המחבר.

בחינת התיוות החדשות בעיתונים נערכה באמצעות השוואות של סיפוריו החדשות זה לזה, ולא בהשואת הסיפורים למציאות (Entman, 1989). לפיכך, אבקש לשלב את התובנות הנובעות מהתיאוריות דלעיל ושאלות: (1) האם וכיידם המסגרות הדומיננטיות שהופיעו ביומנים החרדאים הנפוצים, בתקופה כינון של ממשלה ישראלי שלושים ושלוש (2013), שלושים וארבע (2015) ושלושים וחמש (2020) מתאימות לטיפולוגיה של סמטקו וולקנבורג (2000) (Semetko & Valkenburg, 2000)? (2) מה ניתן ללמידה מההשוואה התקופתית שבין הבחירות ב-2013, 2015 ו-2020? (3) מהם דפוסי הדמיון והשוני בבחירת המסגרות בין *יתד נאמן להמודיע*? שאלות המחקר נגוראות מן התוצאות הבאות: (1) המסגרות הדומיננטיות יתאימו לטיפולוגיה המוצעת. (2) יימצאו הבדלים במסגרות בין 2013, השנה שבה לא נכנסו החרדים לקובאליציה, לבין השנים 2015 ו-2020, שבחן הцентрפו החרדים לקובאליציה. (3) יימצאו קווי דמיון בין *יתד נאמן והמודיע*: שניהם יתמקדו בكونפליקט החוץ-קבוצתי, ככלומר בשיקות לקהילה החרדית לעומת העולם שבחו, ולא במאבקים פנימיים. יחד עם זאת, ההבדלים בסיקור יתבטאו במקומות הנובעים מהшибיבות הקבוצתית (לייטאים לעומת מושגים) ואלו הנובעים מהבדלי הפורט: *יתד נאמן הוא פופולרי, בעוד המודיעו הוא עיתון בעל יריעה רחבה, ונינו להגדירו כאליטיסטי*.

שיטת המחקר

כדי לענות על שאלות המחקר ערכתי ניתוח תוכן בשילוב ניתוח שיח איקוטני-תמייני. ניתוח השיח, לפי גיל (2011), לא מתמקד רק בשיח עצמו, אלא גם רואה את השפה כמבנה וכמבנה בתוך החבורה הנחקרה. הניתוח מתבונן בשיח כצורה של פעולה ומניה ששייח זה מאורגן באופנים רטוריים. בפועל, באמצעות תיאוריה המועוגנת בשדה, ביקשתי לזהות קטגוריות נושאיות, לאחד לכל מוטיבים חזוריים המובדים בתמה מרכזית, תוך חיפוש בו זמני של שונות ועקבות. לאחר מכן, בדקתי האם המוטיבים שנמצאו יכולים להתאים לטיפולוגיה של סמטקו וולקנבורג (2000) (Semetko & Valkenburg, 2000).

לפי באואר וארטס (2011), בניית קורפוס מבוססת על בחירה שיטיתית, על פי רצינול חלופי כלשהו לדגימה סטטיסטית אקראית. וכן, הבחירה השיטיתית של קורפוס המחקר הובילה להכללת כל הטקסטים הכתובים שעסקו בפוליטיקה והתקשורת בעיתונים ובמוספים השונים של *המודיע ויתד נאמן* בשבוע הראשון לכינון ממשלה ישראלי שלושים ושלוש, שלושים וארבע ושלושים וחמש. הרצינול התבבס על ההנחה שסדר היום התקשורתי בשבוע זה יהלום את סדר היום הציבורי; ולפיכך, העיתונים יעסקו באופן אינטנסיבי בנושא הממשלה החדשות. ממשלות אלו נבחרו כיון שמדובר בנקודת מפנה, שלאחריה חוזה לשגרה. בминистр ישראל ה-33 (2013) החרדים לא שותפו בקובאליציה, על פי דרישת

מפורשת של "האחים" יAIR לפיד ונפתחי בנט. במשלות ישראל ה-34 (2015) וה-35 (2020) חזו המפלגות החרדיות לחיק הקואליציה. לאחר המערבולות שליוו את שלוש מערכות הבחירות ב-2019-2020, הן אף קיבלו תפקיד של משרות וערבות במשלת האחדות, שבעת כתיבת שורות אלו (אוגוסט 2020) נבחנת מחדש משמעתו.

הקדתי על ההיבטים של רלבנטיות, הומוגניות וסינכרוניות כדי לענות על הקריטריונים של בארת (Barthes, 1967) לבניית קורפוס. הרלבנטיות באה לידי ביטוי בתמה המרכזית שהופיעה בכל התקופות. ההומוגניות התבטאה בהגדלה ברורה של גבולות המחקר: בחירה של טקסטים כתובים בלבד, בהקשרים פוליטיים, לא היבטים חזותיים של תМОנות ואיורים, הרואים למחקר מكيف ונפרד. הסינכרוניות באה לידי ביטוי בפרק הזמן המוגדר: שבוע סיקור אחד בכל תקופה (17-22 מרץ 2013 ; 17-22 במאי 2015 ; 17-22 במאי 2020, סך הכל שלושה שבועות). רכשתי את כל העיתונים שהתרפרסו בשבועות הללו, עברתי עליהם בעיון, וזיהיתי את כל הטקסטים העוסקים בנושאים פוליטיים. בשנת 2013 היו 38 כתבות **בஹודיע, 20-41 ביהדות נאמן; ב-2015 15 בbahodiy, 1-35 ביהדות נאמן;** בשנת 2020 **28bahodiy, 1-20 ביהדות נאמן.** כך חילק הקורפוס 177 טקסטים: **81bahodiy ו-96 ביהדות נאמן.** כיוון שקורפוס המחקר הוגבל מראש, הוא כלל את כל אוכלוסיית הטקסטים ללא תהליך בחירה.

תהליך הניתוח כלל קריאה חוזרת ונשנית של הטקסטים, חילקה לקטגוריות עזרת תוכנת "אטלס", זיהוי מוטיבים וארגון מחדש של הטקסטים לכל תמה מרכזית. הניתוח נערך בנפרד לכל תקופה, אולם כיוון ששנת 2013 הייתה עשירה במיוחד בטקסטים, נוצרתי בקטגוריות ובמוטיבים שעלו ממנה לצורך ניתוח הטקסטים מ-2015-1-2020. תוך כדי הקריאה והניתוח, קראתי שוב את המדריך של גיליגן (Gilligan, 2015) להערכתה. היא מציעה לנתח נתוניים איקוטניים באמצעות שאלות המתמקדות בקולות ובמערכות יחסים: מי הם הדובר ואל מי הוא פונה? באיזה גוף או מרחב פיזי? אילו סיפורים מספר הדובר על מערכות יחסים? באיזו מסגרת חברתית ותרבותית? מהו מקומו של העצמי הדובר ("אני")? בהמשך, היא מציעה לבחון מי (או מה) נמצא בטקסט, מי חסר, מהן המיללים החוזרות, מהן התמונות המרכזיות, מהן המטאפורות והסמלים, הרגשות, והסיפורים המסתופרים. בשלב הסופי ישנה הקשחה ליחסים בין הדובר/ים לבין האחרים. התובנות הפסיכולוגיות-חברתיות של טאיפל וטנר (Tajfel & Turner, 2004) השתלבו עם הצעות המתודולוגיות לקריאה של גיליגן. לפיכך, נטלתי לעצמי חירות לשימוש בכלים המיעוד בעיקר לראיונות כדי לנתח תכנים עיתונאים ולבחון כיצד ניתן פסיכולוגי משתלב בניתוח שית של מסגרות מדיה.

ממצאים: מסגרות דומיננטיות בשני היומנים החרדים בהשוואה תקופתית

למרות שהטיפולוגיה של סמטקו וול肯בורג (Semetko & Valkenburg, 2000) הוצאה במקור עבר תקשורת של הזרם המרכזי, נראה שהיומנים החרדים מציתים למסגרות אלו. התמה המרכזית, הניצבת בסיס הנרטיבים של החרדים בשלוש מערכות הבחירה היא " אנחנו, החרדים" מול "ההם, החילוניים ושותפיהם". היא מדגישה שוב ושוב את מערכות היחסים בין הפרט, הקבוצה, והקבוצות האחרות (Tajfel & Turner, 2004), וזוראה כחות השני במסגרות השונות שנבחנו. כדי להקל על הקריאה, הודשו כל (למעט בטקסט אחד שבו הדגשים נמצאו במקור) ביטויי אנחנו, תורה, ישיבות, רביינט בציוטומים הבאים. הוטו ביטויי הם, חילוניים, דתים לאומיים. וסומנו בקו רגשות, כגון קנאה, שנהה וכן דמיות ונוסאים חשובים שהופיעו כמוטיבים חוזרים, כגון חינוך וגיאס. תוספות והסבירים בגוף

הטקסט סומנו באמצעות סוגרים מרובעים. כך גם קטעות של הטקסט, מעבר למילים בודדות. האותיות ל.כ. הן ראשי תיבות של "לא [שם] כותב".

קונפליקט

כדי להתאים את מסגרת הקונפליקט, בדكتי האם וכיצד הטקסטים משקפים אי הסכמה בין מפלגות, יחידים או קבוצות. נראה שהtekסטים מ-2013 מדגימים את אי ההסכמה בין החירדים לבין הקבוצות האחרות באמצעות ההתקפה של ה"הם" על ה" אנחנו" :

דבר אחד וודאי **רוחנו, אנחנו, אנחנו**, כבר לא נואש בכל פצע וחבורה של ממשלה בה אנו חברים קוואליציוניים. נראה איך התקשרות תתייחס בעת **ליוזות החרדית**, המודרת ומוספלת ומוחರמת [...] בטענות על **"החרמת חרדים"**, חסר מיצוי הולם של המתרחש. שכן, יכולים הם לנסות לרמוס, לגוזל, לחמוס ולהשפיל אותנו. אך לעולם לא יוכל **להחריםנו** [...] בתמונות עמנו לאורך ההיסטוריה, התחלפו תמונות רבות של חשש, אך לעולם היו [...] אותן דמיות יהודים **עבדקנים עטורי ז肯** (שלום, מ', 20.3.13. מזווית אחרת. **המודיע**, עמ' ה').

האחדות של "אנו" מתחזקת אל מול הגוזרות של "הם", המאיימים על לימוד התורה. הלימוד, כאמור, מרכז של ה" אנחנו", חוזר בטקסטים רבים. למשל: "ואם רואים מרשיעי-ברית המבזים את לומדי התורה, יש לדעת שכפי שאומרים מラン **גולי ישראל שליט"א** – הכל מתחילה ומסתיימת בנו, בלומדי התורה. שכן אם אנחנו היינו מעריכים קרואו את חшибותה של התורה, לא היה להם כוח לעשות נגדו מאומה" (זילברשטיין, **יתד נאמן**, עמ' 2).

ב-2015 הקונפליקט עדין קיים, אבל ניתן לראות שתודעת ה" אנחנו" לומדי התורה מלאה באנחת רוחה כללית, שאפשר להניח שמקורה בכנסיה מחודשת לקואליציה בתנאים טובים: "צריך לזכור להוזת ולהלך לבורא ישתחבשו, על החסד אשר גמלנו; צרכיים ליקיר את עובדת נפילתהמזידים להרע, גם אם עדין איןנו בטוחים עד היכן ועד כמה יצליחו נציגינו המסורים שייחי, למש את העברת כל רוע נזירותיהם" (ל.כ. 17.5.15. הד היום, **המודיע**, עמ' 2).

כל אליו מקרב שונאי היהדות, שתקפו את **החרדים** בשם "השוויז נטלי", אשר מטרתם הייתה לעקור חילתה תורה מישראל, או להחליש במידה ניכרת, הם אלו שבטים אותו "נטלי" הביא להרס המדינה בצורה שיטתית וمتמשכת. הם, ב"חזון" האנטי-יהודי מהווים את הנטול הכבד ביותר של המדינה, ובגללם הם הגיעו לאותו של והתרדרות, כאשר **הרשות ומחריביה יוצאים מקרבה** (ל.כ. 15.5.15. סמליים לאומיים בהתרסקות, **המודיע**, עמ' 5).

ב-2020, לאחר שלוש מערכות בחירות סוערות, התוצאה מוגדרת כ"נס" :

"אין בעל הנס מכיר בניסו" אמרו **רובינו** ודומה כי הציבור החradi אינו מכיר בנס הגדל שהתחולל כאשר מפלגת כחול לבן פורקה לרשיסים, ואירלפץ – האיש שתכנן להגיע כמה שיותר קרוב לבית ברוחב בלפור, קיבל את התפקיד החשוב והמכובד – יו"ש ראש האופוזיציה (רוט, י', 19.5.20. על הפרק, **יתד נאמן**, עמ' 61). **בהמודיע** אפשר לראות נימה של רחמים, המלאה את שמחת הנצחון :

יש מישתקוותם שנוהיהם נמנים על שתי קבוצות שיש ביניהם מכנה משותף: פוליטיקאים שנוטרו באופוזיציה; ואנשי תקשורת, בעיקר פרשנים ומעריכים שכלה חזיתיהם והנחות העבודה שלהם התבדו, והיו כלל היו, אלו, מתקשים לעכל את העבודה שῆקמה ממשלה אחת למרות שהם אמרו בפסקות ובנחרצות שאין סיכוי שתוקם. הם מתקשים לעכל את העבודה, שהעלמותיהם, ופרשניות הלתתיהם – התבררו כעורבא פרח, חסרי בסיס ונטולי משמעות. [...] אפשר להבין להם. קשה מאד לנחל צו מפלגה ולהשאר שווה نفس (ל.ב. 18.5.20. ה'ד היום, *המודיע*, עמ' 2).

كونפליקט מול הדתיים הלאומיים

הkonfliket מול ה"הס" מכוון לא רק לכל אלו שאינם " אנחנו", אלא מוקד באופן ספציפי ב"הס" מסוימים, בני הציונות הדתית. ב-2013, העימות האידיאולוגי והפוליטי ארוך השנים בין החדרים לדתיים הלאומיים זוקק. כינויו הגנאי ד"לים ומזרחיים הופיע שוב ושוב בשילוב רטוריקה יצירתיות ולעג לסלול היפות הסרוגות: "שוב הוכח לעני כל, שה坦ועה הדתוניות החדשיה היא רק מוטציה גנטית של שנת עמי הארץ המזרחיstein לתלמידי חכמים! אלה אותם המזרחונים!" (י.נ., 21.3.13. שבכל דור ודור, יתד נאמן, עמ' 13).

[גפni] סיפר כי פעם אמר **LAGOLI HATORA** ש"בציונות הדתית יש 2 חלקים. חלק אחד קרובה לחילוניים, וחלק גדול שיש לו ישיבות, לא 'הסדר', ואצלו לומדי התורה זה דבר רציני שהם יודעים שהעולם עומד על לומדי התורה. כתת אני מבקש מה סליחה מגודלי התורה. הם כולם **בבית היהודי** אותו דבר. אין הבדל בין ציוניים דתיים עם ישיבות ובלתי ישיבות. הם קרובים ליאיר לפיד ולא אלינו (ל.ב. 19.3.13. הרב גפni, יתד נאמן, עמ' 10).

זו גם ההזדמנות להכיר את פניהם האמיתיות של חובשי היפות המחרורות. מי שיניף ידו לחתום על הסכם נגד התורה ולומדיה, ייחרט לעולמי עד בראשימה השחורה של שונאי **התורה**, החל בלבן, פרעה ואנטיקוס עד המשכילים, הציונים, וחותמי ההסכם הנוכחי (בן שלמה, אי' 3.13. דעת יחיד, יתד נאמן, עמ' 69).

גם **המודיע** לא טמן ידו בצלחת, והציג את ההבדלים בין הדלי"ם לחדרים:
הציונות החרצלינית כללה בתוכה כל השנים את הציונות הדתית לאומי, ואילו אנחנו, היהדות התורתית, העדפנו להיות מחוצה לה. **סבירנו** קשות, **הופלינו** לרעה, **הובדלו** לשיליה, **שילמנו** את מלאה המחיר להיות בחו"ל! השכלנו, בחסדי שמיים ובמסירות מוריינו ומוריינו, לשמר על עצמאותנו החברתית, על ייחודנו, על זכותנו להיות עתיקותינו, לא להיות 'ציוניים'! רק בזכות זאת **הגענו** עד הולם, בכבוד ובגאון. אונן תנומות ציוניות, כפרניות, לאומניות ודתליות, קשרו בין לבין עצמן קשרים פוליטיים ושלטוניים, מהם הן נהנו שנים רבות לפני הקמת המדינה ושנים רבות לאחר הקמתה. **ויתרנו** וייתור מלא על מנעמי שלטון [...] רק מחתמת **היותנו** קנים לאורח חיים **תורניים** במלואם (טננבוים, 22.3.13, עם התורה אין הלאום היהודי, *המודיע*, עמ' ח).

ב-2015 הדתיים הלאומיים אינם מסומנים כאובי. בשני העיתונים מופיעים אזכורים מינימליים: "שר החינוך [...]
הוא יו"ר הבית היהודי, נפתלי בנט" (רוזן, 20.5.15, ח"כ הרב LICMAN, *המודיע*, עמ' 1). בירת

נאמן יש התייחסות מעט צינית: "צולם לע"מ [...] הניח להם לטעוס מקום באופן חופשי, איש איש כרצונו. השרים בנט וشكד נעמדו מאחוריו גבוה של ראש הממשלה. האחוריים שהצטופפו, תפסו את המקום הכי בולט (זיסמן, 22.5.15, שאלת ההיישרדות, *יתד נאמן*, עמ' 13).

ב-2020 ימינה, מפלגתם החדש של בנט וشكד, לא נכנסה לקובאליציה. העיתונים החרדים חגגו ומנו שורה של סיבות לכישלונה של ימינה: הראונה היא חילוניתה של שקד: "شكד, שאין חולק על CISORיה והצלחתה בתפקידו כשרת משפטים, היא אשה חילונית, שאולי מייצגת את מחנה הימין, אך לא את הלאומיה הדתית" (י.ג. 17.5.20. סרח העודף, *יתד נאמן*, עמ' 9). הסיבה השנייה היא ניתוק מהרבנים מהתורה:

[בנט] הכריז, כי מפלגתו מתנתקת מהפלג שבתוכה, המציג את המפד"ל לשעבר, וזאת בגלל שאין רצונו להיות כפוף להחלטות של הרבניים. [...] אמנם, בנט וחבריו מתהירים ליביצג את אלו הנקראים "דתיים" ואכן "ציונות דתית" אך [...] אם אין שמים את ה"דתיות" לפני ה"לאום" וה"ציונות", כאשר גורמים אלו אינם יונקים את הווייתם וקיום מהתורה ומורשת ישראל העתיקה אין לגופים אלו זכות קיום (קלוגמן, מ' 20.5.20. איפכא מסתברא, *המודיע*, עמ' ד').

טקסטים אלו מלמדים כי חרדים מרכיבת יחסים מורכבת עם הדתיים הלאומיים. לבארה, המכנה המשותף של הדתיות – האמונה ושמירת המצוות – עשוי להיות חזק יותר מהמכנה המשותף של הדתיים עם החילוניים – השירותocab והתפישות המודרניות. אולם נראה שהחרדים חוששים מההשפעות הליברליות שהם מייחסים לדתיים הלאומיים, הפוגעים בהגדלה החרדית של גבולות הזיהות הקהילתית (ניריה-בן שחר, 2008).

חינוך ונגום

הנושאים הנמצאים בבסיס הקונפליקטים בין החרדים ל"הם" הם חינוך וגיוס לצה"ל. הוויכוחים הפוליטיים-כלכליים-סוציאולוגיים-היסטוריהים העוסקים בלימודי ליבה ובגיוס החרדים לצה"ל הם בין המרכיבים ביותר בארץ. בעיתונות החרדית של אחרי הבחירות נושאים אלו מוצגים באופן פשפני כמעט בין שני כוחות, בהתאם לטענה של Semetko וול肯בורג (2000, 2013), עורות תהליכי של הרגעה במהלך 2015-2020. הסוגיות המרכזיות הללו, שהתרידו את החרדים ב-2013, עברו תהליכי של הרגעה במהלך 2015-2020. הטקסטים ב-2013 מתמקדים בהסכם הקואליציוניים הכלולים החלת לימודי ליבה לחדרים: "ההסכם זוממים להתערב בתוכניות הלימודים של מוסדות החינוך החרדים ולפגוע בחינוך החדרי של הילדים המשתייכים לציבור החרדים [...] שאינם מאפשרים הכנסת תוכניות לימוד שאינן לרוחם [...]" (ל.ב., 17.3.13. ממשלה זדונ, *יתד נאמן*, עמ' 4). הפחד מההשפעה מוביל לכך ש"הציבור החradi [...] מתפלל ומיחיל, שלא יעלה בידם פגוע בחינוך הטהור של ילדי ישראל, שהם לא ימיטו עליהם את קידמתם' החרטנית לנפש. [...] עליינו לשמר על חינוך ילדיינו, לא לתת לידים זרות לנשות להשפיע עליו" (מ.ה., 18.3.13. הדר היום, *המודיע*, עמ' א').

כמו החינוך, גם הגיוס לצה"ל מוצג ב-2013 כניסיונו לחנן את החברה החרדית: "לא הצבא הוא בראש מעיניהם, לא שווון ולא נטל, אלא רק למניע מהציבור החradi להמשיך ולהתקיים ולהיות על פי אורחות חיים ואפיונו, ולהכיןו תחת 'כור ההיסטוריה' החילוני של החברה הישראלית" (ל.ב., 18.3.13. המתווה לחורבן עולם התורה. *יתד נאמן*, נספח ג'). גם כאן באהה לידי ביטוי התמה של "אנחנו" מול "הם" ובאים

על לימוד התורה: "אנחנו בצייבור החרדי ממשיך איה לראות את המשך הפריחה בעולם התורה [...] אף אחד לא יתגניש מקרבנו [...] אנחנו מתנגדים לכל פשרה [...] נתמוך בכל מוחנו עם מאבק אנטו-דתי ממשך珂שה זה, שאותו פתחו נגדנו ונגד הרבנים שלנו" (ליקמן, י' [цитוט נאום] 19.3.13. **המודיע**, עמ' א').

הטקסטים ב-2015 מלמדים כי הגזירות והאיומים "שליהם" לא חכינו את עולם התורה "שלנו": "חרדי הנזירות הקשות והניסיונות החמורים למעט מלומדי התורה באמצעות קשיים על בני היישובת הקדושות וברכבי הכללים וגלי ההיסטוריה הנוראים [...] ראשי ומנהלי המוסדות נאבקים במסירות نفس להחזקת מוסדות עולם התורה" (ל.כ., 22.5.15. בפרסום חג, יתד נאמן, עמ' 4). גם בהמודיע חוגגים הכותבים את ניצחונם: "כאשר בראש חדש אדר תשע"ד עמדו כמיליון יהודים ברוחבה של עיר בירושלים והתפללו להברת רוע גזירות הגיאס ושאר גזירותיה של הממשלה הקודמת – איש לא היה יכול להעלות בדיתו, שקיים של הממשלה הוא כל כך קרובה" (ל.כ. 17.5.15. **היום, המודיעע**, עמ' 2). ב-2015, חלק מאוירת הניצחון הכללית, הכותבים חוגגים בהומור את יתרונות החינוך החרדי:

וכאן בדיקות אנו מגיעים לנושא הכאב, הכאב הפתו, הלא הוא החינוך החרדי שמסרב בעקשנות להזכיר את בוגריו להשתלבות בחברה הישראלית. כל הסיפור של הlibcיה, המייציב ושאר ראשי התיבות הם רק קצה הקרחון. [...] ידוע למשל שלילדים בחינוך החרדי לוקים בעודף נימוס כרוני. אין זה סוד שבמערכת חינוך החרדית קיים מחסור חרמור באלים – והיינו מסתפקים אפילו באלים מילולית. אין ספק כי מדינת ישראל נכשלה כישלון חרוץ בשילוב המגזר החרדי בחברה הישראלית למורות כל ניסיונתי. עם זאת, במצב הזה אחרים בעיקר ראש הצבא החרדי לדורותיו. משום כך אין להם להלין אלא על עצם כשם מתלוננים על חוסר ייצוג מספק במוסדות ממלכתיים ותיקים כמו מעשייו ודומו (שפיגלמן, צ' 15.5.22. די לחכימא, יתד נאמן, עמ' 35).

בדיקה חוזרת ונשנית של הטקסטים משנת 2020 מעלה כי בשני העיתונים החינוך לא מופיע בפני עצמו. יש אזכורים כלליים של משרד החינוך, משרד החינוך, ועדת החינוך; אך אין כל עיסוק בחינוך חרדי. נראה שהנושא ירד מסדר היום הפוליטי, הציורי והתקשורתי. ה"הס" נכנעו, לימודי הליבה והדאגה לעתידים האקדמי-תעסוקתי של הילדים החరדים כבר אינם תקפים. בדומה לחינוך, נראה שנצחון החרדים בידי ביתוי בכך שנושא הגיוס כמעט לא עולה על הפרק בטקסטים מ-2020. **בemodey** (18.5.20) דוח רק שהשר ביטון יטפל בשירות המשמעותי בצה"ל. **יתד נאמן** הקדיש קטע קצר לסוגיות אלו:

על מה נפלו משלות? על דבר אחד בלבד: חוק הגיאס. שהוא בסך הכל מזימה מתחכמת להרשות את עולם היישובות, כי היא דומה למצב בו ינסו להכריח כל הילוני ללמידה שלוש שנים בישיבה [...] ועם שלוש מערכות הבחירה האחידות, היו בדיקות על זה. הרצון להרשות את עולם היישובות ולחלן את בני התורה. על זה ליברמן פוצץ את הקואליציה של ה-60, ולאחר מכן הציב רק הלק וחומר. הינו רגע לפני חוקים נוראים שמטוסם להפוך את היישובות לבلتוי לגיטימיות (הן יודעים היטב שגיאס לא יהיה), להתערב בתכני חינוך החרדי, להפוך את השבת לחול ולמנוע מחרדים לקיים את ההלכה [...] עולם היישובות חי וקיים, בדיקות במתכונת שהתו גזולי ומאורי הדור מעתיקי השמואה (ולדר, ח' 20.5.20. **אות חיים**, יתד נאמן, עמ' 46).

טקסטים אלו מלמדים על עצמותה, הטקסטואלית לפחות, של תחושת השיכנות לקבוצה בקרב חרדים. לאורך שלוש התקופות, הטקסטים כמעט לא מתייחסים לאדם החרדי, אלא לקבוצה ולקהילה. במקרים של טאיפל וטרנר (Tajfel & Turner, 2004) הפרט אינו אינדיבידואל, אלא חלק מערכות יחסים בין קבוצות. העיסוק הרב ב"הם", באלו שמחוץ לקבוצה, מגדיל את התחרות בין הקבוצות. נראה שיש לכך חלק חשוב בהגדלה העצמית החרדית וביצירת המקום של הפרט בתוך הקבוצה. החרדים יכולים להגדיר את עצם כדומים או שונים מהחילונים ולמם את עצם כתובים יותר מאשר ה"אחרים". השוואה זו מעלה את הסטטוס של החרדים בעניין עצם ומחזקת את זהותם הקבוצתית.

עניין אנשי : הגיבורים "שלנו"

מסגרת של עניין אנושי, באמצעות הצגת הנושא מנוקדות מבט אישיות ורגשות, מעוררת את רגשותיהם של צרכני התקשרות (Semetko & Valkenburg, 2000). חלק את מסגרת העניין האנושי לייצוגים של הגיבורים שני הצדדים : יעקב ליצמן ומשה גפני מצד אחד ; יair לפיד, נפתלי בנט, אביגדור ליברמן ובנימין נתניהו מצד שני. ולאחר מכן ATIICHES לייצוגים של האנשים הפשוטים, המופיעים בסיפורים ביוםונים.

בכל שלוש התקופות, הגיבורים החרדים המרכזיים הם גפני וליצמן : "הרבה משה גפני קרע מעל דוכן הכנסת את החסכמים הקואליציוניים. "אלו הסכמים שפוגעים באזרחים החרדים במדינה ובלומדי התורה, ולא נקבל את זה וזה לא יבוצע" (ל.ב. 19.3.13. הרב גפני, *יתד נאמן*, עמ' 10). כל המלחמה שלהם הם בעיקר פסוקים :

הרבה לייצמן אף ציטט את הפסוק : "רבות מחשבות בלב איש וצתת ה' היא תקום". לדביו, פירושו של פסוק מעודד זה בלשון אקטואלית הוא, כי רבות מחשבות בלב - בלא פחד בינת ראשי תיבות של שמות הפוליטיקאים - ואלו אנחנו מסיימים וקוראים בגלגול : "וצתת ה' היא תקום". "עווץ עצה ותופר". לכן [...] סיכם ושינו : "ויהיא שעמדה לאבותינו ולנו. שלא אחד בלבד עמד עלינו לכלותנו, והקב"ה מצילנו מידם" (רוזן, צ' 19.3.13. ח'כ הרב לייצמן [...], *המודיע*, עמ' ב').

ב-2015 התרחשו שני מהפכים : ליצמן הופך להיות חברו היקר של נתניהו ודואג לכל האזרחים, ולא רק לחדים :

נתניהו המחזיק בתואר שר הבריאות מחליט להשתתף באירוע כנסתו של ח'כ הרב יעקב לייצמן למשרד הבריאות. [...] הוא שומע מכל עבר תשבחות על תפקידו של הרב לייצמן כמחזיק תיק הבריאות בקדנציה הקודמת. הוא זיהה שהמערכת ממתינה לו בקוצר רוח. הוא גם הפנים את העובדה שהמשרד היה זניח במשך שנים והוא רב לייצמן יקר אותו ושדרג אותו [...] לייצמן אמר, "אני שמח לחזור למשרד הבריאות ולהמשיך במלחלים ורפורמות למען כל אזרח ישראל. [...] כאן אפשר וצריך לעזר לאזרחים הכי פשוטים" (ל.ב. 15.5.15. בקואליציה ובאופוזיציה, המודיעע, עמ' 16).

גם ב-2020 הנציגים החרדים דואגים לכולם : "הרבה מכבב : 'אנו נלמד בעזרת ה' את המשרד ונפעל מיידית למען הציבור'" (טייקוצ'ינסקי, יי, 19.5.20. חדשות, *יתד נאמן*, עמ' 22). ליצמן הדגיש כי : "זכותו של כל אזרח לקורת גג. לא משנה אם הוא יהודי, ערבי, דרוזי או بدוי. [...] בהמשך המשפט על מהות תפקידו

החדש במשרד השיכון, הבahir מיד הרב לייצמן, כשליח נאמן העושה שליחותו, כי "גם לחרדיו מגיעה קורת גג". [...] והוסיף "א Kapoor על כל הכללים. אdag לכולם" (רוזן, צ' 20.5.20. הרב לייצמן, *המודיע*, עמ' א'). מעבר לדאגה לכולם, בוחרים **ביתך נאמן** לחתט את עיתון הארץ כדי לחשוג את ההצלחות המיויחסות **למניגים החרדים**:

שיםו לב מה כותב יוסי רטר, הפרשן הפוליטי של "הארץ": [...] **וכשנותנים מנופים לחבריה האלה, הפרלמנטרים המתוחכמים והמיומנים ביותר שיש** — הם יודעים מה **עשות אתם** [הדגשה במקור]. לייצמן, גפני ודרעי מחזיקים יחד כוח כלכלי-פוליטי שמעולם לא היה למפלgotיהם. [...] **חרדים יודעים לא רק את התורה אלא גם את המלאכה** [הדגשה במקור]. בשום ממשלה כזו לא היה להם כוח כה רב. מכל תאונות התקציבית ועד כל דרישותיהם הסקטורייאליות. [מכאן כותב ולדר] **הציטוטים מ"הארץ"** הובאו כאן משתי סיבות. גם להוות קצת נתח אחרי המror שאכלנו, וגם להיווכח איך **שונאי החרדים מהארץ**, שהם הראשונים לגלג לעם החרדים ולהציגם כבורים, ברגע האמת מבקרים, כמו שביכו הגויים על היהודים בכל הדורות, על הפיקחות והיעילות **החרדית** שמקורה בלימוד הגמרא ובחקשנה וציות לגדי זוקני הדור (ולדר, ח' 20.5.20. אות חיים, **יתד נאמן**, עמ' 46).

עניין אנשי: הפוליטיקאים שלהם הפוליטיקאים החילוניים הם גיבורי תרבות בקרבת החרדים; הם אויבים מפורטים. היומנים מנהלים נגד פיד, האחיר האולטימטיבי, מלחמת חרומה ב-2013. לאחר שקט יחסיב ב-2015 המאבק חוזר ב-2020 מול פיד וליברמן. נתניהו, דמות עגולה וمتפתחת, זוכה ליחס שונה במשך השנים, כתגמול להכנסת החרדים לקואליציה. נפתח בפליד, הזוכה בעיקר לזלזול: "ישר האוצר יהיה גם אדם שניהל מלחמה יומית [...]. אני איני נהוג לברוח מקרבות". מענין מאילו קרבות הוא אכן בדיק בורת, האם מהקרבות שהיוו עם העורך של עיתון "במחנה" בו שירת? (כרמל, מ. 17.3.13. פרשנות, *המודיע*, עמ' ב'). פרדוקס העלבון הצבאי הנשמע ממי שלא שירת בצה"ל עבר לדיוון בניסיו חיים:

לפיד גדל עם כפית של זהב. מעולם לא נאלץ לעבוד או להattaץ כדי להשיג משהו. [...] לפיד אינו מבין שום דבר בכלכלה. הוא מגיע לשירות האוצר כתירוץ [...] השאלה היא האם גם לפיד יש יכול להקשיב וללמוד. אדם יהיר קשה מאוד להקשיב וללמוד. הוא בטוח ומשוכנע שהוא יודע הכל, ראה ושמע הכל. (ראוכברגר, א' 13.22.3.17. פוליטיקה, **יתד נאמן**, עמ' 30).

ב-2015 לפיד מוזכר בעקיפין: "שנתיים היותם במשילה, שנתיים ח'כ לפיד היה שר האוצר, מה עשיתם כדי לצמצם את העוני? מה עשיתם כדי להגדיל את העבודה, כלום. כל מה שעשיתם זה לסקסן את החברה הישראלית חלק אחד בחלק אחר: סכסטם את **החילונים** עם **החרדים** את המתנהלים עם **החילונים**". (רוזן, צ' 15.5.15. החרדים הם, *המודיע*, עמ' 12). ב-2020 מצטרף לפליד שותף – ליברמן:

אם הייתה הנהה כלשהי מישיבת הכנסת שלושם בה אושרה ממשלה ישראל 35, היה זה בנאומי לפיד וליברמן. שני הנאומים הtopicנים, המתלהמים, היו פשוט הנהה צרופה, לא רק בשל הדיבור המהוקצע של לפיד וזה הכבד של LIBERMAN, אלא מסיבה פשוטה ביותר: היו אלו נאומים של חברי האופוזיציה [...] גורם סיכון אדיר לראות את השניים

מתוקוטיטים בספסלי האופוזיציה. מי מהם יישא נאום חריף יותר (רוט, י' 20.5.20). על הפרק, יתד נאמן, עמ' 61)

גם המודיעע חובט בפליד:

סוף סוף השמייע הח"כ יהיר [כך!] לפיד שלוש מילימ' נוכנות: "האנשים שונאים פוליטיקאים" [...] תלוי איזה "אנשים" ואיזה "פוליטיקאים", מי שכלכלו בעשור האחרון את הpolloיטיקה הם הpolloיטיקאים מהזן של לפיד. [...] מי שהעה על שולחן הכנסת את השיח הpolloיטי המגעיל, המסית, המרושע, הפוגעני, הדוקרני, היתקשרורי, הוא לפיד [...]. האנשים ללא מרכאות פוליטיות, אזרחי ישראל הטוביים וההוגנים, הישראלים והחמודים, אכן שונאים פוליטיקאים, אבל תנוי איזה, [...] רק את אלה שהפה שלהם המריד והמקומם הפק את הכנסת לזרחה של שנאים ושנאים. [...] כי רוב העם לא רצה עוד חצי שנה של מערכת היוקרת משנהה לפוליטיקאים מהסוג של לפיד וליברמן, שהפה שלהם נטה רעל**י** שנאה נגד יהודים [...] עם זהה נמאס מושמע את שונאי היהודים הטוביים, שכח חטא שם חרדים. [...] טוב שלפיד וליברמן יוציאו את סילוני הensus והMRI, והשנאה והאיבה, על החברים שלהם לשעבר... ולא על החרדים. שיישפכו את העצבים הרועיים על הרמטכ"לים לשעבר, ולא על יהודים מצוינים העטוריים זקנים ופיות. (שלום, מ' 20.5.20. מזווית אחרת, המודיע, עמ' ג')

מעבר לנוכחות המשותפת של לפיד וליברמן, השני זוכה גם להশמורות ישירות: "בתוך כל הסיפור הזה אי אפשר להתעלם מהדוב המולדובי שהפחך להיות המוביל לשנתה ישראל והיהדות. הוא אישית אחרת לשנת הבחריות האחרונות כולל שלושה סיובים, הוצאה של סכומי עתק [...] שם לעיג וקלס כל התchingיות" (שיינפלד, מ' ח' 22.5.20. באו גויים בנחלה, המודיע, עמ' ו'). גפני, הגיבור "שلنנו", נחלץ להגן על קודשי ישראל:

LIBERMAN שנוצר מאוכזב וממורמר בירכתי האופוזיציה, פעל פיי נגד כל קדשי ישראל, והشمיע דבריו בלו שאין הדעת סובלתם כלפי דוד המלך וככלפי קדשי ישראל, והشمיע דבריו בלו שאין הדעת סובלתם כלפי דוד המלך וככלפי הרמב"ם. בעבר זמן קצר עלה ח"כ הרוב גפני לדוכן ו אמר כי "לא הייתה במלילא שליברמן דבר בצורה כל כך מזולגת, אז מיהרתי לבוא ולמחות. אני מוחה על הדברים, שאני יודע שהוא שליברמן רוצה, אבל אני חייב לעשות זאת, זו הحلכה. [...] ЛИברמן לא מבין מה הוא מדבר. אני מציע לו לחזור לכיתה אי וללמוד כל מה שהרמב"ם אמר, ולא להוציא סתם כך דברים מהקשרם, אני מוחה על הדברים, מה שליברמן עשה זו שჩינות ממדרגה ראשונה, זו בושה וחיפה" (תיקוצ'ינסקי, י', 18.5.20. חדשות, יתד נאמן, עמ' 4).

לעומת לפיד וליברמן ה"הס", נתניהו בעיתונות החרדית הוא דמות עגולה, המתפתחת עם התקדמות העלילה. מאובי ב-2013, הפק לשותף שניתו לבקרו ב-2015, ולמעורר רחמים ב-2020. ב-2013 הוא מוצג עם הדמויות השליליות האחרות:

נתניהו לא ישב עם החרדים תחילתה. [...] אותם הוא זרק, רק אל לפיד רץ ב מהירות שיא. על דעותם של לפיד ושל נתניה לא היה עולם [במקור] כאלה רעינוות [...] כי אם במוחו הקודח משנאה של נתניהו. [...] הם הסתפקו בשוויון בנטול. הוא, נתניהו, משך את ההסקם

להרחבת הילדיים החרדים ולקייפוחי המרווח שלב המשפחות החרדיות. [...] ישיבתנו ב��ואליציה של נתניהו ובכנסת הקודמת החזיקה כבלה את ידיו שלא יוכל לבצע את זמנו ולגוזל ולחמוץ את כבשת הרש של הציבור החידי. שכן נתניהו הוא אותו נתניהו של ממשלה שרוון, בה שימוש כשר אוצר שקידץ את קצבאות הילדיים (שלום, מ' 18.3.13. מזרות אחרות. **המודיע**, עמ' ה').

ב-2015, תוך כדי שותפות בקובאליציה, מבקרים הכותבים את ראש-הממשלה: "ממשלה הימין של נתניהו מתחילה ברגל שמאל [...]נתניהו ממנה בדרך כלל את מי שהכי פחות מתאים לתפקיד כדי שלא יהפוך לאיום עליוי" (ל.כ. 22.5.15). בקובאליציה ובאופוזיציה. **המודיע**, עמ' 16). כך גם ב-2020: "כל השנים חולפות, בנימיו נתניהו, אף על פי שכישוריו מצוינים, הולך ומתנתק מקרע המציאות" (כרמל, מ' 20.5.22). השעון הפליטי, **המודיע**, עמ' 18).

למרות הדמניזציה של הפליטים החילוניים, ובראשם פיד, אחראות המובנית מגוננת עליהם. לעומת זאת, לבنت ומפלגתנו, שהפכו ל'אחחים' עם פיד, אין סלחיה ואין כפרה.

ליו"ר יש עתיד' יאיר לפיד וליו"ר הבית היהודי נפתלי בנט יש הרבה מון המשותף. שנייהם עשירים ושביעים, הבאים מהצפון הבודגני של המדינה. [...] חלק מון המטריות והתוונות שלהם זהות, וגם הכיפה הקטנה שעל ראש אחד, לא משנה דבר. למרבה הצער יש גם חילונים עם חיפה. (ברזילי, א. 17.3.13. ציר השנהה, יתד נאמן, עמ' 10).

את קולר האשם אפשר לתלות על צווארו של ראש משפחת "הבית היהודי". בהודאת בעל דין, הכריז אחד השנינאים החדוזות ביותר של ממשלה המلتעות המבוקשות לנשוך – יאיר לפיד, כי "הוא מודה לדיינו נפתלי בנט שהרים אותו מהבוץ". ביל בנט, הפואל לא היה מורכב! לא לחינם הלאזורי אצל העורב! הוא בן מינו! ללא האיש עם עיגול הבד הסרוג בעל הרדיוס הפיצפן, לא הייתה ממשלה חזונה בעלת עקרונות "חרדי-ריין" [הביתוי רומז ל"יוזן ריין", מדיניות השטחים הנקיים מיהודים, שננקטה על ידי ממשלה גרמניה, למשל ביחס ליודי חבל אלזס, בתקופת מלחמת העולם השנייה]. LOLA בנט – האיש שהשליך בעבר את הכיפה מראש הגלוות ולפי התקשורות החזירה רק בגלל ש"בעקבות רצח רבין משתלחים בחובשי הכיפות הסרוגות" [...] LOLA שתיקתם של מרבית הרבניים הדוותניים או לחילופין ההתנצלות הרפה של קומץ מהם, לא הייתה חרבי מונפת על עולם התורה, בניסיון לכפות גיט ולמעט תורה [...] סרווגי ההשכמה הם תועי דרך (י.ג. 21.3.13). שככל דור ודור, יתד נאמן, עמ' (13).

ב-2015 בנט ומפלגתו, שנכנסו יחד עם החדרדים לקובאליציה, זכו לאזכורים אגבאים בלבד: "השר שמעליו [מעל פורוש] הוא יו"ר 'הבית היהודי' נפתלי בנט'. (רוזן, צ' 15.5.20. ח'כ הרב, **המודיע**, עמ' 1). לעומת זאת, חגגו החדרדים את מפלת בנט וימינה ב-2020:

הצינות הדתית בדרך כלל הייתה חלק מהקוاليיצות השונות, [...] כולל הממשלה שהמפלגות החרדיות מצאו את עצמן בחוץ. [...] זה לא אומר שהמפלגה הדתית שבקה חיים ואין לה תקומה, אבל [...] בעתם ילקחו את הפטיעים באופוזיציה. יהיה להם שם הרבה זמן מיותר לעשوت את זה. (ברזילי, א' 20.5.2017. על הפרק, **יתד נאמן**, עמ' 9).

הפוליטיים-דתיים, ובעיקר כיסויי הראש, מהווים בטקסטים כל ספרותי-מטווני עשיר. לפיד, ה"הוא" האולטימטיבי, אינו נושא סמל גברי-דתי, ولكن לא שותף בשיח. הגיבורים, מייצגי ה"אנחוני", לבושים בלבוש מסורתי: ליצמן "עליה במכoon לדבר **שכובע** בראשו ואמיר כי הוא רוצה להזות שנותנים לו פה לדבר מרחות שיש לו ז肯, **פאות וכובע על הראש**, ולא מחרימים אותו". בדומה לכך, "העובדת שהרב גפני זכה לשבחים מופלאים [...] לא עדשה מול זקנו, **פאותיו ולבושו**" (ל.כ. 19.3.13. הרב גפני, *יתד נאמן*, עמ' 10).

בנط, "ההוא", מייצג את כלל החברה הדתית לאומית, וכיפטו-כיפותם היא מושא השמות: כיפטו היא "עיגול הבד הסרוג בעל הרדיוס הפיזפון", "הכיפה הקטנה שעל ראש האחד [בנط], לא משנה דבר. [...]. יש גם חילונים עם כיפה". ההכללה מופיעה בביטויים: "חוובשי כייפות בנט", "חוובשי כייפות המחרזרות" ו"סרווגי ההשקפה". נראה שאכן, הכיפה של בנט ושל מוצבעיו מהווה סינקדוכה, ככלומר צורתו ביטוי ספרותית שבה השלם מיוצג על ידי חלקו. במקום להתקיף את כלל החברה או האנשים החובשים אותה, מתקייפים את הסמל, הכיפה:

בשבתו, כל יהודי עם כיפה סרוגה השתريك ל"הمزרחיי. לא נמצאה כיפה סרוגה אחת לא במפלגת מפא"י של בן גוריון, ולא במפלגת חירות של בגין. כל הKİפות הסרוגות היו מזרחייטים. במפלגה חרודית לא נמצאה כיפה סרוגה אחת. היום יכול נתניהו להתגאות, שיש בליקוד יותר Kİפות סרוגות מאשר בקטיע המפלגות של הציונות הדתית. לא רק שרים, חברי הכנסת ופקידי בכירים הם חברי ליקוד, גם המנו עם של Kİפות סרוגות מוצבעים היום ליקוד (שלום, מי 20.5.20. מזווית אחרת. *המודיע*, עמ' ה').

בסיפור קצר מתואר סמל נוסף: "צירפתி לנסייתי שתי כייפות סרוגות גדלות, אחד מהם אף עטור בזקן, ובהמשך הנסיעה הבחנתי כי שניהם משתמשים בכלים המשחית – אייפון. [...]. כתע הבנתי את מהותה של הברית החדשה [בין בנט ולפיד], ברית הפלגה, ברית האיפון". (משתומים, יי 22.3.13). מהותה של ברית, *המודיע*, עמ' ג'). נראה שהטלפון מהווה מטאפורה, המعبירה משמעות ממושג אחד לאחר. הטלפון החכם לחבר את "הKİפות הסרוגות" לחילונים, יותר מאשר החיבור הדתי הנובע מהכיפה המשותפת. הוא לא רק כלי טכני, אלא סמל לפתוחות לעולם "שללים".

עניין אנשי: האנשים ה"ירגילים"

העניין האנושי של "ההסם" הרגילים בא לידי ביטוי בתיאור המפגש עם האחים האולטימטיביים, התל אביבים. בסיפור הבא הם מתפקידים בסיפור אנשים פשוטים, המבקשים עזרה מחדרדים לפני פסח: ראיינוותם ביום אללה מהלכים בשוק, דוחפים עגלת בסופר, נעצרים, מסוקרים, מול חלון ראוوه של מצרכי פסח ומבטים הופך מהורהר. כן, את אלה, שלפעמים אפילו מזעימים פנים לעומתנו, במיוחד ביום שהמדיה שמה אותנו על הכוונת. ובמקרה היוטר טוב מביטאים עלינו בהסתיגות, כמו מפנורמה רחוקה המילונים השלישית מימי הבינים [...]. המודל השיקנאי, הדיזנגוף והרמת אביב. בלב העיר עצרו אותנו כמו מהם, דזוקא אותנו מכל העוברים ושבים, הדומים להם הרבה יותר. לא היה זה מקרה. מיד התברר מדוע העדיפו את הדיאלוג עם מי שמוזהים לנו אנטיתזה. יש לנו מושג – שלאו – איפה אפשר להציג חזרת כשרה לפסח? ועוד, המשיכו לשאול, מהorch נחשב להכשר המומלץ למצות, כי בפסח – הם

זוכרים, לא מתפזרים ומקפידים הקפדה יתרה. [...] או אז אתה נרמז, שכנראה טיעית בזיהותם. שמה שמחשבת עליהם, זה בעצם לא הם. זו רק הקליפה הקשה, המחווספת, הדוקרנית וההודפת אחר, שמשדרת ריחוך ומאיימת לשrotein, ואפילו לפצוע, אבל מעבר לקליפה זו יש תוכן רך וגמיש (מרגלית, א'. 22.3.13. ערב פסחים ערבים, המודיעע, עמ' ה').

העניין האנושי "שלנו", החרדים, מתמקד בסיפורים האנושיים וקשרו לשתי הסוגיות המרכזיות שעלו בבחירה בהקשר של יחסיו החרדים עם מדינת ישראל: הגיוס והחינוך.

הגיע אליו תלמיד חכם אחד, ומספר שבנו צריך להתייצב ביוםיהם הקרובים בלשכת הגיוס, [...] הרגעתית את האב המודאג ואמרתי לו שכפי שרואים על פניו של הבן שיחי, מדובר בבן תורה מזוקץ ומקודש [...] הוא צריך ללכת ללשכת הגיוס בראש מורים, ולומר שם בפה מלא לכל הקדינים והמפקדים שלימוד התורה שלנו מגן ושומר גם לכם, ועל כל יושבי ארץ ישראל! (רב זילברשטיין, 21.3.13. מעיקרי האמונה, יתד נאמן, עמ' 2).

ב-2015 העניין האנושי התמקד בנציגון החרדים על החילונים, בעיקר בהקשרים של חינוך וגיוס: שמענו מאב לתלמידה בסמינר חדי מפורסם, שטפנה אליו ובפיה שאלת "בווערת": בעיצומו של מבחנים היא שמעה מתלמידיה היושבת בסמוך תשובה לשאלת מסויימת, היא משוכנעת שידעה את התשובה לפני כן, ובכל זאת, מאחר ושמעה תוכן כדי המבחן – האם מותר לה לרשום את התשובה [...] בשנים האחרונות מוטקפת מערכת החינוך החרדית, על שאינה מלמדת מקצועות מסוימים הכלולים במסגרת הLIB, על אי ערכות מבחני "בגרות" וכי, כאשר הטענה היא שבלי כל אלו – אין יכולת "להסתדר בחיים". איןנו זוקמים להוכיח בצדקת החינוך המקובל מדורי דורות, אך מי שאולי זוקם, שיביט ב"סאגת מבחני הבגרות" ויבין כי כלי ההتمודדות האמתית לחינוך ניתנים דווקא בחינוך המושתת על מסורת התורה הקדושה (ל.ב. 21.5.15. "בגרות" ישראלית, יתד נאמן, עמ' 13).

דוד פ. עלוה חדש מארה"ב, עוזי במקצועו, הגיע לארץ-חילוני. הוא ביקש להתנדב לצבא. בשל מקצועו הוא התבקש לשבת בבקווים (בסיס קליטה ומיון) במחלקה בין"ש (בני היישובות) ולהתומות על הטעסים המתבקשים. מעסיקיו בצבא נתנו לו רקע קצר אודות הבוחרים "המשתמטים" ו"הפרזיטים" איתם הוא אמרור להיפגש. לאור היכרותו הקצרה מצד האחcer של הבקווים עם הנוצר הישראלי והמתגוייסים הרגילים, הוא התפלא מאוד לפגוש את בחורי היישובות העדינים והמיוחדים שהמתינו באצלות מלכובית לתורם תוכן כדי לימוד בלתי פossible. [דוד מצא קלסר אבוד ובו חידושים תורה של אברך, והחזירו. הוא התחיל ללמידה עם האברך] דוד ורعيיתו השתתפו בסמינר [ערכים] וקיבלו את התשובות המלאות והמספקות. [...] דוד קיבל על עצמו על תורה בבחינת "תורתנו אומנותנו" [...] וב"ה זכו שניהם להקים משפחה לתפארת בתוככי עיר התורה בני ברק (ברורמן, ד' 21.5.15. ערבי נצח, יתד נאמן, עמ' 30).

התמה של הסיפורים האנושיים הללו היא " אנחנו הצדוקים". סיפורו החילוניים המבקשים עזרה מהחרדים לפני פ██ח מלמד, לכארה, שהמאבק בין החרדים לחילונים נטוש בגזרה הפוליטית, לא

הפרטית. החילונים הפרטיטים, אפלו בתל אביב, רוצים מזכות מהדרין וחסה כשרה לפסה. שני סיפורי הגיוס מתפקידים כמורה זה זהה. סיפור התלמיד החכם הדואג לבנו שקיבל צו גיוס (2013) וסייפור עורך הדין העולה החדש (2015) מסתויימים בתרועת ניצחון החוגנת את הצד החידי. בחור היישבה יישאר בישיבה, ועורך הדין האמריקאי-חילוני עושה את המסלול הארוך מארצות הברית לישראל, ואז צoud אט כל הדרך מהצבא הישראלי אל היישבה. הבקור"ם הופך מרוחב של ישראליות למרוחב של החזרה בתשובה. נראה מהסיפור כי המעבר מתל השומר לבני ברק מעולם לא היה קצר יותר. סייפור החינוך ב-2015 מסמן את הגבול הבורר בין היושרה של התלמידה החרדית להעתיקות בבריות. המסר המהדיח את הצד החידי הוא שלימודי הליבה מוביילים להעתיקות לא מוסריות; בעוד החינוך החradi המסורת מחד לירושה ולהగינות. ההשוואה בין השנים מלמדת כי הסיורים האישיים הנרגשים הופיעו ככלי רטורי בענין העיתונים, וב-2015 רק **ביתך נאמן**, אם כי מספר פעמים. קריאות חזרות ונשנות בשני העיתונים העלו שב-2020 לא פורסם אפלו סיפור איש אחד. נראה שכלי נרטיבי זה מופעל בימים קשים, בעיקר בעיתונות פופולרית, ולא כאשר שרירים חרדים שותפים בקואליציה ללא התלבטות.

“יחס אחריות”

מסגרת ייחוס אחריות מתאימה להציג בעיה באופן השואל מי יצר את הבעיה ולמי היכולת לפתור אותה (Semetko & Valkenburg, 2000). הן יצירת הבעיה והן הפתרון יכולם להיות מיוחסים לייחיד, לקבוצה או לממשלה. ייחוס האחריות לפרטיטים מסביר בעיות חברותיות ברמה האישית. הבעיה המוצגת בעיתונים היא הגוזרות על עולם התורה: הגויס לצה"ל בשילוב עם הדרישה לפיקוח על החינוך החידי והנסנקציות על שני היבטים הללו. החרדים מייחסים את האחריות לקשיים ולכישלונות שלשלטון, לחילונים ולדתיים הלאומיים, ואת ההצלחות מייחסים לעצם. ואילו החילונים מנסים להפוך אותן לחילונים באמצעות גוזרות שمد: “כלרצונם וشاءיפתם של אנשים יש עתיד והבית היהודי הוא להפוך את הציבור החידי לחילוני יותר, לפחות שומר תורה ומצוות, לפחות חרדי. או בקיצור, להעבים שמד רוחני רחמנא לצל"ן” (ל.כ., 18.3.13. המתווה לחורבן עולם התורה, **יתד נאמן**, עמ' 6). בתקופות קשות אלו, הוצאות “נופלות” על החרדים, ללא אחריותם:

ביום צרה גדולה אנחנו, כל אחד ואחד מאתנו יודע איזה צרה גדולה מאד היא. כבר כמו דורות בה שיכלנו ללמידה ולמד לבניינו תורה ובה נתרבה תורה, וה**ישיבות** נתרבבו, והבחורים לומדים תורה, ופתאום באה עלינו הצרה הגדולה זו, צרה גדולה מאד ח"ו, להחריב את כל ישראל והתורה ד' ירחם, ואנו מבקשים רחמים מהקב"ה שיתן לנו להמשיך ללמידה תורה כל החיים, ושלא תמושת התורה הזאת מפינו (ספר, י. 19.3.13. תורה מגנה ומצלה, **יתד נאמן**, עמ' 2).

סוגיית ייחוס האחריות מתחברת לתובנה של גיליגן (Gilligan, 2015) שיש להתמקד בעצמי הדבר. היא מציעה לסמנו את ה”אני” בתחילת כל שורה, ולאrgan את המופעים שלו בצורה המזכירה כתיבת שירה. ארוגו זה, בשילוב עם סימונו בקו של הפעיל והסביר, הניב את הטקסטים הבאים:

אנו נמצאים כתוב במצב נתון.

אנו מחוץ לממשלה!

אנו נתונים לגוזרות ונסנקציות כלכליות מוגזמות,

אנו מוחרים בעיני הציבור החילוני והדתי, מנסים לגייס את

עירנו לצבע! (ל.כ., 22.3.13. מכתבים למערכת, **המודיע**, עמ' ג').

עלינו לדעת דבר נוסף, שאם אנו רוצים שישפעו אתם אלה שגוזו,
עלינו את הגזירות,
עלינו להתחזק מאוד בהתמדה ולימוד התורה ולהיות משועבדים עוסקים וקשורים רק בתורה. ועל ידי זה יושבעوا האחרים, ויתבטלו גזירותיהם. (ראש ישיבת באר יצחק, 22.3.13).
במה, יתד נאמן, עמי (4).

השורות הקצרות, המרכיבות את ה"שירים" הללו, הופכות בזכות גילגון ליצירות ליריות. החידים נמצאים, נתונים, מוחרמים ומשועבדים. הפסיביות שלהם ניצבת מול האקטיביות של אלו המנסים לגיים אותם ולגוזר עליהם גזירות. הדרך להתמודד עם הסנקציות והגזירות היא התחזקות בלימוד, שתשפיע באופן עקיף על האחרים, קרי הציבור החילוני והדתי לאומי.

מסגרת מוסרית/דתית

מסגרת מוסרית מתייחסת לאירוע או לבעה מתוך תפיסות יסוד מוסריות או דתיות (& Semetko & Valkenburg, 2000). כדי לזהות אותה, יש לחפש מסרים מוסריים ו/או דתיים. העיתונים מציבים מצד אחד את לפיד הבליין ואת הצבע המתמאם, ומצד שני את לומדי התורה, צבא ה':

מה יכול להרגיש כזה יair לפיד, שככל חיו סובבים סביב הבידור והבלוינות. שככל חיו ועמלו נבנו דרך אותם במוות ומכשורי מדיה – כאשר הוא יודע שלצדיו ומולו חיים בני אדם חיים מלאים, שאין בהם מקום לאוטם מכשורים כלל ועיקר, ولو לא היה מתיצב לפוליטיקה המוניה, לא היו יודעים אפילו מי הוא? אין בכך צריבה תודעתית כואבת להזדאי? (שוטלנד, מ', 22.3.13, תקופת שבת הגדול, יתד נאמן, עמי 25).

ע"פ ההלכה אסור לגייס את בני התורה שהם צבא ד' ובכל הדורות ציבור גדול מעם ישראל שהם שבט לוי וכן כל אלו אשר קיבלו על עצם על תורה לא התגיזו והגנו על עם ישראל בתורתם וכמבוואר ברמבי'ם סוף ההלכות שמייטה ויובל המנסים למעט מלומדי התורה מעמידים בסכנה את כל היישוב בא"י. ובצבא כאן מטמאין בתערובת ובתועבות ע"פ תורה והנמצאים שם פיהם רגיל בכפירה ובניבול פה והאחראים שם מנסים להעביר על דת את הדתיים שנמצאים שם כידע והנסيون מוכיח שרבים פרקו שם כל על וכוונתם ניכר שרצו נקלקל החידים מדם ואموנותם (שטרנבוך, מ', 20.3.13, אינגרות אודות גזירות הגיוס, המודיע, עמי ב).

ב-2013 גיסו הכותבים "פסיכולוגיה של קנאה" כדי להסביר את מניעי החילונים:
כל מי שambilן קצת בפסיכולוגיה המונים יודע כי המנייע העיקרי העיקרי העומד מאחורי ההתנפנות המכוערת על היהדות החרדית בכלל ועל עולם התורה בפרט הוא הקנאה [...] בודאי ובוודאייהם מבינים כי לא תצמחלם שום תועלת מניסיונו סרק לגייס את לומדי התורה בכוח [...] אבל הקנאה כל כך מעיקה עליהם שאין להם כל דרך להשקיית אותה, בלבד באמצעות סיפוק היוצר היוקד בהם להציג לנו ככל האפשר [...] האמת, לא נעים להודות, אבלם צודקים: יש להם במה לקנא. הציבור החרדי "קנא" את קנאתם ביושר (ברטמן, 18.3.13. הגיגים, יתד נאמן, עמי 13).

הדבר המחבר ומאחד את לפי ובנmet זו שנתה הזו הוא הציר עליו הוקמה הממשלה, ועליו היא תעמוד כל עוד תתקיים. זה מה שיחזיק אותה. [...] בנט קיבל ומקבל רוח גביה אדירה מהציבור שלו אשר הציבו בהמוןו עבورو, החיבע למען שנתה האדירה והעיניות זו. התחשוה וציר שנתה אלה עוברים וקיימים בקרבת רובם הגדל של חובשי הכיפות הсрוניגת [...]. יש גם המשטעים בתקווה שהממשלה הזו הנשענת על ציר שנתה, לא תחזיק מעמד הרבה זמן. [...] אבל כל עוד ציר שנתה הזו יהיה קיים [...] תאות הנקם של אנשי "הבית" כלפי החדים, כה גדולות ונרחבות, עד שאין שום סיכוי שהם יתנו בקלות לטרפ שנפל בידם לחמו. מול ציר שנתה הזו, הנציגות החרדית צריכה להיות גאה בהליך לאופוזיציה [...]. זו גאה גדולה ונשיאות אחראיות לדורות מול ממשלה ציר שנתה (ברזילי, א'. 17.3.13. על הפרק, יתד נאמן, עמ' .10).

השיך המתלהם לא יהיה שלם בלי ההשוואה ההיסטורית המתבקשת:
האם ניתן אפילו לדמיין את לקסיקון שנתה והשטנה, שהוא נלקח מבחר עמודי הישטרימר הנאצי, כדי לתאר את סחנותם של חредיטים, ואת היוטם עלוקות וומוצאי לשד דמה של המדינה? [...] כי ישיחס מובנה של שנתה לציבור החראי ולנצחיו. זה לא קשור לנושא עולם התורה ולשנה הכללית לארץ ישראל. יש במדינת ישראל ובמיוחד לתקורת המוביילה, יחס של שנתה לכל מי שנראה חראי (ל.כ. 17.3.13. מיהו סחטן? יתד נאמן, עמ' 10).

ב-2015 נעלמו הקנאה והשנהה, והן לא חזרו גם ב-2020. תהליך דומה עבר על כל המלחמה החדים – ארגוני והפסוקים – שכארה מופנים אל "ההס", אבל פרשנותם מובנת בעיקר על ידי החדים עצמם. עשר ארגוני מ-2013 מסומן בטקסטים שהוצעו לעיל. לעומת זאת, ב-2015 ו-2020 ההשקשה ביצירות אינטרנט&טלולית זו ירדת. כדי לטועם ממנה, להלן שתי דוגמאות לטקסטים שנכתבו הקרוב לפסח 2013, ומהווים הרמז ל"מה נשתנה" ו"דיינו":
שבכל הלילות, חредיטים דאגו לחילונים שלא יתרחקו יותר מדי עד שיאבדו את יהודותם.
הלילה הזו, חhilונים דואנים לחредיטים שלא ישבלו עוני ומחסור, בערות, חרמות ואונטישמיות.

אילו הצורך הנאצי היה מובהק ולא הייתה קמה לנו מדינה – דיינו. [...] אילו פלייטי השואה היו מגיעים ולא הייתה לנו ממשלה שאסור לחредיטים להשתתף בה – דיינו. אילו הייתה לנו ממשלה בלי חредיטים ולא היה לנו מי שיואשים את חредיטים בכל הצרות והבעיות – דיינו.
אילו היה מי שייאשימו את חредיטים ולא היה ביןיהם גם חובשי כיפה שיעודדו אותם – דיינו (חוובב, פ' 22.3.13. אדרבה, יתד נאמן, עמ' 31).

ואכן, ב-2015 חנו החדים את נি�צחונם, בין השאר, באמצעות הדגשת המוסריות החרדית על פני חוסר המוסריות החילונית:

לא יؤمن, שקצין בכיר ביותר ביחידת "להב 443" [...] שיתף פעולה רק תמורה ערים של כספי שוחד עם גורמים בעולם הפשע ונציגיו. במחשבה נוספת אנו מודים – זה כן יؤمن. כישראלים – יורדים עד התהום. מדינה שהנושא המוסרי, הערכי-חברתי,ינו כולל בסדר היום הציבורי שלה, אין כל פלא שאפלו אנשי ציבור בכירים ביותר יורדים לתהומו של הפשע. [...] זו היא מדינת ה"יהודים" של "החזזה הציוני" הרצל. בדיקך הוא רצח לראות אותה. שהפושעים יהיו ישראלים במדינה שלהם, ולא צדיקים בין הגויים. זהה המדינה של חברה יהודית אשר ירדה עד תהום החילוניות (שלום, מ', 15.5.20, מזווית אחרת, **המודיע**, עמ' 8).

איך זה שאיש מיישי **"חינוך"** בישראל לא חשב שאפשר פשוט לפנות לתלמידים, ולהסביר להם בnimous שלגנוב שאלות, להעתיק בבחן ובכלל לרמות – אלו מעשים אסורים? [...] לא שאנו מעלים על הדעת שתלמידי ישראל אינם יודעים שלא יפה לרמות ולהונאות. מה שחרס בכל זאת אצלם, זו ההכרה התמידית ש"עין רואה ואוזן שומעת וכל מעשיך בספר נכתבים", והכוונה איננה לעין הרואה ולאוזן השומעת של המורה וה没收ח [...] ליהודי מאמין, הידע כי כל חייו הם מבחו ארוך, יש כלים ברורים להתמודד עם **"פיתויי החיים"**. לא תמיד הוא עומד בבחן [...] ובכל זאת "כלי המלחמה" קיימים בתורה הקדושה ובפרט בספרי המוסר. את הכלים הללו, למרבבה הצער והכאב, מערכת **החינוך הכללית** לא מעניקה לתלמידיה (ל.ב. 21.5.15. **"בוגרות" ישראלית, יתד נאמן, עמ'**).(13)

ב-2020 קשה היה למצוא התייחסות להיבטים מוסריים. היחס למי שאינם יהודים הופיע באופןם הפוכים בשני העיתונים. בהמודיע התייחסו ל"גויים" באופן שלילי: "מאחר ובשנים האחרונות הרבו לבוא גויים נחלתן [...], מצאו שני מניפולטורים הזדמנות וחשו שעיל ידי אידאולוגיה אנטית היהודית לכבות את לב הגויים שבאו נחלתן [...]. רבים בהיסטוריה הכל כך ארוכה של העם היהודי, ניסו כבר אלף שנים וכשלו". (קלוגמן, מ', 20.5.22, ימינה פונה שמאלה, **המודיע**, עמ' ו'). לעומת זאת, ב**יתד נאמן** הטענו שוויוני יותר וככל התייחסות הוגנת בעבריים: "אני נערך לעסוק בזכות של כל אחד לגורת גג, ולא משנה לי אם הוא חילוני, דתי, חרדי או ערבי" (פרק, א', 20.5.19, ה필ו עליהם תיק, **יתד נאמן**, עמ' 50).

השלכות כלכליות

מסגרת ההשלכות הכלכליות מדווחת על בעיה תוך התייחסות להשלכות הכלכליות שלה. המסגרת מלמדת על הפסדים או הישגים כלכליים, עשויו או בעבר. אלו יכולים להשפיע על אرض, אוצר, מוסד, קבוצה או יחידים (Semetko & Valkenburg, 2000). להלן אזכור ההשלכות הכלכליות של אי-שיתוף החרדים בקוואליציה ב-2013 (הביטויים הכלכליים סומנו בקו). למשל: **"יהם מבינים כי התאזרחות הכלכלית על משפחות חרדיות ברוכות ילדים לא תביא להם שום תועלת"** (ברטמן, י', 18.3.13, **יתד נאמן**, עמ' 13). בהמודיע השוו את המצב ל"גוזרות נתניהו" ב-2003: "רק עתה מתברר שישיבתנו בקוואליציה של נתניהו ובכונסת הקודמת החזיקה כבלה את ידיו שלא יוכל לבצע את זמנו ולגוזל ולחמוץ את כבשת הרש של הציבור החradi. שכן נתניהו הוא אותו נתניהו של ממשלה שرون, בה שימוש כשר אוצר שקיים את קצבאות הילדיים" (שלום, ש', 18.3.13, **המודיע**, מזווית אחרת, עמ' 5). **ב^{יתד נאמן} הדגישו** שאין להרדדים, משלמי המיסים, צורך אמיתי בתקציב האוצר:

ההסכמים זוממים [...] לפגוע בלכלית במוסדות החינוך שאינםאפשרים הכנסת תוכניות לימוד שאין להו [...]. מי שירצה ללמידה ויקבל עליו על תורה, יוכל המשיך ולהתميد בלימודו ללא שום בעיה גשנית או רוחנית. לא מהבל-פיהם וכספם-זזהבם של ראשיו שלטונו אנחנו חיים, אלא אך ורק מעמלם ושאיופוtheirם הטהורות של בני התורה (ל.ב., 17.3.13, יתד נאמן, הממשלה ה-33 רודפת הדת יוצאה לדרך, עמ' ב').

איןכם רוצחים לתת לנו בסף ותקציבים, למורתכם אנחנו משלמים מיסים? – לא צריך. מוטב יהיה מזנותינו בידיו של הקב"ה, ולא מסורים בידיכם. הצהרותה של היונה [מתיבת נח] נcona גם ליימינו אלה, וגם היום היא יכולה להביא 'אורה לעולם', ולהשקי את ליבותינו, ולהAIR את השफתו באור-האמת. [...] וכך גם אנחנו צריכים להרגיש, ולהראות קבל עם ועולם שモטב יהיה מזנותינו מרימים כלעה מידי הקב"ה, ולא מתוקים מתקצבי הממשלה (רב זילברשטיין, יתד נאמן, עמ' 2).

ב-2015 חגו יתד נאמן את העובדה שהגוזירות הכלכליות והאיומים "שללים" לא הכנו את עולם התורה "שלנו": "על אף הנזירות השונות, הערמת קשיים תקציביים, גלי הסטה וניסיונות הפגיעה במעמדם במהלך השנה האחרונה, פועלים ראשי ומנהל מוסדות התורה במסירות נפש למען החזקת התורה" (ל.ב., 22.5.15. בפרסום חג, יתד נאמן, עמ' 4). ב-2020 העיתונים חגו את כניסה הנציגים החרדים לקובאליציה תוך שילוב של התייחסות מהותית לכל אזרחי ישראל בתנועה חוזרת בין האוניברסיטי לפרטיקולרי. כאן אין התייחסות לגוזרות כלכליות, אלא בעקביפין להקשר הכלכלי של בעיות הדירות: "השרים החרדים [...] מחזיקים בכל המשרדים הרלוונטיים שיש להם השפעה על הדירות בכלל, והדירות החradi בפרט. מצוקת הדירות במדינת ישראל נוגעת לכל אזרח ישראלי באשר הוא, אולם מבחינת הציבור החradi שהזונה במשך שנים רבות קשה הרבה יותר" (ריינץ, יי' 19.5.20. האגרג, המודיעע, עמ' ד').

דיון מסכם

מחקר זה ביקש לבחון את המסגרת של מערכת היחסים בין החרדים לפוליטיקה הישראלית, כפי שהיא משתקפת ביוםוניים חרדים במהלך כינון של שלוש ממשלות חדשות (ה-33, 34, ו-35). שאלת המחקר הראשונה הייתה: האם וכיצד המסגרות הדומיננטיות, שהופיעו ביוםוניים החרדים הנפוצים בתקופת כינון של ממשלה אלו, מתאימות לטיפולוגיה של סמטקו וול肯בורג (Semetko & Valkenburg, 2000)?: נראה שאכן המסגרות הדומיננטיות בשני העיתונים ובשלוש התקופות התאימו לטיפולוגיה זו. הן "צייתו" למסגרות של קונפליקט, עניין אנושי, ייחוס האחריות, מוסר והשלכות כלכליות. המסגרת שהבילה את התכנים הרבים ביותר הייתה,طبع הדברים, מסגרת הקונפליקט. היא התאימה הן מכיוון שמדובר בתקופת בחירות (Kim & Wanta, 2018), המדגישה קונפליקטים בין קבוצתיים (De Bennett, 2003; De Nooy & Kleinnijenhuis, 2013; De Wildw, Michailidou & Trenz, 2014) והן מכיוון שמדובר בשית על נושאים שונים בחלוקת עזה: חינוך הכלל לימודי ליבה וגיוס חרדים לצה"ל. כיון שתהיליך השיכות הקבוצתיות כולל זיהוי ומין Kapdeyi של " אנחנו מול הם", מחוץ לקבוצה ובתוך הקבוצה (Tajfel & Turner, 2004), זה היה המוטיב המרכזי. למסגרות הנותרות ATIICHIS להלן.

שאלת המחקר השנייה בchnerה מה ניתן ללמידה מההשוואה התקופתית בין הבחירות ב-2013, 2015 ו-2020. ובכן, גם אם חמיש המסגרות הופיעו בכל התקופות, אפשר היה לראות כיצד העצמה יורדת. תיאורי

הكونפליקט נרגעו והוחלפו באמירות של שותפות. סיפוריו העניין האנושי העוסקים במנהיגים, שהקצינו ב-2013 את תיאורי השנהה והקנאה בין חברי הכנסת החרדים לבין לפיד ובנט, נרגעו ב-2015 ובקושי הזכירו את העבר. ב-2020 עלה מעט גובה הלחבות בהקשר של נפילתה של ימינה והתנהגותו של ליברמן, אבל מספר הטקסטים ועוצמת התיאורים והביטויים היו נוכחים בהרבה. סיפוריו העניין האנושי העוסקים באנשיים ה"רגילים" תיארו ב-2013 את המצווקות של החרדים, החוששים משלכת הגיוס. ובמקביל הם תיארו את החלונים ה"تل אביבים", הזוקקים לעוזרם של החרדים בבחירה מוצרים כשרים לפסה. ב-2015 הסיפורים האישיים הם סיפורני ניצחון. למשל, תלמידה חרדית הנזהרת ממה שדומה להעתקה בבחינה מול העתקות המוניות בבחינות הבגרות במגזר הכללי. סיפור ניצחון אחר התמקד בעולה חדש, שוחר בתשובה לאחר מפגש אקראי עם חרדים בבק�ס. ב-2020 לא מצאו הכותבים והעורכים צורך בסיפורים אישיים. תחושות הביטחון והשicityות היו לנראה מספקות.

סוגיות ייחוס האחריות עברו גם היא תהליך במהלך השנים. ב-2013 האחריות על אי הכללת חרדים בקואליציה הייתה של הרשעים ה"הם", בדגש על לפיד ובנט. גם אם הזכור הוצרק לחזור בתשובה, הניסוח הנואש של הצרות ש"באו علينا" הזכיר את גזירות הגויים ושיגענות הפרץ בשטוטל, שהוביל לעזוקות שבר וחזרה בתשובה. ב-2015 וב-2020, יחד עם ההודיה לאלוקים ולמנהיגים, יווחסה האחריות לצדק "שלנו". אבקש לטעון כי הייצוג של השחקנים הפוליטיים, "שלנו" ו"שליהם", מוביל לדיוון בשאלת עומקה יותר ממי ניצח באילו בחריות; השאלה הפילוסופית-תיאולוגית של מי באמת מוביל מHALIM ומי שולט במצב. לבסוף, חברה חרדית מסורתית הבוטחת באלוקים, אמורה לקבל את העובדה שהיא-ל החלטת שהיא לא תהיה בקואליציה. אולם, האזוכרים של אלוקים מופיעים בציפייה לעוזרה, בעיקר בציגווטים (כגון: "ועצת ה' היא תקום" או "הקב"ה מצילנו מידס"), אך לא כסיבה למצב השילילי. יחד עם זה, האשמה האויבים החלונים מעוררת את שאלת מיקוד השליטה (Rotter, 1990, 1966), הנעוצה בהבחנה בין מקור חיצוני או פנימי להשפעה על המתרחש. מדובר בתגובה אנושית לתפיסה האם התגמול מותנה בהתנהגות או בתכוונות האדם עצמו או שהוא נשלט על ידי כוחות חיצוניים, כגון: מזל, מקרים, גורל וכוחות מורכבים. מחקרים פסיכולוגיים מצאו קשר בין רמת דתיות גבוהה לבין מיקוד שליטה חיצוני מיקוד שליטה חיצוני. הקהילה החרדית לא מתחשבת את האשם בהזאתה מהקואליציה בהתנהגותה החברתית, הכלכלית או הפוליטית, אלא בכוחות מורכבים מחוץ לה. יחד עם זה, קהילה מאמינה, ניתנת היה לצפות שהיא תקבל את גורת הא-ל ותתמוך לשינוי המצב; אך זה לא קרה. נראה שמי קוד השליטה החיצוני בבני אדם "אחים", מעבר להיווטו נוח ומלאך, מונע שאלוות קשות. הן שאלוות אמוניות הנובעות ממי קוד חיצוני (כגון: "למה אלוקים עשה לנו את זה?") והן שאלוות פנימיות-קבוצתיות קשות (כגון: "מה עשינו כקהילה שהממשלה לא מכילה אותנו?"). מיקוד השליטה החיצוני משמש כאן כל פוליטי לחיזוק קבוצתי. לפיד, בנט, ליברמן ולעיטנים גם נתניהו מאפשרים לחרדים לא רק לבדל את עצם ולהעלות את מעמדם, אלא גם לחיות עם עצם בשלום.

סוגיות המוסר קשורה לייחוס האחריות, לעניין האנושי ולكونפליקט שהוצעו לעיל. ציטוטי המוסר והפסוקים מתארים את החלונים כבלינים נהנתנים, המנסים לחלו את החרדים, לומדי התורה. ילדים חילונים מעתיקים בבחינות הבגרות, לעומת זאת הירוש של החינוך החradi. הקנאה, השנאה והאנטישמיות הוו חד צדדיות: החלונים מנקאים, שונאים ומסכנים בגזענות את החרדים. נראה לי שבסוגיה זו טמונה אחת Mai הbanot הגדלות ביוטר בין החברה החרדית לחברת הזרם המרכזי. אי הבנה זו קשורה

להשלכות כלכליות. החרדים תופסים את עצם כמסכנים, אנשים שאינם שוו זכויות בחברה. לשיטתם, הם ממייתים עצם באוולה של תורה, ומקשים מהמדינה רק את הזכיות הבסיסיות המגיעות לכל אחד. לעומתם, אוכלוסיית הרוב תזהה שוב ושוב כיצד החרדים מתמודדים עם הבעה המוסרית של "האם דם סמוך יותר" מכיוון שאינם משרתים בצה"ל. בהקשר הכלכלי, העיתונות החרדית מדגישה את העוני של החברה החרדית, אך מצנעה את פעולתה המובנת מآلיה של מערכת תשומות העברת, כדוגמת קצבות הביטוח הלאומי והනחות בארונונה.

השאלה השלישית התמקדה בדפוסי הדמיון והשוני בבחירה המסוגרות בין יתד נאמן להמודיע. ובכן, המסוגרות הללו הופיעו בשני העיתונים בכל התקופות. עיקות השבר ב-2013 נשמעו דומות בשני העיתונים, ונרגעו בשנים ב-2015 וכמוון ב-2020. הדמיון המרכזי בין העיתונים היה בהשתקה כמעט מוחלטת של המאבקים הפנימיים. חילוקי הדעות הקשיים בין המפלגות המרכיבות את "יהדות התורה" – אגדת ישראל החסידית ודגל התורה הליטאית – הוצנעו. במקומם, הקונפליקטים החוץ-קבוצתיים הודגשו בכל האמצעים. הensus על פeid היה שני בחשיבותו רק לכעס על בنت ו'הבית היהודי'. חן המודיע וHon יתד ניצלו את ההזדמנות לסייע הגבולות בין החרדים לבין הדתיים הלאומיים, "חובשי הכיפות המחרוריות", והציגו כך את השיקות הקבוצתית החרדית. ההבדלים היו מזעריים: המודיע, בטאוν אגדת ישראל, הדגיש את חברי הכנסת המזוהים עם קבוצה זו, בעיקר ליצמן. יתד נאמן, בטאוון דגל התורה, הדגיש בעיקר את חברי הכנסת הליטאים, בעיקר גפני. ניתן היה לבחין אף בהבדלי פורמט: יתד נאמן הפולרי יצא בכותנות גדולות וצעקות, בעוד המודיע האליטיסטי, המופיע בפורמט של ריעעה רחבה, שמר על איפוק צורני. פירוט של ההבדלים אלו מזמן מחקר מסוימים, שיבדק היבטים של היקף ובולטות בטקסטים אלו.

לסיום, אבקש להתייחס לתיאוריה של שניד (Snead, 1994), שניתח ייצוגים של דמויות של שחורים בקולנוע החוליוודי. אך במקומות לנתח את החרדים לובשי השחור, אבקש להתבונן ב"אחרים" מנוקודת המבט של העיתונות החרדית. שניד זיהה שלושה כלים עיקריים: מיסטייפיקציה, מחיקה וסימון. הכליל הראשון, מיסטייפיקציה, נובע מההבנה שקדמים קולנועיים מתראים מערכות יחסים בין דימויים ומחברים אותם לסכמה המאפשרת הערכה סמיוטית. תהליך ההורדה או ההעלאה בסולם הערכיים האנושי מותאם לקהלים שונים לפי הרקע החברתי, הדימוי העצמי ורמת הגזענות שלהם. הממצאים במחקר זה מלמדים על מיסטייפיקציה שנוצרה על ידי יתד נאמן והמודיע ביחס ל'הם' כקבוצה, וביחוד לדמויות של פeid, בنت ולבסוף גם ליברמן. הבלתי, בעל הcliffe המחרורית ו"הՁוב המולדובי" הם דמויות מיסטיות, שככל ייעוזן הוא פגוע בהודים בעלי הזקנים, המבקשים לשומר על מורשת בית אבא.

הכלי השני הוא מחיקה: ביטול, הדרה וצנורה של דמויות שחורות חזקות ועצמאיות. נראה שהביטחו העצמי של העיתונים החרדים חזר ב-2015 וביתר שאת ב-2020. לפיד ובנט זוכים לשורות קצרות; וההתעלמות מהם מדגישה את חוסר החשיבות שלהם בעיני הכותבים. ב-2020 הם כבר לא מחוקים, אבל זוכים לסימון סטריאוטיפי. שניד (Snead, 1994) הסביר שכיוון שבעה העור הכהה של שחורים לא הספיק לעשייה החוליוודית, נדרש סימון מחדש של השחור באמצעות הנגדתו לצבע הלבן. הדמויות השחורות נדרשו לבוש כובעים, בגדים, כפפות וסינרים בצבע לבן כדי להציג את צבע העור שלהם. ההתבוננות בישראלים "לבנים" – לפיד, בנט וליברמן – מנוקודת המבט של דמויות "לבשי השחור" החרדים מסמנת אותן שוב ושוב כאופורטוניסטים, בלינים וחסרי עקרונות, שאינם מחוברים לדת

ולערבים. כוכב הטלוויזיה חסר הcliffe, איש העסקים עם הcliffe הקטנה והמחוררת ומנהג ה"הס", שהזדותם מוטלת בספק, עשו קונויה נגד לומדי התורה.

המצאים במחקר זה מאפשרים דיון ביקורתני במערכות היחסים המורכבות בין החדרדים לפוליטיקה הישראלית, כפי שהיא משתקפת ביוםונים החרדדים הנפוצים. תיאור הדימויים והיצוגים של החדרדים-בעוי עצם לעומת קבוצות אחרות יכול ללמד על אופני הבניה של הזוזות הפנימי-קבוצתי והחוץ-קבוצתי בקהילה החרדית. תרומתו המרכזית של מחקר זה נובעת משימוש במילון של Semetko וולKENBURG (2000) שנוצר עבור ניתוח של מסגור חדשתי בתקשורת הזרם המרכזי לצורכי ניתוח עיתונות מגזרית. התרומה המשנית נובעת מממדיה ההשוואה על ציר הזמן בין שלוש תקופות ומן ההשוואה על ציר השינויים בין שני עיתונים, השימוש בתמי קבוצות שונות בקרב הקהילות החרדיות. תרומות אלו מאיירות את הפניות החשוכות והחששות במחקר הקיימים, ולבן מחקרי המשך יוכל להתמקד בניתוח עיתונות מגזרית בתקופה בחירות תנוך השוואה בין מייעוטים שונים ותקופות שונות. זאת ועוד, המחקר הקיימים נערך במתודולוגיה איקונתית בלבד. שילוב עתידי של מחקרים איקו-טנאים וכמותיים, שישו בין מגזרים באותו תקופה, יוכל לאפשר השוואה מרובת מימדים, שתעניק את ההבנה ביחס למערכות היחסים בין מגוון הקבוצות והתמי הקבוצות המרכיבות את החברה הישראלית.

רשימת המקורות

- בן צור, ג' ופרידמן, ש' (2020). **העולם היהודי לנוכח משבר הקורונה**. ירושלים: המכון הישראלי לדמוקרטיה.
- אברהם, אי (2001). **ישראל הסמוכה מעיני התקשורות**. ירושלים: אקדמי.
- אלבום, ד' (1996). חברות הזבל וזוללי הסמים. **העין השביעית**. נדלה בתאריך 24.1.2021.
<https://www.the7eye.org.il/21739>
- אליאס, נ' (2005). **שימושי תקשורת כאסטרטגיות של השתלבות**. תל אביב: מכון חיים הרצוג, אוניברסיטת תל אביב.
- באואר, מי' ו' וארטס, ב' (2011). בניות קורפוס: עיקרונות מנהה לאיסוף נתונים איקו-טנאים. בתוך מי' וב' באואר ו' גאסקל (עורכים), **מחקר איקו-טנאי: שיטות לניתוח טקסט, תמונה וצליל** (עמ' 48-27). רעננה: האוניברסיטה הפתוחה.
- בראון, ב' (2017). **מדריך לחברת החרדית: אמונות וזרמים**. תל אביב: עם עובד.
- גבל, אי (2006). **הציבור הדתי-לאומי והתקשורת: יחס אבהה-שנהה**. תל אביב: מכון חיים הרצוג, אוניברסיטת תל אביב.
- גיל, ר' (2011). ניתוח שיח. בתוך מרטין ו' באואר וגורי גאסקל (עורכים). **מחקר איקו-טנאי: שיטות לניתוח טקסט, תמונה וצליל** (עמ' 199-218). רעננה: האוניברסיטה הפתוחה.
- כהן, י' (2013). עידן המידע והזוזות החרדית דתית. **קשר**, 44, 3-9.
- כהן, לי (2020). **החברה החרדית על הציר שבין שמרנות למודרניות**. ירושלים: המכון הישראלי לדמוקרטיה.
- כץ, נ' (2017). "מצבי גבול תקשורתניים": תפיסות של קבוצות מייעוט את ייצוגן התקשורתי במידה המרכזית בישראל. דוח מחקר. **משמעות מדיה**, 16, 143-149.

- לוי, א. (1990). העיתונות החרדית והחברה החילונית בישראל. בתוך י. ליבמן (עורך), **לחירות ביחד: יהסי דתים חילוניים בחברה הישראלית** (עמ' 53-53). ירושלים : כתר.
- מיכלסון, מ. (1990). עיתונות חרדית בישראל. **קשר**, 8, 11-22.
- מלאץ, ג' (2013). העיתונות החרדית נגד בג"ץ: פרשת בית הספר בעמנואל. **קשר**, 44, 10-19.
- מלאץ, ג' וכחנהר, לי (2020). **שנתון החברה החרדית בישראל**. ירושלים : המכון הישראלי לדמוקרטיה.
- נאור, א' (2018). מלחמת העצמאות בעניינים חרדיות: על פי "היום" של אגדות ישראל שיצא בירושלים (מאرس-אפריל 1948). **חקר החברה החרדית**, 5, 131-94.
- ኖסק, ה' ואדוני, ח' (2007). ישראלים בכפר המקומי ובכפר/global: הזוזות הלאומית במבחן הגלובלייזציה והרב-תרבותיות בעידן התקשורות הרב-عروצית. **קשר**, 35, 136-146.
- נريا-בן שחר, ר' (2008). **הנשים החרדיות ותקשות המוניות בישראל: דפוסי חשיפה ואופני קריאה**. עבודה לשם קבלת תואר דוקטור. ירושלים : האוניברסיטה העברית בירושלים.
- נريا-בן שחר, ר' (2012). ההגדרה העצמית של נשים חרדיות באמצעות דפוסי החשיפה לעיתונות החרדית. בתוך ק' קפלן וני שטדר (עורכים), **מהישרות להتبשות: תМОורות בחברה החרדית בישראל ובחקרה** (עמ' 137-161). ירושלים ותל אביב : מכון וו ליר ווהוצאת הקיבוץ המאוחד.
- סיוון, ע' וקפלן, ק' (2003) (עורכים). **חרדים ישראלים: השתלבות بلا טמיעה?**. ירושלים : מכון וו ליר.
- סקר TGI (22.3.2018). ככר השבת, סקר TGI. נדלה בתאריך 24.1.21
- <https://www.kikar.co.il/271693.html>
- פרידמן, מי (1991). **החברה החרדית: מקורות, מגמות, תהליכיים**. ירושלים : מכון ירושלים לחקר ישראל.
- צרפתי, א' וזאבי, ע' (2012). "דברים כהלה": על הרטוריקה של פרסומות בעיתונות החרדית. **מסגרות מדיה**, 8, 114-161.
- כמה, ע. (2008). ללא חדר משלhn: מעורבותן של מהגרות-עובדות פיליפיניות בכתב-עת בן-כלאים. **מסגרות מדיה**, 2, 49-25.
- כמה, ע. (2016). "אם שמים אותי על המסק, משמע אני קיים": דרכי התמודדות של הומואים עם הchodתם הסמלית הנטפסת. אצל א. גروس, ע. זיו ור. יוסף (עורכים), **סקס אחר: מבחר מאמרים לימודיים להט"בים וקויריים ישראלים** (עמ' 561-507). תל אביב: רסלינג.
- כמה, ע' ופירסט, ע' (2015). **על ההזרה: יצוגים תקשורתיים של "אחרים"**. תל אביב: רסלינג.
- קפלן, ק' (2001). כל התקשורת בחברה החרדית בישראל. **קשר**, 30, 18-30.
- קפלן, ק' (2006). **"דבות רועית צדיק"**: קווים לתולדות העיתונות החרדית בישראל, למאפיינה ולהתפתחותה. תל אביב: מכון חיים הרצוג, אוניברסיטת תל אביב.
- קפלן, ק' (2007). **בסיס השיח החרכי**. ירושלים : מרכז זלמן שזר להיסטוריה יהודית.
- קפלן, ק' ושטדר, נ' (2012) (עורכים). **מהישרות להتبשות: תМОורות בחברה החרדית בישראל ובחקרה**. ירושלים : מכון וו ליר.
- קרו-קרנץ, מי (2017). חומות של הפרדה: נטורי קرتא ועיתוניהם בתקופת קום המדינה. **קשר**, 50, 71-88.
- קרו-קרנץ, מי (2019א). החרדים ומדינת ישראל בעשור הראשון לקיומה בראשי העיתונות החרדית. **קשר**, 52, 74-91.
- קרו-קרנץ, מי (2019ב). "שובי שובי ונחזה בך": תМОונות נשים בעיתונות החרדית. **קשר**, 53, 74-93.
- רינאווי, ח' (2007). **דימוי המגזר היהודי ומיסודות המדינה בתקשורת הערבית בישראל**. תל אביב: מכון חיים הרצוג, אוניברסיטת תל אביב.

שירן, ו' (2001), אנחנו מסעודה משדרות. בתוך: נ' ישובי (עורכת), **הזרה ודימוי שלילי: אי שוויון בתקשורת הישראלית** (עמ' 40-4). תל אביב: האגודה לזכויות האזרח.

- Adoni, H., Caspi, D., & Cohen, A. A. (2006). *Media, Minorities and Hybrid Identities*. New Jersey: Hampton Press.
- Almond, G. A., Appelby, S. R. & Sivan, E. (2003). *Strong Religion: The Rise of Fundamentalisms around the World*. Chicago: University of Chicago Press.
- Avraham, E. (2003). *Behind Media Marginality: Coverage of Social Groups and Places in the Israeli press*. Lanham, MD: Lexington Books.
- Avraham, E., & First, A. (2010a). Combining the representation approach with the framing concept: Television news coverage of the Arab population in Israel during conflict. *Journalism*, 11(4), 481-499.
- Avraham, E., & First, A. (2010b). Can a regulator change representation of minority groups and fair reflection of cultural diversity in national media programs? Lesson from Israel. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 54(1), 136-148.
- Barthes, R. (1967). *Elements of Sociology*. New York: Hill and Wang.
- Bennett, W. L. (2003). *News: The Politics of Illusion*. New York, NY: Longman.
- Carragee, K. M., & Roefs, W. (2004). The neglect of power in recent framing research. *Journal of Communication*, 54(2), 214–233.
- Cohen, Y. (2012). *God, Jews and the Media: Religion and Israel's Media*. London: Routledge.
- De Nooy, W. & Kleinnijenhuis, J. (2013). Polarization in the media during an election campaign: A dynamic network model predicting support and attack among political actors. *Political Communication*, 30, 117–138.
- De Wildw, P., Michailidou, A. & Trenz, H. J. (2014). Converging on euroscepticism: Online polity contestation during European Parliament elections. *European Journal of Political Research* 53, 766–783.
- Entman, R. M. (1989). *Democracy Without Citizens: Media and the Decay of American Politics*. New York: Oxford University Press.
- Entman, R. (1991). Framing US coverage of international news: Contrasts in narratives of the KAL and Iran air incidents. *Journal of Communication*, 41(4), 6–27.
- Entman, R. (1993). Framing: Toward clarification of a fractured paradigm. *Journal of Communication*, 43(4), 51–58.
- Entman, R. M. (2007). Framing bias: Media in the distribution of power. *Journal of Communication*, 57(1), 163-173.

- Gamson, W. A. & Modigliani, A. (1989). Media discourse and public opinion on nuclear power: A constructionist approach. *American Journal of Sociology*, 95(1), 1-37.
- Gilligan, C. (2015). The listening guide method of psychological inquiry. *Qualitative Psychology*, 2(1), 69-77.
- Gitlin, T. (1980). *The Whole World is Watching: Mass Media in the Making and Unmaking of the New Left*. Berkeley: University of California Press.
- Goffman, E. (1974). *Frame Analysis: An Essay on the Organization of Experience*. New York: Harper & Row.
- Han, J. & Federico, C. M. (2018). The polarizing effect of news framing: Comparing the mediating roles of motivated reasoning, self-stereotyping, and intergroup animus. *Journal of Communication*, 68, 685-711.
- Iyengar, S. (1991). *Is Anyone Responsible? How Television Frames Political Issues*. Chicago: University of Chicago Press.
- Kama, A. (2004). Supercrips versus the Pitiful Handicapped: Reception of Disabling Images by Disabled Audience Members. *Communications; European Journal of Communication Research*, 29(4), 447-466.
- Kim, J. & Wanta, W. (2018). News framing of the U.S. immigration debate during election years: Focus on generic frames. *The Communication Review*, 21(2), 89-115.
- Neuman, W. R., Just, M. R., & Crigler, A. N. (1992). *Common Knowledge*. Chicago: University of Chicago Press.
- Ramasubramanian, S., Doshi, M. J. & Saleem, M. (2017). Mainstream versus ethnic media: How they shape ethnic pride and self-esteem among ethnic minority audiences. *International Journal of Communication*, 11, 1879-1899.
- Rotter, J. B. (1966). Generalized expectancies for internal versus external control of reinforcement. *Psychological Monograph: General and Applied*, 80 (1), 1-28.
- Rotter, J. B. (1990). Internal versus external control of reinforcement: A case history of a variable. *American Psychologist*, 45(4), 489-493.
- Scheufele, D. A. (2000). Agenda-setting, priming, and framing revisited: Another look at cognitive effects of political communication. *Mass Communication & Society*, 3, 297–316.
- Scheufele, D. A., & Iyengar, S. (2014). The state of framing research: A call for new directions. In K. Kenski & K. H. Jamieson (eds.), *The Oxford Handbook of Political Communication* (pp. 619–632). New York, NY: Oxford University Press.

- Semetko, H. A. & Valkenburg, P. M. (2000). Framing European politics: A content analysis of press and television news. *Journal of Communication*, 50(2), 93-109.
- Snead, J. (1994). *White Screens/Black Images: Hollywood From the Dark Side*. London: Routledge.
- Tajfel, H., & Turner, J. C. (2004). The social identity theory of intergroup behavior. In J. T. Jost & J. Sidanius (eds.), *Political Psychology: Key Readings* (pp. 276–293). London: Routledge.
- Taragin-Zeller, L. (2014). Modesty for heaven's sake: Authority and creativity among female ultra-Orthodox teenagers in Israel. *Nashim*, 26, 75-96.
- Tuchman, G. (1978). *Making News*. New York: Free Press.
- Vonk, J. & Pitzen, J. (2015). Religiosity and the formulation of causal attributions. *Thinking and Reasoning*, 22(2), 119-149.

מאמר מקורי

"שומן מחשבה על הנזק שהם עושים לענף שליהם": התפתחות העיסוק העיתונאי והשיח המ鏘עי בעיתונות הספורט 1949-2013

חאים חגי*

תקציר

המחקר מעוגן במסורת המחקרית המבקשת לבחון את שאלת התמקצעות העיסוק העיתונאי. מטרת המחקר היא לבחון את השינויים שחלו במאפייני הקהילה העיתונאית ובתפישת העיסוק העיתונאי בשדה עיתונות הספורט בין השנים 1949-2013. לשם כך בוצע ניתוח תוכן דיארכוני באربعة אשכבות עיתונאים לשיח העיתונאי הרפלקסיבי, כפי שבא לידי ביטוי בידיעות שסיקרו את משחקי נבחרת ישראל בקדורגל. הממצאים מלמדים שנייתן לזהות בשיח הספורט התאמה בין השינויים שחלו במאפייני הכותבים לבין שיח הגבולות, שניהם הקהילה כדי להגדיר את עצמה. מרגע שהתגבשה קהילה מ鏘עית שזכה להגמוניה לא מאותגרת בשדה, התהייחסות הרפלקסיבית טשטשה את הגבולות הפנימיים בקהילה והזגישה את הגבולות החיצוניים בין לבין ההדינות, כדי להציג את המומחיות העיתונאית. בשנים 1949-90, כשהופיעו אינטלקטואלים חיצוניים מצד ספורטאים וכותבי טלוויזיה ורשות על hegemonia של עיתונאי הספורט, ביקשו העיתונאים לישם ערכיים מ鏘עים הקשורים לפדריגמה האובייקטיבית. כך הם שירטו את גבולותיה פנימיים של הקהילה המ鏘עית ושימרו את תחום השימוש שלהם.

מבוא

חלק לא מבוטל מהשאלות המחקריות הנוגעות לשינויים בשדה העיתונות בעידן הנוכחי עוסקות בנושאים של סמכות ו鏘עים: מהי המומחיות העיתונאית? מהי סמכותו של עיתונאי לספר את ההיסטוריה? והאם השתנתה תפיסת האתיקה העיתונאית בעידן הדיגיטלי? לפיכך, מטרת המחקר הנוכחי היא להציג בחינה דיארכונית של השינויים במאפייני הקהילה העיתונאית ובתפישת העיסוק העיתונאי בשדה עיתונות הספורט, כפי שבאו לידי ביטוי בשיח העיתונאי במדורי הספורט בין השנים 1949-2013. הדיוון בתפיסת העיסוק העיתונאי חשוב בעידן הנוכחי, משום שנדמה שאין עדין תשובה בהירה לשאלת מהי עיתונאות ומיהו עיתונאי (Carlson, 2015). בעידן הדיגיטלי לא ניתן עוד להסתפק בהגדעה פונקציונלית לעיסוק העיתונאי וכל דיוון בו חייב להתייחס אליו כפרקטיקה תרבותית דינמית הנטוועה בהקשרים חברתיים משתנים. לפיכך, בחינה דיארכונית של מאפייני הדיוון עשויה לשופך אור על השינויים שחלו באופן הקהילה העיתונאית הגדרה את גבולותיה המ鏘עים לאורך השנים.

* ד"ר חיים חגי (haimhagay@mx.kinneret.ac.il), המכללה האקדמית כנרת והמכללה האקדמית נתניה.

תשתיית תיאורטיבית

הדיון הסוציאולוגי בשאלת ההתקמצעות הציג עד לשנות ה-70 תפיסה מוסדית לפיה הגדרת עיסוק כמקצוע מחייבת עמידה בראשית אמות מידת מקטיעות. רשימת אמות המידה כללת מאפיינים כמו: השכלה רשמית, איגוד מקצועי, כללים אתיים, רישיון והכרה חברתית (Schudson & Anderson, 1993; Zelizer, 1993). אולם החל משנות ה-70, בעיקר בזכות מחקרה של צרפטי-לרסון (Sarfatti-Larson, 1979), עברה הגישה הסוציאולוגית לשאלת ההתקמצעות מהפך מגישה פונקציונלית, השואלת "האם העיסוק הוא מקצוע?", לגישה ובריאנית, המתמקדת בשאלות של סטטוס וסמכות והשואלת: מהם התנאים בהם מנסים בעלי עיסוק מסוים להפוך אותו למקצוע? צרפטי-לרסון טענה שתהליכי ההתקמצעות לא מערב יישום של אמות מידת ברורות, אלא ניסיון קיבוצי של שחknim חברתיים לתרגם ציר אחד של משבבים (ידע או מימון) לציר אחר (רווח כלכלי). אבוט (Abbott, 1988) הרחיב את טענה וסביר שהציג במחקר תהליכי ההתקמצעות לא לצורך לימודי הכלכלן, משומש שהסתטוס המקצועי מעורב גם כוח פוליטי, סטטוס חברתי וסמכות תרבותית. לפיכך, המחקר צריך לבחון את האופן בו נוצר תחום שיפוט, הנתפס כשייך באופן בלעדי לבעלי המקצוע.

המבחן על הגדרת תחום שיפוט הוא מבחן העוסק בהגדרת גבולות הקהילה המקצועיית. גבולות חבריים הם מערכות סיוג המאפשרות ליחידים או לארגונים לייצר הבחנות והיררכיות פוליטיות, תרבותיות או חברותיות, המאשרות את מיקומם החברתי (Davidson, 2013, מ.א.). בהקשר המקצועי שרטוט הגבולות מאפשר לחברים בקבוצה המקצועית להגדיר את ההכשרה הנדרשת ואת גוף המידע החברתי לעסוקים מקצועיים; וכן להשיג שליטה חברותית ואידיאולוגית על התחום (Sarfatti-Larson, 1979). לעבודת הגבולות בהקשר המקצועי שלושה תפקידים: ראשית, היא מאפשרת לחבריו המקצועיים להרחיב את סמכותם בתחוםם המשתייכים למקצועות אחרים; שנית, היא מאפשרת להם להשיג מונופול על הסמכות ועל המשבבים, וכך להגדיר את מי שאינם משתיכים למקצוע כחובנים; שלישית, היא מאפשרת להם להגן על האוטונומיה המקצועית שלהם ולהגדיר את הסוטים מהונרמות המקצועייות (Gieryn, 1999).

תהליכי ההתקמצעות בשדה העיתונות

בספרות המחקרית על אודוות שאלת התקמצעות העיסוק העיתוני ניתן לזהות שני אשכולות מחקר עיקריים: התפיסה המוסדית וההתפיסה התרבותית (Schudson & Anderson, 2009). התפיסה המוסדית בוחנת מאפיינים אובייקטיביים של השדה תוך ניסיון להבין עד כמה עומדים העוסקים במקצוע בתנאי הספר "מקצועות". לפיכך, בוחנות אמות מידת כמו: השכלה, תנאי העסקה ומחויבות לאתיקה מקצועית (Weaver & Williant, 2012). הגישה התרבותית, לעומת זאת, בוחנת את מאפייני השיח, המכנים לעיסוק העיתוני את הסטטוס המקצועי ואת הסמכות לעסוק בתיווך המציגות. הדגש בגישה התרבותית הוא על השיח הקהילתי הפנימי מקצועי ממנו לומדים העיתונאים כיצד עליהם לפעול. זלייזר (Zelizer, 1992) נקטה במושג קהילה פרשנית – קבוצה המאוגדת באמצעות פרשנות מסוות לתמונות – כדי לתאר את הקהילה העיתונאית. תפיסת הקהילה העיתונאית כקהילה פרשנית מדגישה את המימדים התרבותיים ומאפשרת לבחון כיצד מכונן השיח העיתונאי הרפלקסיבי – על אודוות אירומי מפתח, ערכיים, נרטיביים ופרקטיות ראיות – את הקהילה

המקצועית (Zelizer, 1993). החשיבות של המאבק על הגבולות הסמליים נובעת ממהוועדה שיש לו השלכות ממשיות על העוסקים בעיתונות (Carlson, 2015). אלו הזוכים לתווית 'עיתונאים' הנהנים מגישה למקורות ולקהל, ממימון והגנה משפטית, ולפיכך הדיוון בשיח הגבולות חשוב להבנת השدة.

שדסון ואנדרסון (Schudson & Anderson, 2009) טוענו שהמאבק סביר שאלת המקצועיות הוא מאבק על הgemeinheit בין קבוצות מתחרות, העוסק בעיקר בהגדלת השאלת מיהו עיתונאי. הדינמיקה המאפיינת את המאבק בין העיתונאים היא טשטוש ההבדלים בין קבוצות, הנטפסות על ידי הקבוצות ההגמוניות כשייכות לקהילה העיתונאית, ובמקביל שרטוט חד של הגבולות בין קבוצות החוץ וקבוצות הפנים ביחס לקריטריונים כמו נורמות וככלים אחרים, הסמכות לספר את הסיפור והטענה למומחיות. כך נעשה שימוש בעבודת גבולות, בין השאר, כדי לייצר הבחנה סמלית בין עיתונאים, המשתייכים לזרם המרכזי, לבין עיתונאות טבלואידית וצלמי הפשראצי (Bishop, 1999); בין עיתונאים לבין אנשי ביזור (Bishop, 2004); ובין ההתנהלות העיתונאית, המczytytaה לנורמות המקצועיות, לבין זו הսותה ממנה (Hindman, 2005).

شرطוט הגבולות באידי ביטוי באופן הבורר ביותר במרקם של אנומליות, המכונם במחקרים עיתונאות "משברים פרדיוגטיטיים" (Meyers, 2011). במקרים אלו תפיסת העולם השלטת בשדה העיתונאות נסתקת בשל חריגה, של יחיד או ארגון, מהנורמות המאפיינות את התרבות המקצועית. במקרים אלו, הזרם המרכזי של הקהילה העיתונאית, החרד שהairoע יגע בסמכות המקצועית ובתחום השיפוט שלו, מבצע "תיקון פרדיוגטיטי", לכהורה, באמצעות גינוי החריגות וشرطוט הגבול בין הקהילה הנורמטיבית לבין אלו הסותים ממנה (Berkowitz, 2000). מחקרים שבחנו משברים פרדיוגטיטיים התמקדו לרוב באירועי משבר מרכזיים ונקודתיים בהיסטוריה של המדינה (לדוגמה, האזנות לא חוקיות לטפלונים, שהובילו לסתירה של הטבלואיד הבריטי *News of the World* [Carlson & Berkowitz, 2014]). אולם, במחקר הנוכחי נבחן דזוקא הסיקור השגרתי כדי לעמוד על האופן שבו הפרדיוגטימה השלטת מותחזקת בשגרה. ליביו (Livio, 2005) הבחן בין תיקון פרדיוגטיטי (Paradigm Repair), שבו מתמקד השיח העיתונאי בערכיים קונצנזואליים המאוימים על ידי חברי הקהילה הסותים מהנורמות המקצועיות, לבין תחזוקה פרדיוגטיטית (Paradigm Maintenance), המתמקדת בערכיים פחות מוסכמים, שהדיוון לגבייהם נמשך. ממצאיו מלמדים שדזוקא לתחזוקה הפרדיוגטיטית יש פוטנציאל להציג התנגדות לפרדיוגטימה השלטת.

אחד מאמות המידה המרכזיות באמצעותן שורטוט הגבול בשדה העיתונאות האמריקאי בין הזרם המרכזי לבין עיתונאות 'לא מקצועי' הקשור באידיאל האובייקטיביות, הנטפס כערך מרכזי בפרדיוגטימה העיתונאית ההגמוניית (Berkowitz, 2000; Schudson, 1978). האlien ומנסיני (Hallin & Mancini, 2004), לעומת זאת, טוענו שמקצוענות בשדה העיתונאות לא קשורה בהכרח לאידיאל האובייקטיביות, אלא דזוקא לשילטה בתהליכי העבודה העיתונאית, לקיומן של נורמות מקצועיות לאו דזוקא אובייקטיביות ולתפיסה של שירות ציבורי ואוטונומיה מקצועית. לפיכך, במחקר הנוכחי לצד בחינת שאלת האובייקטיביות, אנסה לבחון האם ערכיים נוספים מציתים דינונים פנים קהילתיים רפלקסיביים על אודות הפרדיוגטימה השלטת. ליביו (Livio, 2005) מצא שדיםונים שכאהה עשויים לכלול

התיחסות לערכיים עיתונאים כגון: דיווק, נאמנות לאמת, הוננות, חסיוון מקורות, הימנעות מניגוד עניינים, פרטיות, אחריות חברתית, גזענות, עמידות בפני לחצים פוליטיים ופטרויטיות.

היבט נוסף הקשור להגדרת הקהילה המקצועית נוגע בשאלת הסמכות. הסמכות העיתונאית מבוססת על אמון הזרים ביכולתה של העיתונאות למלא את תפקידיה ולתאר את האירוע באופן הנטפס כמהימן (Carlson, 2007; Karlsson, 2011). כיצד מובנית הסמכות העיתונאית? ברמה הראשונה, המידית, הסמכות העיתונאית מבוססת על נוכחותו הבלתי אמצעית של העיתונאי באירוע המסורק ועל תפיסת תהליך העדות כאוטנטי (Zelizer, 1992). ברמה שנייה מבקשים העיתונאים להציג סמכות על בסיס ניסיונות והידע שצברו בתחום הסיקור. אולם, בעוד שבעדין האנלוגי של תקשורת חד-כיוונית הסמכות התבססה על אמון של הזרים ביושרה העיתונאית, בשנים האחרונות ניתן לזרה ירידת חדה באמון הציבור במודוסות התקשרות במגוון מדיניות (Hanitzsch, Van Dalen, & Steindl, 2018). לפיכך, נדרש מרכיב נוסף של שקיפות, שתחשוף את תהליכי העבודה העיתונאים כדי לשמר את רמת האמון הציבורי בעבודה העיתונאית (Singer, 2007).

זרם מחקרי נוסף בחר את שאלת הסמכות העיתונאית מתוך הנחה שהעסק העיתונאי טמון בחובו מומחיות מסוימת (Reich, 2012). גם אם העסק העיתונאי נראה לא עומד באמות מידת מקצוע מובחן על פי גישת המאפיינים, מחקרים בזרים זה מניחים שהוא דורש מומחיות אמיתית, ואניינו מבוסס רק על תחינה רטורית של גבולות שיפוט (Reese, Rutigliano, Hyun, & Jeong, 2007). מהי, אם כך, המומחיות העיתונאית? רייך (Reich, 2012) טען שעיתונאים מפתחים מומחיות אינטראקטזונית דו-קוטבית: עם מקורותיהם מחד גיסא, עם קחלם מאידך גיסא. מומחיות זו מבוססת על הבנה של השיח ועולם המושגים בתחום מסוים באמצעות חברות לשונית בשדה, אבל חסרה הבנה ממשית בפרקטייה. בשדה העיתונאות ניתן לחלק את המומחיות האינטראקטזונית לקטגוריות שונות: עיתונאים מכוניים מקורות (עיתונאי היבטי והתחקיררים), עיתונאים מכוניים קהילתיים (עורכים בעיקר), עיתונאים הממוקמים גבויים גם בציר המקורות וגם בציר הקהיל (פרשנים וכותבי מגזין), וכן המשיעים מأחוריו הקלעים בדיאלוג עם המקורות (תחקירנים, לדוגמה). במחקר הנוכחי אבקש לבחון האם עיתונאי ספורטם רך "אוחדים עם מכונות כתיבה", כפי שנטען לפניים בספרות האקדמית (Rowe, 2005), או שהם משרטטים גבול ברור בין לבין הדידותות תוך הצגה של מומחיות בשדה הספרט.

התפקידים עיתונאות הספורט בישראל

ידיעות שעסקו בסקיר אירובי ספורט הופיעו באופן לא סדרי ולקוני בעיתוני תקופת היישוב עוד לפני מלחתת העולם הראשונה, אולם מדור הספרט החל להופיע רק באמצע שנות ה-20 (גילייל וקופמן, 2013). קופמן וגילייל (Kaufman & Galily, 2007), שבחנו את העיתונות העברית בתקופת המנדט, טענו שידיעות הספורט הופיעו לרוב באיחור, מוקמו באופן אקראי בשולי החדשות והיו קצרות ולא מוקדמות. בנוגע לתוכן הידיעות נמצא שאלו התמקדו במשחקים מקומיים, הציגו בעיקר תוצאות המשחקים ומיקום ההתרחשויות ופעמים רבות חסרו מידע רלוונטי. אף לאחר שהופיעו מדור הספרט, פרסומים לא היה סדר. הם הובילו לרוב לא יותר משני טורים ורוב ידיעות הספורט המשיכו להופיע באופן אקראי ולא במסגרת המדור. גם לאחר קום המדינה ועד שנות ה-60 "בכל פעם

שהמצב הפוליטי או הביטחוני היה מתוֹת, מדור הספרות היו הראשונים שצומצמו" (פז, 2002, עמ' 348).

ביחס לתוכן מדור הספרות טענו קאופמן וגלילי (2007) כי בתקופת המנדט קשה היה להבחין בין ידיעות, דעות ומודעות; ואגדות הספרות עשו שימוש במדורי הספרות לצרכיהם. מעבר לזה, עורכי מדור הספרות היו פעמים רבות חברי אגודות הספרות; כך שהגבול בין שדה הספרות ושדה העיתונות טושטש. מאיר בניהו, לדוגמה, שערך את מדור הספרות של הארץ בסוף שנות ה-20, היה חבר מרכז "הפועל". לפיכך, נשאו מדור הספרות "אופי פוליטי מובהק ושיקפו את דעתו של עורך המדור" (שם, עמ' 37).

ניסיונות להוציא לאור עיתוני ספורט (להבדיל ממדור ספרות) נערכו כבר בשנות ה-30, אולם הוצאתם הייתה לא סדירה ונהשתה בעיקר על ידי ארגוני הספרות ולא על ידי ארגונים עיתונאים; כך ששוב הגבול בין שדה העיתונות ושדה הספרות טושטש. מרכז "הפועל", לדוגמה, הוציא לאור כבר ב-1927 ביטאון ספורט בשם *עוזו*, אולם הוא לא עסק כמעט בדיווחי ספורט והתמקד במאמרים "אידיאולוגיים عمומיים פרשנות אוחדת לעצם קיומו של ספורט הפועלם" (פז, 2002, עמ' 350).

כspi ולימור (1992) טענו שעיתונות הספרות הי獨ת המשך זמן רב שדה מאבק בין היומנים הגדולים ליוזמים פרטיים, שניסו לכבותם פלח שוק בתקורת הכתובה. המבוסס שבעיתוני הספרות היה **חדשנות הספרות**, שראה אור לראשונה באוקטובר 1954. אולם הוא נסגר באמצע שנות ה-80, כשהחליטו היומנים הגדולים להרחיב באורח ממשועתי את מדור הספרות שלהם. את השינוי, החל ב蓋ותם של היומנים למדור הספרות, מקובל ליחס להופעתו של העיתון **חדשנות ב-1984**. **חדשנות** לא היה עיתון ספורט, אולם מדור הספרות שלו תפס לעיתים כשליש מהיקפו (פז, 2002). מעבר לשינויי הנסיבות, **חדשנות** הביא עמו גישה חדשה למדור הספרות, שכלה "שימוש רב בצעע, בכותרות צעניות, ובטכניקות כתיבה חדשות" (כspi ולימור, 1992, עמ' 82). גישה זו אומצה במהרה גם על ידי שני היומנים הגדולים, **מעריב** ו**ידיעות אחרונות**, שمدורי הספרות שלהם נעשו מרובי תמנונות, ריאיונות, טורים אישיים ועוד (פז, שם).

שאלות המחקר

מטרת המחקר הנוichi הייתה לבחון את התפתחות השיח המקצועית בעיתונות הספרות מאז קום המדינה. הנीתו ניסיה לשלב בין הגישות התיאורטיות לשאלת המקצועות, שהוצעו בפרק התשתיית התיאורטית. שאלות המחקר שהנחו את תהליך הנीתו היו:

1. **מאפייני הקהילה:** מיהם מספרי הסיפור העיתונאי?
2. **שיח הגבולות:** כיצד מתוארת הקהילה העיתונאית? מהם הגבולות החיצוניים והפנימיים שמרטטים העיתונאים בשיח המקצוע?
3. בהמשך לרייך (2012), נבחנה שאלת המומחיות העיתונאית: כיצד שורטו הגבולות בין הקהילה העיתונאית לבין הממסד הספרטובי (קובט המקורות) וקהל האוחדים (קובט הזרים)?
4. מהם הערכים, הנורמות והפרקטיקות עליהם נאנקים העיתונאים מעל גבי העיתון?

- א. אובייקטיביות: מהו היחס לערכים עיתונאים מסורתיים כדוגמת אובייקטיביות ועובדתיות?
- ב. סמכות: על מה מבוססת הסמכות העיתונאית בספר את הספר?

שיטת המקרה

המדגם

המחקר אימץ את המלצטו של ליביו (Livio, 2005) לבחון דוקא את השיח העיתונאי השגרתי כדי לעמוד על האופן שבו מותחנת הפרדיגמה השלטת בשדה העיתונות, ולא להתמקד בבחינות המשברים הפרדיגמטיים. לכן, נבחנה התפתחות השיח המקצועני במדורי הספרט של עיתונות הדפוס בין השנים 1949-2013. הבחירה לנתח סייר של התמודדות לאומית בשדה הספרט מאפשרת לנתח מוגן, המציג את המתח המתקיים בין הפרדיגמה המקצועית הדוגלת באובייקטיביות וניתוליות לבין הרגש הפטריוטי של העיתונאים החברים בקהילה הלאומית (Zandberg & Neiger, 2005). הבחירה במקרה הקיצוני נשענה על ההנחה שהסיקור העיתונאי של אירועי ספרט לאומיים רווי בלאומנות במקורה (Bernstein, 2007). ולפיכך, אם יתברר שעיתונאי הספרט מנהלים שיח רפלקטיבי על אוזות הפרדיגמה האובייקטיבית גם במקרה של סייר הנבחרת, המציג את המתח בין האתוס האובייקטיבי לבין השיקות הלאומית של העיתונאים, הרי שייהי בכך כדי ללמד על קיומו של הזරם האובייקטיבי בשדה עיתונות הספרט. אירועי הספרט הלאומיים זוכים גם לערך חדשתי גבוה ולענין רב מצד קהל האוהדים, למروת שנים האחרונות האהדה לנבחרות לאומיות נמצאת בדיעכה (Tamir, 2014).

המחקר התבסס על ניתוח כתבות העוסקות בנבחרת ישראל בדורגל בעיתונות העברית מקום המדינה ועד 2013. הבחירה לדגום תחרויות בדורגל נבעה מהעובדת שזו ענף הספרט המסורק ביותר בעיתונות הספרט הישראלית מראשיתה (וינגרטן, 2003; 2007). מצויים אוכלוסיית המחקר מ-37 טורנירים בהם השתתפה הנבחרת בפרק הזמן זהה לשעה נועה תוך מחשבה על החשיבות הספרטטיבית של אירועים (הצלחות וכשלונות יוצאי דופן), על מידת העניין שעוררו המשחקים כפי שהשתקף בהיקף הסייר (בעיקר בענורים הראשוניים) ובניסיון לכלול טורניר אחד לפחות מכל עשור. כך נדגמו כל המשחקים שהתקיימו במסגרת הטורנירים בשנים: 1949, 1956, 1964, 1969-1970, 1976, 1985-1986, 1999, 2007 ו-2013. ביחס לכל משחק במסגרות השונות נדגמו כל הכתבות הרלוונטיות במדורי הספרט ובעמוד החדשנות, בסוף השבוע שלפני המשחק ומיום לפני המשחק ועד ליום לאחריו. בכל אחת מנקודות הזמן נבחנו עיתונים מרובע אשכולות שונים: 1. **עיתונות פופולרית: מעריב נבחן עד לסוף שנות ה-70 ויידיעות אחרונות החליף אותו משנות ה-80 בשל השינוי בתופעתם.**

2. **עיתונות עילית: הארץ נבחן בשל היותו העיתון הפרטี้ בעל "המעמד היוקרתי ביותר בישראל" (קספי ולימור, 1992, עמ' 55).**

3. **עיתונות ספורט ייודית: נבחנו העיתונים **חדשנות הספרט עד לשנות ה-90 ושם המשחק משנות ה-90**.**

4. **עיתונות "אחרת": נבחנו עיתונים העשויים להציג קול שונה מן השיח המרכזי בשדה הספרט. עד לשנות ה-80 סייפק את נקודת המבט האחראית **קול העם**, בשנות ה-80 מילא את התפקיד הזה **חדשנות ובשנות ה-90 סייפק את נקודת המבט האחראית המקומון התרבותי העיר.****

כל המחקר

ניתוח הכתבות התבוסס על עקרונות המחקר האיקוטני (שקיי, 2003). בשלב הראשון של ניתוח זהה בקורסוס המחקר כל הטקסטים, שהתייחסו למאפייני קהילת העיתונאים, לסמוכות ולמומחיות העיתונאית ולשיך הגבולות, שניהלו העיתונאים בכל אחת מהתקופות שנבחנו. בשלב השני בוצע ניתוח נושא שנועד לחלץ מתחם הטקסטים דפוסים חוזרים בכל אחת מהתמות שצינו לעיל. קורפוס המחקר נוח באמצעות תוכנת ניתוח נתוניים איקוטניים (ti.Atlas).

מצאים

את פרק הזמן שנבחן ניתן לחלק לשש תקופות, המובחנות ביניהן בהרכב הכתבים ובמאפייני השיח המczועי שהתקיים בהם.

התקופה הראשונה: שנת ה-40

كاوفמן וגלילי (2007) הציבו על החשיבות הנמוכה לה זכה סידור הספורט לפני קום המדינה. תפיסת שדה הספורט בעיני העורכים לא השתנה לאחר קום המדינה. בשנים הראשונות למדינה סידור אירומי הספורט בעיתונות היומית היה מצומצם בהיקפו וידיעות ספורט לא הופיעו באופן סדר (פז, 2002). עם זאת, סידור המשחקים הבין-לאומיים בהם השתתפה הנבחרת הישראלית זכה למקומות נרחבי יחסית והגיע לעמודי החדשות. מחקרים קודמים (לימור, תמייר ושיפמן, 2013; פז, 2002; Каофман, 1997) הציבו על האופי הפוליטי של מודורי הספורט בתקופת המנדט ולאחר קום המדינה, אולם ביחס לסיכון משחקי הנבחרת הלאומית לא נמצא קשר בין השוק הכלכלי של העורכים והtekstim במדורי הספורט.

מי נבחר לסקיר את משחקי הנבחרת בתקופה זו? את עיקר הטקסטים בתקופה זו כתבו עיתונאים, שספרט היה נושא הסידור היחיד שלהם. אולם, דוקא קבוצה זו מלבדה שבתקופה זו לא ניתן לזהות קהילת עיתונאי ספורט מובהנת, משום שהגבול בין העיוק העיתונאי ותפקידו ניהול בשדה הספרט טושטש. בן ציון פט, לדוגמה, שכטב *ב הארץ* ב-1949, היה במקביל מראשי תנועת "מכבי" וב-1954 התמנה ליו"ר משותף של ההתאחדות לכדורגל (פז, 2002). כך ניתן להניח שהריכוך, המקובל באמות המידה של ימינו בין העיתונאי המסקיר לבין מושאי הסידור שלו, לא היה קיים בתקופה זו.

עיתונאי הספרט בתקופה זו לא תפסו את אידיאל האובייקטיביות כערך מכך חשוב. ההתייחסות לנבחרת בגוף ראשון רבים אפיינה את הכתיבה בכל ידיעות הספרט שלא נכתבו על ידי סוכניות הידיעות. כך, לדוגמה, נכתב *ב הארץ*: "דבר ברור וידוע הוא שהנבחרת שלנו אינה יכולה לעמוד בנסיון כלפי קבוצה בעלת נסיון רב [...] ואין לדרש הרבה מן הנבחרת שלנו" (פט, 1949).

הסמוכות העיתונאית לתווך את האירועים לקוראים התבוססה בתקופה זו בעיקר על נוכחותם באירוע הספרט והציגת העדות. בהיעדר שידורי רדיו וטלוויזיה, העיתונאים היו המתווכים היחידים של אירומי הספרט לציבור האווהדים ולפיקח חזו חובה להציג תיאור מפורט של ההתמודדות. לא נמצא

בקורפוס המחקרי כל התייחסות רפלקסיבית לקהל העיתונאית או שיח רפלקסיבי על אודוט ערכיים ונורמות עיתונאיות. ככלומר, הידיעות התייחסו לאירועי הספורט בלבד.

התקופה השנייה: שנות ה-50

השינוי המשמעותי בתקופה זו נוגע להופעתו של עיתון ספורט יומי, **חדשנות הספורט**, שהוקדש לשיקור אירועי ספורט בלבד. Tamir & Galily (2011) הציבו על הופעתו כשלב ההתרסות של עיתונות הספורט הישראלית. מדור ספורט ייעודי החל להתפרס גם בעיתונות היומית, למעט **קול העם**, כמעט בכל יום אי. נראה ששיקור הספורט הפך סדיר והתרחב בהיקפו.

מי היו הכותבים של ידיעות הספורט? הקבוצה הראשונה של הכותבים כללה בעיקר כתבים פוליטיים, שלא סיירו ספורט באורח שגרתי. העובדה, שהאפשרות לסקור את האירועים הבין-לאומיים מנעה ממי שעסקו בסיקור ספורט באופן קבוע, מלמדת על מעמדם הנמוך של עיתונאי ספורט בהיררכיה של שדה העיתונות ועל תפיסת שדה הספורט בתחום סיקור שלא דורש מומחיות מיוחדת. עם זאת, ניתן להזיהות בתקופה זו ניצנים של קהילה מקצועית חדשה של עיתונאים, שספורט היה מושא הסיקור היחיד שלהם והם לא כינהו במקביל כבעלי תפקיד במסד הספורטיבי. הדמיות המרכזית בקהל עיתונאי הספורט המתפתחת כתבו בעיקר בעבור **חדשנות הספורט** במקביל לכתיבתם בעיתונים היומיים.

חדשנות הספורט הוקם על ידי שבעה עיתונאי ספורט ב-1954 והציג "עיתונות עצמאית, בלתי תלוי ואובייקטיבית" (לימור, Tamir ושייפמן, 2013, עמ' 100). גם בדגם שנבחן במחקר הנוכחי **חדשנות הספורט** היה העיתון היחיד ששירטט באופן בהיר את הגבול שבין עיתונאי ספורט לכתבים לא מקצועיים. כך, לדוגמה, ערבות משקה של הנבחרת הישראלית מול נבחרת ברית המועצות העניק העיתון במה לקלות שונות, משזה הספורט ועד קציני צה"ל, אולם הבהיר במפורש שאלה לא מייצגים את העמדת העיתונאית: "שלוש הרשימות מתפרסמות על יסוד חופש הוויכוח ואינן משקפות את דעת המערכת" ("אחרי מוסקבה", 1956).

ערך האובייקטיביות לא תפס מקום מרכזי בשיח הספורט גם בתקופה זו, והכותבים אימצו פרדיגמה פטרויטית שבאה לידי ביטוי באופן האחד והלא ביורטי שהם נקטו בסיקור המשחקים. כך תיאר סופר מעריב את המשחק מול ברית המועצות: "וכאשר הוד חזר למגרש שמחנו והתרגשונו לא ידעה גבול. זרכנו את הכווע לאוויר והוא אינו עוד. אמרנו יהיה הכווע כפרה [...]. והיינו מאושרים כמו שלא היינו מעולם" (גלעדי, 1956). מייריס (Meyers, 2005) ודיזוזון (Davidson, 2013) טענו שעיתונאים ישראלים בשנות ה-50 וה-60 היו מחויבים לפראיקט הציוני, אולם, במקביל, התימרו להציג עמדה עצמאית וביקורתית. אבל עיתונאי הספורט בתקופה זו לא הקנו חשיבות לערכים מקצועיים כמו נייטרליות וביקורתיות.

הסמכות של כתבי העיתונות היומית התבססה רק על נוכחותם באירוע והציג עדות על שהתרחש בו, תוך התמקדות באירועים הלא ספורטיביים שהתלו למפגש. הם תפסו את עצם כחלק מהكل האוחדים הפתרי Ostensive ומייעטו בהציג עמדות מומחים משזה הספורט. כתבי **חדשנות הספורט**, לעומת זאת, הציגו את עצם כבעלי ניסיון בשדה הספורט וחיבור קרוב למקורות בעלי ידע ספורטיבי. וכך

הם שירטטו באופן חד את הגבול בין קהיל האוהדים החדיאוט. כך, למשל, נטען כי "לנו נדמה שאותו חלק ארי בישוב שהפך לפטע לאוהד כדורגל מושבע תוך שבוע בלבד, רואה את המשחק של היום באור שונה [...] ולכן אנו להזיר אותו ציבור אדר, שהצטרכ אלינו ביום זה כי לא יוכל לטשטש את ההפרש העצום של רמת הcadorgel בין שתי הנבחרות" ("נא לא להגוזים", 1956). הגבול המשורטט כאן הולם את המודל שהציג דודיזון (Davidson, 2013) לפחות בשלב הראשון של צמיחת סוגה עיתונאית חדשה משרטטים העיתונאים גבולות מגבילים, המבاهירים שהבנה בתחום מצריכה ידע ושהתחום אינם פתוח לחדיאות. כך הם מספקים לגיטימציה הדידית למוסד התקשורתי ולמוסד המסוקר.

התקופה השלישית: שנות ה-50-60

בתקופה זו התרחבו העיתונים באופן משמעותי והיקף העיסוק בספרות גדל בהתאם. עיתוניים הספרות הפכו למסקרים הבלעדיים של האירועים בכל האשכבות העיתונאים שנבחנו. התוכנות שאפינו את המספרים בתקופה הקודמת – היהודים, גברים ופטריות – חזרות ומתקיימות גם בתקופה זו, כך שהקהילה המשיכה להיות הומוגנית במאפייניה.

עיתוני הספרות בתקופה זו המשיכו לאמץ פרדיגמה פטריאוטית ותפסו את עצם כמחויים חלק בלתי נפרד של המשחת הישראלית ולא כմבקרים חיצוניים המסקרים את קורותיה. כך, לדוגמה, כתב יזהר ברנר בחדשונות הספרות: "זאת הייתה משחת שהפכה למשפחה אחת – כדורגלנים, מאמן, מלויים ועתונאים – שכולם היו שותפים לקריאות הקרב: כולם بعد אחד – אחד בעד כולם" (1976). האופן שבו תפסו את עצם העיתונאים כחלק מהמסד קשור גם לאופן, שבו הם סינגרו עליו מפני ביקורת שהגיעה מצד הקהיל: "יש לטכש עצה מה לעשות על מנת לחנק את הקהיל ולהקנות לו תודעה ספרטטיבית. אחרת ניהפוך לצופים לאנטיניסטים בלבד" (אלכסנדרוני, 1964). ציטוט זה ממחיש כיצד עיתוני הספרות בתקופה זו תפסו את שדה הספרות כסמן של נאורות אירופית ואת עצם כמי שאמונים על חינוך הקהיל.

הסמכות העיתונאית בתקופה זו נשענה עדין על תפיסת העדות ועל הניסיון של כתבי הספרות בסיקור אירועי ספרות. אולם, לראשונה, כתבי הספרות ביומוניים הציגו גם טענה למומחיות עצמאית המאפשרת להם לחזות את תוצאות אירועי הספרות ("הניחוש של ארזי מדויק ב-75 אחוז..." [1956]). היבט נוסף של הבניית הסמכות נוגע להציג העיתונאים הישראלים כקהל מקצועית בין-לאומיות: "חברים למקצוע מקצועי הרואים כדורגל יותר טוב מאתנו בכל ימות השנה, משתמשים במילים חריפות מאד להגדרת מה שראינו במשחק הפתיחה" (בן אברהם, 1970).

זליזר (Zelizer, 1992) טענה שבסוף שנות ה-50 בארץות הברית נטו עיתוני הדפוס לזלزل בכתבי הטלויזיה. אולם בהקשר הישראלי כתבי העיתונות המודפסת לא תפסו בשנות ה-70 את הטלויזיה, שהייתה בחיתוליה, כגורם מיידי וכתבי הטלויזיה הוגדרו בטקסטים העיתונאים כ"שליחים" ולא עמייתים. כתבי הרדיו, לעומת זאת, כן כונו "עמייתים", ועיתוני הדפוס הצהירו בשמחה על שיתופי פעולה איתם.

شيخ רפלקסיבי העוסק בפרקטיות העיתונאות ובנורמות המקצועית לא נמצא כלל בתקופה זו.

התקופה הרביעית: שנות ה-80

tamir & galily (2011) זיהו את שנות ה-80 כתקופה שבה פרץ דור חדש של עיתונאי ספורט לזרת מדוריו הספורט. ניסתו לשדה של חדשות, במיוחד מקום נרחב לספורט, ב-1984, הובילו לגיוס עיתונאי ספורט צעירים. הם שינו את הגישה לספורט בעיתונות היומית בתקופה זו (פו, 2002). התחרות שהציג חדשות הובילה לכך שמעריב וידיעות אחרונות אחראות ניסו לחקות את סגנוןם והרחיבו את מדוריו הספורט. דוידסון (Davidson, 2013) טען שתהליכי איזומורפיזם מאפיינים את שדה העיתונות בעיקר בשלבים הראשונים של צמיחת תחומי סיור חדשים. מדור הספורט, לעומת זאת, הפך הומוגני יותר רק בשנות ה-80 באמצעות מגננו מימי של חיקוי דפוסי התנהלות המתחרים.

בקשר של מאפייני הכותבים נדמה שקהלת עיתונאי הספורט נותרה הומוגנית כשהייתה בתקופות קודמות. הם עדין גברים יהודים, שהציגו מחויבות לאטוס הלאומי הרשמי. הפרדיגמה האובייקטיבית לא נטסה כרלונטיט לסייע אירופי ספורט לאומיים; והעיתונאים תפסו את עצםם עדין כחלק אינטגרלי מהשלחת הישראלית ולא כמקרים חיצוניים המסקרים את קורתה. כך, למשל, כתב פיני זהבי בחדשות: "כתב שורות אלה תיווך אתמול בין מאמין נבחרת ישראל ועמיונו האוסטרלי" (זהבי, 1985).

השינוי הבולט בתקופה זו בשיח העיתונאי נוגע להתייחסות של העיתונאים לקהלת העיתונאית כקבוצה מובהנת והומוגנית ללא גבולות פנימיים. קרואס (Crouse, 1973) טבע את הביטוי Pack Journalism כדי לציין את הנטייה של עיתונאים להתרועע בקרבוצת עיתונאים חזקה במיוחד המגביל את התחרות ומזכיר שיתופי פעולה. הנטייה להשתיק לקבוצת העיתונאים חזקה במיוחד בקרב עיתונאי ספורט (Boyle, 2006). פרנק (Frank, 2003) ציין שבשל סידתם של הקוראים מ"להקות העיתונאים", נוקטים העיתונאים באסטרטגיה של התרכחות רטורית מהקבוצה והישארות פיזית בה. טקס שמרתו לסמן את העיתונאי היחיד כמו שנמצא מצד האטי של הפרקטיקה העיתונאית. אולם, עיתונאי הספורט הישראליים בתקופה זו לא תפסו את הפרקטיקה של עבודה קבועה כבעיתית והם הרבו להתייחס לעמיהם כ'אנטנו', כאשר אין תחרות בין העיתונים: "אנחנו תופסים פינה בחדר הקפה. שלושה עיתונאים ישראלים מול מאמן אוסטרלי אחד" (שגיא, 1988). העבודה העיתונאית הnormטיבית מוצגת ככזו המתבצעת באופן קבוע קבוע. כך למרות שתמיר גלילי (2011) זיהו בתקופה זו טענות מצד דור המייסדים בנוגע לחוסר המ Katzuiot, העילוגות וחוסר ההבנה של עיתונאי הספורט החדשניים; שיח כזה לא נמצא על גבי העיתונים שנבחנו במדגם הנוכחי, והקהלת העיתונאית הוצאה כמאוחדת.

הسمכות העיתונאית, גם בתקופה זו, התבבסה על נוכחות העיתונאים בשדה. העיתונאים, בעיקר חדשות, הציגו לראשונה כתיבה בסגנון הניו-ג'ורנליום, שהעמידה את הכותב במרכזו והדגישה את נקודת מבטו. עיתונאי הספורט הותיקים בהארץ ובידיעות אחרונות המשיכו לבסס את סמכותם גם על הניסיון והידע שצברו בסייעת הנבחרת. הבניית הסמכות בקרב כתבי חדשות הייתה חריגה, משום שהتبיסה במידה רבה על שקייפות וחשיפת אחורי הקלעים של יחסית כתוב-מקור. כך, לדוגמה, כאשר חש עורך מדור הספורט, אבי רצון, כי הקשר של כתביו עם כוכב הנבחרת, אליא אוחנה, השתԵש, הוא כתב: "הוא שמר עם כתביינו על יחסים טובים כל הזמן שכתבנו דברים שהוא חשב שהם חיוביים וטובים

מבחןתו [...] בימים האחרונים הוא שינה את ערוו. הוא כבר לא מדבר איתנו. כתבנו עליו כמה משפטים ביקורת. אנחנו לא מתרגשים" (רצון, 1985). עיתונאי חדש ניהלו אפוא יחסים תועלתיים עם מקורותיהם והתייחסו באופן גלוי למתח שבין הכתבים למקורות, בעוד שהשאר העיתונים המתח הזה יותר חסוי מפני הקוראים. השקיפות נועדה במרבית המקדים להציג על **חדשנות** כדי שלא נכנע לחצים.

ביחס למוחיות העיתונאית נדמה שבתקופה זו, לראשונה, מוצגת הבדיקה ברורה ועקיבת בין תיאור מהלך המשחק לבין טורי פרשנות. אלא שבניגוד לתקופות קודמות, בהן עיתונאי הספורט שimeo כمسקרים וכפרשנים במקביל, בתקופה זו ספורטאי עבר כתבו את רוב טורי הפרשנות בעיתונות הפופולארית. הספרות המחקרית מלמדת שעיתונאים ב מגוון תחומיים נוטים להסתמך יותר ויותר על מקורות מומחים (Albaek, Christiansen, & Togeby, 2003), כך שתחום השיפוט העיתונאי מצטמצם, למרות שהעיתונאות עוברת מתיאור המציאות לפרשנות שלה. ההסתמכות על מומחים נובעת משני היבטים משלימים: מחד גיסא, רצון אמיתי להבין את המציאות המורכבת ולספק את מידם העומק הנדרש; ומайдן גיסא, ניסיון לקבל לגיטימציה לגרסת המציאות, שմבקש העיתונאי להציג לקוראיו תוך שמירה על מראית עין של אובייקטיביות עיתונאית (Albaek, 2011). אולם עיתונאי הספרות בתקופה זו לא השתמשו בספרטאים כדי לתקן את פרשנותם לאיורים, אלא וייתר מראש על עדמת הפרשן. אוריאלי ושותפיו (אוריאלי, מחרוז, בר-אליל ומנע, 2001) תיארו את האופן שבו התפתח בשנות ה-90 מאבק בין עיתונאי הספרות, אקדמאים וספרטאים על תחום השיפוט המקצועי של פרשנות כדורגל. אולם עיתונאי הספרות בעיתונות הפופולארית בשנות ה-80 וייתרço כמעט לחולוטין על תחום השיפוט הפרשני. יתר על כן, אם בתקופות קודמות העיתונאים הקפידו לשרטט את הגבול ביןם לבין הספרטאים, בתקופה זו הספרטאים הם אלה הדואגים להבהיר שאינם עיתונאים, הנתפסים על ידי הספרטאים כבעלי הון תרבותי נ邈ך יותר בשדה הספרות. כך, לדוגמה, כתוב מוטליה שפיגלר, שחкан העבר: "מה לעשות שהופעת 20 פעם מדי הנבחרת במשחקים במסגרת הגביע העולמי [...] תראה לי יוסלה עוד עיתונאי אחד ששיחק כל כך הרבה פעמים מדי הנבחרת" (1985).

התקופה החמישית: שנות ה-90

בתקופה זו שיח הספרט שמר על נפחו, אולם מספר הכתבים במוספי הספרט גדול ופק רב-גוני. גם אם הזרם המרכזי של עיתונאי הספרט נותר גברי ויהודוי, שיח הספרט הפק רב קולי. לא עוד קהילה מקצועית הומוגנית, התומכת בנבחרת ללא סייג. ניתן לחלק את הכותבים במדורי הספרט בתקופה זו לשולש קהילות מתחירות: בעיתונות הפופולארית כתבו בעיקר עיתונאי ספורט וספרטאים, בעיתונות העלית ובעיתונות המקצועית כתבו רק עיתונאי ספורט, ובעיתונות המקומית קהילת הכותבים הכתילה גם עיתונאיות ספורט, פזמוןאים וקולנוענים.

הכותבים החדשניים בעיתונות הפופולארית בתקופה זו היו שחקני הנבחרת בפועל. הכתיבה שלהם אמרורה היינית להציג שאלה אתית קשה בפניי מזרחי הספרט: מהי יכולת לבקר אותם בשעה שהם משתיכים לצוות הכתבים בעיתון? אולם לא ניתן למצוא בשיח העיתונאי הסבר בדומה להסביר שהוց בשנות ה-60 ביחס לספורטאי עבר ולהפיקתם של מושאי הסיקור לפרשנים. ספורטאי העבר שהציגו פרשנות המשיכו לערער על סמכותם של העיתונאים באופן שטשוש את הגבול בין הקהילה

העיתונאית להדיות. ראוי לציין שבעיתונות הعلית ובעיתונות המקצועית, עדמת הפרשנות נותרה בידיהם של עיתונאי הספורט.

מדור הספורט בהעיר הורכב מגוון רחב של כתבים, שלא עסקו בעיתונות ספורט באופן בלעדי. כך כתבו בו הפזמנאי עלי מוהר, הקולנוען אריה פולמן והעיתונאית והतסריטאית ורד שפירא. אלו כתבו בסגנון מרוחק וציני, שהרבה לחשוף את אחורי הקלעים של עיתונות הספורט והדגיש את זרותם של המחברים ביחס לקהלת עיתונאי הספורט ולקולקטיב הלאומי. זאת, באמצעות התייחסות בוגרת שלושי לישראליות בכלל ולייטונאים בפרט.

בעוד שבתקופות קודמות הקפידו העיתונאים לשרטט את הגבול בין קהיל האוהדים וטשטשו את קווי הגבול שבינם לבין הממסד הספורטיבי, בתקופה זו הם מיקמו עצם קרוב יותר לאוהדים וסימנו לראשונה חיצ' בין הקהילה העיתונאית לממסד. הביקורת נגד הממסד הספורטיבי הוצאה באופן חריף ביותר **בשם המשחק**, בו כתב מרכוביץ': "מעניין מה עבר על גברי לוי וחברת הכלומניקים שלו. נדמה לי שזו תוצאה של עוד יום משעמם במשרד. הרי למען הcadrogel הם לא עושים כלום" (מרקוביץ', 1998).

במקביל לשרטוט הגבול בין הקהילה העיתונאית, הרבו העיתונאים להציג את עצם האווהדים ביקורתיים. כך, לדוגמה, אסף גפן כלל את האווהדים והעיתונאים בכפיפה אחת כשהוא כתוב: " אנחנו לא נסלח למי שגרם לנו לצאת טambilרים. תחושת הבגידה משחררת. זה נכון לגבי עיתונאים ולגבי האווהדים האדוקים" (1999). נדמה אפוא שבזעם בתקופות קודמות העיתונאים היו נציגי הממסד שבקשו להוכיח את האווהדים, בתקופה זו הם תופסים את עצם כנציג האווהדים המבקשים לתקן את הממסד.

במקביל לשרטוט הגבול החיצוני, הגבול הפנימי המשורטט באופן חד ביותר על ידי עיתונאי הדפוס הוא הגבול שבינם לבין כתבי הטלויזיה. אם בתקופות קודמות כתבי הטלויזיה לא נتفسו כשייכים לקהילה המקצועית ולפיכך לא הציגו איום מקצועני על קהילת עיתונאי הספורט, עלייתו לאויר שלعروץ הספורט במרץ 1990 סימנה מהפך תפיסתי. אוריה שרצקי, למשל, תקף את הפרקטיקות העיתונאיות של כתבי הטלויזיה: "עם סיום מסיבת העיתונאים הזרזו אנשי העוזה [ערוץ הספורט] שהקפידו לטע את שרף בשאלות נעימות כל הדרך להתייצב ליד המעלית. היה להם דייט בחדר של שלמה, הם היו בדרך לעוד ראיון שלא אמר בו דבר. העיקר הבלעדית. שום מחשבה על הנזק שהם עושים לענף שלהם" (שרצקי, 1999). בעוד שבתקופות קודמות פעלו העיתונאים באופן קיבוצי ולא חששו להציג על כך באופן גלוי, כניסתם של עיתונאי הטלויזיה לתמונה הצינה תפיסה לפיה לתחזרויות משקל מרכז ישיקולים העיתונאים. שרצקי מבקש להצביע כאן על האופן בו התחזרויות פוגעת בתפקוד העיתונאי.

עיתונאי הספורט בעיתונים האחרים ניסו לשרטט גבולות נוספים בתוך הקהילה העיתונאית. במהלך כפול ניסו העיתונאים שפלו בהארץ, **בשם המשחק** ובהעיר להבנות את דמותה של תקשורת הספורט כולה בתקשורות ייח"צנית העוברת על חוקי האתיקה, תוך שהם מתנערים מאותה "תקשות ספורט צחobia". לדוגמה אבי רצון כתבת הארץ: "ישראל יש מאמן מיושן המיכון עד כדי גoulder על ידי קומץ

של כתבי ספורט דבוקים המתיחסים ברצינות לדבריו הילודתיים הנאמרים בדרך כלל כאשר הוא מתפנה אליהם מעיסוקו כפרשן טלוויזיה או כסוחר מכוניות ממולח" (רצון, 1999). הערך המרכזי הזוכה לביקורת נוגע כאן שוב בתפישת הסיקור ההונג, המהווה ערך מרכזי בפרדיגמה האובייקטיבית.

פרקטיקה נוספת שעורתה שירטטו כתבי **שם המשחק** את הגבול בין "תקשות הספורט" קשורה לחשיפת המתרחש מאחורי הקלעים של היחסים בין העיתונאים למקורותיהם. אורי שרצקי תאר את הגעתם של העיתונאים, שחשפו את פרשת נערות הליוי, למולן בו השתכננו הقدורגלנים: "אנחנו נכנסים ללובי הענק ובפנים כעס, בלבול ומבוכה. העיתונאים המובסים יושבים בפינת הלובי ומתחים למנצחים [...]. ישח אמר שלא תעוזו להגיע להפה', מפטיר מישחו לעברם. 'בנין אמר שהוא לא ידבר עד שתגינו', אומר להם מישחו אחר'" (שרצקי, 1999). בעוד שבתקופות קודמות התיחסו העיתונאים לכהילה העיתונאית בגוף ראשון ובין, כתבי **שם המשחק** הקפידו לחשוף את המימד התחורתי ולהציג על המנחים והഫידים בקהילה עיתונאי הספורט כمسקרים חיצוניים של האירוע.

כאשר אירועים מאחורי הקלעים נחשפים ועומדים בסתרה להתנהגות המצופה על הבמה, סמכותו של המספר ואף הסמכות המקצועית של העיסוק כולה עלולה להינזק (Karlsson, 2011). לפיכך, במשברים פרדיוגטיטים עיתונאים מרגשים חובה לשרטט את הגבול באופן המרחק מהקהילה העיתונאית את החורגים מהנורמות. אולם המקירה של **שם המשחק** הוא דוגמה, שבה החשיפה הגיעה דווקא מנקודת ה Cohen העיתונאית ולא נכפתה עליה. לכן, ראוי לשאול: איזו התנהלות נחשפה וככלפי מי כוונה הביקורת בחשיפת התנהלות? נדמה שכתבי **שם המשחק** לא מעוניינים פגוע בסמכות המקצועית של העיסוק כulo ושל עמיתיהם בתחום הסיקור. לפיכך, החשיפה התמקדה בקשר בין עיתונאי הספורט לבין שחנני הנבחרת מנקודת מטרה להציג באור נלעג דווקא את המקורות. כך, למשל, תוארו היחסים בין העיתונאים והמקורות: "ליד מסע המזוזות ניגש יוסי אבוקסיס לאביד פוחורייליס **מידיעות אחרונות** ומתלוון על מה שכabb עלייו בעיתון של אותו יום. כתבי **מעריב** מספרים לי שבנין אמר שלקפטן אסור לתת ציון 4.5. אתה שמעו ולא מאמין" (שרצקי, 1999). העובדה, שכתבי המגזין החדשני מחוויבים פחות למקורות מאשר כתבי העיתונות היומיית, מאפשרת להם להציג ביקורת כזו מבלי לשלם מחיר מקצועני כבד. תיאורים מסווג זה מוכיחים את הסמכות המקצועית של עיתונאי הספורט, משומש עיתונאי הספורט מוצגים כמו שאינם נכנים להפעלת חצים מצד בעלי הכוח. הערך של עמידה בפני לחצים, שנמצא משמעותית גם אצל ליביו (Livio, 2005), לא רק שאינו נפגם, אלא מקבל חיוך.

כתבי העיר, שרובם לא עוסקו בעיתונות ספורט כמקצוע מרכזי, הציגו את הביקורת החריפה ביותר ככלפי אמות המידה האתניות של עיתונאי הספורט, כאשר במקביל הם דאגו להרחיק את עצם מהקהילה העיתונאית. מוחר בטورو הקבוע 'בשער' טען: "עיתונות יהירה שחווטאת בעקבות בצליפות לא ריאליות ובתמונה שקרית של הcadrogel שלנו, קבועה כי אי העפלה לאניפות אירופה תהיה כישלון [...] הנחמה הפרטית היחידה שלי היא שלפחות קוראי 'בשער' לא הולכו שולל וקיבלו לאורך כל הדרכ שירות עיתונאי מהימן" (מוהר, 1999). מוחר מצביע על ערכי הפרדיגמה האובייקטיבית – ניטרליות ודיווק – כערכים עיתונאים מרכזיים. בעוד שחברי הקהילה המקצועית חשפו את אחורי הקלעים כדי להפנות את הביקורת בעיקר כלפי הספורטאים; כתבי העיר, שרובם לא עוסקו בעיתונות במשרה

מלאה, הציגו ביקורת שהופנה רק כלפי הקהילה העיתונאית. כך אותגרה הפרדיגמה הפטריוטית על ידי הפרדיגמה האובייקטיבית באופן הקשה ביותר זוока מצד דמיות חיצונית לקהילה העיתונאית.

התקופה הששית: שנות ה-2000

שנות ה-2000 הביאו עימן איום מסווג חדש על עיתונות הדפוס: אתרי הספורט ברשות. שני האתרים הידועים לפופולריות הגבוהה ביותר בשיח הספורט הישראלי הם אתר ONE שלחה לרשות ב-1999 ואחר Urוץ הספורט שלחה בתוכנות חדשה ב-2006. עליהם של האתרים סימנה שלב נוסף במאבק הפרדיגמטי, שהתחולל בשדה שכתבי הדפוס הקפידו לבקר את הפרקטיקות של עיתוני הטלויזיה והרשות. שחקני הנבחרת, שכתו במדורי הספורט המודפסים בשנות ה-90, עברו כתוב באתר האינטרנט, ובעשור השני של המילניום חזרו עיתוני הספורט בעיתונות הפופולארית לפרסם גם טורי פרשנות וכן לשנות בכל היבטים של הסיקור. אוכלוסיות הכותבים הללו קבועים בעיתונות הפופולארית, לעומת זאת, הפכה מגוננת יותר ביחס לעיסוקיה, גם אם הומוגנית מוגדרת. Tamir & Galily, 2011 (תמיר וגלילי, 2011) טוענו שבתקופה זו ניתן למצוא, לכל היותר, שתי עיתונות מודרניות במדורי הספורט של העיתונות היומית. גם בדגם שנבחן במחקר הנוכחי נמצא שהקהילה העיתונאית הורכבה ברובה מברים יהודים. האופי השובייני של תצלומים של נשים בלבד חלקו והתייחסויות נרחבות לבנות הפופולארית ובמקומונים הקפידו לשלהן מושג מקצועית בשיח הספורט, כשברכי מדורי הספורט בעיתונות הזוג של השחקנים לקראת משחקים. יתרה מכך, נדמה שלא נדרש הון תרבותי רלוונטי לשדה הספורט או לשדה העיתונות כדי להציג במידה מקצועית בשיח הספורט. גלעד שליט, לדוגמה, אזרח ישראלי שנשנה במהלך שירותו הצבאי, כתב, יחד עם מפיק הטלויזיה אריק הניג, טור פרשנות שבועי. כך, לצד תהליך שבו הוגדר מחדש תחום השיפוט העיתונאי, מדורי הספורט של העיתונות הפופולארית הפכו לזרת שיח התרבות, שבה החלו לכתוב דמיות שהיכולת המרכזית שלהם הסתכמה במשמעות קהילית קוראים.

ביחס לשאלת האובייקטיביות ניתן לזיהות בתקופה זו ניסיון ברור להתנתק מהא托ס הפטריוטי ולהציג דיווח נייטרלי וביקורת על אודות הנבחרת בכל האשכולות העיתונאיים שנבדקו. כך, למשל, עברו העיתונאים שימוש בגוף ראשון רבים לתיאור הנבחרת להתייחסות בגוף שלישי: "הנבחרת של אלי גוטמן ביזמתה את מול את עצמה" (צנץיף, 2013). עיתונות העילית, שהציגה גישה א-פטריוטית בשנות ה-90, ביקשה לטען בשנות ה-2000 שהיא פטריוטית דווקא משום שהיא מבקשת שהנבחרת תיכשל: "זויה פטריוטיות לרצות שהנבחרת תשתפרק. זויה פטריוטיות לרצות ששם דבר לא יטושט ושבודה אמיתית מתבצע. לכן זויה פטריוטיות לרצות שהנבחרת תעשה תוצאה שתיאלץ אותה להיות עם האמת. להפסיק למרוח, להפסיק לבסוף" (ליישיץ, 2013). גם הרטוריקה האובייקטיבית היפה שכיחה יותר והעיתונאים הקפידו על ייחוס המידע למקורות וחותירו את דמותם העיתונאית מוחוץ לסיקור השוטף. וזאת, בניגוד לתקופות קודמות.

קווי הגבול בין הקהילה העיתונאית למיסד הספורטיבי העמיקו בתקופה זו והביקורת שהוצגה בטור הפרשנות התעצמה. **בידיעות אחרונות**, למשל, התייחסו ליושב ראש ההתאחדות: "אבי לוזון כנראה לא מבין שהוא יויר ההתאחדות הישראלית לכדורגל ולא של מכבי ארגזים" (אפרת, 2007). אולם, ביחס לקוטב האוהדים, בניגוד לשנות ה-90 בהן הזדהו עיתונאים עם קהיל האוהדים, בתקופה זו חזרו העיתונאים לשרטט גם את הגבול בין החדירות. עמר פלאג כתוב **בידיעות אחרונות**: "אני

לא יכול להבין את מי שאמורים להיות אנשי מקצוע, אובייקטיבים וחרשי פניות [...] שמתעלמים מהנסיבות ומפרשנים רק מהבطن כאחורי האזהדים" (פלג, 2013). הציגות מלמד שעיתונאי הספורט חזרו לשרטט את הגבול בין קהילת האוהדים המתווארת, שוב, כאוסף הדיוווט. אולם נדמה שבתקופה זו יותר משרותות הגבול נועד להעניק לגיטימציה למומחיות של העיתונאים, הוא נועד להבחן בין הקהילות העיתונאיות השונות.

האמצעים הרטוריים באמצעותם מבקשים העיתונאים לנכס לעצם סמכות נוגעים שוב לתפיסת העדות, הידע ההיסטורי, הניסיון בסיקור וההבנה. אולם, נדמה שככל העיתונאים הסמכות התבسطה גם על שקיפות מצד העיתונאים, ששרטטו גבולות פנימיים בקהילה הספורט. זהו, למעשה, השינוי המשמעותי בשיח הספורט בתקופה זו. העיסוק התדריך בשיח המקצועי הרפלקסיבי המתיחס בהרחבה להבדלים בין קהילות עיתונאיות שונות: כתבי דפוס, טלוויזיה וrint; עיתונאים ומקצועיים ספורט; עיתונאות עילית ועיתונאות פופולארית. ראוי לציין שהנושא המגדרי, שזוכה על ידי Tamir & Galily (2011) כמרכזי בביקורת שהשמי עיתונאים ותיקים בתקופה זו כלפי הדור החדש של העיתונאים והעיתונאיות, לא נמצא במדגם הנוכחי.

הגובל, המשיך להיות משורט באופן בולט, נוגע בביקורת של עיתונאי הדפוס כלפי הפרקטיקות המאפיינות את עיתונאי הספורט בטלוויזיה. האחראונים מוצגים כמו בתקופה הקודמת כחוותאים לתפקידם, משומשיהם סוטים מהפרדיגמה האובייקטיבית. עمير פלג כתב בידיעות אחרונות:

אילו לimenti (הפרשן) היה סוכן הוא יכול היה לבקש ממנו שיודיע לחברים בטלוויזיה שיש כאן בעיהatica קשה, ושאינו יכול לנתח קבוצות שהוא מנהל איתן מוי"מ [...] אילו השדר לצדיו שלimenti היה עיתונאי והוא בטח היה מנצל את הנוחות שלimenti (הסוכן) בעמדת השידור, עוקץ אתimenti (הפרשן), דורש ממנו "גilio נאות" ומעלה לדיוון את פרשת בן שושן, אינבינדר וחדד. אלא שהשדר היה רמי וייצ הטרחן שהעדיף לא להטריח את הפרשן ואת הסוכן כאחד במהלך המשחק (פלג, 2012א).

ביקורת שהשמי פלג מכוonta גם כלפי שדר הטלוויזיה, רמי וייצ, אותו הוא מציג כאלה-עיתונאי, אבל בעיקר כלפי שחקן העבר וסוכן השחקניםABI נמני, ששימש כפרשן בשידורי הארץ הראשון, חurf ניגוד האינטרסים. ביקורת זו משקפת את המאבק הנמשך בין הספורטאים לבין עיתונאי הספורט ביחס לסמכות לספק פרשנות לאירועי הספורט. בתקופה זו, בה הספורטאים עברו לטלוויזיה ולאתרי הספורט, עיתונאי הספורט בדף התיכון באופן ביקורתי לביעות האתיות, הנובעות ממעורבותם של הספורטאים בשדה. כך, הם סימנו אותם כסוטים מהפרדיגמה האובייקטיבית. עمير פלג טען: "בראש להקת הצוותים התיצבו הפאנליסט החדש בני גינצברג, והקשין היישן איל ברקוביץ' [...] לחברים הכוונים שלו הוא חושב שcharיך לשבת, אבל לגוטמן, שלקח אליפות, גביעים ועשה עונה מופלאה באירופה – אין לו סבלנות. ככה יעשה איש שלקה לו את הגיב ושייש לו חשבונו ארוך אותו" (פלג, 2012ב).

בעוד שבתקופה הקודמת עיקר הביקורת הופנתה כלפי האתיקה הבעייתית של כתבי הטלוויזיה, בתקופה זו שירטטו עיתונאי הדפוס גם את הגבול בין עיתונאי הרשות. לאחר האינטרנט ONE זוכה לנתח נכבד מהביקורת המוצגת בשיח הספורט בעיתונות הדפוס. כך נכתב בהעיר: "ניסיונו

האישי מלמד כי נבירת יתר בפורטל של אופירה מלאה לעתים בתופעות לוואי קיצוניות: קפיצת פיזיים, דחף פנימי להשליך פירות, ירקות או מכל הבא ליד, לחץ דם גבוה או סטס חיווך מזולג. תלוי ביום" (ציפר, 2007). לאחר שלא נמצאה התייחסות אישית לעורץ אטר עירוץ הספורט, ראוי לתהות האם ייתכן שלעובדת הייתה של העורכת הראשית של אתר האינטרנט ONE אישה בשדה מקצוע שרובו גברי יש קשר לביקורת האישית המופנית כלפייה. יתר על כן, העובדת שעורכת אתר ONE מוצכרת בשמה הפרטני בלבד מהדחת פרקטיקה מקובלת להחחתה בערךן של נשים בשיח התקשורתי (קומה ופירסט, 2015), הרוחות בידיעות המסקמות ספורטאיות בעיתונות הספורט (Koivula, 1999).

לצד הביקורת, שהופנתה כלפי הנהלותם של הספורטאים בשדה העיתונות או ביקורת שהופנתה כלפי מדינום ספציפי, נדמה שעיתונאי הספורט בתקופה זו המשיכו להציג ביקורת גם כלפי קהילה מקצועית מופשתת המכונה "תקשות הספורט" או "הפרשנים". בעוד שבמשברים פרדיגמטיים מנשה הקהילה העיתונאית לבודד את הסוטים מהנורמה ולהציג על הייחודיות של הפרקטיקות הפסולות, השיח בתקופה זו ניסה להציג כל סטייה כ"סטייה סינקדוכית" (Carlson & Berkowitz, 2014), קרי סטייה המיצגת משברים רחבים יותר בשדה העיתונות. ביקורת מהסוג זהה הוצאה בכל אמצעי התקשורת שנבחנו, כך שלא ניתן עוד לטעון לקיומה של קהילת עיתונאי דפוס הומוגנית המתוגנת בפני מדיה חדשים. ניתן לתאר את השדה כולו כנמצא במאבק על hegemonia בשדה. לפיכך, ראוי לשאול: מהם הערכיים המרכזיים עליהם נאבקים העיתונאים? בחינה של הערכיים מלבד שוקלים של העיתונאים המצדדים בערכי הפרדיגמה האובייקטיבית הוא הקול היחיד הנשמע בשיח הרפלקסיבי בעיתונות הדפוס, ולא ניתן להזות אתגרו ברור שלא מצד קהילה מובחנת התומכת בפרדיגומות אחרות (כפי שזיהה מיירס [Meyers, 2011] ביחס להנהלות העולם הזה). אלה, אם כן, הערכיים המרכזיים שעמדו במרכז השיח הפנים-קהילתי במדורי הספורט בתקופה זו:

1. **ניגוד אינטראיסט.** קטגוריה זו מתאפיינת בעיקר לספורטאים וחושפת את מערכם האינטראיסים הסבוך בו הם פועלים. כך נכתב בעיר: "קשה לאטר בהיסטוריה של עיתונות הספורט דמות יותר קטנונית ומתחרשת מהkowskiים [כינויו של הגדוגן איל ברקוביץ']. הרי מאז נטש את המגרשים סל הקסמים שלו כולל שני כשבים בלבד: העלמת יריבינו והעכמת חסידיו" (ציפר, 2006).
2. **ניתרליות.** חברי הקהילה העיתונאית, המצדדים בפרדיגמה האובייקטיבית, מנסים לחשוף בפני הקוראים את דבר קיומה של קהילה עיתונאית "לא מקצועית" מקבילה, שחבריה אינם שומרים על הריחוק הנדרש ממושאי הסיקור שלהם ומשמשים כיה"צנים מעורבים בשדה הספורט: "במקורה של בנין נדרשה מגוטמן נחישות ועמידה איתנה מול נאמנו של הקפטן בתקשורת" (ברזול, 2013). בעוד שהמאבק בין הספורטאים והקהילה העיתונאית עסק בניגוד האינטראיסים בו נמצאו הראשונים, כאן התמקד המאבק באופן שבו בחרו העיתונאים צד במאבקים שהנהלו בשדה, גם אם לכוארה לא היה להם אינטראיס מסחרי.
3. **דיק ופיתוח ציפיות.** עיתונאי הדפוס הרבו להתייחס לפער בין פיתוח הציפיות במדורי הספורט ליכולת האמיתית של נבחרת הגברים. עمير פרג ניסח זאת בידיעות אחרונות: "לפעמים אני מתבייש במקצוע. עיתונאים' שאלות לפני שבועיים שלושה 'מי אנחנו בכלל?' מכשכים היום את היריבה הקטנה והעלובה ושואלים בזלזול: מי זאת לוקסמבורג!'" (פלג, 2012).

4. **צעקות.** עיתונאי הספורט עסקו בהרחבה בגבולות האסתטיים של צורת השitch. הביקורת בקטגוריה זו הופנה בעיקר לעבר עיתונאים שפלו גם במדיום הטלוויזיוני: "שאייפת הנבחרת [...] נראית דמיונית לכל בר דעת, פרט לכך עיתונאי ספורט מן הzn הצעקי האוחבים לנבות בכל הזדמנויות כישלון, כישלון" (מוהר, 2006).
5. **אחריות חברתית.** הדיון בשדה הספורט עצמו הפך כמעט שולי בשנות ה-2000. אולם, עיתונאי הספורט נתפסו כצריכים לפעול על פי מודל האחוריות החברתית, לפיו התקורת צריכה לפחות תוך ריסון עצמי והתשבות בצורכי החברה. כך רוחה הביקורת שהופנה כלפי התקורת ביחס לאחריותה להרגעת קהל האוהדים: "הטענה השחורה והמורכת שהתקורת מלבה יקרים לקראת משחקים טעונים קיבלה בסיסו ערבי המשחק" (ציפור, 2007).
6. **רידיפת סנסציות ועיסוק ברכילות.** השימוש בתפיסה המקצועית של חלק מעיתונאי הספורט בעידן הדיגיטלי הוביל גם לביקורת כלפי הסיקור הרכiliותי, שפרח בתקורת הספורט בכלל ובאתרי האינטרנט בפרט. רונן דורפן ניסח זאת כך: "כל ניסיון למודרניזציה של הcadrogel הישראלי בשנים האחרונות, באמצעות הפשט והਮוכח של מאמנים זרים, נתקל בקואליציה של ביןוניות ואנטי תחרותיות של מאמנים מקומיים, תלונות של כדログניים מקומיים ואיןטרסנטים של תקשורת שענינה המרכז בcadrogel הוא רכילות" (דורפן, 2007).

בניגוד לפרקטיקה, המכונה בשיח המחקרי "תיקון פרדיגמטי", בה מגדירים העיתונאים את הסוטים מהנורמה ומצביעים על החירגה מהכללים כדי להוכיח ששימוש נכוון בכלל הפרדיגמה hegemonית מונע סטייה; שיח הספורט בתקופה זו רווי התייחסויות ביקורתיות ל"תקורת הספורט" כולה. מותח הביקורת מגדירים את הפרדיגמה האובייקטיבית כפרדיגמה המכונה. אולם, בניגוד לשיח תיקון הפרדיגמטי, השיח הרפלקסיבי מניה שהאידיאל האובייקטיבי לא באמת מתקיים במדורי הספורט, למעט המדרורים בהם כותבים המבקרים. ליביו (Livio, 2005) טוען שיח התחזקה הפרדיגמטית מتمكن בערכים פחות מוסכמים שהודיעו לגיביהם נושא. לפיכך, העובדה שהشيخ הפנים קהילתי השגרתי במדורי הספורט נוגע במגוון רחב של ערכים מלבדה שהמאבק על hegemonia בשדה עיתונות הספורט מתנהל בין שתי קהילות המתקימות במקביל: זו הנאמנה לפרדיגמה האובייקטיבית וזו המתעלמת מכלליה.

דיון וסיכום

השיח המקצועUi במדורי הספורט עבר שינויים גדולים בשנים ה-40 ועד לעשור השני של המילניום החדש בכל אחד מהתחומים שנבחנו. קהילת מתוככי האירועים, שמantha בראשיתה בעיקר עיתונאים גברים יהודים, אותגרה החל משנות ה-90 על ידי ספורטאים וכותבים חיצוניים אחרים לכהילה. הסמכות העיתונאית, שהתבססה בראשיתה על עדות וניסיון, כוננה בעשורים האחרונים לאחרונות באמצעות. שיקיפות שחשפה התנהלות, שחרגה מהפרדיגמה האובייקטיבית שקבעה אחיזה במדורי הספורט במילניום השלישי. עובדות הגבולות התמקדה בראשיתה בהציג גבולות חיצוניים, שאיפשרו לכוון את הקהילה המקצועית של עיתונאי הספורט, אולם משנות ה-90 החלה להציג גבולות פנימיים, שביקשו להבחן בין עיתונאים הפעלים במדיה שונים ובהתאם לפרדיגומות שונות.

מהן המשמעות התיאורטיות של ממצאי המחקר? ראשית, סקירת התפתחותה של קהילת עיתונאי הספורט מלבדה שתהליכי ההתקצותות והמאבק על תחום השיקוף הם דינמיים. תהליכי ההתגבשות

של קהילת עיתונאי הספורט, כפי שהשתקף בסיקור מENCHKI הנבחרת הלאומית, נמשך כשי עשוריים בהם מעמדם של כתבי הספורט היה נמוך מזו של הכתבים הפוליטיים והם השתיכו במקביל גם למסד הספורטיבי. אולם, גם לאחר שנוצרה קהילה מקצועית, שביסה לעצמה סמכות בשדה הסקר, היא אותגרה על ידי ספורטאים וכותבים שלא השתיכו לשדה העיתונות.

ניתן להזות בשיח הספורט התאמה בין השינויים שחלו במאפייני הכותבים לבין הרטוריקה הפנימית-קהילתית. כל עוד לא התגבשה קהילה מקצועית מובחנת שתבריה סיקרו ספורט כעיסוק מרכזי, לא נהיל שיח רפלקסיבי במדורי הספורט. מרגע שהתגבשה קהילה מקצועית שזכתה להגמונייה לא מאוגרת בשדה, החתichות הרפלקסיבית הייתה תייחסה שטשטה את הגבולות הפנימיים בקהילה והעבודה העיתונאית תוארה כעבודה קבועתית. רק כשהופיעו אינומים חיוניים ברורים על הגמונייה של עיתונאי הספורט במדורי הספורט של עיתונות הדפוס מצד ספורטאים וכותבי טלוויזיה, ביקשו העיתונאים לשים ערכיהם מקצועיים הקשורים לפרדיגמה האובייקטיבית כדי לבחין בין לבין כתבים "לא מקצועיים".

העיסוק המתמיד בשיח הפנים קהילתי מאז שנות ה-90 מעד על השבר הפרדייגמטי שהו החברים בקהילה עיתונאי הספורט. עד לשנות ה-80 הפרדייגמה השלטת הייתה פרדיגמה של סיקור אחד. אולם, משנות ה-90 השיח המקצועי ביקר באופן חריף את הפרקטיקות העיתונאית, שחרגו מהפרדייגמה האובייקטיבית. המחקר, העוסק בשאלת המשברים הפרדייגמיים, מניח שהקהילה העיתונאית נקלעה לשבר פרדייגמטי בעקבות התנהלות סוטה מהנורמות של אחד מהחברים בקהילה או בשל אתגר עקי של קהילה עיתונאית מובחנת (Meyers, 2011). אולם, במדורי הספורט הפרדייגמה הפטריאוטית מאוגרת לראשונה דזוקא מבוחץ, על ידי כותבים חיוניים לקהילה העיתונאית, המבקשים לשמר על ערכיהם עיתונאים קלאסים הקשורים לפרדיגמה האובייקטיבית. לפיכך, ממצאי המחקר תומכים בטענתו של קרלסון (Carlson, 2012) לפיה יש להרחיב את תפיסת התקון הפרדייגמטי לתיקון מסדר שני, שלא עוסק ביחידים החורגים מהפרדייגמה, אלא באתגר פרדייגמטי הנובע מSHIFTINGS בשדה העיתונות.

מלבד זאת, ממצאי המחקר מלמדים שהשער הפרדייגמטי בו נמצא שדה עיתונות הספורט במלינויים השימושי לא נובע רק מגורמים פנים-קהילתיים הסוטים מהפרדייגמה ההגמוני, אלא, ואולי בעיקר, מSHIFTINGS הקשורים לשדות מסוימים. להתרורותה של הזוזות הלאומית בישראל בשנות ה-90 (רsm, 1999) הייתה בודאי השפעה על דעתכתה של הפרדייגמה הפטריאוטית שליטה בסיקור עד שנות ה-80. גם SHIFTINGS החלו בהון הכלכלי והתרבותי של שחקי הציגות בשנות ה-80 וה-90 (בן פורת, 2002) אפשרו להם כניסה לשדה העיתונות הספורט, העצימו את ניגודי האינטרסים בשדה והציגו את המאבק המקצועי בין לבין עיתונאי הספורט על תחום השיפוט.

בקשר של הזוזות לאומי, התנועה שביצעו חלק מהעיתונאים – מהקובט המזודה עם הקהילה הלאומית לקוטב המגלה נאמנות לקהילה המקצועית – דומה לתנועה שזיהו זנדברג וניגר (Zandberg & Neiger, 2005) בסיקור של קונפליקטים צבאיים. אולם, בעוד שבקונפליקטים צבאיים ההזוזות הלאומית מהוות בירור מחדל בראשיתו של הקונפליקט והחזורה לדפוס העבודה המקצועי מתרכחת כשחקונפליקט נרגע; בשדה הספורט זנוח חלק מהעיתונאים את הנאמנות לקהילה הלאומית,

cashzooות הלאומית בשנות ה-90 נסקרה. לכן, ניתן לטעון ששינויים פרדיגמטיים בשדה העיתונות עשויים לנבוע לא רק ממשינויים בשדה העיתונות, אלא גם ממשינויים רחבים יותר הקשורים למרכבי הזהות של הפרטים המרכיבים את הקהילה העיתונאית.

מאיריס (Meyers, 2011) טען שההתקדמות המחקרית באירועים משבריים נקודתיים נובעת מהחשיבות שמייחסת הקהילה העיתונאית לאירועים הללו. בחינה דיאקרונית של השיח העיתונאי מאפשרת לזהות שינויים פרדיגמטיים גם אם אלו לא מוגדרים באמצעות משבר נקודתי על ידי הקהילה העיתונאית. לפיכך, בהיבט המתודולוגי ראוי ליחס בחינה דיאקרונית של השיח העיתונאי השוטף במחקריהם, הבוחנים את הפרדיגמה העיתונאית. וזאת כדי לבחון את התחזוקה הפרדיגמטית (Livio, 2005) ואת האופן שבו מאותגרת הפרדיגמה השלטת, מתוך הנחה שהפרדיגמה העיתונאית ההגמנית נמצאת מבاك מתמיד להישרדות ולהתחדשות.

היבט אחרון ראוי לציין הוא ההיבט המגדרי הנעדן מממצאי המחקר. Tamir & Galily (2011), שערכו ראיונות עם עיתונאי ספורט, זיהו את ההיבט המגדרי כעומד בנקודת העימות בין עיתונאים ותיקים בדףם לבין אלו שפלו בתקורת הדיגיטלית. העובדה שבמחקר הנוכחי לא נמצאה התייחסות למגדר שעשויה להיות מוסברת בסיטוטים המקצועים הנמוך עדין של עיתונאים ספורט. עיתונאים ספורט לא סיקרו את משחקי הנבחרת הלאומית; ולפיכך השיח הרפלקסיבי שהופיע בסיקור הנבחרת לא עסק כלל בזיהות המגדירות של הכותבים. כך דוקא העדרן של העיתונאים מהשיח המקצועי הרפלקסיבי במדורי הספורט מספק עדות נוספת לנוף מקום השולי של הנושא במדורי הספורט.

לפני סיום, ראוי להתייחס למוגבלות מקרה המבחן הנוכחי. הבדיקה של סיקור משחקי הנבחרת הלאומית מהוויה מקרה קיצוני בשדה הספורט של התמודדות עם המתה בין זהות לאומיות לבין אובייקטיביות עיתונאית. עתה, ממשמצאי המחקר הנוכחי הציגו עדות לקיומו של שיח אובייקטיבי במרקם הקיצוני ובעיקר לשיח רפלקסיבי המבקש להתנתק מdfaסי הסיקור האחד; ראוי לבחון במחקר עתידי גם את הסיקור של אירוני ספורט אחרים כדי לעמוד על האופן שבו מתקיים מבاك פרדיגמטי גם בסיקור השגרתי.

רשימת המקורות

- אוריאלי, נ', מחרוז, א', בר-אליה, מ' ומנע א' (2001). *פרשנות כדורגל בישראל כשדה של עיצוב תרבותי וכתחום עיסוק מקצועי*. *מגמות*, מא(3), 395-423.
- אחרי מוסקבה לפני רמת גן. (1956, 25 يول). *חדשנות הספורט*, 3.
- אלכסנדרוני, א' (1964, 28 Mai). *הקרחות עלבון לכדורגל הישראלי*. *חדשנות הספורט*, 2.
- אפרת, א' (2007, 4 יוני). *הגבר והיור של מכבי ארցים*. *ידיעות אחרונות*, 2.
- בן אברהם, נ' (1970, 1 יוני) השאייפה לשוויון. *מעריב*, 8.
- בן פורת, א' (2002). *מمشחק לשלוחה: הכדורגל הישראלי, 1948-1999*. קריית שדה בוקר: המרכז למורשת בן-גוריון.
- ברזל, שי (2013, 22 מרץ). החל עידן גוטמן בנבחרת. *הארץ*, 1.

- ברנר, יי' (1976, 9 אפריל). אסיה קדה לישראל. **חדשנות הספורט**, 3.
- גילי, יי' וקופמן, ח' (2013). דיווחים על משחקי כדורגל בעיתונות העברית בתקופה העות'מאנית ובראשית התקופה המנדטורית (1906-1928). **קשר**, 45, 40-32.
- גולד, ד' (1956, 1 אוגוסט). הנס באצטדיון. **מעריב**, 5.
- גפן, אי' (דצמבר 1999). איך פעם אהבנו אותם. **שם המשחק**, 11.
- דורפן, ר' (2007, 23 מרץ). על המגרש, השפעה זרה זה טוב. **הארץ**, 8.
- הניחס של ארזי מדויק ב-75 אחוז. (1970, 14 יוני). **הארץ**, 8.
- וינגרטן, ג' (2003). משולש מנתח: ספורט טלייזיה וכסף. **פנים**, 25, 42-48.
- זהבי, פ' (1985, 18 אוקטובר). הדלת של יוולה נפתחה – ארוק נפלט החוצה בעקבים. **חדשנות**, 63.
- כspi, ד' ולימור, יי' (1992). **המתוווכים: אמצעי התקשורות בישראל 1948-1992**. תל אביב: עם עובד.
- ליישיץ, אי' (2013, 8 ספטמבר). יום חג לפטריותם. **הארץ**, 8.
- לימור, יי', תמיר, אי' וSHIPMAN, AI (2013). ההצלחה שהרגה את העיתון. **קשר**, 45, 103-95.
- מוהר, ע' (1999, 19 נובמבר) יהירות ובורות. **העיר**, 107.
- מוהר, ע' (2006, 6 אוקטובר). היינו בחולמים. **העיר**, 94.
- מורקוביץ', אי' (1998, ספטמבר). ההתאחדות הוציאה ספר. **שם המשחק**, 36.
- "נא לא להגוזם". (1956, 11 يول�). **חדשנות הספורט**, 2.
- פז, יי' (2002). הספורט בעיתונות הכתובה בארץ ישראל ובמדינת ישראל. בתוך: ח' קופמן, וח' חריף (עורכים), **תרבות הגוף והספורט בישראל במאה העשרים** (עמ' 343-362). ירושלים: יד יצחק בן-צבי.
- פלג, ע' (2012, 6 ספטמבר). סוכן כפול. **ידיעות אחרונות**, 5.
- פלג, ע' (2012, 11 אוקטובר). עפר לרגלו. **ידיעות אחרונות**, 7.
- פלג, ע' (2012, 14 אוקטובר). מי שמלזולומי שמזוג. **ידיעות אחרונות**, 7.
- פלג, ע' (2013, 24 מרץ). אוורט לא אשם. **ידיעות אחרונות**, 5.
- فت, בי' (1949, 21 אוגוסט). על המתרחש בעולם הספורט לפני כישלון ספורטיבי אחרי כשלונו ארוגני. **הארץ**, 4.
- ציפר, ט' (2007, 1 יוני). פסיבי. **העיר**, 102.
- צנציפר, נ' (2013, 8 ספטמבר). משחו רקוב. **ידיעות אחרונות**, 3.
- קופמן, ח' (1997). ראשיתם של דיווחי הספורט בעיתונות העברית המנדטורית. **בתנועה**, 7(1), 80-59.
- כמה, ע' ופירסטט, ע' (2015). **על ההזרה: יצוגים תקשורתיים של 'אחרים'**. תל אביב: רסלינג.
- רמס, אי' (1999). בין הנשק והמشك: ישראל בעיני העולם העולמי. **סוציאולוגיה הישראלית**, 1(1), 99-145.
- רצון, אי' (1985, 6 אוקטובר). כמה מילים לאליהו אוחנה. **חדשנות**, 26.
- רצון, אי' (1999, 16 ספטמבר). ההילולה הסתיימה. **הארץ**, 15.
- שגיא, יי' (1988, 3 מרץ). הקששן. **הארץ**, 12.
- שפיגלר, מי (1985, 3 ספטמבר). 11 עצות ל-11 שחקנים. **ידיעות אחרונות**, 15.
- שקדז, אי' (2003). **מילימס המנסות לגעת: מחקר איכוטני - תאוריה ויישום**. תל-אביב: רמות.
- שרצקי, אי' (דצמבר 1999). העלבון והזעם. **שם המשחק**, 8-16.

- Abbott, A. (1988). *The System of Professions: An Essay on the Division of Expert Labor*. Chicago: University of Chicago Press.
- Albæk, E. (2011). The interaction between experts and journalists in news journalism. *Journalism*, 12(3), 335-348.
- Albæk, E., Christiansen, P. M., & Togeby, L. (2003). Experts in the mass media: Researchers as sources in Danish daily newspapers, 1961–2001. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 80(4), 937-948.
- Berkowitz, D. (2000). Doing double duty: Paradigm repair and the Princess Diana what-a-story. *Journalism*, 1(2), 125-143.
- Bernstein, A. (2007). Running nowhere: National identity and the media coverage of Israel's football team attempt to qualify for Euro 2000. *Israel Affairs*, 13(3), 653-664.
- Bishop, R. (1999). From behind the walls: Boundary work by news organizations in their coverage of princess Diana's death. *Journal of Communication Inquiry*, 23(1), 90-112.
- Bishop, R. (2004). The accidental journalist: Shifting professional boundaries in the wake of Leonardo DiCaprio's interview with former president Clinton. *Journalism Studies*, 5(1), 31-43.
- Boyle, R. (2006). *Sports Journalism: Context and Issues*. London: Sage.
- Carlson, M. (2007). Making memories matter: Journalistic authority and the memorializing discourse around Mary McGrory and David Brinkley. *Journalism*, 8(2), 165-183.
- Carlson, M. (2012). 'Where once stood titans': Second-order paradigm repair and the vanishing US newspaper. *Journalism*, 13(3), 267-283.
- Carlson, M. (2015). Introduction: The many boundaries of journalism. In M. Carlson & S. C. Lewis (eds.), *Boundaries of Journalism: Professionalism, Practices and Participation* (pp. 1-18). New York: Routledge.
- Carlson, M., & Berkowitz, D. (2014). 'The emperor lost his clothes': Rupert Murdoch, news of the world and journalistic boundary work in the UK and USA. *Journalism*, 15(4), 389-406.
- Crouse, T. (1973). *The Boys on the Bus*. New York: Random House.
- Davidson, R. (2013). Two sides of the same coin. *Journalism Studies*, 14(3), 440-455.
- Frank, R. (2003). 'These crowded circumstances': When pack journalists bash pack journalism. *Journalism*, 4(4), 441-458.
- Gieryn, T. F. (1999). *Cultural Boundaries of Science: Credibility on the Line*. Chicago: University of Chicago Press.
- Hallin, D. C. & Mancini, P. (2004). *Comparing media systems: Three models of media and politics*. New York: Cambridge University Press.
- Hanitzsch, T., Van Dalen, A., & Steindl, N. (2018). Caught in the nexus: A comparative and longitudinal analysis of public trust in the press. *The International Journal of Press/Politics*, 23(1), 3-23.

- Hindman, E. B. (2005). Jayson Blair, *The New York Times*, and paradigm repair. *Journal of Communication*, 55(2), 225-241.
- Karlsson, M. (2011). The immediacy of online news, the visibility of journalistic processes and a restructuring of journalistic authority. *Journalism*, 12(3), 279-295.
- Kaufman, H., & Galily, Y. (2007). Reading sports in Palestine: The early days of sport reports in the Hebrew mandatory press. *Israel Affairs*, 13(3), 586-604. doi: 10.1080/13537120701531676
- Koivula, N. (1999). Gender stereotyping in televised media sport coverage. *Sex roles*, 41(7), 589-604.
- Livio, O. (2005). Routinizing the unaccepted: Maintaining the journalistic paradigm through media discourse in Israel. Paper presented at the *Annual Conference of the International Communication Association*, New York.
- Meyers, O. (2005). Israeli journalism during the state's formative era: Between ideological affiliation and professional consciousness. *Journalism History*, 31(2), 88-97.
- Meyers, O. (2011). Expanding the scope of paradigmatic research in journalism studies: The case of early mainstream Israeli journalism and its discontents. *Journalism*, 12(3), 261-278.
- Reese, S. D., Rutigliano, L., Hyun, K., & Jeong, J. (2007). Mapping the blogosphere: Professional and citizen-based media in the global news arena. *Journalism*, 8(3), 235-261.
- Reich, Z. (2012). Journalism as bipolar interactional expertise. *Communication Theory*, 22(4), 339-358.
- Rowe, D. (2005). Fourth estate or fan club? sports journalism engages the popular. In S. Allan (ed.), *Journalism: Critical issues* (pp. 125-136). Maidenhead: Open University Press.
- Sarfatti-Larson, M. (1979). *The Rise of Professionalism*. Berkeley: University of California Press.
- Schudson, M. (1978). *Discovering the News: A Social History of American Newspapers*. New York: Basic Books.
- Schudson, M., & Anderson, C. (2009). Objectivity, professionalism, and truth seeking in journalism. In K. Wahl-Jorgensen & T. Hanitzsch (eds.), *The Handbook of Journalism Studies* (pp. 88-101). New York: Routledge.
- Singer, J. B. (2007). Contested autonomy: Professional and popular claims on journalistic norms. *Journalism Studies*, 8(1), 79-95.
- Tamir, I. (2014). The decline of nationalism among football fans. *Television & New Media*, 15(8), 741-745.
- Tamir, I., & Galily, Y. (2011). The human factor in the historical development of the media: Israeli sports pages as a case study. *The International Journal of the History of Sport*, 28(18), 2688-2706.

- Weaver, D. H., & Willnat, L. (2012). *The Global Journalist in the 21st Century*. New York: Routledge.
- Zandberg, E., & Neiger, M. (2005). Between the nation and the profession: Journalists as members of contradicting communities. *Media, Culture & Society*, 27(1), 131-141.
- Zelizer, B. (1992). *Covering the Body: The Kennedy Assassination, the Media, and the Shaping of Collective Memory*. Chicago: University of Chicago Press.
- Zelizer, B. (1993). Journalists as interpretive communities. *Critical Studies in Media Communication*, 10(3), 219-237.

מאמר מקורי

תבאלת המסכים: ניתוח ביקורתית ומטא-אנליזה של הנחיות ארגון הבריאות העולמי להגבלת השימוש בمسכים בקרב ילדים

יעקב אופיר, חנן אל רוזנברג ורפאל טיקוצ'ינסקי*

תקציר

בחודש אפריל, 2019, פרסם ארגון הבריאות העולמי הנחיות למניעה ולהגבלת זמן מסך בקרב פעוטות וילדים בגיל הגן, שהתבססו על 33 מחקרים שעסקו בקשר שבין שימוש במסכים לבין התפתחות פסיכולוגית. הנחיות סוקרו באופן נרחב בתקשות ועוררו דאגה ציבורית רבה. ניתוח ביקורתית שיטתי ומטא-אנליזה של 33 המחקרים מלמדים כי איקות החוקרים ירודה, ההשפעה הפוטנציאלית הכלכלית המתוארת בהם נמוכה ביותר ($r = 0.095$) ואף שואפת לאפס לאור הטויה הפרסום המובהקת שנמצאה ($adjusted r = 0.06$). ממצאים אלה מתחכבים עם הספרות הקיימת, מערערים על ההנחה כי זמן מסך כלפי עצמו פוגע בהתפתחות פסיכולוגית ומוזהירים מפני התגברותה של פאניקה מוסריתسبب השימוש במסכים בקרב ילדים. המלצות למחקרי המשך/non להבחן בין שימוש נורטובי במסכים לבין שימוש פתולוגי, להפנות את הזරקור להתנהגויות והרגלים חזובים, העולים להיפגע בעקבות השימוש במסכים (למשל, שינה וספורט) ולהתמקד בהשפעות הדifferentיאליות של התכנים השונים (למשל, אלימות ופורנוגרפיה). המלצות אלו עשוותקדם פיתוח הנחיות ומשמעותי מדיניות מבוססים ומאזינים על השימוש במסכים בילדות.

מבוא

אחד האתגרים הגדולים העומדים בפני הורים בפני הדיגיטלי הוא השימוש במסכים בקרב ילדים. מספר הולך וגדל של ילדים נחשפים לטכנולוגיות תקשורת כבר מגיל ינקות; ויש החוששים שהחשיפה עשויה לפגוע בהתפתחותם הפסיכולוגית התקינה (Browne, Thompson, & Madigan, 2020). הורים רבים מודאגים מכך ומתאמצים להגביל את זמן המסך היומי שלהםILD. עם זאת, בקצב מהיר של החברה העכשווית, הקפדה על גיל חשיפה מתאים ועל זמן מסך מוגבל נתפסת כמבחן מותם וסיזיפי (Carson et al., 2014; Götz et al., 2020). רוב הורים מודאגים שבפועל הם מאפשרים לילדים זמן רב יותר מאשר שהם טובים כראוי, ובוודאי יותר מהמלצות הרפואיות הרשומות אליהן נחשפו באמצעות התקשורות (Trinh et al., 2020). כתוצאה לכך, הורים רבים חווים תחושות אשמה ורגשות שליליים באופן תדיר (Carson et al., 2014), אשר אף התעצמו במהלך ההתפרצויות האחרונות של מגפת הקורונה (Ophir et al., under review).

* ד"ר יעקב אופיר (yaakov.ophir@mail.huji.ac.il), הטכניון, מכון טכנולוגיה לישראל.

ד"ר חנן אל רוזנברג (hanelro@gmail.com), אוניברסיטת אריאל.

רפאל טיקוצ'ינסקי (Refael.Tikochinski@mail.huji.ac.il), הטכניון, מכון טכנולוגיה לישראל.

ותקופות הסגר בבתיים אילצו הורים לשלב בין עבודה מהבית לבין טיפול ילדים צעירים ו"להוור" לשם כך בטכנולוגיות המסכנים. בפועל, זמן השימוש בכך בקרב ילדים זינק באופן משמעותי בתקופת הקורונה (Zöll et al., 2020) והזיף ביותר שאט את דאגות ההורים ואת השאלה העומדת בסיס הסוגיה: האם יש עדויות משכנעות לכך שעצם זמן המשך פוגע בהתקפות הפסיכולוגיות של ילדים? כאמור, על פי ארגון הבריאות העולמי (WHO), התשובה לשאלה זו היא: כן.

בעשור האחרון התפרסמו בארץ ובעולם המלצות, דו"חות ומסמכים מדיניות, הנוגעים להגבלת זמן מסך בקרב פעוטות וילדים, שנכתבו בידי איגודי רופאים ומוסדות ממשלתיים רפואיים. אחד מהמסמכים הבולטים, שזכה לסייע תקשורתן אינטנסיבי, פורסם בחודש אפריל 2019 על ידי ארגון הבריאות העולמי (WHO). הוא כלל דו"ח מקיף בנושא "הנחיות לגבי פעילות גופנית, פעילות במצב ישיבה ושינה לילדים מתחת לגיל חמיש" (WHO, 2019). הנחיות אלו נסחו ע"י קבוצת פיתוח ההנחיות (Guideline Development Group, GDG), לאחר שהקובוצה ערכה סקירה מקיפה של הספרות המדעית הקיימת בנושא. הרצינול מأחורי פרסום ההנחיות היה לספק לקובעי מדיניות, רופאים ורפואיות ילדים ואחים ואחריות המלצות מעשיות בשאלת הזמן הדרוש לילדים לעיסוק בפעילויות גופנית, לשינה ולהשתתפות בפעילויות במצב ישיבה. באופן מפתיע, סוג הפעילויות האחרון כלל גם "בידור מבוסס-מסך" (screen-based entertainment). ההנחיות לא מותירות מקום לספק: "זמן מסך אינו מומלץ לティינוקות עד גיל שנה". ילדים בגילים שונים עד ארבע "זמן מסך המותר לא יעלה על שעה אחת ביום", וכיימה שפחות - יותר טוב" (ראו טבלה 1). המלצות רשמיות אלו עוררו תשומת לב ודאגה ציבורית ניכרת. למروת שמסמך ההנחיות המלא עשיר במחקריהם ובנתונים ועוסק כאמור בכמה היבטים בריאוטיים זמן מסך הוא רק אחד מהם, כותרות העיתונים במדיניות שונות דיווחו על "הנחיות ארגון הבריאות הלאומי לגבי זמן מסך"¹, זההירו מפני "הבעיות החמורות שגורמים המסכנים"² והד הדוו בייחוד את המלצת "לבטל כליל את זמן המשך לטיינוקות"³ ו"להגביל את השימוש במסכים לפעוטות"⁴. אך עד כמה המלצות אלו מבוססות מבחינה מדעית?

מטרת המאמר הנוכחי היא להציג ניתוח ביקורתית ומטא-אנליזה של הספרות המדעית, העומדת בסיס ההנחיות ארגון הבריאות העולמי, ולהעניק לקוראים (בדגש על הורים לפעוטות ולילדים בגיל הגן) פרספקטיבה מאוזנת על השימוש במסכים בקרב ילדים. בתגובה לעובדה השיטתיות שנערכה בארגון הבריאות העולמי, הביקורת המובאת במאמר הנוכחי מסודרת לבנה אחר לבנה בהשראת משחק הילדים הפופולארי גינגה, בו השחקנים מסירים קורות עצמן מיניהם אוthon בראש מגדל עצ, כך שנוצר מבנה גבוהה ולא יציב. בכל שלב במאמר נסיר בזהירות לבנה אחת מהבסיס המדעי של הנחיות ארגון הבריאות, עד אשר בסוף המאמר, מגדל ההנחיות ובעקבותיו הסיקור העיתונאי יראו לא יציבים בכלל. מטא-אנליזה, שערכנו על אותו מסד נתוניים אמפירי שעמד בפני קבוצת פיתוח ההנחיות של ארגון הבריאות העולמי, מלמדת כי אפילו אם כל הטענות (הבלתי סבירות, לטעמו) המונחות בסיס המלצות אכן מתקיימות; ההשפעה הפוטנציאלית הכוללת של החשיפה למסכים כשלעצמה על ההתקפות הפסיכולוגיות של ילדים (כפי שבאה לידי ביטוי במחקריהם עליהם נשענו WHO) היא זניחה. מעבר לכך, הניתוח מלמד כי התחום סובל מהטיה פרטום בה ישנה העדפה ברורה לפרסום מחקרים, המהדדים את הפנייה המוסרית הציבורית לגבי עצם השימוש במסכים. לבסוף, ולאחר סדרת הਪערים והכשלים המתודולוגיים שיוצגו להלן, אנו דנים במסקנות הנוגעות לזמן מסך בקרב פעוטות וילדים בגיל הגן

תוך התייחסות למחקרים ולסקירות עדכניים, שלא נכללו במסמך המקורי של ארגון הבריאות ומציגים שלוש המלצות מעשיות למחקרי המשך.

שיטות מחקר

הסקירה דלהן כוללת שיטה צעדים מתודולוגיים: בשלב הראשון אנו מבחינים בין המסגרת הכוללת של הנחיות ארגון הבריאות העולמי המכוננות לחוסר פעילות והשמנה לבין הנושא העומד על הפרק (כלומר, השפעות פסיכולוגיות של זמן מסך). בשלב השני, אנו דנים באיכותם של 33 המחקרים האמפיריים, המרכיבים את קורפוס הספרות המדעית של הדוח, כדי להתמודד עם הסוגיה של השפעות פסיכולוגיות. שני השלבים הבאים מוקדשים לבדיקה ביקורתית עמוקה של תקופות וחרלוניות של שני המחקרים היחידים, שלא סומנו (בשלב הקודם) כמחקרים בעלי "aicots נמוכה מאוד". בשלב השלישי אנו חוקרים האם התמונה הכוללת העולה מ-33 המחקרים מייצגת דפוס אחיד ועקבי לגבי השפעות הפסיכולוגיות של המסכים. לבסוף, בשלבים האחרונים, אנו עורךים מטא-אנליזה להערכת ההשפעה הפסיכולוגית הכוללת של מסכים ולהערכת האם המחקרים שנאספו סובלים מהטיה פרטום.

מצאים

מבנה 1: הקישור בין 'פעיליות במקומות ישיבה' ובין 'זמן מסך במקומות ישיבה' הוא מטעה ראשית, יש לבדוק מהי המטרת הכלכלית של הנחיות ארגון הבריאות הבינלאומי. כפי שמתואר בהצהרה הפותחת של המסמך, מטרת הדוח היא לקדם שינוי בריאות ופעיליות גופנית ולצמצם פעילויות סטטיות בהן הילד נמצא בחוסר תנוצה. זאת, מפni שהן מהוות גורם סיכון ממשוני לעובות של השמנת-יתר ותמותה. המונח שנבחר כדי לתאר את הפעילות הסטטיות הללו הוא **פעיליות במקומות ישיבה** (sedentary activities). על פי מיליון המונחים של ארגון הבריאות העולמי (פסקה IV), פעיליות במצב ישיבה כוללות שני סוגים של פעילויות: **זמן מסך במקומות ישיבה** (Sedentary screen time), המוגדר כ"זמן המונצל לצפייה פסיבית בביורו מבוסט-מסך (טלוויזיה, מחשב, מכשירים סלולריים)", ו**פעיליות אחריות במקומות ישיבה** (פעילויות המתקיימות תוך כדי ישיבה, השענות או שכיבה), הגורמות לרמה נמוכה של חילוף חומרים. הדוגמאות, שניתנו לפעיליות אחריות במצב ישיבה שאינן או שכיבה), הגורמות לרמה נמוכה של חילוף חומרים. הדוגמאות, שניתנו לפעיליות המתקיימת תוך כדי ישיבה, השענות שימוש במסכים, כוללות ישיבה במושב הרכב או בעגלת, אך גם זמן ישיבה בו ההוראה מקרה סייפור ליד. ההשוואה בין האזנה לסייפור וишיבה במושב הרכב מובנת מנקודת ההקשר הכללי של מסמך הנחיות, ככלומר מנקודת התפיסה לפיה פעילויות סטטיות עלולות לגרום לשמנת ולביעות בריאותיות. ברור כי ישיבה ממושכת מדי לא פעילות גופנית מספקת עלולה להוביל להשמנת, ואין זה משנה מהי הפעילויות המתקיימות תוך כדי מצב הישיבה. אך, האם הסיכון המוחשיים למסכים שייכים לאותה משפחה של סיכון, הקשורים בפעילויות במקומות ישיבה סטטיות (כמו, למשל, עצם הישיבה בעגלת)?

لتפיסתנו, הקישור שנערך בדוח ארגון הבריאות העולמי בין פעילויות במקומות ישיבה ובין זמן מסך אינו קישור טריויאלי. במיוחד לאור העובדה שהקשר הכללי של הדוח מתקדד בהעדר פעילות גופנית ובהשמנת. נתאר לעצמנו מצב מוכר של פועל, היושב בכיסא התינוק ברכב במשך נסעה ארוכה ובועה. האם על פי הנחיות, יכולים החורים להשמיע לו שירים ב*YouTube*? לכארה, הילד מAMILIA מצוי במצב ישיבה, ועל כן הוספה זמן המסלך לא תגבר את הסיכון שלו להשמנת. במקרים אחרים, האם כאשר הילדים מעורבים בפעילויות גופנית והרגלי השינה שלהם תקינים, ניתן לחשוף אותם למסכים על חשבון זמן ישיבה אחר? נראה כי ברובד הגוף

הנדון בדו"ח, התשובה היא חיובית, שהרי אין כל סיבה להניח שפעולות במצב ישיבה עם מסך גורמת לסייעון גודל יותר להשמנה ולפגיעה בהתפתחות המוטורית מאשר פעילות במצב ישיבה ללא מסך. על כן, כדי להציג את ההשפעות הייחודיות של זמן מסך במנוגק מהפגיעה הוגופנית, علينا להתמקד בחלק בדו"ח העוסק בהשלכות הפסיכולוגיות העוללות לפגוע בהתפתחות הקוגניטיבית, החברתית והרגשית של הילד. לבנים הבאות נבקש, אם כן, לבדוק את מידת התקף המדעי של החוקרים עליהם מתבסס הדוח בזהירות מפני אותן השפעות פסיכולוגיות לא רצויות.

לבנה 2 : איקות הדוחות התומכות בהשלכות הפסיכולוגיות השליליות של זמן מסך ירודה מאוד
על פי כתובי הדוח של ארגון הבריאות העולמי, הנסיבות המוצעות נקבעו על בסיס מספר רב של מחקרים, שנלקחו מתוך מאמריהם המציגים סקרנות שיטתיות ברמה גבוהה ופורסםם בין השנים 2018-2017 בשפות שונות. הבסיס המדעי של הנסיבות הוצג במסמך נפרד,⁵ הכולל 28 *Web Annex Evidence Profiles*⁵ הלקוחות ממצאים מתוך 251 מחקרים. מתוך רשימה ארוכה זו, רק שתי טבלאות מתייחסות למחקרים, שבחנו את ההשפעות הפסיכולוגיות של זמן מסך, טבלה אחת המסכם את ההשפעות הרגשות-חברתיות (*Web Annex*, טבלה 1.2.3) וטבלה אחרת המסכם את ההשפעות הקוגניטיביות (*Web Annex*, טבלה 1.2.4).

המצאים לגבי ההשפעות הרגשות-חברתיות של מסכים מתבססים על 20 מחקרים: שני מחקרים ניסויים עם הקצאה מקראית (randomized trials), אחד עשר מחקרי אורך (longitudinal studies) ושבعة מחקרי חתך (cross-sectional studies). הממצאים לגבי ההשפעות הקוגניטיביות מתבססים על 29 מחקרים: שנים עשר מחקרי אורך (longitudinal studies), מחקר מקרה ביקורת אחד (case-control study) וששה עשר מחקרי חתך (cross-sectional studies). לאור העובדה שהחלק מן המקרים מופיעים בשתי הטבלאות (כלומר, בחנו את ההשפעות הפסיכולוגיות וגם את ההשפעות הקוגניטיביות) והעובדת שארבעה מחקרים על ההשפעות הקוגניטיביות (*Web Annex*, טבלה 1.2.4, מחקרים #87, #160, #173 ו-#174) לא בחנו שימוש במסכים, אלא פעילויות אחרות במצב ישיבה, סך המקרים הרלוונטיים עומד למעשה על 33 מחקרים.

בחינת הממצאים מתוך המקרים הללו מתחילה בבחינת איקותם המתוודלוגית של מערכיו המחקר עצם. האיקות של כל המקרים המופיעים ב-*Web Annex* דוגה על ידי קבוצת פיתוח הקיימת באמצעות תהליך GRADE (Grading of Recommendations, Assessment, Development and Evaluations) הנקרא GRADE [Guyatt et al., 2011]. הפרוטוקול מספק סולם הערכה בן ארבע רמות דירוג, הנקבעת בהתאם לסוג מערכו המחקר והסיכון שיפלו בו טעויות וטויות. באופן מptyיע, הביקורת החמורה הראשונה בנוגע לתקף הנסיבות ארגון הבריאות העולמי מגיעה מquivצת פיתוח הקיימת עצמה. סיכון החלק העוסק בפעולות מצבים יסיבה כוללת את ההצעה הבאה: "המלצות ממשמעות, ממצאים באיקות נמוכה מאוד". מתוך 33 המקרים הרלוונטיים, 31 דוגגו על ידי קבוצת פיתוח הקיימת כמחקרים בעלי "aicות נמוכה מאוד". מידע מטריד זה מעורער את "לבנת הגינה" הבסיסית עליה נשמכות האזרחות לגבי ההשפעות הפסיכולוגיות השליליות של שימוש במסכים. יתרה מזאת, גם שני החוקרים האחרים שקיבלו ציון של "aicות ביןונית" הם בעייתיים, כפי שנראה מיד.

לבנה 3 : אחד משני החוקרים בעלי 'aicots בינוונית' אינו רלוונטי להמלצות

כאמור, קבוצת פיתוח החנונית הגדירה שניים מתוך 33 החוקרים כבעלי איקות מדעית בינוונית. אולם, מסתבר כי הראשון משני החוקרים אלו (מחקר #157) כלל איינו רלוונטי למסקנות הסופיות. במחקר זה (Kostyrka et al., 2017) החוקרים השוו בין השפעותיהם של סרטים בקצב מהיר לעומת סרטים בקצב איטי על ילדים בגיל הגן, כאשר מהירות הסרט נמדדה על פי תדריות חיתוך הצילום (מספר ה'שוטים' בדקה). בניסוי מבוקר יצרו החוקרים שתי גרסאות של סיור הילדים "החלוזון והלוויטן": האחת מדמה סרטים בקצב מהיר (28.2 חיתוכים בדקה) והשנייה מדמה סרטים בקצב איטי (6.2 חיתוכים). התוצאות של הניסויזהו הצבעו על כך שלילדים, הנחשפים לסרטים בעלי קצב מהיר, עשויים להחליף צעכועים בתדריות גבוהה יותר במהלך משחק מאשר ילדים שצפו הסרטים בקצב איטי. זהו ניסוי מסקרן, אבל שני מאפיינים של מחקר זה מונעים ממנו להיות רלוונטי להמלצות ארגון הבריאות הבינלאומי לגבי זמן מסך. ראשית, המחקר אינו מתיחס או בוחן את השימוש בזמן מסך בלבד, שהרי שתי הקבוצות השתתפו בפעולות של זמן מסך בקצב ישיבה. שנית, הסרט העורך בקצב מהיר בו צפו הילדים בקבוצת הניסוי, נערך באופן מלאכותי ואינו מדמה סרט ילדים טיפוסי. אכן, תדריות החיתוכים הסרט מהיר דומה לו שבסרט אנרגטי במיוחד, שאינו מתאים לילדים בגיל הגן וככל איינו פונה לקהל צופים זה. הדוגמאות שספקו על ידי החוקרים כמקבילות לתכנים בקצב מהיר הם הקליפים של טוילר סופיט (Blank Space, 32 חיתוכים בדקה) ומרק רונסון (Uptown Funk). לעומת זאת, הסרט האיטי אכן מדמה תכנית תלוייה פופולרית לילדים ("Sooty", 7.6 חיתוכים בדקה). لكن המלצת אלטרנטיבית ומדויקת יותר להורים, המבקשת להתבסס על מחקר זה, צריכה לעסוק בשליטה על התוכן בו צופים הילדים במסכים, אך ללא שום קשר לפרקי זמן המסלך המקורי שלילדים.

לבנה 4 : המחקר האחרון בעל 'aicots בינוונית' מכיל פגמים מתוודולוגיים ממשמעותיים

לאורה, המחקר השני בין השניים שדורגו כבעלי איקות בינוונית (מחקר 101#), מספק את 'ראיות הזבה'. במחקר (ilmaz et al., 2015) נערך ניסוי אקראי מבוקר (randomized controlled trial, RCT) על התערבות פסיכו-חינוכית הנוגעת לשימוש במסכים, שנערכה בקרב הורים לילדים בגיל הגן. הורים בקבוצת הניסוי השתתפו בפגישת ייעוץ וקיבלו ארבע פעמיים קבצי מידע על "השפעות המזיקות של הטלוויזיה, הווידאו ומשחקי המחשב" (שם, עמ' 444). להורים בקבוצת הביקורת לא נאמר דבר הקשור במסכים. באמצעות מערך מחקרי זה, עורכי המחקר ביצעו לבדוק האם התערבות מסווגת לעזור להורים להפחית את זמן המסלך של ילדיםיהם והאם להפחיתת זמן המסלך (כל שהיא אכן תתרחש בעקבות התערבות) תהינה השלכות חיוביות, שיובאו לידי ביטוי בשיפור במידדים גופניים (BMI) ובמדדים רגשיים-חברתיים (הפחתה בהתנהגויות תוקפניות והפרת כללים). אולם מסתבר כי דווקא ממצאי ניסוי זה, בעל האיקות הגבוהה, אינם תומכים בהנחיות דו"ח ארגון הבריאות העולמי.

אנו מבקשים להציג על ארבע בעיות כלליות במחקר זה. ראשית, הממצא המרכזי של המחקר, לפיו הכותבים מצאו הפחתה משמעותית בזמן מסך בקרב ילדים בעקבות התערבות הפסיכו-חינוכית, אינו רלוונטי להנחיות ארגון הבריאות העולמי. אכן, ילדים בקבוצת הניסוי החלו את המחקר עם זמן מסך ממוצע של 86.03 (SD=20.46) דקות ביום, וסיימו אותו, לאחר תשעה חודשים, עם 21.15 (SD=6.12) דקות ביום בלבד. אך מספרים אלה מהווים ככל הייתם מעין בדיקת מניפולציה, ככלומר בדיקה המודדת שההתערבות השיגה את מה שהיא מיועדת להשיג. במחקריהם העוסקים בהתנהגויות שהוחכו כהתנהגויות סיכון (למשל עישון או מין לא

מוגן), יש לבדיקה כזו ממשמעות הרבה; אך במחקרדים העוסקים בהתנהגויות שטרם הוכחו כהתנהגויות סיכון, המשמעות היחידה של הממצא היא שההפחתת זמן מסך הזמן אכן אפשרית. גם אם יהיה מי שיישאב עידוד מממציא זה, אין לו כל קשר להשפעות של זמן המסך.

שנית, המחקר לא מצא הבדל בציוני מדד מסת הגוף (BMI) בין קבוצת הניסוי לקבוצת הביקורת. העדר ההבדל דווקא במצואה זה ראוי לציין במיוחד לאור התוקף המדעי הגבוה של המדד. BMI הוא מדד אובייקטיבי, שאינו ניתן להטיות סובייקטיביות המאפיינות מחקרים דיווח עצמי. בהתחשב במערך הניסויי של המחקר (RCT) ובתוקף של המדד, העדר ממצא המעיד על שינוי במסת הגוף בעקבות צמצום זמן המסך, מעורער על המסגרת הכלכלית של הנחיות ארוגן הבריאות, שהתמקדו בהשפעות הגוף נזילות במצב ישיבה, אליה התייחסנו בלבנה 1.

שלישית, ניתוח ההשפעות הרגשיות-חברתיות לא נערך באופן מדויק. החוקרים טוענו כי הילדים בקבוצות הניסוי שזמן המסך שלהם צומצם, הראו פחות התנהגויות תוקפניות והתנהגויות עבריניינות (delinquent behaviors) בהשוואה לילדים בקבוצות הביקורת שנוטרו עם זמן מסך רגיל. הם ביססו את הטענה זו על העבודה שלפני ההתערבות לא נמצא הבדלים סטטיסטיים בין שתי הקבוצות ביחס לשני סוגי ההתנהגויות השיליות, ואילו לאחר ההתערבות נמצא הבדלים סטטיסטיים בין הקבוצות. ממוצע ההתנהגות התוקפנית תשעה חדשנות לאחר ההתערבות עמד על 3.85 ($SD=1.38$) בקבוצות הביקורת, לעומת 3.35 ($SD=1.46$) בקבוצות הביקורת, לעומת 3.83 ($SD=0.95$) בקבוצות הביקורת, לעומת 3.45 ($SD=1.56$) בקבוצות הניסוי. הבעיה היא שהנתוחים שנערכו במחקר (מבחן t בין קבוצות לדוגמים בלתי תלויים) לא התאימו למערך הניסויי, ועל כן יש לבחון אותם בזיהירות יתרה. מחקרים RCT, הכוללים שתי קבוצות (קבוצות ניסוי וקבוצות ביקורת) עם מדידות חוזרות (לפני ואחרי ההתערבות) כדוגמתו של מחקר המذובב, צריכים לכלול ניתוח, המשלב ניתוח תוכן-נבדקי וניתוח בין-נבדקי (Mixed-design analyses, such as a split-plot) (analysis of variance) המתיחסים להבדלים בין הקבוצות השונות תוכן כדי בחינת ההבדל שהתרחש בתוך כל קבוצה. ניתוח כזה הוא משמעותי, כיוון שהוא העניין במחקר RCT הוא ההבדל בין השינויים, שהתרחשו בקבוצות ההתערבות, לבין השינויים שהתרחשו בקבוצות הביקורת. ניתוח משולב זה נדרש במיוחד במחקר בו אנו עוסקים לאור הממצאים יוצאי הדופן שלו בו. מצד אחד, ממוצע התוצאות של ההתנהגויות העברינייות גדול הן בקבוצות הביקורת ($M=3.02$ ל- 3.83) והן בקבוצות ההתערבות ($M=3.02$ ל- 3.45). זאת, למرات צמצום זמן המסך, שאמור היה לכואורה להפחית את ההתנהגויות העברינייות. מצד שני, בשתי הקבוצות ניכרה ירידת משמעותית בהתנהגויות התוקפניות. בהתאם להשערה המחקר, ממוצע ההתנהגויות התוקפניות ירד מ- 6.94 ל- 3.85 ($SD=1.46$), אבל ירידת דומה נפתחה גם בקבוצות הביקורת מ- 7.17 ל- 3.35 ($SD=1.66$). היקף הירידה, שנצפה בשתי הקבוצות (3.32 ו-3.59) תשעה חדשים לאחר ההתערבות, נראה על פניו גדול הרבה יותר לעומת הבדל המזעיר בין השינויים שהתרחשו בשתי הקבוצות (0.27). הירידה המשמעותית שהתרחשה בשתי הקבוצות עשויה ללמד כי הגורם המרכזי לירידה בהתנהגות התוקפנית אינו קשור לזמן מסך. על מנת לעורוך את הנתוחים המשולבים הנדרשים, ביקשו מן החוקרים את קובץ הנתונים המקורי. אך נכון לעת כתיבת שורות אלו, עדיין לא קיבלנו את תשובהם.

רביעית, גם אילו נעשה ניתוח ראי של הנתונים, אנו סבורים כי לא ניתן להסיק מהם את המסקנות הנוגעות להשפעות המזיקות של מסכים. זאת, בשל פגס בולט במתודולוגיה של הניסוי. בעוד שההשפעות בקבוצת הניסוי נחשפו לארבע ההתערבותיות שתוארו לעיל, ההורמים בקבוצת הביקורת "לא היו מודעים לעוז זה" (Yilmaz et al., 2015, p. 444). כפי שהוזע גם החוקרים עצמם, בשונה מההורמים בקבוצת הביקורת, "הדיוח של ההורמים בקבוצת הניסוי על התנהגוויות תוקפניות עלולים להיות מוטים" (Yilmaz et al., 2015, p. 448), שכן הם היו מודעים לחלוטין למטרות המחקר. ההורמים אלו נחשפו למאפייני מצב הניסוי (demand characteristics) של המבקרים. הם הבינו מה מצופה מהם וידעו ממן התשובות ה"נכונות". בנגדן לנוטונים האובייקטיביים במדד ה-BMI, ההורמים יכולים לספק תשובות מוטות לשאלונים הרגשיים-חברתיים הסובייקטיביים. יתרה מכך, המשתתפים בקבוצת הניסוי היו חשופים למשע שכנו, שחדגש את ההשפעות המזיקות של מסכים ואת ההשפעות החיבוביות של הפחתה אקטיבית של זמן מסך. על כן, גם אם ההורמים רגשו שהדיוחים שלהם אונטטיבים, ייתכן שהם היוಚה בוצרה לא מודעת את תשובה שלהם בהתאם לאמונות החדשות שהם רכשו במהלך ההתערבות. בפועל, לאור מאפייני קבוצת הביקורת, מערך המחקר לא מאפשר הבחנה בין אפקט הפלצבו, בו נבנית אצל ההורמה אמונה של הפחתת זמן msec תהיינה השפעות חיוביות על התנהגוותו של הילד, לבין "חומר הפעיל" עצמוו, הלא הוא הפחתה בפועל של זמן msec.

לבנה 5 : המחקרים על השפעות פסיכולוגיות אינם מתכנסים לכדי טיען אחיד
 לאחר שראינו כי הנחיות ארגון הבריאות הבינלאומי מבוססות על מחקרים באיכות נמוכה ביותר, ניתן עדיין לטעון כי צירוף כל 33 המחקרים עליהם מבוססות הנחיות ארגון הבריאות יוצר מסה קריטית של למצאים, המתכנסים לתמונת מצב מדיאגה על אודות השפעות זמן msec על ילדים. אולם, נראה שגם טענה זו אינה נכונה. על מנת לקבל הערכה כוללת של כלל המחקרים, חזרנו ובחנו כל אחד מ-33 המאמרים שנאספו על ידי קבוצת פיתוח ההנחיות (תרשיים 1.2.3 ו-1.2.4 ב-Annex Web) ובחנו את המהימנות וההומוגניות של המשתנים המסבירים ושל ממצאי המבקרים, הלא הם המדד של זמן msec ומגוון ההשלכות הפסיכולוגיות.

זמן msec. כאמור, המשנה המסביר של זמן msec צריך להיות זהה במידה בכל 33 המחקרים. לאחר שהמחקרים התייחסו לילדים צעירים, זמן msec הוערך בדרך כלל באמצעות דיווח עצמי פשוט בו ההורמים התבקו לדוחה כמה שעות ביום/שבוע ילדיהם משתמשים בטכנולוגיות מבוססות msec. עם זאת, בפועל, מדדי זמן msec כללו שנות משמעותית: זמן טלוויזיה, זמן מחשב, זמן טלפון נייד וחשיפה למדיה אלקטרוניים. זמן msec משתנה גם בין שימוש פעיל וסביר; בין משחק וידאו ומחשב מצד אחד, וצפיה בטלוויזיה/DVD/וידאו מצד שני. הטרוגניות זו בין מדדי זמן msec השונים מأتגרת את הטענה שהמ在京רים מתכנסים לכדי תמונה מצב איחוד.

אתגר נוסף הוא ההתייחסות המכiliaה טכנולוגיות "יישנות" (כגון טלוויזיה) יחד עם טכנולוגיות חדשות (כגון טלפון חכם). יתכן שהערכת משך זמן הצפייה של הילדים בטלוויזיה היא קלה יותר (משום שצפייה זו מואפיינית במקצועי שימוש ממושכים ומובחנים) בהשוואה להערכת משך הזמן בו הילדים משתמשים בתלפונים חכמים. השימוש בתלפון חכם הפך לחלק בלתי נפרד מהפעילות היומיומית שלנו והוריהם רבים נהגים לחתת ילדיםם "זמן טלפון חכם" באופן אקראי ולמשci זמן קצריים (למשל: בזמן המתנה בתוור בסופרמרקט או במהלך הכנת ארוחות ערב). ההבדלים באופןי השימוש בטכנולוגיות השונות מחייבים את מהימנותו של ממד זמן המסק, שכן יש יסוד סביר להניח שההורם מספקים הערוכות לא מדוקertas לגבי זמן המסק של ילדיהם (Hoplamazian et al., 2018). ואכן, מחקרים קודמים הראו פערים משמעותיים בין ממדדי דיווח עצמי של זמן הטלפון החכם לבין אמצעי מדידה אובייקטיביים (כלומר, שאינם מבוססי דיווח עצמי), כגון יישומים יעודיים לאייסוף נתונים (Wilcockson et al., 2018).

השלכות פסיכולוגיות. בדיקה נוספת, שערכנו במטרה לבחון האם אכן ישנה תמורה אחורית בוגעת להשכלות פסיכולוגיות של זמן מסך, נעשתה באמצעות מיפוי של הממצאים השונים להשפעות "佗בות", "רעות" ולא מובהקות" של שימוש במסכים. בתהילך זה נבחנו 33 מחקרים, שככלו 66 אפקטים המעידים על השפעות פסיכולוגיות שונות של שימוש במסכים. המסקנה הראשונה, העולה מניתוח מדויק של המחקרים הננסקיים בדו"ח, היא שהם בוחנו היקף רחב מאוד של משתנים פסיכולוגיים: בעיות קשב, הפרעות דיבור, התנהגות בכיתה, קורבנות לבניונות ורבים אחרים. על כן, הטענה כי התיחסות כוללת למחקרים כגוף אחד, המצביע על דפוס אחיד של השפעה פסיכולוגית שלילית, נשענת על 'קפיצה לוגית' בעייתית, לפיה כל המחקרים עוסקים בהשפעות פסיכולוגיות דומות. המסקנה השנייה מניתוח הממצאים היא שרוב המחקרים (21 מתוך 33) דיווחו גם על תוצאות לא מובהקות לגבי חלק מן המשתנים שנבחנו. כאשר לוקחים בחשבון את החשש הסביר מפני הטיה פרט – הנטיה המדעית לא פרסום תוצאות לא מובהקות (ראו לבנה 7) – סביר להניח שישנם מחקרים נוספים בהם התגלו ממצאים לא מובהקים, שלא נכללו בסקריה של ארגון הביריאות מפני שהם מעולם לא פורסמו (Dickersin et al., 1987). המסקנה השלישית והמפתיעה העולה מן הממצאים היא שחלק מן המחקרים (5 מתוך 33) הציבו על השלכות חיוביות הקשורות לשימוש במסך כגון שיפור מיומנויות חברתיות ותפקידים קוגניטיביים. לאור שלוש המסקנות האלה, ניתן לסכם ולומר כי 33 המחקרים אינם יוצרים תשתיית מדעית אחורית וברורה המציגת השפעה פסיכולוגית שלילית של זמן מסך בקרב ילדים.

לבנה 6 : מטא-אנליזה של המחקרים מצביע על אפקט כולל זניח של זמן מסך
 אפילו אם קיבל את הקפיצה הלוגית מרוחיקת הלכת שצירוף כל 66 ההשפעות שעלו מ-33 המחקרים מוביל למסקנה אחת כולה בדבר ההשפעה הפסיכולוגית של שימוש במסכים, יש צורך לבחון את האפקט הכללי היוצא מצירוף המאמרים לכל אפקט מידע אחד. לשם כך ביצענו ניתוח מטא-אנליזה של כלל הנתונים (Littell, Corcoran, & Pillai, 2008) תוך צירוף 66 הממצאים, שעלו מתוך 33 המחקרים עליהם התבבס הדוח'. זאת, למרות הסטייגנויותינו חלק מן המחקרים ומעטם הנהנה שניתנו לצרף אותם יחד כדי מקשה אחת. על מנת לבצע את ניתוח-העל, השתמשנו בתוכנת R גרסה 3.5.0. ראשית, אספנו מכל 33 המחקרים את כל "גדלי האפקט" הסטטיסטיים (למשל: Cohen's d, Odds ratio) הרלוונטיים להשפעה של השימוש במסכים על משתנים פסיכולוגיים וקוגניטיביים. לאחר מכן, המרנו את כל גDALי האפקט למקדמת המתאש של פירסון (χ^2) תוך שימוש בחבילת התוכנה Psych של R (גרסה 1.8.12⁸). במקרים בהם החוקרים לא הציגו את ערך גודל

האפקט, חילצנו את ערך $\text{ה-}z$ מתוך נתונים סטטיסטיים אחרים שדווחו במחקרדים (קרי ממוצעים, סטיות תקן או פרמטרים סטטיסטיים אחרים, למשל T , F או χ^2) באמצעותאותה חבילת תוכנה. במקרים בהם נרוכה גרסיה מרובה, המרנו את מקדמי הבטא הסטנדרטיים ל- z באמצעות שימוש בנוסחה $z = \beta + 0.5 = r$, כאשר r שווה 1 כאשר β חיובי, ו-0 כאשר β שלילי (Peterson & Brown, 2005). אחד המחקרדים לא כלל מקדמי בטא סטנדרטיים או נתונים סטטיסטיים אחרים המאפשרים את המרתם לגודל אפקט (Mistry et al., 2007), ולכן לא כלל ניתוח-העל. לבסוף, במקרים בהם מספר אפקטים התבasso על אותו מודגם (Christakis & Zimmerman, 2005), חישבנו את הממוצע של האפקטים והשתמשנו בציון הסינטטי כיחידה בתוך ניתוח-העל (Borenstein et al., 2021). הליק זה הניב 55 אפקטים (Pearson's coefficients). לאחר אישוף והמרה של כל ערכי גודל האפקט, ערכנו סטנדרטיזציה של 55 ערכי z -לאומי z Fischer וערכנו את ניתוח-העל עצמו באמצעות שימוש בערכה הסטטיסטית Metafor (גירסה 0.1.2.9). על מנת להבטיח את תקופת התוצאות, השתמשנו בשני המודלים הסטטיסטיים המקבילים : random effect model ו fixed effect model (תרשים 1). נציג כאן את התוצאות מה-random effect model (Borenstein et al., 2021).

התמונה הכוללת העולה מניתוח-העל מוצגת בתרשימים Forest plot (תרשים 1). כאמור, הממצאים מראים כי ישנו מתאם בין זמן מסך ובין משתנים פסיכולוגיים [$z = 0.095$; $CI [0.07, 0.12]$] לבין ניתוח-על נוספים, שנרכזו בנפרד לכל אחד מאשכולות הנתונים, סיפקו ממצאים דומים, הן בנוגע למחקרים הרגשיים-חברתיים ($z = 0.08$; $CI [0.05, 0.11]$) והן בנוגע למחקרים הקוגניטיביים ($z = 0.08$; $CI [0.05, 0.12]$). אולם למרות היוטו מובהק, ערכו של האפקט הכללי ($z = 0.095$) והשאיפה של רוחוי הסטטטודukt האפס (0.07) מצביעים על כך שהקשר בין זמן המסך לבין התפתחות פסיכולוגית של ילדים נזוק במיוחד (Cohen, 2013). למעשה, ערך סכום האפקט מסביר פחות מ- 2% מן השונות של ההתפתחות הפסיכולוגית של ילדים. לכן, גם אם נקבל את כל הנחות המוצא והנתונים על בסיסם נכתבו הנחויות ארגון הבריאות הבינלאומית, ההשפעה המשנית של המרכיבים זניחה.

לבנה 7 : ניתוח-העל מעכבי על הטית פלטסום לפיה ישנה העדפה לפרסום מחקרים המצביעים להשפעות שליליות כפי שהוזכר לבנה 5, אחת הביעות המובנות בתחום הפרסום של מחקר מדעי היא הנטיה של העורכים והכותבים לקבל באופן ברוני רק מאמרים המדווחים על תוצאות "רצויות", העולות בקנה אחד עם העמדה האפרורית של העורך/כותב, ונוטים יותר לדוחות מאמרים, המציגים ממצאים הסותרים את תפיסתם התאורטית או המציגים ממצאים שאינם מובהקים סטטיסטי (Dickersin et al., 1987). כאשר מתרחשת הטית פלטסום בתחום מחקרי מסויים, הדבר פוגם בתוקף הממצאים המתגלים במטא-אנגליזה (Borenstein et al., 2021). על מנת להעריך האם המחקרדים, שעלב בסיסם גובשו המלצות ארגון הבריאות, סובלים מהטיה פלטסום ; ערכנו ניתוח הטית-פרסום הנשען על מבחן Egger regression ותרשים Funnel plot. תרשימים 2 (plot) Funnel מציג את כל 55 הממצאים, שנכללו ניתוח-העל שערכנו בחלק הקודם (לבנה 6). בתרשימים ניתן להבחין (בחלק הימני התחתון) כיצד ממצאים רבים, המצביעים על אפקט שלילי בנוגע להשפעת המרכיבים, אכן פורסמו, למרות שהם מתאפיינים בטעויות תקן גובהות יחסית ועל כן נחשים למחקרים "חלשים" מבחינה סטטיסטית. לעומת זאת, מחקרדים באותה רמת חזוק סטטיסטי, המצביעים על אפקטים חיוביים בנוגע

להשפעות המסכים, לא פורסמו כמעט כלל (בתרשים, חלק שמאלי תחתון). מחקרים כאלו התקבלו לפרסום רק אם היה מדובר במחקר "חזקים", כלומר עםTeVויות תקון קטנות יחסית (חלק שמאלי עליון). בנוסף, מבחן Egger regression שובצע על הנתונים הצביע אף הוא על אפקט מובהק של הטיטה פרסום ($p < 0.001$). על מנת להעריך את השלכות הטיטיות הפרסום על האפקט הכללי בנייחות-העל, ערכנו הליק trim-and-fill (Duval & Tweedie, 2000; Shi & Lin, 2019). הערכנו את המספר והעוצמה של האפקטים שיכלו היו להתפרסם ללא הימצאותה של הטיטה הפרסום ומצאנו שהאפקט הכללי המתוקן הוא נמוך אף יותר ($p < 0.001$; $r = 0.06$ [$CI = 0.04, 0.09$]) מהאפקט הנמוך שנמצאה בנייחות-העל המקורי.

כמובן שהטיטה הפרסום יכולה להתפרש בכל תחומי מדעי. יחד עם זאת, נדמה כי בזירתה המחקר העוסקת בהשפעות המדיה – בייחוד על ילדים ובני נוער – הטעיה בולטת עוד יותר. מוגמה זו קשורה לדינמיקה הציבורית של "פאניקה תקשורתית" (Drotner, 1999; Ingraham & Reeves, 2016) (Media Panic) (Media Panic), חש המתעורר עם הופעה של כל טכנולוגית תקשורת חדשה והמתעצם לכדי אזהרות מוגזמות וקולניות, שאינן מוגבות במחקר מדעי, אך זוכות לבולטות תקשורתית גבוהה. וכך, בمعنى מעגל סייפי, הפאניקה התקשורתית מזינה את הטיטה הפרסום, שמבליטה את המחקרים המציבעים על סכנות המסכים, שבתורם חוזרים ומזינים את הפאניקה (Buckingham, 2002; Orben, 2020). מותוֹך תפיסה מעגלית זו, ניתן כי גם 21 האפקטים הללו מובהקים ו-5 האפקטים החשובים של המסכים הצלחו להשתחל' לתוך הניתוח שערךנו כאן, רק בגל שבאותם מחקרים נמצא גם או בעיקר אפקטים שליליים של מסכים, כאלה שהביאו לפרסומים מלכתחילה. במקרים אחרים, ניתוח-העל שהציגו מצביע על כך שישנה סבירות גבוהה שקיימים מחקרים אמפיריים נוספים, שלא מצאו כל השפעה של שימוש במסכים על ילדים, אבל בשל הטיטה הפרסום, הם לא הגיעו לידיית הקהילה המדעית וממילא לא זכו להתייחסות בשיח הציבורי.

דיון ומסקנות

המאמר הנוכחי הוקדש לניתוח ביקורתי ומטא-אנליזה של הספרות המדעית העומדת בסיס הקיימת ארגון הבריאות העולמי. למروת העבודה המדעית היסודית, שהציגה קבוצת פיתוח הנחיות (h-GDG) של ארגון הבריאות העולמי, ביקשנו לערער על תקפותן המדעית של הנחיות הארגון בנוגע לזמן מסך מומלץ לילדים ולפעוטות. לבניה הראשונה ערכנו הבחנה ברורה בין המוגדרת הרווחנית הכללית של ההנחיות (העדר פעילות גופנית והשמנה) לבין הנושא הנידון ש'iftaps' את כותרות העיתונים (זמן מסך במצב ישיבה). לבניה השנייה הרחבנו על ההסתיגות המרכזית של ארגון הבריאות עצמו, לפיה למרות ש"המלצות בנוגע לשימוש במסכים הינם משמעותיות", הממצאים בפועל של 31 מתוך 33 המחקרים העומדים בסיסם הם "באיכות נמוכה מאוד". לבניה השלישיית והרביעית צלנו אל תוך שני המחקרים היחידים, שהוגדרו כבעלי איות בינונית, והראנו כי הם סובלים ממספר מביעות מתודולוגיות ו/או שאינם רלוונטיים להמלצות ארגון הבריאות. לאור העבודה ש-33 המחקרים התחקקו אחר מגוון רחב של השלכות פסיכולוגיות פוטנציאליות, שככלו גם השלכות חיוביות של שימוש במסכים ומספר לא מבוטל של ממצאים לא מובהקים, הלבנה החמישית ערערה על הנהנה שההשלכות של עצם השימוש במסכים מתכנסות לכדי דפוס אחד (שהיה אולי אפשר להסיק ממנה המלצות יישומיות). ניתוח-העל שנערך לבניה הששית הראה כי מידת ההשפעה הפסיכולוגית הכוללת של שימוש במסכים היא זניחה. לבסוף, ניתוח מסווג תרשימים משפט (plot elmett) לבניה השביעית הציג ראיות לכך ששיטיפות על השפעות המסכים סובלת מהטיטה הפרסום, כלומר מעדיפה את פרסומים של מחקרים המדגימים השלכות שליליות

ומתעלמת מחקרים שאינם עולים בקנה אחד עם התפיסה לפיה "זמן מסך מסוכן". אנו סבורים כי בסיכום כל שבעת השלבים הללו, המאמר הנוכחי מערער את הריאות המדיעות של הנחיות ארגון הבריאות העולמי ואת האזהרה מפני ההשלכות השליליות של עצם השימוש במסכים על ההתפתחות הפסיכולוגית של ילדים.

במובן זה, אנו מצטרפים לחוקרים קודמים, הסבורים שתופעה זו של ניסוח מסקנות מוחלטות ללא ראיות מספקות אינה נדירה במחקר העוסק בשימושי מסך בקרב ילדים (Orben & Przybylski, 2019; Vuorre, 2019; Orben, & Przybylski, 2021). אמרו ביקורת שפורסמו לאחרונה חושפים כי חלק מן החוקרים העדכניים, שהציגו מסקנות מדאיות בנוגע לSkills הטמוניים בעצם השימוש במסכים, מתבססים על הנחות מתודולוגיות בעיתיות, מזעור חשיבותם של מצאים סותרים והסתמכות יתרה על אפקטים מותאמים קטנים (Lipshits-Braziler & Rosenberg, 2019; Ophir, Tikochinski & Rosenberg, 2019; Ophir et al., 2020; Browne et al., 2020). אולם, יש הטוענים כי אפקטים קטנים עלולים להתפתח לאפקטים גדולים לאורך זמן (Heffler et al., 2020). אך תופעה זו אפשרית רק אם ההשפעות שנצפו מובחנות ואמינות.

במקרים רבים, ההשפעות השליליות (הקטנות) של מסכים המוצגות במחקרדים אינן מדויקות ומסות את היחסים המורכבים יותר, המתקיימים בין שימוש במסכים לבין ההתפתחות פסיכולוגית (Orben & Przybylski, 2020). מחקר חדש, שלא כולל בספרות שעמדה ב证实 הנחיות ארגון הבריאות העולמי, העלה חשש מטריד כי פעוטות הצופים בטלוויזיה או בסרטונים נמצאים בסיכון לפתח תסמינים של הפרעת הספקטרום האוטיסטי (ASD) (Heffler et al., 2020). גם במקורה זה, ובאופן בלתי נמנע, האזהרה המדעית משכה תשומת לב ניכרת מצד התקשורות הפופולרית, על אף שהאפקט שנצפה במחקר היה חלקי, קטן ולא מהימן. מסקנת המחקר התבבסה על ממצא ייחיד לפיו יש קשר מתאמי קטן בין צפייה בטלוויזיה ובסרטונים בגין שנה בין תסמינים דמיוי ASD, שנמדדוו באמצעות מדד רציף בגיל שנתיים. יחד עם זאת, לא נמצא קשר בין הצפייה במסכיםחצי שנה מאוחר יותר (בגיל 18 חודשים) לבין אותם תסמינים בגיל שנתיים. יתרה מזאת ואף חשוב מכך, החוקרים לא מצאו אפקט לצפייה בטלוויזיה ובסרטונים על מדד התוצאה העיקרי של המחקר: המדד הדיקוטומי המקורי נמצא קבוע שהילד נמצא בסיכון-ל-ASD (Heffler et al., 2020). לבסוף, גם את המתאם הקטן, שנמצא בין הצפייה לבין הציון במדד הרציף של תסמיני ה-ASD, לא ניתן לפרש לאור חוסר במידע. המחקר לא סיפק נקודת חתך למדד הרציף ממנה ניתן להגדיר את הסיכון ל-ASD, ולא סיפק את הציון המוצע שהילדים קיבלו במדד זה. מהנתונים שהופיעו במחקר, ניתן דוקא לקבוע שהרוב המכריע של הילדים שצפו בטלוויזיה ובסרטונים קיבלו ציון כולל של 0 או של נקודה אחת מתוך 20 הנקודות האפשרות בסולם הרציף של התנагיות ה-ASD.

פרשניות לא זהירות לממצאים המעידים על אפקטים קטנים עשויות לנבוע גם מהתעלמות מהתקף של משתנים מתוכיים/ ממתנים פוטנציאליים, כגון משתנים סוציאו-דמוגרפיים (Ophir, Lipshits-Braziler, & Rosenberg, 2019). מחקרים רבים, שבחנו השפעות פוטנציאליות של שימוש במסכים בקרב ילדים, גילו כי אפקטים קטנים להצטמצם, ובמקרים מסוימים אף להיעלם, בעקבות שליטה סטטיסטית במשתנים חיווניים (Hutton, Dudley, & Horowitz-Kraus, 2020; Linebarger, 2015; Madigan et al., 2019; Twenge et al., 2017). לדוגמה, מחקר חדש על ילדים בגיל הרך, שלא כלל בספרות עלייה הتبטהו בארגון הבריאות העולמי, מצא כי המתאים החלילי בין זמן מסך לבין מיעומניות אורייניות נעלם כאשר 'שליטים' בהכנסות משק הבית (Hutton et al., 2020). גם אפקטים שליליים גדולים יותר של מסכים עשויים להתברר ללא משמעותיים

ברגע שהחוקרים שולטים כראוי במשתני הרקע. כך, למשל, במחקר של Blankson ועמיתיו (2015) נמצא כי הקשר בין צפיה בטלויזיה לבין התפתחות אוצר מילים ו/או תפקודים ניהוליים בקרב ילדים בגיל הרך (-=2.028) הופך לקשר לא משמעותי, כאשר שולטים במשתנים סוציאו-דמוגרפיים, בסביבת הלמידה הביתיית ובສוגנות ההורות של הורי הילדים. במילים אחרות, הסיכון הפטוטנציאלי להחפתת ביצועים קוגניטיביים אינו קשור בהכרח לזמן המשך, אלא לתנאים סביבתיים אחרים לפחות חשובים.

בניגוד להנחיות ארגון הבריאות העולמי, הספרות המצתברת על שימוש במשך ילדים אינה מעניקה תמצאה מספקת לתפיסה שזמן המשך כשלעצמו מגדיל את הסיכון לליקויים פסיכולוגיים. בהתבסס על ניתוח-העל הנוכחי; סקירה מקיפה על הקשר בין שימוש במסך והתנהגיות הקשורות ל-ADHD (Beyens, Valkenburg, & Piotrowski, 2018), נראית כי תומנת המחקר הנוכחית תומכת בטיעון הפוך. לפי טיעון זה, האפקט השילילי-הכולל של זמן המשך כשלעצמו הוא קטן ולא מהימן. הספרות הקיימת, כפי שמצוגת כאן וככפי שתועדה בניתוח-העל של מדיגן ועמיתיו (2020), היא הטורוגנית ביותר, כוללת השפעות חיוביות, שליליות, מעורבות ולא מובהקות ומאופיינית בהטיית פרסום לטובת מחקרים המדגישים את ההיבטים השליליים של המשך. ראיות אלה תומכות בمسקנותיהם של המדען הראשי בבריטניה (2019) ושל United Kingdom Chief Medical Officers (2019), אשר פרסמו (בנפרד) איגוד רופאי הילדים באנגליה (2019) וירחות עמדת בנושא וטענו כי בשל האיכות הירודה של הממצאים וכן הימצאותם של ממצאים סותרים, לא ניתן לבסס מבחינה מדעית המלצות מוחנחות, המגדירות זמן משך ראוי לפחותות ולילדים.

ההמלצות של ארגון הבריאות העולמי זכו לבולטות תקשורתית רבה. עם זאת, כפי שציינו לעיל, ארגון זה אינו הגוף הרפואי היחיד שפרסם המלצות מסווג זה. בשנים האחרונות התפרסמו מסמכים, ניירות עמדה וזוו"חוות של איגודים רפואיים וגופי רפואיים ממשלתיים בישראל ובעולם, הכוללים המלצות הנוגעות להגבלת זמן המשך של פעוטות, ילדים ובני נוער מתבגרים (ראו טבלה 1 להלן ואת פירוט מkorותיה אצל גולדשטיידט [2019]). חלק מדו"חות אלה מסתפקים בהנחיות קצרות ואינם כוללים סקירת ספרות או רקע מדעי המבוסס את המלצות; בעוד אחרים – כדוגמת ניירות העמדה של הארגונים הבריטיים, האמריקאים ושל ארגון הבריאות העולמי – מסתפקים רקע כזה. הדו"חות שונים זה מזה גם באופן הצגת מסקנותיהם. יש מהם המנוסחים באופן נחרץ וחוד משמעי, כדוגמת "הסתדרות הרפואית בישראל" (2014) הקובעת כי "צפיה מרובה במסכים משפיעה לרעה ומזיקה לילדים בתחוםם הבאים: השמנה, הרגלי תזונה [...] התפתחות קוגניטיבית (למייה, שפה וחשבונו), הפרעות קשב וריכוז, התפתחות חברתיות ומצב רגשי (דיכאון וחרדה)". לעומתיהם, עמייתיהם מאנגליה מסוויגים וכותבים כי "הריאות במחקר הן חלשות" (UK Chief Medical Office, 2019).

הבדל נוסף בין ניירות העמדה נוגע לרמת פירוט ההנחיות. חלק מהדו"חות מסתפקים אך ורק בקביעת רף לזמן משך מומלץ על פי הגילים השונים, בעוד אחרים מתייחסים לממדים נוספים כדוגמת בחירת תוכן מותאם, יצירת איזון בין המשך לבין אינטראקציות חברתיות מוחוצה לו, שימוש לב להקשר הצפיה ולעיטים אף בניות תוכניתית אישית המותאמת לצרכי הילד (למשל בזוו"ח האמריקאי). עם זאת, יש לציין כי למעט ניירות העמדה של הארגונים באנגליה, כל יתר המסמכים בוחרים למסגר את ההנחיות סביב תיחום זמן המשך כשלעצמו והגדרת משך שימוש מדויק לכל גיל, רובם ככלום ללא הסתמכות מוגדרת על מחקרים התומכים בהגדרות אלו.anno

סבירים כי הניתוח שערכנו לעיל מלמד כי "זמן המסך" כשלעצמם אינם לב הבעיה וההתמקדות בממד זה אינה מבוססת דיה. החשיבה על זמן המסך כמעין חומר כימי או משקה אלכוהולי והניסיון למצוא את ה"מיןון" המדוייק המכסיימלי לכל שכבת גיל, אשר מעבר למינון זה נוכל למצוא ראיות לפגיעה, לא הוכחו עד כה באופן משכנע.

טבלה 1: סיכום ניירות עמדה והמלצותיהם של ארגוני רפואיים לגבי זמן מסך בקרב פעוטות, ילדים ובני נוער

מדינה/ארגון	תינוקות	ילדים וילדיות בגיל הרך	גיל בית הספר וمتבגרות ומתבגרים
ארגון הבריאות העולמי (WHO) 2019	עד גיל 2 – ללא צפיה על 2 – עד שעה ביום	בנין 3 – עד שעה ביום	הדויח עוסק בילדים עד גיל 5 בלבד
ארצות הברית, איגוד רופאי הילדים (AAP) 2016	עד גיל 18 חודשים – לא לצפות (למעט וידאו-ציט) בנין 18-24 חודשים – רק צפיה אינטלקטואלית	שעת צפיה אחרת בצפיה משותפת	אין המלצות לגבי זמן הצפיה ; המלצות לגבי ניטור והגבלת אופן השczיפיה לא תפגע בפעילויות יומיומיות חשובות ; המלצות לצפיה משותפת עם ההורים ועד
קנדה, איגוד רפואי הילדים (CPS) והאגודה הרפואית לפעילות גופנית (CSEP), 2017	לא לצפות	עד שעה	עד שעתיים (CSEP)
אוסטרליה, משרד הבריאות, 2017	לא לצפות כלל עד גיל שנה ; עד שעה בгиילים שנה-שנתיים	עד שעה	עד שעתיים (צריכת בידור)
ניו-זילנד, משרד הבריאות, 2017	לא לצפות	עד שעה	עד שעתיים (צריכה למטרות פנאי)
גרמניה, משרד הבריאות, 2016	לא לצפות	30 דקות	שעה בגיל בית הספר היסודי ; שעותם למתבגרים
ישראל, איגוד רפואי הילדים, 2015	להימנע מחשיפה (עד גיל שנתיים)	עד שעה	עד שעתיים בגיל בית הספר (כנראה הכוונה לבית ספר יסודי)
ישראל, הסתדרות הרפואית בישראל, 2019	להימנע מחשיפה (עד גיל שנתיים)	עד שעה	עד שעתיים
ישראל, המועצה הלאומית לבתי ספר, 2018			עד ארבע שעות ביום (בעיקר לבנות)
אנגליה, המדען הראשי, 2019	מסקנותם היא שלא ניתן להגדיר שעות לסף להגבלת צפיה. במקום זאת מציעים אמות מידה אלטרנטיביות לשיקול דעתם של ההורים		מסקנותם היא שלא ניתן להגדיר שעות לסף להגבלת צפיה. במקום זאת מציעים אמות
אנגליה, איגוד רפואי הילדים, 2019	מידה אלטרנטיביות לשיקול דעתם של ההורים		מסקנותם היא שלא ניתן להגדיר שעות לסף להגבלת צפיה. במקום זאת מציעים אמות

המחקר הנוכחי מתמקד בפערות ובילדי הגיל הרך, שכן אלו הגילים בהם עסקו המלצות ארגון הבריאות העולמי. עם זאת, נתייחס בקצרה גם לילדים מבוגרים יותר, משום שכפי שניתו לראות בטבלה המצורפת, המלצותיהם של ארגוני בריאות אחרים מגדרים רף לזמן מסך רצוי גם לילד בית הספר היסודי ולבני נוער. מסתבר שגם בגילים אלה מחקרים מקיפים שעסקו במתבגרים (Orben & Przybylski, 2019) הגיעו למסקנות דומות אלה שתוארו לעיל. סקירת ספרות על ההשפעות הקוגניטיביות הפסיכיאליות של השימוש בפלונים חכמים – טכנולוגיית המסכים הפופולרית ביותר (Anderson, 2019) -- לא מצאה עדויות מחקריות משכנעות שהשימוש בטלפון החכם לכשעמו מלווה בהשלכות שליליות ארוכות טווח (Wilmer, Sherman, & Chein, 2017). מסקנתם של עורכי הסקירה הייתה שנדరשים מחקרים נוספים על מנת לבחון את המיתוסים שנקרו עס המשפעות השליליות של זמן המסלך, בעיקר בכל הנוגע לילדים. המלצות ארגוני הבריאות, לטענת עורכי הסקירה, אין מboseסות דיין. מסקנות דומות על מוניותו שיטתי של ארבעה עשרורים של מחקר לגבי הקשר בין זמן מסך והפרעות קשב וריכוז בקרב ילדים ומתבגרים (Beyens et al., 2018). בדומה לכך, גם ההשלכות הרגשיות-חברתיות של השימוש במסכים על בני נוער שונות במחלקות. ניתוח שיטתי של ההשפעות הפסיכיאליות של השימוש בראשות חברות מלמד כי הקשר בין הפרעות נפשיות לבני שימוש במסכים אינו ברור (Frost & Rickwood, 2017; Orben & Przybylski, 2021). ישנים כמוון מחקרים המתארים מפני פגיעה במצבם הנפשי של משתמשים בראשות חברות ; אך ישנים גם רבים אחרים שלא מצאו קשר ישיר בין שימוש זו, ישן עדויות לכך שימוש בראשות חברות עשו אף לתורום לחיזוק תחושות חיוביות של שייכות והוו חברות (Baker & Algorta, 2016; Jelenchick, Eickhoff, & Moreno, 2013) . לא זו אף מכך למצקה נפשית (Ophir et al., 2020) ולפיכך דזוקא לתורם לתחווה כללית רצואה של רוחה נפשית (Frost & Rickwood, 2017).

מחקרים עתידיים

המסקנה הנובעת מכך היא שישנו צורך במחקר נוסף להורים הנחוצים בעלות תקופות מדעית. לטענו, מחקר כזה אינו צריך להתמקד בקשרים ישירים, אלא בחיפוש אחר משתנים מתוכנים וממתנים, כגון : תוכנות אישיות, הקשרים סוציאו-דמוגרפיים, איכות הקשר בין ההוראה והילד ושימושים מוחכמים במדיה ושל מאפייני התוכן הנצפה. משתנים אלה עשויים לחושף בצורה טובה יותר את היחסים המורכבים בין שימוש במסכים פסיכולוגיים כלשהם (Beyens et al., 2018; Frost & Rickwood, 2017; Sela, et al., 2020) . בהסתמך על העבודה שבוצעה בארגון הבריאות העולמי עד כה, אנו מציעים שלוש דרכי מעשיות לחקרים המעניינים לספק הנחiotics מבחינה מדעית (ולדעתנו, מואצת יותר) לשימוש במסך לילדים :

- (1) הבחנה בין שימוש נורטורי לשימוש יתר פתולוגי במסכים. אמנים נראה שעכש לא הוכח כי זמן המסלך כשלעצמיו גורם להשלכות פסיכולוגיות שליליות, אך שימוש יתר פתולוגי במסכים עלול בהחלט להיות עייתי (Elhai et al. 2017), בדומה להתנהגויות אנושיות אחרות (למשל, אכילה, עבודה ואפילו פעילות גופנית). מונחים שונים מוזכרים בספרות לתיאור שימוש יתר פתולוגי זה : התמכרות, תלות, שימוש כפיתי, שימוש יתר ושימוש עייתי (Cheever, Moreno, & Rosen, 2018). אך נראה כי מושגים אלה חולקים תובנה משותפת : ילדים (ומבוגרים) העוסקים בשימוש יתר פתולוגי במסכיםחוים דחף בלתי נשלט להשתמש בטכנולוגיות מסכים וחווים תסמיini גמilia מעיקרים כאשר הם מנועים מכך. המלצתנו לחקרים היא להבחן בין שימוש יתר נורטורי לבין שימוש יתר פתולוגי ולבחוון את ההשפעות הייחודיות לכל אחד מסוגי השימוש הללו.

(2) התמקדות בהתנהגיות ובהרגלים חיוביים שעלולים להיפגע. מלבד תלות, שימוש יתר במסכים עשוי להשפיע בעקיפין על התפתחותם התקינה של ילדים באיכות גורם מתווך שלישי: הפחתה משמעותית בהתנהגיות יום-יומיות ובהרגלי חיים חיוביים, כמו פעילות גופנית, שינוי או אינטראקציה ביןאישית עם חברים (Ophir, Lipshits-Braziler & Rosenberg, 2019).

(3) התחקיות אחר ההשפעות הדיפרנציאליות של תכני msec השוניים. כפי שהודגס בלבנה השלישית, ישנה חשיבות ניכרת לשאלת מהו התוכן אותו משתמשי msec צורכים (Kostyrka-Allchorne et al., 2017). בעוד שתוכן לא חולם, אלים (Anderson et al., 2010) או היפר-מיינி (Owens Behun, Manning, & Reid, 2012) עשויים להוביל ללמידה מתמטיקה (Zaranis, Kalogiannakis & Papadakis, 2013) ומשחקים המכובנים לאוריניות (Dezuanni et al., 2015) עשויים להוביל להתרחשות הילדים. ישנה חשיבות רבה גם בזיהוי סוגים שונים המיעדים בעיקר להנאה וудין תורמים (או לפחות, לא מזיקים) להתרחשות של ילדים. מומלץ גם כי מחקר בכיוון זה יעקוב אחר ההשפעות השונות של התכנים על ילדים לעומת בנות, על בני מיעוטים וקבוצות חברתיות מגוונות (Greitemeyer & Mügge, 2014) ועל השפעות משתנות הקשורות להבדלים פרטניים אחרים כמו גם להקשורי הצפיה. המלצה זו עולה בקנה אחד עם ממצאי ניתוח-העל שצוטט לעיל ועסק במחקר העוסקים בקשר בין זמן msec לכישורי שפה: בעוד שלמצב של "טלויוזיה ברקע" נמצאה השפעה שלילית על כישורי השפה של ילדים ($r = -0.19$), הרי שלצפיה בתוכניות חינוכיות ($r = 0.13$) ולצפיה משופתת של ילדים ביחס עם הוריהם ($r = 0.16$) נמצאו השפעות חיוביות (Madigan et al., 2020).

כיווני מחקר אלה עשויים להביא לניסוחן של המלצות מדויקות יותר, מאוונות יותר ובעיקר ככל המחלולות פחות פחד ואשמה מיותרים בקרב ההורם. על אף העובדה שההורם אינם יכולים להמתין עד שהחוקרים יואילו להסידר את חילוקי הדעות ביןיהם (Browne et al., 2020); אנחנו סבורים שאין זה מונ הרואי לצאת בהצהרות והמלצות, אשר אין מבוססות על ראיות מדעיות מספקות, כפי שנעשה, לדעתנו, במסמך ההנחיות של ארגון הבריאות העולמי. לא זו בלבד שההשמעת عمדה כזו היא בעיתית מבחינה אתית, היא עלולה להויף עוד בגין כבודה לערמות רגשות האשם ההוריים הקיימים ממש (Carson et al., 2014).

עד לפני מגפת COVID-19, אשר דחפה הורים רבים להאריך את זמן המשך של ילדיהם (Götz et al., 2020), מיליווני הורים אפחו לילדיהם זמן מוך רב יותר מהמלצות של ארגון הבריאות העולמי Carson et al., 2020). הורים אלה נחשפים באופן עקבי לאזהרות מדיניות-כארורה לגבי ההשלכות המתמשכות של השימוש במסכים על מוחם ובריאותם הנפשית של ילדים (Park, 2019; Heid, 2018). רבים מהם חווים דיסוננס קוגניטיבי מDIRECT מנוחה, מתחים וקונפליקטים סביב הנושא בתוך התא המשפחה (Götz et al., 2020). אכן, במהלך מגפת הקורונה והארכת זמן השהות של הילדים בדירותם, החלו להישמע המלצות אחרות. הקוראות להורים לעודד את ילדיהם לשימוש נבון ויעיל בטכנולוגיות מסcis למשך זמן קצר. כגון :

למייה, שמירה על קשר עם חברי ומשפחות המורחבת, הורדת מתח ומציאת תעסוקה בזמן הפנאי הגדל (Lemish, 2020; Livingstone, 2020). לאחר הסתייגות אפשרית מפני השלכות שליליות של זמן מסך, המלצות אלו הנחו את ההורים לבחון את הסוגיה באופן מורכב יותר ולשקל את תוכנותיו האישיות של כל ילד, את התכנים אותם הוא צריך ואת הקשר המשפטי והאיזונים של מכלול פעילויות היום-יום שלו. ברוח זו, אנו מאמינים כי חובתנו כמדענים לספק להורים אלה את המידע המדויק והעשיר ביותר של המחקר בנושא השפעות השימוש במסך, גם אם תיאור זה מורכב, שנוי בחלוקת וטרם נחקר עד תום.

לסימן נאמר כי איןנו מבקשים להכחיש את קיומם של אתגרי ההורות המסובכים שצצו עידן החדש של טכנולוגיות המסך. עם זאת, הסקירה וניתוח-העל על ילדים בגיל הרך מצבעים על כך שרובות מהזירות המדעיות-לכאורה אין מבוססות כהלה ו裔 עשוות לשקף הטיטית פרטום ופאניקת תקשורתית (Ingraham & Reeves, 2016; Orben, 2020). האפקטים היישרים של זמן המסך הם קטניים ולא מהימנים, ועד היום אין ראיות סיבתיות חזותיות לכך שזמן המסך (הלא פטולוגי) כשלעצמם פוגע בהתפתחות פסיכולוגית. הורים עדין נדרשים, כמובן, להיות קשוביים וזיהירים בכל הנוגע לשימוש במסך בקרב ילדיהם. הם צריכים להשגיח שילדיהם אינם נחשיים לתכנים לא הולמים, לוודא שהשימוש במסכים לא בא "על חשבונו" התנהוגיות יום-יוםיות חיוביות ובריאות ולווזר להם לפתח הרגלי שימוש בטוחים ומואזנים במסך. בנוסף, עליהם לוודא שזמן המסך שלהם-עצמם, הורים, לא גורם להם להפחית בفعاليות משותפת עם ילדיהם ולא פוגע באיכות האינטראקציות ביניהם. אינטראקציות הורה-ילד חיוביות, מעכימות ודרושים להתפתחות הפסיכולוגית התקינה של ילדים המנוקרים בהם (לפחות אצל חלקם) ולאחר מכן לעצם ולילדים להינות מהיתרונות הרבה של השימוש במסך. בדיקן כמו 'התנהוגיות ישיבה' (sedentary behaviors) אחראות הכוללות פעילויות חיוביות כמו האזנה לסיפור, כך גם זמן המסך יכול להיות ממונע על ידי הורים למטרות חינוכיות וليمודיות, בזמן אינטימי ומרקבי בין ילדיהם ואולי אפילו מעט זמן אינטימי ולבני זוגם.

רשימת המקורות

גולדשטיינט, ר' (2019). **השלכות של שימוש רב במכשירי מדיה דיגיטלי ("מסכים")**. ירושלים : מרכז המחקר והמידע של הכנסת. זמין ב :

<https://m.knesset.gov.il/Activity/Info/MMM/Pages/document.aspx?docId=8534eae4-8b11-e911-80e1-00155d0a98a9>

ההסתדרות הרפואית בישראל (2014). **נייר עמדה : חשיפה למסכים ובריאות הילדים – שולחן עגול**. זמין ב :

<https://cdn.doctorsonly.co.il/2019/11/%D7%A0%D7%99%D7%99%D7%A8-%D7%A2%D7%9E%D7%93%D7%94-%D7%97%D7%A9%D7%99%D7%A4%D7%94-%D7%9C%D7%9E%D7%A1%D7%9B%D7%99%D7%9D-%D7%95%D7%91%D7%A8%D7%99%D7%90%D7%95%D7%AA-%D7%94%D7%99%D7%9C%D7%93%D7%99%D7%9D-%D7%A9%D7%95%D7%9C%D7%97%D7%9F-%D7%A2%D7%92%D7%95%D7%9C.pdf>

- Anderson, C. A., Shibuya, A., Ihori, N., Swing, E. L., Bushman, B. J., Sakamoto, A., & Saleem, M. (2010). Violent video game effects on aggression, empathy, and prosocial behavior in Eastern and Western countries: A meta-analytic review. *Psychological Bulletin, 136*(2), 151.
- Anderson, M. (2019). *Mobile technology and home broadband 2019*. Available at <https://www.pewinternet.org/2019/06/13/mobile-technology-and-home-broadband-2019>
- Baker, D. A., & Algorta, G. P. (2016). The relationship between online social networking and depression: a systematic review of quantitative studies. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking, 19*(11), 638-648.
- Beyens, I., Valkenburg, P. M., & Piotrowski, J. T. (2018). Screen media use and ADHD-related behaviors: Four decades of research. *Proceedings of the National Academy of Sciences, 115*(40), 9875-9881.
- Blankson, A. N., O'Brien, M., Leerkes, E. M., Calkins, S. D., & Marcovitch, S. (2015). Do hours spent viewing television at ages 3 and 4 predict vocabulary and executive functioning at age 5?. *Merrill-Palmer Quarterly, 61*(2), 264-289.
- Borenstein, M., Hedges, L. V., Higgins, J. P. T., & Rothstein, H. R. (2021). *Introduction to Meta-Analysis*. West Sussex, UK: John Wiley & Sons.
- Browne, D., Thompson, D. A., & Madigan, S. (2020). Digital media use in children: Clinical vs. scientific responsibilities. *JAMA Pediatrics, 174*(2), 111-112. <https://doi.org/10.1001/jamapediatrics.2019.4559>
- Buckingham, D. (2002). The electronic generation? Children and new media. In L. A. Lievrouw, S. Livingstone (eds.), *Handbook of New Media: Social Shaping and Consequences of ICTs* (pp. 77-880). London: Sage.
- Carson, V., Clark, M., Berry, T., Holt, N. L., & Latimer-Cheung, A. E. (2014). A qualitative examination of the perceptions of parents on the Canadian Sedentary Behaviour Guidelines for the early years. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity, 11*(1), 1-8.
- Cheever, N. A., Moreno, M. A., & Rosen L. D. (2018). When does internet and smartphone use become a problem? In M. Moreno & A. Radovic (eds.), *Technology and Adolescent Mental Health* (pp.121-131). Cham, Switzerland: Springer.
- Cohen, J. (2013). *Statistical Power Analysis for the Behavioral Sciences*. New York: Routledge.
- Dezuanni, M., Dooley, K., Gattenhof, S., & Knight, L. (2015). *iPads in the Early Years: Developing Literacy and Creativity*. Abingdon, UK: Routledge.
- Dickersin, K., Chan, S. S., Chalmersx, T. C., Sacks, H. S., & Smith Jr., H. (1987). Publication bias and clinical trials. *Controlled Clinical Trials, 8*(4), 343-353.
- Drotner, K. (1999). Dangerous media?: Panic discourses and dilemmas of modernity. *Paedagogica Historica, 35*(3), 593-619.

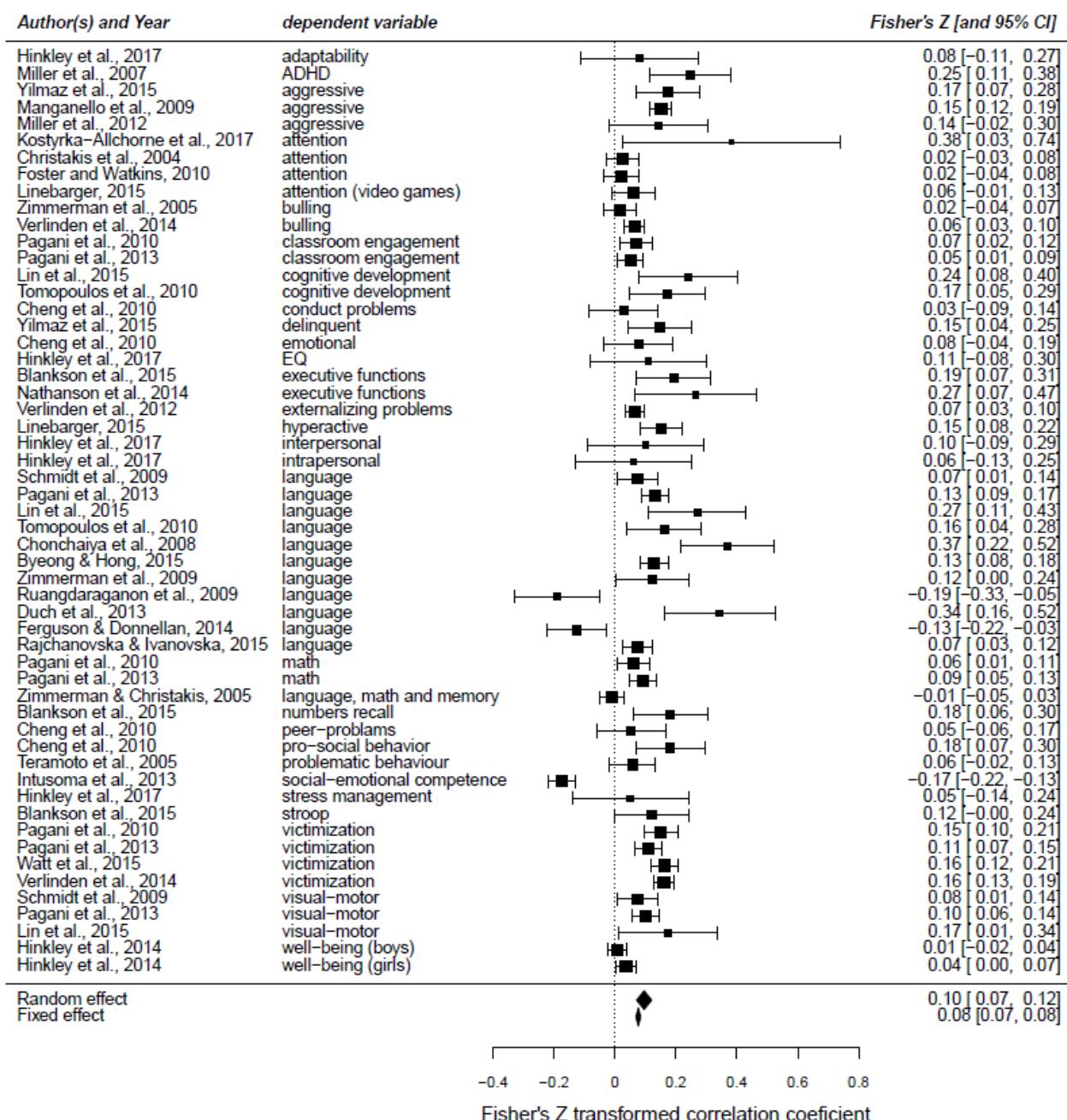
- Duval, S., & Tweedie, R. (2000). Trim and fill: a simple funnel-plot-based method of testing and adjusting for publication bias in meta-analysis. *Biometrics*, 56(2), 455-463.
- Elhai, J. D., Dvorak, R. D., Levine, J. C., & Hall, B. J. (2017). Problematic smartphone use: A conceptual overview and systematic review of relations with anxiety and depression psychopathology. *Journal of Affective Disorders*, 207, 251-259.
- Frost, R. L., & Rickwood, D. J. (2017). A systematic review of the mental health outcomes associated with Facebook use. *Computers in Human Behavior*, 76, 576-600.
- Götz, M., Mendel, C., Lemish, D., Jennings, N., Hains, R., Abdul, F., Alper, M., Asgari, H., Babayaro, H., & Blaya, C. (2020). Children, COVID-19 and the media: A Study on the Challenges Children are Facing in the 2020 Coronavirus Crisis. *Televizion*, 33(E), 4-9.
- Greitemeyer, T., & Mügge, D. O. (2014). Video games do affect social outcomes: A meta-analytic review of the effects of violent and prosocial video game play. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 40(5), 578-589.
- Guyatt, G., Oxman, A. D., Akl, E. A., Kunz, R., Vist, G., Brozek, J., Norris, S., Falck-Ytter, Y., Glasziou, P., DeBeer, H., Jeaschke, R., Rind, D., Meerpohl, J., Dahm, P. & J. Schünemann, H. (2011). GRADE guidelines: 1. Introduction—GRADE evidence profiles and summary of findings tables. *Journal of Clinical Epidemiology*, 64(4), 383-394.
- Heid, M. (2018). There's Worrying New Research About Kids' Screen Time and Their Mental Health. *The New York Times*. Retrieved on July 5 2020 from <https://time.com/5437607/smartphones-teens-mental-health/>
- Heffler, K. F., Sienko, D. M., Subedi, K., McCann, K. A., & Bennett, D. S. (2020). Association of early-life social and digital media experiences with development of Autism spectrum disorder-like symptoms. *JAMA Pediatrics*, 174(7), 690-696.
- Hoplamazian, G. J., Dimmick, J., Ramirez Jr., A., & Feaster, J. (2018). Capturing mobility: The time-space diary as a method for assessing media use niches. *Mobile Media & Communication*, 6(1), 127-145.
- Hutton, J. S., Dudley, J., Horowitz-Kraus, T., DeWitt, T., & Holland, S. K. (2020). Associations between screen-based media use and brain white matter integrity in preschool-aged children. *JAMA Pediatrics*, 174(1). doi:10.1001/jamapediatrics.2019.3869
- Hutton, J. S., Dudley, J., & Horowitz-Kraus, T. (2020). Potential association of screen use with brain development in preschool-aged children: Reply. *JAMA Pediatrics*. doi: 10.1001/jamapediatrics.2020.0628
- Ingraham, C., & Reeves, J. (2016). New media, new panics. *Critical Studies in Media Communication*, 33(5), 455-467.

- Jelenchick, L. A., Eickhoff, J. C., & Moreno, M. A. (2013). "Facebook depression?": Social networking site use and depression in older adolescents. *Journal of Adolescent Health, 52*(1), 128-130. doi: 10.1016/j.jadohealth.2012.05.008
- Kostyrka-Allchorne, K., Cooper, N. R., Gossman, A. M., Barber, K. J., & Simpson, A. (2017). Differential effects of film on preschool children's behaviour dependent on editing pace. *Acta Paediatrica, 106*(5), 831-836. doi: 10.1111/apa.13770
- Lemish, D., Elias, N., & Floegel, D. (2020). "Look at me!": Parental use of mobile phones at the playground. *Mobile Media & Communication, 8*(2), 170-187.
- Lemish, D. (2020, April 02). *TV, video games and other media could actually help your children while we're all staying at home*. NJ.com. Retrieved from <https://www.nj.com/opinion/2020/04/tv-video-games-and-other-media-could-actually-help-your-children-while-were-all-staying-at-home-opinion.html>
- Linebarger, D. L. (2015). Contextualizing video game play: The moderating effects of cumulative risk and parenting styles on the relations among video game exposure and problem behaviors. *Psychology of Popular Media Culture, 4*(4), 375-396.
- Livingstone, S. (2020, May 13). *Digital by Default: The New Normal of Family Life under COVID-19*. Retrieved from <https://blogs.lse.ac.uk/parenting4digitalfuture/2020/05/13/digital-by-default/>
- Littell, J. H., Corcoran, J., & Pillai, V. (2008). *Systematic Reviews and Meta-Analysis*. Ney York: Oxford University Press.
- Madigan, S., Browne, D., Racine, N., Mori, C., & Tough, S. (2019). Association between screen time and children's performance on a developmental screening test. *JAMA Pediatrics, 173*(3), 244-250.
- Madigan, S., McArthur, B. A., Anhorn, C., Eirich, R., & Christakis, D. A. (2020). Associations between screen use and child language skills: A systematic review and meta-analysis. *JAMA Pediatrics, 174*(7), 665-675.
- Mistry, K. B., Minkovitz, C. S., Strobino, D. M., & Borzekowski, D. L. G. (2007). Children's television exposure and behavioral and social outcomes at 5.5 years: Does timing of exposure matter? *Pediatrics, 120*(4), 762-769.
- Ophir, Y., Lipshits-Braziler, Y., & Rosenberg, H. (2019). New-media screen time is not (necessarily) linked to depression: Comments on Twenge, Joiner, Rogers, and Martin (2018). *Clinical Psychological Science, 8*(2), 374-378. doi: 10.1177/2167702619849412
- Ophir, Y., Tikochinski, R., & Rosenberg, H. (2019). Challenging the association between screen time and cognitive development. *JAMA Pediatrics, 173*(9), 890-890.
- Ophir, Y., Rosenberg, H., & Efrati, Y., & Tikochinski, R. (under review). *Mothers perceptions regarding children's screen use during the COVID-19 pandemic*.

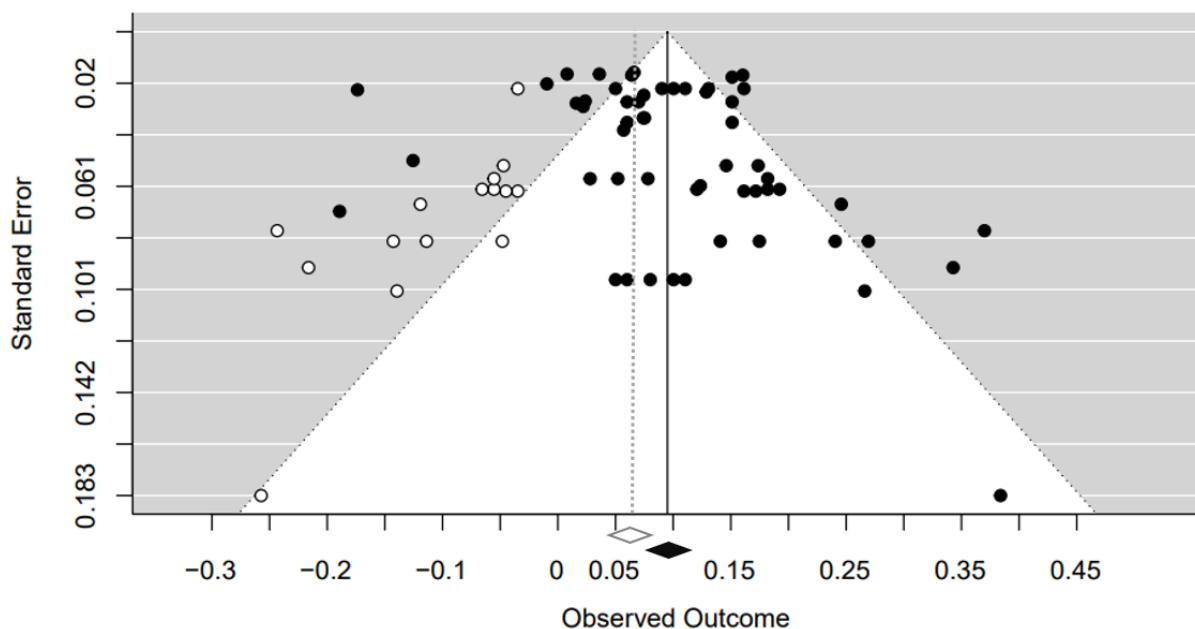
- Ophir, Y., Rosenberg, H., Lipshits-Braziler, Y., & Amichai-Hamburger, Y. (2020). Digital childhood: The effects of smartphones and social networking technologies on children's well-being. In N. Van Zalk & C. P. Monks (eds.), *Online Peer Engagement in Adolescence*. London: Routledge.
- Ophir, Y., Tikochinski, R., Asterhan, C., Sisso, I., & Reichart, R. (2020). Deep neural networks detect suicide risk from textual Facebook posts. *Scientific Reports*, 10(1), 1-10. <https://doi.org/10.31234/osf.io/k47hr>
- Orben, A., & Przybylski, A. K. (2019). The association between adolescent well-being and digital technology use. *Nature Human Behaviour*, 3(2), 173-182.
- Orben, A. (2020). The Sisyphean cycle of technology panics. *Perspectives on Psychological Science*, 15(5), 1143-1157. <https://doi.org/10.1177/1745691620919372>
- Orben, A., & Przybylski, A. K. (2020). Reply to: Underestimating digital media harm. *Nature Human Behaviour*, 4(4), 349-351.
- Owens, E. W., Behun, R. J., Manning, J. C., & Reid, R. C. (2012). The impact of Internet pornography on adolescents: A review of the research. *Sexual Addiction & Compulsivity*, 19(1-2), 99-122
- Park, A. (2019). Too Much Screen Time Can Have Lasting Consequences for Young Children's Brains. *The New York Times*. Retrieved on July 5 2020 from <https://time.com/5514539/screen-time-children-brain/>
- Peterson, R. A., & Brown, S. P. (2005). On the use of beta coefficients in meta-analysis. *Journal of Applied Psychology*, 90(1), 175-181.
- Royal College of Paediatrics and Child Health (2019). *The Health Impacts of Screen Time: a Guide for Clinicians and Parents*. Retrieved from https://www.rcpch.ac.uk/sites/default/files/2018-12/rcpch_screen_time_guide_-final.pdf
- Sela, Y., Zach, M., Amichay-Hamburger, Y., Mishali, M., & Omer, H. (2020). Family environment and problematic internet use among adolescents: The mediating roles of depression and fear of missing out. *Computers in Human Behavior*, 106, 1-9.
- Shi, L., & Lin, L. (2019). The trim-and-fill method for publication bias: Practical guidelines and recommendations based on a large database of meta-analyses. *Medicine*, 98(23), e15987-e15987. <https://doi.org/10.1097/MD.00000000000015987>
- Trinh, M.-H., Sundaram, R., Robinson, S. L., Lin, T.-C., Bell, E. M., Ghassabian, A., & Yeung, E. H. (2020). Association of trajectory and covariates of children's screen media time. *JAMA Pediatrics*, 174(1), 71-78. <https://doi.org/10.1001/jamapediatrics.2019.4488>
- Twenge, J. M., Joiner, T. E., Rogers, M. L., & Martin, G. N. (2018). Increases in depressive symptoms, suicide-related outcomes, and suicide rates among US adolescents after 2010 and links to increased new media screen time. *Clinical Psychological Science*, 6(1), 3-17.

- UK Chief Medical Office (2019). *UK CMO Commentary on Screen Time and Social Media Map of Reviews*. Retrieved from <https://www.gov.uk/government/publications/uk-cmo-commentary-on-screen-time-and-social-media-map-of-reviews>
- United Kingdom Chief Medical Officers (2019). Commentary on 'Screen-based activities and children and young people's mental health and psychosocial wellbeing: a systematic map of reviews'. Retrieved from <https://www.gov.uk/government/publications/uk-cmo-commentary-on-screen-time-and-social-media-map-of-reviews>
- Vuorre, M., Orben, A., & Przybylski, A. K. (2021). There is no evidence that associations between adolescents' digital technology engagement and mental health problems have increased. *PsyArxiv Preprints*. <https://psyarxiv.com/nv5qj>
- WHO. (2019). *Guidelines on Physical Activity, Sedentary Behaviour and Sleep for Children under 5 Years of Age*. World Health Organization. Available at: <http://www.who.int/iris/handle/10665/311664> (Last retrieved on July 5, 2019).
- Wilcockson, T. D. W., Ellis, D. A., & Shaw, H. (2018). Determining typical smartphone usage: What data do we need? *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 21(6), 395-398.
- Wilmer, H. H., Sherman, L. E., & Chein, J. M. (2017). Smartphones and cognition: A review of research exploring the links between mobile technology habits and cognitive functioning. *Frontiers in Psychology*, 8, 1-16.
- Wolfers, L. N., Kitzmann, S., Sauer, S., & Sommer, N. (2020). Phone use while parenting: An observational study to assess the association of maternal sensitivity and smartphone use in a playground setting. *Computers in Human Behavior*, 102, 31-38.
- Yilmaz, G., Demirli Caylan, N., & Karacan, C. D. (2015). An intervention to preschool children for reducing screen time: a randomized controlled trial. *Child: Care, Health and Development*, 41(3), 443-449.
- Zaranis, N., Kalogiannakis, M., & Papadakis, S. (2013). Using mobile devices for teaching realistic mathematics in kindergarten education. *Creative Education*, 4(7), 1-10.
- Zimmerman, F. J., & Christakis, D. A. (2005). Children's television viewing and cognitive outcomes: A longitudinal analysis of national data. *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine*, 159(7), 619-625.

תרשים 1 : עצ הממצאים (Forest Plot) של ניתוח-העל

תרשים 2 : דיאגרמת משפט המצביע על הטוית פרסום ניכרת/ברורה

הערה : המעוין השחור מייצג את האפקט הכללי הנכפה והעיגולים השחורים מייצגים את האפקטים השונים שנכללו בניתוח-העל. האפקטים מוצגים על פני שני ממדים : הציר האופקי מייצג את גודל האפקט והציר האנכי מייצג את טוות התקן של האפקט. ההתפלגות המוטה מצבעה על הטוית פרסום מובהקת. בהתאם להליך 'trim-and-fill' העיגולים הלבנים מייצגים את האפקטים, שלא פורסמו והוא יכולם להתקיים ללא הימצאותה של הטוית הפרסום והמעוין הלבן מייצג את האפקט הכללי המתוקן.

הערות

[1](https://nypost.com/2019/04/24/who-releases-guidelines-on-screen-time-for-children/)

[2](https://www.glamour.com/story/who-screen-time-guidelines-for-kids)

[3](https://www.bbc.com/news/health-48021224)

[4](https://www.euronews.com/2019/04/24/children-and-screens-who-tells-parents-to-ban-use-for-babies-and-limit-it-for-toddlers)

[5](https://apps.who.int/iris/handle/10665/311663)

פונקציית GRADE מספקת סולם הערכה בן 4 דרגות⁶. בשלב הראשון של תהליכי ההערכתה מעניקים לכל מחקר ציון ראשוני הנגור ממוצע המחקר (לדוגמא, מחקר מבוקר וAKERAI מקבל ציון "high", מחקר מתאימים מקבל ציון "moderate", מחקר לא מבוקר מקבל ציון "low", מחקר לא מתאים מקבל ציון "very low"). לאחר מכן, בודקים האם קיימים אחד או יותר מחממות הסיכוןים הבאים: risk of bias, imprecision, inconsistency, indirectness, publication bias⁷. בהתאם להימצאות אחד או יותר מסיכון אלה, הסוקרים בוחרים האם יש להפחית את הציון הראשוני שנבחר (לדוגמא, מחקר מבוקר וAKERAI שיש בו חשד להטייה מקבל את הציון "moderate" במקום הציון "high" וכיוצא בזה). הערכת הסיכון מושבוצעת באופן סובייקטיבי תוך הסכמה בין שופטים שונים.

[7](http://www.r-project.org)

[8](https://personality-project.org/r/psych)

[9](http://www.metafor-project.org)

שימוש חדש של מאמר שפורסם בעבר בשפה האנגלית

שמונה סוגיות בתהליך האטי של קבלת החלטות בעשיית סרטים תיעודיים בעניין יוצרים ישראליים¹

גרנט בוטצ'ארט ואמיר הר-גיל*

תקציר

באופן מסורתי, מטרת העשייה של סרטים תיעודיים היא התבוננות ולמידה, הוספת פרספקטיביה על ידי יצירת ידע בסוגיות שהציבור מתעניין בהן. המחבר על קולנוע ועל התקשורות בתחום זה מتمكن בדרך כלל בתוכן אור-קולי, מה שנשמע ונראה על המסך. מחקר מועט הוקדש למאה נאמר ולא נראה, או מה שבדרך כלל אינו יכול להירות ולהיאמר במרחב הקולוניי התיעודי, הנובע מהתהליך עשיית סרטים תיעודיים. המאמר הנוכחי מتمكن בתהליך קבלת החלטות בתחום עשיית סרטים תיעודיים. על בסיס ראיונות שנערכו על פני תקופה של עשר שנים עם אנשי מקצוע – יוצרים סרטים תיעודיים בישראל – זיהה המחבר שמונה סוגיות מרכזיות הקשורות לקבלת החלטות ביצירת סרטים תיעודיים. אנו גורסים כי עיון בשמונה נקודות אלה, כפי שבאו לידי ביטוי במחשוביהם של בעלי מקצוע בתחום העשייה התיעודית, הוא תהליך אטי בלבת העשייה.

מבוא

המחקר הנוכחי מבקש להציג את הפרספקטיביה המחקרית ממשמעו של הסרט התיעודי ולהפנות זרcker למד הדמיון בשלבים השונים של ההפקה. וכן לננות להבדין כיצד יוצרים תיעודיים מתייחסים בפועל, בעת העשייה, לשיקולים אתיים, כפי שהדבר נראה מנקודת מבטם, דרך הדיממות האטיות בהן הם נתקלים בשלבי היצירה ועליהם לתת להן תשובה מיידית. כל זאת בהנחה שקיים חסר בנקודת מבט זו ובתקווה שהדברים יתרמו לה סטודנטים ולযוצרים בתחלת הדרכם והן להעמקת תחום המחקר. המחבר מצא שמונה סוגיות אתיות אליהו היוצרים הישראלים מתייחסים, אם כי באופן שונה זה מזה.

אתיקה בהקשר של הקולנוע התיעודי

הנושא והסוגיה של אтика בהקשר של עשיית קולנוע תיעודי כבר נדונו בהרחבה (הר-גיל, 2015; פרמיינגר, 2015, 2014, 2006; Butchart, 2014, 2013).

¹ מאמר זה מבוסס על מאמר קודם:

Butchart, G. & Har-Gil, A. (2019). Reflection as ethical process in documentary film: Eight decision-making issues. *Journal of Media Ethics*, 33(4), 58-82.

* ד"ר גרנט בוטצ'ארט, Duquesne University, פילדלפיה, ארצות הברית
ופרופ' אמיר הר-גיל (hargildoc@gmail.com), בית הספר לתקשורת, האקדמיה נתניה.

אתיקה והקולנוע התיעודי מציגה מגוון סוגיות ופרשפטיות אתניות. ניתן לזהות שלושה נושאים מרכזיים: אחריות, צורה, וטכניקות דיגיטליות. בנושא הראשון, אחרות, מבוסן של היחסים בין יוצר הסרט והסובייקט, עסקו לאחרונה בדרכים חדשות. למשל, קופר (Cooper, 2012) מתארת את הסוגיה הקיומית של תמותה, המשותפת ליוצר התמונה ולסובייקט, כנקודת התלכדות ולא הפרדה. פיצסימונס (Fitzsimmons, 2009) תיארה את המושג "שזרת קולות" (עמ' 132), המאפשר להתגבר על נפרדות הסובייקט והאובייקט, ככלمر פרספקטיבית אינטגרטיבית הגורמת למחשבה על תחומי האחריות המשותפת של במאים, כמו גם של הסובייקטים, בתהליך העשייה הקולנועי. נושא האחריות מסתבך גם בשל התופעה של סרטי תעודה במיקור המונחים (Crowd sourced). הארינדראנט (Harindranath, 2014) גורס כי הרשותות החברתיות מאפשרות לקרוא תיגר על תפkid שומר הסף, שמילאו אמצעי התקשורות הישנים בתחום הצנת סרטים ומימון. זאת, באמצעות יכולתן למנף ולקרוא לשיחה מקוונת העשויה לתרום לפרספקטיבית של סרט תיעודי מסוים ו/או לאתגר אותו. קארה וריסטורף (Kara & Reestorf, 2015) מציעים ארבע תבניות למוחיבות אתנית: אמת לעומת נאמנות, היחיד לעומת הקהילה, טוחן קצר לעומת ארוך, וצדק לעומת חמלת. אולם הם מצינינם את "עיפוי החרמלה" ("compassion fatigue", p. 5) כאתגר עיקרי העומד כיום בפני בחינות אתניות; וזאת בנגד לפוליטיקת הרחמים (politics of pity) המפרידה בין הסובל הפשייבי למtbody המתבקש להפוך לאקטיבי. מקרון (Maccarone, 2010) טוענת כי הקולנוע התיעודי אינו אמר או היה מואزن. במקומ זאת, יכולים מעצביו התמונה לשכנע את הקהל לאמצח השקפה מסוימת, ובשל סיבה זו, חיברים להבין כי האתיקה של עיצוב התמונה נשלטת על ידי סטנדרטים פנימיים ולא חיצוניים או מופשטים. אופז (2015) מצין כי בהתנגשות בין המוחיבות לעדים לבין המוחיבות הציבורית כלפי הקהל, הקולנוענים נאבקים ליצור זיקה קולנועית בין האישלי לציבורי. זיקה זו מביאה אל המשך את האהבה כלפי האדם האחר. לטענת זנגר (2013), הסרטים התיעודים עשויים לעיתים ל'אחר' שעל המשך לחדר אל ה'אני' הצופה בו. יוסף (2013) מעלה את אחריותו של היוצר והצופה ל'אחר' המתועד.

נושא שני בו עוסק המחקר בזמן האחרון הוא הצורה. פורמנטי (Formenti, 2014) קוראת לחשיבה מחודשת על שאלת המהימנות לאור קיומן של דוקו-דרמות המשלבות אаниמציה. היא גורסת כי זו הצורה האמיתית ביותר של הסרט התיעודי, משומ שיש בה "הצורה בוטה של בניתו" (p. 103). דובדבני (2013) טוען שאנימציה בסרט תיעודי עשויה לשמש כלי לטעודה של התודעה והודאות לריחוק שהוא מייצרת. חרף כך שעובדת ה"בנייה" של הסרט גלויה לחוטין, הבחירות הנעשות ביצירת סרטים תיעודים באנימציה (למשל, השימוש באנימציה כדי לפצות על מחסור בקטעים מצולמים ממשיים) נותרות בגדר בחירות מוסריות. שנייה, חוקר תקשורת, (Kara, 2015), בוחנים את ההשלכות המוסריות של שימוש הסרטים תיעודים ובוידאו כמכשיר לאקטיביזם, הכלל התארגנות עצמית, שיבושים-תרבות וחוליגניות, כאשר מעצביו התמונה אינם דבקים בשום קודים אתניים, משפטים או דיגיטליים מסוימים תוך תהליכי העשייה. באופן דומה, ביצירות סרטים אוטוביוגרפיים או אינטראקטיביים עלות סוגיות אתניות חדשות הקשורות לצורות אלה (Cooper, 2012; Downton, 2013).

נושא שלישי שנידון לאחרונה במחקר על אתיקה הסרט התיעודי העכשווי הוא טכניקות דיגיטליות. שאלות אתניות חדשות עלות, הקשורות לאמתות במהלך ההסרטה, כמו גם בתהליכי העריכה, כגון

הנחת תמונות זו על גבי זו או הנחת שכבות מדיה (Fallon, 2013; Murphie, 2014) המתאר כיצד התקשורת הדיגיטלית מאפשרת יצירה קולנועית המציגה חוויות חדשות. בעבר רפואי, השימוש בטכנולוגיות כגון מצלמות גופרו (GoPro), שבערתן היוצר יכול להפחית מאוד החלטות מודעות מעבר לניהול הסיטואציה, תורם לשברת הקטגוריות המסורתיות של החוויה החושית ומצמצם את השיווק האתי של התיאור החזותי למעצב התמונה. נאש (Nash, 2011), הנסמכת על האידיאלים האתיים התייאולוגיים-למחצה של עמנואל לוינס, טוענת כי לשיטות דיגיטליות של יצירה קולנועית יש פוטנציאל להגבר אינטימיות.

בהמשך לנושאים אלה, מאמר זה מתמקד בהחלטות המודעות והבלתי מודעות, לעיתים אלה החלטות אינטואטיביות של היוצרים הדוקומנטריים בעת העשייה, להן יש השפעות אתיות על התוצר.

שיטת המחקר

העדויות בראיונות, המשקפות את המחשבות שהציגו אנשי מקצוע – יוצרי סרטים תיעודיים – מספקות לנו תובנה בחשיבה אתיית על אודוות הדרך בה צופים את הפרויקט התיעודי לפני עשייתו, כיצד ממסגרים אותו, מתחילה בו, דנים בו, מתחזקים בו, או משנים אותו בתהליך הייצור-קולילית והתקשורתי. העדות – במקרה זה, הראיונות עם היוצרים – מוגדרת כתקשורת בעלת אופי רעוני. זו תוצאה של ראיון עם אדם שהוא נכון בסצנה, ולאחר מכן נדרש להתייחס אליה. במקרה של יצירת סרטים תיעודיים, היוצר הוא עד לא רק לתופעות האור-קוליליות שתועדו על ידו, אלא גם לתהליך קבלת החלטות לגבי תכנון ויישום דרכי התיעוד. יוצרי הסרט התיעודי עדים לעובדה האינטלקטואלית, היצירתיות והמעשית שלהם ביצירת דימויים אור-קוליליים. כשהם מדברים על עבודה זו, הם מעידים על כך בהתייחסות רפלקטיבית למעשים של התבוננות וסיפור, ולמה שמשתמע לכך. התבוננות מחודשת על קבלת החלטות היא תהליך ATI מרכז ומהותי בעשייתם של סרטים תיעודיים.

על מנת לתמוך בהנחה זו ולהסביר את חשיבותה לחקר האתיקה של התקשורת, מסתמך המחקר הנוכחי על 154 ראיונות שנערךו בישראל עם יוצרי סרטים תיעודיים שזה מקצועם. הראיונות נערכו בין השנים 2002–2013 על ידי סטודנטים לתואר שני במחלקה לתרבות הקולנוע באוניברסיטת חיפה ועל ידי סטודנטים לתואר ראשון בבית הספר לתקשורת במכלאה האקדמית נתניה, בפיקוח המחבר השני של מאמר זה. הראיונות הוקלטו, תומלו מיליה במיליה ויצרו מערך נתונים בן מאות עמודים. המחקר הנוכחי הוא הראשון המסתמך על מידע זה. המידע שהופק מהראיונות הוא עשיר ורב, אבל המחקר הנוכחי מתמקד בסוגיות של קבלת החלטות, המעידות באופן מובהן על אופן המחשבה של יוצר הסרט כחלק מרכזיו של התהליך האתי בעשיית סרטים תיעודיים.

הראיונות היו חלק מקורס העוסק בקולנוע תיעודי, שמטרתו לקדם הבנה ביקורתית של תהליכיים במסורת תקשורתית זו. על מנת ליצור שיח מגוון וברור, היוצרים התיעודים הישראלים שנבחרו לריאיון היו גברים (כ-70%) ונשים, חילונים (כ-90%) ודתיים, יהודים (כ-95%) וערבים, ביניהם מפורטיםים ופחות ידועים. המראיינים נדרשו לבחור קולנוען שהפיק לפחות שלושה סרטים תיעודיים שהוקרנו בפסטיבלים בינלאומיים ובינלאומיים ו/או שודרו בערוץ טלוויזיה לאומי או מסוmir. לחילופין,

הMRIאים יכולים לבחור לשוחח עם קולנוען מתחילה, שזכה בפרס הצעירנות בתחום הקולנוע התיעודי. יוצר קולנוע שכבב נבחר לראיון על ידי סטודנט אחד היה פסול מהבחירה על ידי אחר. במקרים בהם סטודנט התעקש לראיין את אותו יוצר, הריאיון התמקד בסרט אחר. MRIאים נדרשו לאסוף מידע שנקتب על הסרט שנידון בראיון וקשר מידע זה עם מקורות אקדמיים הקשורים לקולנוע התיעודי. החידוש במחקר זה הוא בכך שתוצרי הלמידה המועד של הפרויקט היה כלי אנליטי חדש, קרי ראיונות. תרומתו היא בכך שהוא עשוי לסייע לסטודנטים בהבנת תהליך יצירת הסרט התיעודי המקצועי וכן לתת מידע נוספת לתיאורטי השכיח על ידי הנחת קולם ונקודת מבטם של היוצרים עצמם.

משך הזמן הנדרש לראיון היה לפחות 60 דקות. כדי להקל ולמקד את הסטודנטים, ניתנה להם מראות סדרה של 140 שאלות. השאלות סווגו ל-12 הנושאים הבאים: הביגרפיה של הבמאי, ההשפעות על הבמאי, הקשר של נושא הסרט, הרקע להפקה, התלבטוויות אתיות בהן נתקלו, פיתוח התסריט, סגנון ההפקה, ערכיה, פסקול ומוזיקה, ביקורות על הסרט, יחסי חברת השידור ששידרה את הסרט התיעודי והשפעת הסרט. לא הייתה כל כוונה להציג בראיון את כל 140 השאלות. למעשה, הראיונות נעשו ליצור שיחה על בחירתו של הקולנוען בנושאים וסצנות תיעודיות, דרכי העבודה, מערכות יחסים בין חברי צוות, יחסים עם גופי מימון והחלטות בנושא יצירת דמויים לאורך כל תהליך היצירה הקולנועי. התוצאה הייתה ראיון עמוק ומבנהו הSteve Jobs הMRIאים בחרו בשאלות שנראו להם כמתאימות ורלוונטיות ביותר לבמאי ולסרט וכן הוסיפו שאלות שלא תוכנו מראש בעקבות תשובותיו של המראיין. לפחות אחת הוצאה מכל קטגוריות נושא, ובממוצע הוציאו 20 שאלות על מנת ללמוד במשך ראיון הנדרש.

הסרטים התיעודיים הישראלים שהיו בפרויקט הראיונות עוסקים במגוון נושאים ואין להם מכנה משותף. נושאים אלה כוללים מגוון רחב ובכללם: הכסוך הישראלי-פלסטיני, ילדי מהגרי עבודה, דת, השואה, אמנויות, גירושים, פיגועי טרור, אפליה אתנית, מחבלים מתאבדים, הימורים, ספורט, יהודי אתיופיה, זיקנה, יחסיו הורה-ילד, התמכרות לאינטרנט, אלימות משורטת, בתיה נסות, עימותים על הזכות למות בכבוד, מורשת משפחתיות, עיריות פיתוח, ליקות נפשית, זהות ישראלית, הגירה, חברות, אסתטונאותם, מתחים בקהילות דתיות, יחסיו יהודים-ערבים, מוסר צבאי, מוזיקאים, נער שולדים, להקות רוק, אופרה, יחסים בין מגזרים שונים, עוני, יחסים בין אחים, נשים אורתודוכסיות וכן הלאה. אורכם של מרבית הסרטים הוא כ-50 דקות, והם עוסקים בנושאים ענפים מוגדרת החברה הישראלית בתקופה זו. רובם מתרכזים בדילמה ומנסים לחושף סוגייה אනושית, חברתית או מוסרית משותפת.

המחשבות המצוות בדים הבאים נבחרו מכיוון שהן מדגימות את התהליך האتي של קבלת החלטות בנושאים שעלו מכל גוף הראיונות עם היוצרים. למרות מגוון המחשבות העולות מتوزע העדויות בראיונות, אלו המובאות כאן מציעות תחושה תמציתית של המתחמים והמורכבות הכרוכים בתהליך האتي של קבלת החלטות בקולנוע התיעודי. כאמור, כאמור זה נבחרו הציגותם שהיו חדים ובהירים וברוב המקרים ייצגו דעתם יידי ביטוי גם בראיונות עם יוצרים אחרים. ציטוטים אלה מצבאים על כך שההתהליך האתי של קבלת החלטות בסוגיות מרכזיות בקולנוע התיעודי אינו חד

משמעותי, וכי בסיכוןו של דבר אין קונצנזוס מה משמעותה של אתיקה ביצירת דימויים. במובן זה, אנו מזמינים את הקוראים להעריך את הנסיבות שנבררו מנקודת מבטם המקצועית ו/או המחקרית.

השימוש במונח "אתיקה" במחקר הנ�חי

המונח "אתיקה" לא הוגדר במהלך הראיונות. טכניקה הננקטת על מנת למנוע הכוונת השיחה לנושא, המונח נשאר פתוח, בעיקר כאשר התייחסנו ל"דילמות אתיות". התוצאה הייתה מתן מקום להרהור ביקורתני על אתיקה – ללא מתן חשיבות להגדלה – כפי שהיא מתייחסת, או לא מתייחסת, לעבודת היוצר האור-קוליית של במאי הסרט התיעודי. למטרות הנוחיות של דיון במחשבות המציגות את התהליך האתני של מלאכת ייצור הסרט התיעודי, מוגדרת כאן "אתיקה" כפעולה. כאמור, האתיקה נגזרת מן החלטות לגבי מה ניתן לעשות, ואו מה חייב להיות בפועל, בנסיבות של מצב מסוים. משום שהחלטות, על פי הגדרטן, הן נורמטיביות; העמדת המוסרית ו/או הפוליטית של יוצר הסרט אינה יכולה שלא להשפיע על התהליך של מלאכתו. בשל סיבה זו, נכון לחשב על האתיקה של עשיית סרט תיעודי כקשורה למצב מוגדר. בהקשר זה, אנו יכולים להגיד אתיקה כפעולה הננקטת בתגובה לאפשרויות זמניות: החלטות לגבי מה חייבים לעשות, וכן ועכשו, בנוגע למצבים מסוימים. נסיבות הממצבים הללו לעולם אין זהות מסוימת ההבדלים בין הנושאים, המקומיות, המשתתפים, התקציבים, מסגרות הזמן, החזים ומגבלי מוסדיות של הפצה ותצוגה קולנועית.

כאשר "אתיקה" מוגדרת כפעולה מסוימת למצב, היא נוגדת את צמצומה לכדי קוד אוניברסלי הישים בכלל הממצבים, ובמקרה זה, לכול פרויקט של ייצור סרט תיעודי. כפי שאנו למדים מהדיוון בראיונות במחקר הנוכחי, האתיקה של ייצור סרט תלויה, רפלקסיבית ובסיסת על התהליך. שאלות נוקשות לגבי מה נכון ומה לא נכון,אמת והונאה, חשובות פחות, ולמעשה מרחטיות לחוטין את העיקר בהקשר של ייצור סרט תיעודי. זאת, בהשוואה לשאלות על יחסים הדדיים המועלים למשתתפים בפרויקט, הסכמתם והgentם, סטנדרטים מקצועיים של הגינות, הכרה בחופש אמנוני ורפלקציה עליון ועל גבולותיו, כמו גם מגבלות כלכליות ממשיות ומגבליות טכנולוגיות. כל אלו הם משתנים שכיחים המובילים לממצבים מסוימים בהם חייבים להגיע להחלטות אתיות שלא על פי מסגרת נוקשה, אלא על פי מה שדורש המצב.

ממצאים: הרהורים על שמות סוגיות של קבלת החלטות בסרטים תיעודיים

שמות הסוגיות הקשורות לקבלת החלטות שעלו בראיונות עם יוצרי הסרטים – כבוד המשתתפים, סיכון והתייחסות למשתתפים, סוגיות משפטיות, בחירה אמנונית וחופש יצירתי, הכללה והדרה של תוכן, אובייקטיביות, משבצת קהל ואמת – מציגות בעיות אתיות מסוימות הקשורות לתקשורת או-ר-קולית. נוכל לגשת לכל אחת מהן כסוגיה של תהליך שליטה במחשוביהם של כמה קולנוענים בשック תקופת הראיונות שארכה עשור. סוגיות אלה, והנושאים האתיים שהן מעולות, הן ארעיות, חופפות ולעתים מנוגדות. הן נזילות ולא נוקשות. הן אין הסוגיות היחידות הקשורות לאתיקה של קבלת החלטות וגם אין הן הנושאים היחידים העולים מן הראיונות, אשר הדוגמאות מהם שהבנו כאן נותרו חלקיות וסלקטיביות בשל הסיבות שנמננו לעיל.

כבוד המשתתפים

עדויות הקולנוענים מלמדות כי כבוד בפני המשתתפים – הנושא הבסיסי והאינטואיטיבי ביותר באטיקה של הקולנוע התיעודי – כרוך בהחלטות, שאין הקשורות רק בהתנהלות של כבוד כלפי המשתתפים, אלא גם במבנהו של מערכת יחסים חיובית בין המשתתפים לבין היוצרים בתהילך יצירת הסרט. מהותה של סוגיה זו בתחום קבלת החלטות מהדהת בכל המחברות שהועלו על ידי היוצרים. אחד מהם מנסח נקודה זו בתמציתיות:

כל עיקרי שלי: הרבה כבוד למכולם, ואם הוא רוצה לעצור, מתבלבל,
רוצה למחוק, לומר עוד פעם, אני לא אשאיר. זה מרגיע, אין בעיה. אני לא
מנסה להוציא דברים שאנשים לא רוצים להגיד (טובי ארבל, 2003).

בעניין נושאים תיעודיים שהיוצרים תפסו אותם כשוניים בחלוקת בזורה גלויה – כמו זהות ומדינה ישראל, או מיניות והקהילה החרדית ולא ספק הקונפליקט הישראלי-פלסטיני – העניין של כבוד המשותף היה ממשמעותי ביותר. למשל, רוב היוצרים העדיפו לדבר על האנשים שייצגו בעיות חברתיות מגוונות. הם התייחסו למשתתפים והציגו את חיבותם במעשה התיעודי, והפגינו הערכה כלפי גיבורי הסרט. למדנו כי כמה מיצרי הסרטים החליטו להכנס לסרט הערה "לכבודם" של משתתפים כאלה של הוגנות כלפיهم, והתאמזו להציג ייצוג מאוזן כדי להימנע ממבוכה או ניצול. כפי שאמר אחד היוצרים כשטייר את דרך הפעולה שלו:

הכללים שלי הם ברורים. אני לא אעשה משהו שהאדם שאני מצלם לא
יוכל לשאת אותו (ואהד אופז, 2003).

למדנו גם שאנון המשתתפים והפתיחות שלהם הם תוצאה של עבודה של הקולנוענים ומאמציהם לפתח כבוד הדדי, וכי תוצאה זו מעוררת את עניין הקהל בהם. חלק מהעדויות, שהן הרהורים על סוגיות כבוד המשותף, מתמקדות בטכניקות תקשורתית שנבחרו להשגת מטרה זו בתחום עשיית הסרט. על פי עדויות אלה, דרכם לכבד את המשתתפים כוללות החלטה שלא להשתמש בצילומי תקריב, לא להשתמש במכלמה נסתרת, לא לצלם בכוח, להביט הצדקה לפעמים ו/או להחליט לצלם סצנה ממתק. יוצר הסרטים התיעודים, ניצן גלעדי, מהרהר בתהילך:

לא רציתי לצלם בכוח, והוא הרבה מצלבים כאלה שרציתי להגיא למשהו
ועצרתי, הרמתי ידיים. לדוגמה: עוזה [שם הגיבור הסרט]. לפני שהם
נוסעים-בורחים, הם אורזים את כל הדברים והיא מתחילה לבכות. הצלם
היה בפנים בדיק ברגע שהיא התחללה לבכות. זה היה משהו שהיה לי
מאוד קשה ואמרתי לו: "תתרחק". זאת אומרת שאחד התנאים היה
לשמר על איזושהי הגינות מסויימת. צילמנו אותה מאד מרוחק, אני לא
יודע אם רואים את זה. התרחקנו כדי לא לפגוע יותר מדי בפרטיות. למרות
שאין מה לעשות, כי נכנסנו לבשר שלהם. הצלומים של עוזה בוכה היה קצר
כי ברגע שראיתי שזה יותר מדי והוא ממשיכה לבכות שם הרבה יותר,
אמרתי לצלם: "צא החוצה!" זה היה הגבול שלי (2003).

מתוך הראיונות מתברר כי קל יותר להגיע להחלטות על כבוד המשתתפים, כאשר הבמאי מתמקד בגיבורים שהוא תומך בדעותם. זאת יותר מאשר ביצירת סרט תיעודי על אנשים שהוא אינו תומך בהם. בראיון אחד הזכיר גם השימוש בצלמה נסתרת, בידעת הגבורה, כדי לחוש את העול שנעשה לה על ידי אחרים. למרות שהוא מוביל, אנו למדים מהויצרים שבנין זה ההחלטות שעשו על אתגר יוצרים, הרוצים להציג נושאים שונים בחלוקת או שאינם פופולריים. מרבית הסרטים התיעודים שנידונו בראיונות התמקדו בגיבורים שזכו לתמיכת היוצרים, ולפעמים גם לאחדתם של הבמאים, אך רק מעטים התיחסו לסוגיה זו. רק במקרה אחד הקדים מחשבה לדילמות האתיות, שלו בתחילת ייצרת סרטו ושהיו קשורות לגיבורים, שייצגו עמדות שהיו שונות במידה ניכרת מעמדותיו:

נגיד, המנהל, אני באופן אישי שונה מנהלים שנאת מות. יכולתי לבוא ולהוציאו אוטם חלאות אדם ומニアקים ומטומטמים למגרא. בחרנו מנהל מאד נחמד, מאד משכיל, מאד ליברלי שהוא גם שחkon, גם רב, וגם דמות די ליברלית וכמעט לא התעסקנו אותו, מה הוא חושב על זכויות ארץ ישראל ועל מחסומים ועל הגירושים ועל ההשפלות. אז לא באתי להתקיל אותו ולהוציאו חרא [...] להיפך, רציתי שהיא בנאדם. הנה בנאדם שמאמינ שמה שהוא עשה – טוב [...] אני מנסה להיות מאד ATI במובן הזה (גיא מיכאל, 2005).

המחשובות של יוצר הסרט התיעודי על החלטות הקשורות להפגנת כבוד כלפי המשתתפים, העולות בדברים אלה, מתייחסות גם לסוגיות הזיהירות כאשר דנים בבעיה הקיצונית יותר, ובמקרה של מדינת ישראל, הדחופה יותר – הסיכון הפוטנציאלי למשתתף.

זיהירות וסיכון המשתתפים
סוגיות הזיהירות, כפי שמתגללה בראיונות, קשורה להחלטות אתיות לאור פגעה אפשרית במשתתפים לא רק במהלך הפרויקט התיעודי, אלא גם לאחר השלמתו, בעקבות הפטתו של הסרט התיעודי כשהוא הופך להיות נכס ציבורי. חרב העובדה ששסוגייה זו נראית חופפת לו של כבוד המשתתפים, אנו רואים אותה כנפרדת, משום שהיא מפנה את תשומת הלב לأتיקת קבלת החלטות ביציפיה להשפעה הפוטנציאלית של הסרט עצמו. העדות דלהן לצדד את התהליך האתי, הכרוך בקבלת החלטות מתוך ציפייה להגנה על המשתתפים ולבטיחותם בעתיד:

ידעתי מה כל סצנה רגשית תעשה לצופהפה בה בארץ, אבל הדבר היחיד שהייתי מחויבת לו זה הסיפור והסרט. ממיila לא היו שמות של הנפגעים או ההרוגים הישראלים. יכול להיות שם מישמי הייתה אומרת שם של מישחו מחוץ הישראלי, אז לא הייתה מכינה את זה. זה לצופה רואה את הסיפור של קAIRA [שם הגבורה הסרט] ומישחו יקר לו נהרג בפיגוע הזה, זה לא מסכן את החיים של הצופה. הוא גם ככה יודע מי עשה את הפיגוע יותר טוב ממוני. אז מה שלא הכנסתי, מבחינת הגבורות, זה פשוט כי ירצו אותן או ירצו את הבנות שלחן (נטלי אסולין, 2010).

מיעדות זו אנו למדים כי החלטות לגבי מה מסוכן, למשל, עד כדי ביצוע רצח, לא נשאות בידי משתתפי הسرט, מושם שלעתים הם ממעיטים בערכה של ההשפעה שעלולה להיות לדבריהם כאשר הסרט יוקרן בפני הציבור. בשל סיבה זו, יוצרו הסרטים עומדים לעתים לפני ההחלטה להשמש את שמות הדוברים בסרט. למדנו גם שלעתים הבמאים חשים שהם חייבים להגן על המשתתפים מפני אויבים או ירייבים פוליטיים, ועתים אף לגונן עליהם בפני רשות העולות להתנצל להם. לעיתים מצבים מעין אלה עלולים להוילך להחלטה שלא לשדר סרט בארץ מסוימות אוazonרים מסוימים, בהם החשיפה עלולה לסכן את המשתתפים. גילי סמולינסקי מדברת על חשיבותה של התחשבות בשיקולים אתיים בדאגה לרווחתם של המשתתפים לפני ובמשך תהליך יצירת סרטים העוסקים בנושאים רגשיים:

מאתר ומדובר באנשים שמדוברים לגירוש, אני עלולה לחשוף אותם. דיברתי עם אמא של אחד הילדים, ואפילה פה אני לא אחשוף אותם וגידמי. אבל האמא אמרה שהיא מפחדת Shirao אותה וירשו אותה, ואני הבטחתי שלא יראו אותה או ירשו אותה. אני היתי צריכה להגן עליהם, כי פה היה מקרה מיוחד של גירוש [...] מדובר בילדים שהם חסרי ישע, כי מדובר בקטינים, אז את אמורה לשמור עליהם (2003).

נשוב ונאמר, מה שעומד על כף המאזניים בסוגיות ההתיחסות למשתתפים הוא לא רק החלטות על כבוד בין-אישי בזמן הצלומים, אלא גם החלטות הקשורות להשפעה הנמשכת של סרט תיעודי, ולפעולות עלולות להיגרם בעתיו בעתיד. החלטות לגבי עיצוב התמונה בנושא זה מרחיבות את מוקד התחליק האتي מעבר לרגעים של "כאן ועכשיו" כדי שיכלול גם את הציפייה לרגעים "שם ואיז", כאשר הסרט יקבל חיים مثل עצמו. אין ספק, אין קולנוע המסוגל לשולט בתפיסה של הקהל או בתגובתו, אולם, אנו למדים מעדויות היוצרים כי למרות זאת ניתן לצפות לתוצאות האפשרות שלHon, בעיקר בוחרים לבדיקה נושאים השינויים במחלוקת ו/או נושאים שהם מסכני חיים.

מגבלות משפטיות

הקוד המשפטית המתקיים במקום צילום מסוים, והחלטתו של יוצר הסרט התיעודי לשומר עליו, מציג סוגיה משמעותית באтика של קבלת החלטות. כאנשי מקצוע התומכים בעיקרו הדמוקרטי והבוחרים לציאות לכלים של המקום בו הם עובדים, האמינו כל היוצרים שעבודה על פי החוק (למשל, בנושא של פרטיות והאיסור על צילום ללא רשות) היא בעדיפות ראשונה. למדנו כי יש להימנע מכל החלטה העוללה להוביל לתביעה משפטית במהלך ההסרטה, וכי קבלת ייעוץ משפטי היא דבר שבשגרה. אולם, כל עוד הבמאים פועלו בתוך מסגרת משפטית, נאמר לנו שהם לא נרתעים מדבר שחווק מגביל, הוא גם אפשר. בהתייחסותו לסוגיה זו, משתמש הבמאי צביקה וולוך במטפורה צבאית על מנת לתאר את עבודתו כיווצר סרטים תיעודים, ויחד עם זה מפגין מודעות אתית באשר לפוטנציאל שיש בה להפרת החוק:

אני רוצה לציין שאני עם מצלמה, ורק עם מצלמה על הכתף, מותר לי הכל. שאין לי מצלמה על הכתף, אני חוזר לזווית ראייה של כל אחד אחר. אבל עם מצלמה על הכתף, החוק היחיד או ההגבלה היחידה שלו היא לא לעבור על החוק. מעבר לזה הכל מותר (2008).

במחשבה על העקרונות או הכללים המסייעים בנקיטת החלטות המציגות לחוק במהלך העבודה על הסרט, מציע הבמאי עמית גורן את הדברים הבאים:

לא מצלמים אף אחד אם הוא לא רוצה להצטלם, ולא מצלמים אף אחד במצלמה נסתרת,/cailo מבלי שהוא יודע שהוא מצטלם. זה גם הכל שמנחה אותו בכל הסרטים שלי, שכשאני מצלם מישחו, זה רק שהוא יודע ומשתף פעולה. לעיתים הוא מתחתר לעדברים שהוא אמר, אבל הוא שיתף פעולה. משפטית, ברגע שאדם מודע לכך שהוא מצטלם ומשתף פעולה ואומר את מה שהוא אומר ואתה רק משתמש בזה בסרט, אין לו בעצם יכולת, אלא אם כן סילפת את הדברים בעריכה בצורה מחפירה, אין לו בסיס לטענה נגדך (2003).

כפי שעולה בעדויות, יוצרי הסרטים התייעודיים עומדים בפני דילמות מעשיות בנוגע למערכת המשפט כמנגנון הגנתי, שלא רק אפשר, אלא גם מגביל את חופש הביטוי. חurf העובדה שהחלטות בסוגיות משפטיות אינן נראות בדרך כלל על המסך בסרט התייעודי, ניתן להבין את הדיוון המילולי בהן כחלק מהתהליך הבאתי, משומש שיזכר הסרט במקומ ההסרטה חייב לפתח על עצמו, ממש כמו חברים אחרים בקהילה.

הרהוריהם של יוצרי הסרטים התייעודיים על הסדר המשפטי בקהילה נוגעים לא רק להתנהלות על פיו, אלא גם לתפקידו ביחסים מהם בעניה תעשיית תקשורת המונחים. למדנו מהראיונות כי חוותם שעליהם חתמו עם גופים ישראליים, כגון גופים ציבוריים התומכים במימון אמנויות ותרבות או ערוצי טלוויזיה, מהיבים באופן משפטי. הגופים האלה מצפים כי יקפידו לעמוד בדרישות חזים אלה, גם במקרים שבהם שמירה מוקפת על התנאים עלולה לפגוע בחזון האמנותי של הפרויקט או תשקף באור שלילי את יושרתו של היוצר בנוגע לנسبות המתוארות הסרט. למשל, החלטות הכרחיות בעניין זה כוללות את האתגר של בחינת נושא מורכב תוך עמידה בהגבילות החזיות לגבי משך הפרויקט (למשל, סרט שאורך 30 דקות) או זמן מוסכם עד לסיום הפרויקט. למדנו כי יתכן שיזכר הסרטים תייעודיים יידרשו לשמר על נימת המסר כפי שהוסכם בחוזה, גם אם במהלך ההפקה נוצרו תנאים שעשוים לשנות את כיוון המסר או את הנימה שהוסכם עליה. ההחלטה האתנית במקרה זה, כאשר ניצבים מול כוונות שעשוות להיות פוליטיות, היא כיצד לאזן בין הדרישות המוסדיות ובין הדרישות המקצועיות/יצירתיות, תוך עשיית צדק עם מרכיבות הנושא.

בחירה אמנותית וחופש יצירה

כפי שצוין לעללה, הבחירה האמנותית והחופש היצירתי של במאית הפרויקט הם בעלי חשיבות עצומה לעמידה באתגר של יצירת יחסים הדדיים חיוביים בין משתתפי הסרט ויוצריו, תוך כדי עבודה במסגרת החוקית של המקום. הבמאי הוא מספר הספר. הוא עוסק במעשה של יצירת סרט תיעודי, משומש שהוא רוצה לומר משהו על העולם ולהציג נקודת מבט על סוגיות העשויות להוביל לתנאים משופרים לחיים בתוכו. לכן, להרהורים על החלטות שלבחירה אמנותית וחופש יצירה בהקשר זה יש מקום מרכזי בתחום של יצירת סרטים תיעודיים בעלי אוריינטציה אתנית. אלו למדים מהעדויות כי

ההחלטה האמנותית והיצירתיות של הבמאי חיונית לא רק להשלמה מוצלחת של הפרויקט, אלא גם ליעילות של המסר או מסר ההשכל שהסרט רוצה להעביר באמצעות תוכנו. השאייה להציג נקודת מבט מאוזנת ולא הטיה צרה של הנרטיב מצד אחד, ומצד שני לייצור סרט משכנע, ובזה בעת להקדיש מחשבה גם לגבי החשיבות וגם לגבי מגבלות החופש היצירתי, מעידה על אтика מהותית בקבלת החלטות. שני ההיגדים הבאים בנושא התפקיד היצירתי שמלא יוצר הסרט התיעודי ביחסו העבודה עם המשתתפים מדגימים את התהליך הנוכחי בהתייחסות לסוגייה חשובה זו של קבלת החלטות:

זה מיתר עדין, מיתר ש��וף. לא תחת לו להוביל אותך, לא להיות שופר שלו, לא לעשות מה שהוא רוצה. אבל בעולם, בה בעת, לא לעשות משהו שהוא לא יהיה מוכן להסתכל עליו. וזה, אני יכול להגיד לך את זה היום, אבל איך עושים את זה אני לא יודע, חוץ מזה שבכל פעם זה משהו אחר, אבל זאת אמונה ועמדה (דן גבע, 2009).

אני חשב שיש כלל אחד עקרוני, שטרחתי להסביר בסרט די מוקדם, שהאמת שיש בסרט, היא קודם כל האמת שלי, כמו שאני רואה אותה וمبין אותה. והאמת שלהם היא נגזרת מຕוך האופן שבו אני רואה את הדברים. ככלומר, מה שהם אומרים, זה מה שבחורתיהם שהם יגידו מותך עשרות שעות של חומר מצולם. אלה אותם דברים שאני ראתים באופן שאני רואה את המציאות. בשיחות, אין סוף שיחות [...] לפעמים הם סוטרים את עצם, והתפקיד שלך הוא להחליט אם אתה רוצה להוציא אותם דבר והיפוכו או שיש להם עמדה שבכל זאת גוברת על העמדה השנייה. זה כבר השיקול שלך בתורך, מה אתה לוקח מזה, איך אתה מנתה את זה, זה קצת כמו פסיכולוג. מה נידמה לך כאמת מהורי כל הסיפורים (עמיות גורן, 2003).

אנו מתיחסים להן להנחות מראש שנוסחו בצייטה הקודמת על אמת ומציאות הסרט התיעודי. על מנת להעמיק בסוגייה ולהבין יותר הרחבה כיצד המחשבה על החלטות היצירתיות והאמנותיות של היוצר התיעודי נמצאת בלב-לבו של התהליך האטי שלו, علينا לחקור תחילת את הסוגייה של הכללה והדרה של תוכן אוור-קולי על המסך.

הכללה והדרה של תוכן

אין ספק שבתהליך של יצירת סרטים תיעודיים יש להחליט החלטות בנוגע לבחירת התוכן האוור-קולי והטקטואלי, שיהווה חלק מהסרט ויופיע על המסך. בהתבסס על התייחסויות בראיונות לתהליך זה, אנו מחלקים סוגייה זו של קבלת החלטות לשני חלקים: א) הכללה והדרה של תוכן מסך בעת הצילומים ו-ב) הכללה והדרה של תוכן מסך במהלך העריכה. ראשית, נוגע להכללה והדרה של תוכן במהלך הצילומים, שתי העורות התמציאות להן מאפייניות ומשמעותן כדי לשפוך אוור על כך שאנשי מקצוע בקולנוע התיעודי ערים מאד להשכלה האטיות של חלק זה בתהליך ההפקה. הבמאי דוד אופק אומר:

אני בצילומים אין לי גבולות, אני מצלם הכל, לא אכפת לי כלום, שיקולים
אתיים אני משאיר לאולפן העריכה (2004).

והבמאי תומר היימן מספר:

אני לא מצלם אף פעם במצלמה נסתרת או בדברים נסתרים שאנשים לא
יודעים שמדוברים בהם. זה אלף-בית. אם מישחו בצורה מאוד גורפת לא
רוצה להיות בסרט ולא מוכן, אני מכבד את זה (2009).

שנית, על אף שצורות הסרט התיעודי עשויו לעמוד בפני החלטות וספקות בעת ההסרטה, כמו למשל מה
לצלם,מתי לצלם, היכן למקם את המצלמה, כמו הוראות לתת למשתתפים, ו/או אם לצלם בכלל,
העריכה היא השלב שבו מתקבלות החלטות הטופויות. ניתן למחוקק סכנות מסוימות או להכניס אותן
וואו ליצור אותן מחדש; ולמרות החוזות של רצף זמנים בסרט תיעודי, ניתן לשנות ולהזיז את הסדר
הcronology. החלטות אלה, הנעות תוך כדי התהליך, הן לא רק אתיות, ولو רק מושם שהסרט התיעודי
עובד בנסיבות ובנסיבותיהם של הצופים שהצלמה לא מבקשת, אלא גם יצירתיות. יצירתיות בשל
הניסיונו ליצור בין יצירתיות עניין, דרמה ומתח. מרבית הבמאים התייחסו לנקודת חשובה זו. כפי
שנזכר קודם לכן, רובם מדברים על השמות סכנות שהיו יכולות להזיק למשתתפים או לסייע להם, וזו
לא ספק החלטה אתיות. אך אחדים התייחסו לנרטיב כסיבה להסמות מעין אלה. דבריהם של
היווצרים במובאות הבאות מייצגים את התהליך האتي של קבלת החלטות עריכה מעין אלה:

היו לי דברים שלא נכנסו לי לסרט [...] כי חשבתי שם יפגעו
במרואיאנים שלי. [...] הקפדתי בהחלט לשומר על הכבוד שלהם, לא
להראות אותם בנסיבות המכשול אותם. למשל, יש סכנות שנורית
מקיאה או למשל [...] המות שלה מצולם. מה הייתי יכול יותר מזה? [...]
יכולתי להשתמש במותה שלה [...] לא להראות אותו פרופר [...] אבל יכולתי
להשתמש בזה. זה הדבר האולטימטיבי. אנשים היו בוכים בטוח (גדעון לב
ARI, 2009).

והדבר המכ縠 והכי קשה גם אגב [...]. אבל זה גם יכול להפיל את הסרט,
זה כן לשטף את הגיבורים בסוף בחומרים. כמובן, כן הרائيים להם את זה
לפני ההקרנה. הם יכולים להפיל לי את הסרט, וכן, היה דבר, וכן היו
במקומות מסוימים התעצבעיות, וכן הייתה צריכה להתמודד עם זה. אבל
אז קרצתי את העמל של שלוש שנים של אמונה. כי חשבתי שזה ייתול להראת
הסוף, והם כן הבינו כי אמון זה היה מאוד מרגש. ואני הסטם, אם הם
נותנים לך אמון, את חייבת להראות להם את הסרט [...] נכון, זו הייתה גם
ההחלטה [...] משפטית, זה אני חייבת להבהיר. אי אפשר שלא להראות להם
את הסרט, כי גם כל האנשים שחוobsים שהגיבור חותם להם ביום הראשון
זה לא אומר שום דבר, זה לא תופס משפטית (ענת הלחמי, 2004).

היו דברים שנורא התלבטי לגבייהם אם לשיט או לא. אולי איזה חיל
אמריקאי שחור שמסתוובב שם והוא כל הזמן אמר לי שהוא נורא מתבאס

כיו כולם רואים כושי וקוראים לו מייקל ג'יקסון [...] נדלקתי על זה לגמר
ואמרתי אני חייב לשים את זה [...] שמתי את זה ואיכשהו זה לא התאחד
לי לרווח של כל הדברים ולמה שרציתי להעביר על החילילם האמריקאים
אבל אמרתי שבפני עצמוני – זה נחמד ומספיק טוב. נראה נורא התלבטתי
ובסוף הורדתי את זה [...] זה תלוי-סיפור, מה להכניס בעריכה ומה לא
(אייטי אנגל, 2003).

מה שניתן לשמו בחלק גדול של מחשבותיהם של היוצרים הוא שהתהליך של הכללה או הדשה של תוכן אור-קולי קשור ארמיץ לחופש האמנות/יצירתי ולסוגייה של מתן יחס קבוע למשתתפים. אולם, ברגע שמדובר באותו חלקים או ממשמעם חלק ייחודי של התהליך يأتي של קבלת החלטות, משתנה הגישה שלנו להבנה של סרטים תיעודיים באופן ממשמעוני. במקרה להתמקד בתוכן ובבדיקה הסרט ובהמה שהוא מסמל, אנו מתמקדים בפועלות ובתהליכיים של הרכבת הסרט וסיפורו, שב מרבית הסרטים התיעודיים יותר בלתי גלויה לעין ואו לאוון בעת ההקרנה. לפיכך, שאלות העולות בנושא כוחו התקשורתי של הסרט התיעודי ליצור ידע גלויה לעין על העולם וההשלכות האתניות-פוליטיות של השימוש בכוח זה, עלות לרמת השיח (נעשות גלוות לעין כל), ולשיקולים מעשיים-מקצועיים ומחקרים-פרשנויים.

אובייקטיביות

מוסכם כי הסרט התיעודי הוא סובייקטיבי, שהוא, כפי שניסח גריירסון, "פרשנות יצירתיות של המציאות" (Cited in Paget, 1990, p. 14). אך, יחד עם זאת, קיים רצון של היוצרים לשומר על מידה של אובייקטיביות. סוגית האובייקטיביות ביצירת סרט תיעודי נוגעת לאתגר שבהתמודדות עם מוסכמות, שבאופן מסורתי מגדרות את הסרט התיעודי כסוגה מובהנת של קולנוע. חלק מכוח המשיכה שלו – הדבר הראשון המעניין הסרט התיעודי סמכותיות – טמון בכוחו להראות וללמד את הצופים מהו על העולם ועל החוויות האנושיות הכלולות בו, מה שניתן לבנות "התביעה לאמיתי" (Butchart, 2006). במשמעות תשומת הלב לסוגיות שיש בהן עניין לציבור, המוסכמות הבסיסיות של האובייקטיביות של הסרט התיעודי, בדומה למוסכמות על האובייקטיביות של העיתונות, כוללות הצגת פרספקטיב מהוונת ולא מותה, אי-הסתירה או סילוף של ראיות, וגם כוונה לא להטעות או לשקר לקהל במכוון. מוסכמות אלה, שעל פיה פועלים באופן שגרתי על מנת להעביר לצופים את המסר שremaה שנראה על המסך הוא עובדה ולא בדיחה, חשובות במיזח היום, בהקשר של סרטים תיעודים ניסיוניים יותר, המערבבים סגנון וסוגות כדי להטיל ספק בסמכותיות-לכוארה הקיימת בסרט התיעודי. הדבר מראה כיצד הסרט התיעודי הוא לא רק סוג של דיווח עיתונאי, אלא גם אופן של ביטוי יצירתי, צורת ביטוי שעברה תהליכי דמוקרטייזציה בשל זמינות ציוד זול לצילום והקלטה, כגון טלפונים חכמים, ואפשרויות להציג מקומות (דוגמת יוטיוב, פייסבוק, ו-וימאנו). בהקשר זה, אנו יודעים שצופים מצפים לכך שבתקשורת האור-קולית שהם נחשפים אליה נעשתה התערבותם כלשahi (כגון בעזרת פילטרים, עדשות רחבות-זווית וקול אקטטרה-דייגטישןוסף אחרי הצלום), והוא אינה השתקפות בלתי אמצעית ונטולת מסנסים של המציאות. על כן, השאלה האם היא לא האם התמונות האלה אמיתיות, אלא באיזו מידה נעשתה בפן התערבות (Ellis, 2009).

בעדויות המרואינים מתגלים הבדלים משמעותיים בנקודות המבט על הסוגיה של קבלת החלטות הקשורות לאובייקטיביות של הسرט התיעודי. הדעות משתנות בהתאם להנחות היסוד לגבי מה מהו אובייקטיבי בדרך כלל: האם אובייקטיביות אפשרית בסרט תיעודי באופן מסוים? האם ניתן להתייחס להחלטות על שמירה על המוסכמות האלה כהחלטות אתיות? למרות שהעדויות של יוצרי הסרטים מגוונות ואפילו מנוגדות בעניין זה, כחטיבה אחת הינה מציגות הוכחה לטיעוננו שהמחשבה עליהם לכשעצמה היא תהליכי של קבלת החלטות אתיות, חלק אחד מתהליך של פעולה במצב מסוים.

ראיוי שנבחן את העדויות שלහן:

از קודם כל, לפני במאי וגיבור הסרט, מה שבאמת [...] היה לי מאוד מאד חשוב לא לעשות סצנות מבוימות, שה הדבר שיש היום בסרטים דוקומנטריים, ואני באופן אישי מאד לא אהבת את זה [...]. לא אכפת לי אם אומרים שהז "מוקומטריה", אבל כשאני רואה סרט דוקומטרי, אני סומכת על הבמאי שהוא ירצה לחקור משהו בשביב (ענת הלחמי, 2004).

תמיד מבאים אנשים, שלא תחיו באשליות. אנחנו מבאים אנשים ואנחנו מכינים להם מילים לפה, אנחנו מוציאים דברים מהקשרם, מחברים מפה ומשם, עושים מניפולציות שלמות בעריכות ובצלומים, החסכים עם הצופה הוא שanaxנו מוכרים לך אתה קונה. והגבולות, גבולות האמינות, הם אותם גבולות של ה"אינטרטיו" שיש לבמאי, לכתב ולעתונאי כלפי עצמו. הוא יכול להוציא דברים מהקשרם בצורה מאוד שפלה ולא אמונה ולא אמיתי, השאלה היא Aiזה שם הוא רוצה [ליצור] לעצמו בשוק (סיוון ארבל, 2003).

לא היו קווים אדומים. זה לא אני חשב שזכה"ל הוא צבא לא מוסרי, אני חשב שנעים, לפחות מהניסיון שלי בשתיים, מעשים לא מוסריים, אבל אני לא חשב שככל כל ההתנהלות היא לא מוסרית. אולי כל הרעיון של להיות צבא כובש זה משחית, זה רע וכח. לא אמרתי שאני לא מוכן להראות חיל צה"ל עושה משהו [...]. רציתי ליצג את האלמנטים השונים של האוכלוסייה או אירועים ספציפיים שמראים אותם בكونטקסט (גילי דולב, 2007).

חרף העובדה שהחלטות המתקבלות על אובייקטיביות קולנועית אין תמיד פשוטות, כפי שאנו רואים בMOVAOות אלה, לאורך כל הראיונות קיימת מחויבות עקבית ומקצועית לעקרונות המשותפים. וזאת, כדי לקיים את המעשה של הסרט התיעודי בדרך מהימנה לבניית ידע ותקורת חזותית. המודעות לסטנדרטים של התקורת המקצועית והמחשבה על החלטות לגיבןן מעלות את הסוגיה השביעית והמרכזית: קהלים.

משיכת הקהיל

מה שניתן לשמעו בראיונות הוא מתח מהותי בין הרצון ליצירת סרט תיעודי עם כוונה למשוך קהל לבין עשיית הסרט, המבוסס על בחירה אמנומית וחופש יצירתי תוך כדי התהליך. מצד אחד, אנו למדים מבוטלי מקצוע היוצרים סרטים תיעודיים, הממומנים על ידי ערוצי הטלוויזיה וגופים מממנים אחרים, שהם מוגבלים על ידי ציפיות תעשייתיות-כלכליות ותשואה על ההשקעה הנ마다 על ידי נתח הקהיל. אנשי מקצוע אלה מחויבים חוקית לעמוד בתנאי החוזה. מצד שני, העדויות מלמדות כי יוצר הסרטים האלה מונעים, בנפרד מהמגבליות הכלכליות, על ידי תקוות אישיות (בין אם הן יצירתיות, אמנומיות או פוליטיות) שהצופים ימצאו את עבודתם חשובה, שניתן יהיה ללמידה משוחה מהחישפה לסרט, וכי אולי המאמצים האמנומתיים והיצירתיים שהשקיעו יעוררו מחשבה ביקורתית ושיכחה על הנושאים המתוארים בסרט ושותלו יחוללו שינוי חברתי. אנשי תקשורת יצירתיים ומוציאים, יוצרים סרטים תיעודיים נושאים בעול של מחויבות מזורה לספר את הסיפורים בדרך שתהיה אינפורטטיבית, עובדתית פחות או יותר, וגם מעניינת מבלי להיות מאולצת יתר על המידה. מכך נובע הצורך להגיע להחלטה אתית: מה ניתן לעשות במגבליות הנسبתיות הנתונות?

חלק מהיוצרים הקדימו מחשבה לשאלת משיכת קהיל ודיברו על האחריות שיש להם לניהול משאבים פיננסיים, שהתקבלו ממוסדות שחפכו בהפקות מצליות, בעלות איקות גבוהה, שגם אם הן שנויות בחלוקת יעדדו בסטנדרטים של פרטיות והוגנות. יוצרים אחרים הביעו מצוקה לאור הצורך להתפער על היושרה של הספר ממחמת המגבליות החזיות, העולות להוביל לגישת בימי ועריכה שבכרכה נמנעת ממורכבות וمعدיפה סרטים תיעודיים קלים להבנה וקלים לעיכול. לדוגמה, מידע מפורט יתר על המידה עלול להביא לעומס יתר על הצופה ולגרום לו לעבור לעורץ אחר. כך גם מגבליות הזמן עלולות לצמצם את העומק שבו ניתן לבחון את הסוגיה. כשהוא מתיחס לדילמה של משיכת קהיל ובה בעת לחזור לשמר את החזון האמנומי לגבי הדרך בה יש לספר את הספר, מצביע הבמאי אמר הר-גיל על האmittות כבסיס לקבלת החלטות בנושא:

אני חושב שאסור לי להסתיר מהצופה מידע חשוב ולהזכיר רק דברים שהם ח齊 אמת, אלא לנסות לייצג את האמת כשמי שאני מאמין שהיא. בעצם, האמת היא תמיד מרכיבת ותמיד רב שכבתית [...] ובפרט אתה חייב לצמצם, אבל עדין עלייך לדאוג שהצמצום הזה ייצג את מה שאני, בהתרשומות שלי, חושב שזו האמת של האדם הזה (2011)

בעוד שחלק מהיוצרים הסכימו כי עניין הקהיל משחק תפקיד בתהליכי קבלת החלטות שלהם, אחרים דחו את הרעיון על הסף. חלק מהעדויות החזקות ביותר נמצאו בהרהוריהם על מידת האחריות שיש ליוצרי הסרטים כלפי הקהיל. הרהוריהם המראים כי מחשבה, ולא הנחה מוקדמת, היא הגורם המרכזי בתהליכי האתיקה של קבלת החלטות ביצירת סרט תיעודי. השוני בין נקודות המבט של יוצרי הקולנוע בנוגע לקהיל מהדנד בקטיעים שלහן:

אני לא מרגיש מחויב לעובדות [...] הרצף העלילה והאמת הפנימית של הסרט יותר חשובה לי מהעובדות [...] זאת אחת הסיבות שאני מדגיש מכך את הזווית האישית שלי, כזווית סובייקטיבית [...] יש איזושהי אמת

פנימית שאנו מנסים לגעת בה [...] שהיא מעבר לעובדות כפי שאתה רואה אותן (אוחד אופז, 2003).

אין לי מחויבות לצופים. המחויבות העקרונית שאני "story teller", אני מספר סיפורים בעצם. אני לא עיתונאי, אין לי מחויבות לאמת עיתונאית [...] המחויבות שלי היא בספר סיפור. שהצופה ייתן לי את השעה הזאת שהוא יושב מול המסך וייצא שם אחריו שעה עם תחושה שהוא לוקח משהו חדש. הוא עבר איזושהי חוויה חדשה (עמית גורן, 2003).

מה זה מחויבותי לצופים? הצופה האידיאלי זה אני. אני עובד מתוך המחויבות לעצמי, מתוך הנחה שבין הצופים ישם אנשים אינטלקטואליים [...] כל אדם שאינו מכיר הוא לא צופה; הוא בן אדם (תלי גודר, 2009).

הדיון שלי הוא אף פעם לא היה עם קהל הצופים. אני גם לא חשב שאייזהו [...] אמן בהיסטוריה של האמנות [...] עסק בשאלת היחס שלו עם הצופה [...] כי אמונות, אולי ההגדרה היפה ביותר ששמעתי עלייה, זה שתפקידו להרים את הצופה למקום, שהוא בלבד לא יכול להגיע [...] לגורם לו להבין שיש עוד מקום שאליו הוא יכול להגיע יום אחד [...] בשונה מבידור, שתפקידו לספק את צרכיו המיידיים של הצופה (דו גבע, 2009).

חרף העובדה שהמחשבות של יוצרי הסרטים מגוננות, ואפילו סותרות זו את זו, בסוגיה של משיכת הקהל, הם מדגימים את הדילמות שעמדו בפניהם בקשר למשתנים ולמצבים מסוימים בפרויקט התיעודי, כגון: דרישות של חזויים משפטיים מגבלים, פוטנציאל ההכנסה, הרצון להoir ולהרחיב מודעות, אולי אפילו להשפיע על מדיניות כדי להשיג תנאי חיים טובים יותר. הטלת הספק בחשיבות של משיכת קהל בתהליך של יצירת סרט תיעודי, כפי שהובחר באמירות לעיל, היא ללא ספק חלק מהתהליך האטי של קבלת החלטות, ומתקשרת מייד לנושא האחרון, המאתגר מוכלים: האמת.

אמת

כפי שהוזכר קודם, הסרט התיעודי מקבל את זהותו כסוגה קולנועית מובחנת בשל טענות המציאותות שלו, טענותו לאמת. על אף שניתן לטעון כי הקולנוע בכללתו הוא מניפולציה של המציאות, חשוב לציין שה'מציאות' אינה נמצאת באיזשהו מקום, ממתינה שיגלו אותה. היפוכו של דבר, ייצוג חזותי של התופעות המשמשות משתתף בהרכבת המציאות. הסרט התיעודי הוא אחד הסוכנים בתהליכי זה. באמצעותו התופעות המשמשות מתקבלות ממשימות המגבשות כיצד ניתן לראות את הסוכנים בתהליכי זה. למטרה זו יוצרי הסרט התיעודי נוקטים אותו ולחות אותו, ולפיכך ניתן לחשוב עליהם ולשפטו אותו. זאת, על מנת לבטא נקודות מבט שונות על החברה ב'מיניפולציות' קולנועיות בעת ההסיטה והעריכה. וזאת, על מנת לבטא נקודות מבט שונות על החברה בה הם חיים, שכשלעצמה היא לא פחותה 'משמעות' מכפי שהיא מודמיינת. למרות העובדה שמעטים בין יוצרי הסרט התיעודי התייחסו מפורשות לסוגיה זו, משום שהיא נראית להם מובנת מאליה – ועל

כגון התייחסות ישירה אליה הייתה מיותרת – **אי התייחסות לסוגיה של האמת והמציאות בקולנוע התיעודי רק מדגישה את חשיבותה העניין.**

סוגיות האמת בסרט התיעודי קרובות לשוגיות האובייקטיביות: היא מתיחסת לתהליך מבוסס החלטות מצדיו של היוצר. תהליך זה מבוסס על ההכרה בהבדל הקיים בין שיקוף המציאות לבין התרבות של היוצר ביצירת מציאות שתשקף את האמת. אנו מציגים ארבעה קטיעים מתוך עדויות היוצרים על מנת להאייר את הנושא. אפשר לשמעו כל אחד מהם כשהוא מדבר על הסוגיה, השאלה או בעיית האמת, המוגדרת לא כקורפוס מלא של העבודות הקשורות למצב מוגדר ביצירה הקולנועית, אלא כסימן של אמירות מרובות. ככל סרטים תיעודיים מציגים פרספקטיביה של סוגיות שונות ולא אמירות אובייקטיביות נוקשות, מציגים הקטעים הבאים כיצד ניתן לראות את המשבחה על הסוגיות המעשית, המוסרית והפילוסופית של אמת הנוגעת במצב מוגדר של יצירה תיעודית, הניתנת להבנה חלק מותהילך ATI באמצעותו נולד הסרט התיעודי.

לא להוציא דברים מהקשרים זה הכח חשוב, זהינו לא לשקר, להשתדל לספר את העבודות כהוינוין. בעצם, מה זה לא לשקר? בכל סרט דוקומנטרי ישנה איזו מניפולציה, כמובן. עצם זה שאתה מצבב את המצלמה בנקודת מסויימת אתה כבר לא מספר את כל הספר (גיל איזקוב, 2005).

כי בעצם מה זה קולנוע? מה זה סרט? סרט זה איזה סוג של מניפולציה. אתה לוקח חומרים, אתה מצלם אותם. אין כזה דבר אובייקטיבי הרי, זה איך שאתה עורך. ומה כל הדברים האלה? הם סוג של שיקולים, תפיסות, רעיונות ועוד דברים. המטרה היא בעצם לשקר כדי להגיד את האמת. זאת אומרת, אתה יכול לשנות, אתה יכול לחתוך לדוגמה סכנה שהיתה באמצע הסדר הכרונולוגי של הציומים ולהשתמש בה בהתחלה הסרט, למרות שהוא לא כרונולוגי, ולתת לצופה להרגיש שהוא כן כרונולוגי. אבל זה סוג של שקר שהוא שקר קולוניי כדי להבהיר את הספר, את המסר. כדי להגיד בעצם מה הספר האמיתי! (דוקי דרור, 2003).

בסרט הספרטיפי הזה, כן, בודאי, שהייתה מערכת אתית. המערכת האתית הייתה שבתור "films mickr" אני לא עורך דין ולא משפטן ולא איש צבא. אני "films mickr", מספר סיפורים. זה בסך הכל תפקיד של ליין החצר שהוא [משמש בתפקיד] המראה. אז בודאי שהגבול היה שאני לא יוכל לעשות סרט כזה שישבך אחר כך משפטית אנשים (יריב הורוביץ, 2011).

היוצר הדוקומנטרי, מהיום שהוא התחיל לצלם, התעורר וייצר את המציאות שבתוכה הוא פעל [...] עליו להגיד בתוך הטקסט [הקולנוע]: "היהתי שם". וזה הייתה בחירה שהיא גם מודעת וגם אתית. לא הייתה לנו בעיה לספר את הספר בלי זה. לא היו לנו חסרים חומרי גלם עם אופציות

נרטיביות, אבל היה לנו חשוב, מתוך אמונה שלנו, של מהו קולנוע דוקומנטרי כפי שאנו רוצים לעשות אותו [...] חשוב שחתימת נוכחותנו תהיה גלויה, כי יש בעיהعمקה בהעלמתו של היוצר, ביצירת חזות לצופה של [...]. כך זה קרה שם, ולא הרגשו עס זה נוח. לכן שתלנו את זה במכoon, את הכל, את השאלה ואת הגישור, כדי להגיד לצופה – אנחנו התבוננו (דו גבע, 2009).

דיון ומסקנות

מעבר לכל דבר אחר, העדויות של יוצרי הקולנוע התיעודי בישראל מצביעות על מודעות להשלכות של העברת ידע א/or-קולי ושל נקודת מבט על אודוותסוגיות בעלות השפעה אנושית ממשמעותית. מחשבה מחדשת היא תהליך של קבלת החלטות אתיות. היא חלק אחד מהמעשה שכורז בנקודת פעולה. העדויות של יוצרי הסרטים מציאות ראיות התומכות בתהליך אתי זה של קבלת החלטות. אין ספק שהשפעה הסוגיות הקשורות לקבלת החלטות, שעליהם מtower הראיונות, אין ייחודיות למסורת הסרטים התיעודיים הנעשים בישראל. אלה סוגיות המעסיקות גם יוצרים בכל העולם.

שאלת החשובה היא: האם מצאנו שיש לסרט התיעודי השפעה על החברה הישראלית? ברמה מסוימת, מה שלילדים אותנו הראיונות הוא שרוב היוצרים בקשו להעביר מסר לחברתם חיים. בין אם המטרה הייתה לתת קול לדמויות 'שקובות' או בספר סייפור בעל משמעות אוניברסלית, הכוונה המשותפת הייתה לנשח ולהעביר אמירה – להתבונן וללמוד – עם השלכות לשיפור החברה הישראלית, ובאופן פוטנציאלי הקהילה האנושית הרחבה יותר. במובן זה ניתן לומר שבאים ישראלים רבים מנסים לעצב את החברה בה הם חיים, משום שישראלי היא עדין מדינה צעירה יחסית, היא עדין בשלבי בניה ועיצוב התבניות שלה. משום שהיא מדינה המורכבת מבני עמים רבים, תרבויות רבות והיסטוריות מגוונות, קיימים אך מעט, אם בכלל, נושאים שיש עליהם קונצנזוס. ולכן, יוצרי סרטים תיעודיים בישראל יכולים להניח כי כמעט כל נושא שיבחרו יעורר תגובות רגשות טעונות בקרב מזר זה או אחר. לפיכך, סוגית האמות, במובן של דיקט, עולה באופן לגיטימי כסוגית מפתח בקבלת החלטות. במקרה, כל יוצרי הסרטים שהתראיינו הבינו בצורה משתמשת את חשיבותה הענין.

הראיונות עוררו שאלות אחרות בנוגע לסוגיות האמת. למשל, כאשר סרט תיעודי ממומן על ידי גופים ממלכתיים, האם הייש לקחת בחשבון אינטראסים של קהל לא ישראלי? באיזו מידת, אם בכלל, צריך הסרט התיעודי במצב זה להרגיש עצמו מחויב להאריך את מדינת ישראל לאור חיווי? האם עליו להימנע מנוקודות מבט מנוגדות או אולי לשאוף להשיג איזון מוקפץ של נקודות מבט שונות במסורת הקלאסית של אובייקטיביות? להיות שמטרתו של כל פרויקט תיעודי היא הפקה של סרטי איקות המספקים מידע לצופים בדריכים אמינים, ואיפלו להעניק להם השראה; האם משמעות הדבר היא שיצור של סרט תיעודי מחויב להראות על המסך את המוטיבציה המוסרית ו/או הפוליטית שהביאה אותו לעשות את הסרט? או, משום שככל אמרה תמייד כוללת את ההתיה האישית של מי שמבטאת אותה; האם יש צורך בכלל להציג על הטעיה הזו, או, לחילופין, האם ניתן להشير לצופים לבחון את אמיתותה בעצמם? כפי שצוין במובאות דלעיל, מחלוקת על החלטות שהתקבלו בשעה שהיוצרים עמדו מול שאלות מסווג זה מגלוות היבט עקרוני בתחום ההחלטה של קבלת החלטות הסרט התיעודי.

בתחילת הממחקר היה ניסיון להתעלם מזיהותם של היוצרים שנבחרו להיות מצוטטים, ובמקרים זאת לבוחר אותם אך ורק על סמך תוכנם של הדברים, המייצגים הילך רוח גם של יוצרים נוספים. אך בדיעבד, ניתן לראות כי מרבית היוצרים שצוטטו במחקר הם גברים, יהודים-אשכנזים. באופן כללי, העדויות מייצגות את נקודות המבט של היוצרים, העומדים מול בחירות מוגדרות במצבים מסוימים בתוך תהליך עשיית סרט תעודי. ככאלה, עדויותיהם מספקות ראייה לנוכחות העצמי שלם באירועים הקדשת מחשבה לבחינות נקודות מבטם. לפיכך, علينا להימנע מלפרש את שמונה הסוגיות של קבלת החלטות כבסיס של קוד כלשהו של התנהגות אתית תוך כדי תהליך הפרויקט התיעודי. כל החלטות שאליהן התיחסו היוצרים הן פרטניות, בהתאם למצב מסוים, לגיבור ספציפי והקשר ייחודי. لكن, יש להימנע מלמעוד ולשפוט ולתיגן אותו כנורמליביות, כתובות או כרעות, בכוננות או בעבודתו. הממחקר הנוכחי הציג מבט חתוּף בעיסוק הרפלקסיבי-פרשני של יוצר הסרט התיעודי בעת העבודה, כפי שניתן להבין חלק מהתהליך האתי של תקשורת אור-קולית, שבה קיימים בהכרח רבדים של התלבטויות מורכבות. לנו, היצור והן הצופה חייבים להיות ערנים למגון ולמורכבות זו.

ואחרי כל זאת, על אף שהעדויות שנבחנו כאן מציעות ראיות ותובנות על מחשبة והרהור על קבלת החלטות חלק מהתהליך האתי שנמצא בלבית עשייתו של הסרט התיעודי, הממחקר לא חף ממגבלות. האופי הسلطני של הממחקר מאפשר לנו לש考ול בהרחבה את התהליך האתי של קבלת החלטות בתחום התיעודי, אולם זה נעשה על חשבון התמקדות עמוקה יותר בשמונה הסוגיות שהועלו בריאיונות. למשל, ניתן היה להקשות ולהעמיד בפני המראיינים דילמות כמו הרzon לחושף עולה לציבור הרחב אל מול שמייה על כבוד הגיבור ואולי אפילו סיכוו. או, למשל, הממחקר יכול היה להתמקד באופן מובהן בסוגיות של אמת וଓובייקטיביות, הקבועות את הסרט התיעודי כסוגה בפני עצמה ושולטות בתהליך של יצירת ידע באמצעותו. בהקשר זה ניתן היה לבחון כיצד פירוט מחשבות על החלטות, הקשורות בדרך בה יש להציג את האמת הטמונה במצב מסוים, כפי ששמענו מיצרי הסרטים בהתייחסם לסרט אחד או מבחר סרטים. ניתן היה לנסות להבין מזרק הריאיונות אם השתמשו במניפולציות קולונועיות באמצעותם-כביבול של האמת-הקהל אל הנושא הקולונuai או להסתיר אותה מפניהם. ערכו של ממחקר מעין זה היה משמש אישוש לטיעונו של ממחקר תקשורת מסורתי, הטוען כי ישנים סרטים תיעודיים ויוצרים סרטים תיעודיים שאכן משלבים, והם עושים זאת במעשה שבשגרה (Winston, 2000). אולם, למטרותינו, בבדיקה מוקדת וצרה כל כך היתה חסרה את מרכיב הדיווח, כפי שהוצע במחקר הנוכחי, בהקשר של התמונה הגדולה יותר של מחשبة רפלקסיבית כתהליך אתי מהותי. ממחקר מעין זה יכול גם להיראות כחומר על עצמו משומש שקיים, למעשה, קונצנזוס בין כל העדויות, ולפיו למרות שהאמת בכל מצב תמיד נותרת "מעבר לעובדות כפי ישראים אותנו" (כפי שאמר אחד אופז), אל ליוצרים התיעודים לשקר לצופים בכל מקרה, למרות זמינות המשאים הקולונועיים המאפשרים לעשות כך.

הריאיונות מעניקים עשר של מידע, ולא ספק עדיין קיימות אפשרויות חקירה רבות שלא נקבעו במחקר זה. אם למנות שתיים: ראשית, ניתן לקרוא את הריאיונות ולדלות מתוכם את מה שהם מספרים לנו על המוטיבציה של היוצרים, שהובילה אותם לכיוון של עשיית סרט מסוים או שדחפה

אותם להיות יוצריו קולנווע מקצועיים. אין בכוונתו לומר שמחבר טקסט כלשהו יכול לענות על או להתייחס אל שאלות, שהtekסט עצמו אינו עונה עליהם. אף הוא אינו יכול לענות עליהם, אלא שהמחשבה לאחר על המוטיבציה מהוועה חלק מהתהליך האטי הרחב יותר. אפשרות שנייה היא להתייחס למחשוביהם של היוצרים על היחסים בין היוצרים עצמם, ובינם לבין הגופים המממנים את עשייתם. התיחסות לרעיונות העולים מהריאוונת יכולת לשפוך אור על צנורה ועל פלורליزم בהקשר של הקולנווע התיעודי היישראלי. אלה הם משתנים שלעתים מגבילים את הבחירה, את האפשרויות של יוצר הסרט ואת הדרך בה הוא יכול לפעול במצבים מסוימים.

שמונה הסוגיות שנידונו לעיל אינן מספקות את האמת, אלא מהוות מרחב לדיוון מקצועי-מעשי רחב היקף ובעל אופי מחקרי-פרשני של התהליך של יצירה תיעודית קולנוועית. הן מציאות שעריניסיה לחקר הקולנווע התיעודי באמצעות תקשורת תעשייתית, מסחרי, אמנותי, היסטורי ובעיקר ATI. אין כאן טענה שככל הסרטים התיעודיים מעוגנים באטיקה, אלא הצעה כי החלטות מודעות בקשר למי, מה, מתי לצלם ומתי לא, כיצד לעורך את הסרט ולאילו מטרות – שכנווע, מסחר ו/או אמנות – הן תוצאה של תהליך מכוון-פעולה שיש לו השלכות אתיות. מחשבה מחדש חלק מרכזיז באטיקה של תהליך זה.

המחקר הנוכחי סקר את עדויות היוצרים בדבר תהליכי קבלת ההחלטה על מנת להסביר את הפרספקטיב המחקרית ממשמעו של הסרט התיעודי לכשעצמו ולהפנות את תשומת הלב לממד האטי של הפקתו. היבט זה מעורר שאלות חדשות לגבי מה מאלץ ומה מגביל את היוצר הקולנווע בתהליכי התיעודי, איזו עבודה פוליטית או חינוכית אמר הסרט התיעודי לעשות וכייזד תופס היוצר התיעודי את תפקידו בבניית ידע אור-קולי. במקומות להתמקד בתוכן האור-קולי של הסרט, מחקר זה בוחן את התהליך הבסיסי של חשיבה אטיקה, אשר באמצעותו נוצר הסרט התיעודי. אמנס תהליכי ATI זה נותר מאחוריו הקליעים ברוב הסרטים התיעודים, אך למרות זאת הוא מהדנד, וניתן להקשיב לו בכל התכנים המתגלים לעינינו על המסך.

רשימת המקורות

- אופז, אי (2015). עדות קולנוועית: בין אהבה לצדק. **תקטיב: כתבת עת לקולנווע דוקומנטרי**, 11,
<https://takriv.net/article/%d7%a2%d7%93%d7%95%d7%aa-%d7%a7%d7%95%d7%9c%d7%a0%d7%95%d7%a2%d7%99%d7%aa-%d7%91%d7%99%d7%9f-%d7%90%d7%94%d7%91%d7%94-%d7%9c%d7%a6%d7%93%d7%a7>
- דובדבני, שי (2013) "כל עוד אתה מציר ולא מצלם, זה בסדר": סוגיות של אטיקה ואחריות הסרט וآلום עם באשי. **מכאן: כתבת עת לחקור הספרות והתרבות היהודית והישראלית**, י'ג, 50-67.
- הר-גיל, אי (2015). סיפור סגור – דילמות פתוחות. **תקטיב: כתבת עת לקולנווע דוקומנטרי**, 10,
<https://takriv.net/article/%d7%a1%d7%99%d7%a4%d7%95%d7%a8-%d7%a1%d7%92%d7%95%d7%a8->

[%d7%93%d7%99%d7%9c%d7%9e%d7%95%d7%aa-%d7%a4%d7%aa%d7%95%d7%97%d7%95%d7%aa](#)

זנגו, עי (2013) "תסתכלו מי אתם": על הפנים והairoו האתי בתמונה הקולנועית. **מכאן: כתבת עת לחקור הספרות והתרבות היהודית והישראלית**, יי'ג, 31-49.

יוסף, ר' (2013). האחריות של המבט: אתיקה וקולנוע תיעודי בעקבות כתיבתו של ביל ניקולס. **מכאן: כתבת עת לחקור הספרות והתרבות היהודית והישראלית**, יי'ג, 164-180.

פרמינגר, עי (2015). אתיקה דוקומנטרית. **תקריב: כתבת עת לקולנוע דוקומנטרי**, 10,

<https://takriv.net/article/%d7%90%d7%aa%d7%99%d7%a7%d7%94-%d7%93%d7%95%d7%a7%d7%95%d7%9e%d7%a0%d7%98%d7%a8%d7%99%d7%aa>

Butchart, G. C. (2006). On ethics and documentary: A real and actual truth. *Communication Theory*, 16(4), 427-452. doi: 10.1111/comt.2006.16.issue-4

Butchart, G. C. (2013). Camera as sign: On the ethics of unconcealment in documentary film and video. *Social Semiotics*, 23(5), 675-690. doi: 10.1080/10350330.2012.740205

Butchart, G. C. (2014). What can a philosophy and ethics of communication look like in the context of documentary filmmaking? *Semiotica*, 199, 83-96.

Cooper, S. (2012). Looking back, looking onwards: Selflessness, ethics, and French documentary. *Studies in French Cinema*, 10(1), 57-68. doi: 10.1386/sfc.10.1.57/1

Dowmunt, T. (2013). Autobiographical documentary: The 'seer and the seen'. *Studies in Documentary Film*, 7(3), 263-277.

Ellis, J. (2009). What are we expected to feel? *Witness, textuality, and the audiovisual. Screen*, 50(1), 67-76. doi: 10.1093/screen/hjn077

Fallon, K. (2013). Archives analog and digital: Errol Morris and documentary film in the digital age. *Screen*, 54(1), 20-43. doi: 10.1093/screen/hjs067

Fitzsimons, T. (2009). Braided channels: A genealogy of the voice of documentary. *Studies in Documentary Film*, 3(2), 131-146. doi: 10.1386/sdf.3.2.131/1

Formenti, C. (2014). The sincerest form of docudrama: Re-framing the animated documentary. *Studies in Documentary Film*, 8(2), 103-115. doi: 10.1080/17503280.2014.908491.

Harindranath, R. (2014). Online crowd-sourced documentary and the politics of veridicality and authority. *Studies in Documentary Film*, 8(3), 179-187. doi: 10.1080/17503280.2014.964946.

Kara, S. (2015). Rebels without regret: Documentary activism in the digital age. *Studies in Documentary Film*, 9(1), 42-54. doi: 10.1080/17503280.2014.1002250

Kara, S., & Reestorff, C. (2015). Introduction: Unruly documentary activism. *Studies in Documentary Film*, 9(1), 1-9. doi: 10.1080/17503280.2014.1002665

Maccarone, E. (2010). Ethical responsibilities to subjects and documentary filmmaking. *Journal of Mass Media Ethics*, 2, 192-206. doi: 10.1080/08900523.2010.497025

- Murphie, A. (2014). Making sense: The transformation of documentary by digital and networked media. *Studies in Documentary Film*, 8(3), 188-204. doi: 10.1080/17503280.2014.961631
- Nash, K. (2011). Documentary-for-the-Other: Relationships, ethics and (observational) documentary. *Journal of Mass Media Ethics*, 26, 224-239. doi: 10.1080/08900523.2011.581971
- Paget D. (1990). *True Stories?: Documentary Drama on Radio, Screen and Stage*. Manchester and New York: Manchester University Press.
- Winston, B. (2000). *Lies, Damn Lies, and Documentary*. London: British Film Institute.

הבמאים המרויאיניס :

אבן ענט, אדומי עודד, אדלר נתי, אדם ברוך, אהרוןני נועה, אופז אוחד, אופק דוד, אייזקוב גיל, אנגל אייטי, אסא ליזקה, אסולין נטלי, אסיג אופירה, ארבל טובי, ארבל סיון, בורשטיין יגאל, ביגלאייזן סילבן, בינדר צבקה, בכרי מוחמד, בן דור אורנה, בן מירור תור, בן נעים אברנر, בר און אורן, בראון מיטל, בראון נטעלי, ברנר רן, גבעדן, גורן עמית, גודר תל, גולדפינגר ארנון, גונן ניצה, גורביי' חורחה, גורן עמית, גא"י מיכאל, גלזר גונן, גלייל סמולנסקי חדוה, גליקסברג נפתלי, גלעד ניצן, גרשטל כהן يول, Dolb גילי, דנון אפרת, דרור דוקי, הברפלד עידית, הורוביץ יריב, הימן ברק, הימן תומר, החלמי ענט,umiabi, הקר רAOBN, הר-גיל אלмир, וייס ברקוביץ רונית, ולך צבקה, ולק רות, ולר יהנן, וצלר איתן, זייד גל, זייד אייל, חלבני רפיק, חלפון אייל, כמו אליו, טויב ניר, טל ניל, טל רן, יבן חיים, יגודה אילן, כהן לו שמליק, לאופר ארז, לב ארי גدعון, לב יאיר, לב יעל, לוי רם, ליון יוסי, לסניק גיל, לשם עודד, מוגרבוי אבי, מזומן גיל, מילר ארז, מרעננה איבתיסם, מרגולין עמליה, נונה זיו, סבו דרור, סיטון דני, סימונו יהושוע, עבודי אילן, פטנקו ארון, פינגלרט אברנר, פישביין עינת, פישר דוד, צברי דורון, צום איילון ענט, צור יונתן ומאשה, ציפلين לינה, קוטלר אושרת, קונטס רגב, קוצ'ר רן, קורן אביטל, קוזמו ראמז, קידר נורית, קיינר קרין, קימורו ירין, קיפר זריזקי יעל, קירשנבאום מוטי, קלדרון חנה, קציר יעל, קפלן ליאת, קרפין מיכאל, קרסו יוסי, רבץ יוסי, רובין איריס, רוזנהיימר תמנע, רוזנברג ניצן, ריבנבן ציפי, שורץ אושרה, שושן אילן, שחוריי בן נתן נעמי, שيري שחר, שלז גולי, שלום דנון אפרת, שמיר יואב, שני בן, שפרבר אביביל, שץ פיני, שץ רות.

בשדה מחקר התקשורת: דוחות מחקר

דפוסי שימוש של עוזרים פרלמנטריים בראשות החברתיות למוטוים עבר המחוקקים בישראל, בגרמניה ובארצות הברית

חן סbag-בן פורת*

תקציר

רוב הספרות הთיאורית הקיימת כיום רואה בראשות החברתיות בכלל וברשת הפיסבוק בפרט אפיק מהוועה קרכע לקשר ישיר של חברי פרלמנט עם הציבור, אולם, מה מידת המעורבות האוטנטית שלהם בפעולות בראשות אלה? ומה מקום העוזרים שלהם? מחקר זה מתמקד במוטוים בין חברי הפרלמנט לציבור (עווזרים פרלמנטריים, יוצאים ודוברים) ובמקומם בתהליך תוך הבנת מקומם במפת התקשורת העכשוית. בעוד שמחקרים רבים בוחנים את דפוסי הקשר עם הציבור, המוטוים – שהינם חוליה מקשרת בין חברי הפרלמנט לציבור – אינם מקבלים תשומת לב מחקרית. עבודת הדוקטורט בחנה את דפוסי השימוש בדף הפיסבוק של הפרלמנטרים של המוטוים באמצעות שאלונים תוך בחינת משתנים שונים: השוק הפליטי והסוציאו-אקונומי של הפרלמנטר, גילו, מגדרו, מספר המוטוים שלו, טוב מערכת היחסים עם המוטוים, מידת הוועת שלהם וכן את קווי האופי של הפרלמנטר. המחקר היה משווה והתמקד בכנסת ישראל, בבית הנבחרים בארה'ב ובבונדסטאג בגרמניה. מטרת המחקר הייתה לבדוק האם שיטת הבחירה בפרלמנטרים שונים משפיעה על רמת המעורבות של הפרלמנטרים בראשות החברתיות. שלושה פרלמנטרים אלה נבחרו כמקרה בוחן, כיון שהם מהווים שלושה מודלים שונים זה מזה של שיטת בחירות. בחינת פרטנרים אלה יכולה לשפוך אור על אופי הקשר בין הפרלמנטרים לציבור במדינות אלה ולנבأ קשר אפשרי בין שיטת הבחירה לרמת המעורבות של הפרלמנטרים בראשות החברתיות.

מבוא תיאורטי

Busby ו-Belkacem (2013) בחנו את תפקידו של צוות לשכה בפרלמנט האירופי. טענתם היא כי עוזרים מלאים תפקידים חשובים מאוד עבור הפרלמנטר, אך אינם מוערכים דיים. החוקרים מכנים אותם "שחקנים מוחבלים" ומתראים שלוש פועלות מרכזיות שעוזרים עושים במידע שהם אושפים עבור הפרלמנטר: סינון המידע, סינתזה של מידע רלוונטי מכמה מקורות ושמירה מתמדת על תדמיתו ומיתוגו החיווני. מחקר שנעשה בקרב אנשי הצוות של חברי קונגרס בארה'ב הראה כי חברי הצוות במשרדו של חבר קונגרס תפקיד משמעותי ביותר בשימוש באינטרנט בעברו (Congressional Management Foundation, 2011). מחקרים שנערכו בكونגרס בארה'ב הראו כי הוועת של אנשי הצוות משפיע על מערכות היחסים בין אנשי הצוות, על הנורמות

*. עבודה הדוקטור של ד"ר חן סbag-בן-פורת (chen.sabag1@gmail.com) נכתבה בהדריכתו של פרופ' סאם לימיון-וילציג. העבודה אישרה על ידי הרשות לסטודנטים מתקדמים באוניברסיטת בר אילן ביוני 2019.

המקצועיות, על הסמכות שנייתם להם ועל המדייניות בלשכה (Romzek & Utter, 1996). בשנת 1995 ערכו Romzek ו-Utter (1997) ראיונות עם 40 אנשי צוות מוהונגראס, ומצאו כי יש להם מאפיינים מסווגים, כגון: תפיסות לגבי מעמד, מקצועיות, יוקרה, אוטונומיה, מחויבות לשירות הפליטי והציבורי וכן תפיסה של עצם כמושגים פוליטיים. גם Hammond (1996) עסק בהשפעת הרבה של הצוותים בكونגרס על המדיניות המוכתבת מהלשכה. בפועלות בكونגרס נמצא כי כפי שקיים הבדלים בשימוש ברשות חברותיות בין פוליטיקאים בעלי פרופיל שונה, כך קיימים הבדלים באופני השימוש ברשות בין אנשי הצוות שלהם. כך, למשל, אנשי צוות ערים השתמשו ברשות החברתיות ובאינטראקטיבית עם הקהל בראשת יותר מאשר מבוגרים. כמו כן, אנשי צוות רבים חשו תסכול מכך שחברי הקונגרס לא השתמשו מספיק ברשות החברתיות, וחשבו שיש להגביר את השימוש בהן, ובמיוחד בעבודות אינטראקטיביות כמו בלוגים, שיחות וידאו ואתרים אישיים (Congressional Management Foundation, 2011). מחקר נוסף נמצא כי חברי פרלמנט רבים אינם מרוצים מרמת הדעת של אנשי הצוות שלהם באינטרנט, והם חשימים כי על הוצאות לעבור הכשרה נספთ בתחוםים אלה (Williamson, 2009).

בישראל, היה רשיי כל חבר הכנסת להעסיק שני עוזרים פרלמנטריים על פי חוק (בן-דוד, 2011). החל משנת 2015, חברי הכנסת רשאים להעסיק שלושה עוזרים פרלמנטריים. חבר הכנסת המכון כיווש ראי ועדת וכן שר זכאים לארבעה עוזרים. חברי הכנסת מקבלים גם תקציב עבור "קשר עם הציבור", המיועד לכיסות גם את עלויות העסקתו של צוות הלשכה וכן עלויות נוספות, כגון: אתר, רשותות חברותיות, הוצאות טלפון ועוד. לרוב, אין הפרדה ברורה בין תפקידיהם הפרלמנטריים והתקשורתיים של העוזרים, ובושים מקום לא מופיעה הגדרת תפקיד ייחודית עבורם (סרנגה, 2001). בדרך כלל, אחד מן העוזרים הפרלמנטריים אחראי על תחומי התקשורת ומשמש כאחראי על תחומי יחסי הציבור בלשכת חבר הכנסת וכדובר הרשמי שלו. מבחינה רשמית מעמדם של העוזרים הפרלמנטריים בכנסת אינו קבוע בחוק, אלא נקבע בהחלטות של ועדת הכנסת, אשר הזירה במספר נקודות את עניין ההעסקה: את מי מותר להעסיק כעוזר פרלמנטרי, מהן הדרישות המקצועיות ומהנהליות של התפקיד, מהי חובת הנאמנות של העוזר לחבר הכנסת, מהי החלוקה המנהלית בין העוזרים ומהן הזכויות הצמודות לתפקיד. גם בהחלטה זו אין מפורטים **מהות התפקיד** ומה על העוזר הפרלמנטרי לבצע (שפמן, 2010).

בגרמניה, עוזרים פרלמנטריים עושים שימוש רב בעדכון הרשותות החברתיות עבור הפרלמנטרים המשasics אותם. מהראיונו אתם עלו שתי בעיות מרכזיות: לפוליטיקאי הגרמני יש צוות שלפעמים מזדהה כפרלמנטר עצמו, ולעתים חבר הצוות משתמש בשם זה ולא בשם הפרלמנטר. דבר זה גורם כדי למנוע את הסיכון שמייחסו יהושח עם העוזרים ולא עם הפרלמנטר עצמו. ומכאן נובעת הבעיה השנייה: המעורבות המקוונת של פרלמנטרים בראשות חברותיות לא יכולה להיות כה משמעותית בغالל האינטנסיביות הכרוכה בה. נראה שהמצוות של הפוליטיקאים היה מודע מאוד לסוגיית האותנטיות אותה צריך להרגיש הקhal בכל הנוגע לרשותות החברתיות (Mutschke, 2011; Thamm & Wandhoefer, 2011). גם בישראל נמצא כי כאשר מתווכים כתובים בשם הפרלמנטר, הם מזדהים בשם זה ולא בשם (סבג בן-פורט, 2015). חברי הבונדסטאג הם שקובעים מה רלוונטי לעבודתם הפרלמנטרית; וכן הם אלה הקובעים את אופיים ומספרם של העוזרים הפרלמנטריים שיבחרו: פקידים, מזכירים, יועצים, אנשי מחקר ועוד. עוזרייהם של חברי הבונדסטאג אינם מהווים

חלק ממיערך האדמיניסטרציה של הבית התחתון, וכל חבר בוחר בעצמו כמה להפריש מtower תקציבו בעבר עוזרים אלה. מוצעו העוסקה בפועל עומד על שניים עד שמונה עוזרים פרלמנטריים לכל חבר בונדסטאג (גילי, 2004). חברי הבונדסטאג גם קובעים אילו כישורים מקצועיים וידע מוקדם נדרשים מעוזריהם, המועסקים ישירות אצלם על פי התקשרות חזותית שנעשה באופן בלבד בין חבר הפרלמנט לבין העוזר. זו הסיבה שהם אינם נמנים על עובדי השירות הציבורי בגרמניה ואין ביניהם לבין הפרלמנט יחסית עובד-מעביד (בן-דוד, 2004).

שאלות והשערות המחקר

1. באיזו מידה (אם בכלל) עושים חברי פרלמנט בארץות הברית, ישראל וגרמניה שימוש במתווכים (עווזרים פרלמנטריים, יוצאים או דוברים) לתפעול דף הפיסבוק שלהם?
 2. האם יש קשר בין שיטת הבחירה הנוהга במדינה לבין רמת המעורבות של חברי הפרלמנט ועווזריהם בפיסבוק?
 3. האם יש קשר בין רמת המעורבות של פרלמנטריים ועווזריהם לבין המשתנים הבאים: שיווק פוליטי, שיווק סוציאו-כלכלי המגדר והגיל של הפרלמנטר, מספר העוזרים בלשכת הפרלמנטר, רמת האמון בין הפרלמנטר לעוזר, מידת הוותק והמגדר של העוזר/מtower ורמת האצלת הסמכויות של הפרלמנטר?
- ההשערה המרכזית היא שיש קשר בין שיטת הבחירה לבין רמת המעורבות של חברי הפרלמנט והעווזרים שלהם: ככל שהמערכת האלקטורלית היא יותר מקומית, כך תגדל רמת המחויבות של הפרלמנטר לתושבי המחווז שלו לעומת שאר האוכלוסייה (hetiis-Rölf, 2006, 2010).

אוכולוסיות המחקר

שלוש המדינות שנבחרו למחקר זה מייצגות שלוש מערכות אלקטורליות שונות: בארץות הברית נוהגה הצבעה ישירה לנציגים במחוזות גיאוגרפיים מסוימים; בישראל קיימות הצבעה מפלגתית בבחירה ארציות-יחסיות; ובגרמניה הצבעה מתבצעת בשני פתקים: האחד למפלגה לרשותה הארץית (כמו בישראל) והשני באמצעות הצבעה ישירה במחוזות (כמו בארץות הברית).

שאלון המחקר הוא ייחודי מבחינה מטודולוגית ונבנה במיוחד עבור המחקר הנוכחי, שכן נושא המחקר הוא ייחודי מבחינה תיאורטית ולא ניתן היה למצואו שאלון שיוכל לתמוך במטודולוגיה או אף בחלוקת. השאלון הורכב מאינדקסים שונים, כאשר המרכיב העיקרי ביניהם הכליל תשעה היגדים, אשר מטרתם לבדוק את המשתנה "רמת מעורבות" ולהבין עד כמה הפרלמנטר ומtower מעורבים בתוכנים ובכתייה בפיסבוק. הנבדקים התבקשו לדרג כל פריט על סולם ליקרט בין 1 (מסכים בחילט) לבין 6 (לא מסכים כלל) כאשר ככל שהחצון גבוה יותר, משמעות הדבר היא שיש מעורבות גבוהה יותר של המtower ומעורבות נמוכה יותר של הפרלמנטר. בבדיקה מהימנות לעקבות פנימית התקבל מקדם גובה יחסית למספר ההיגדים (אלפא של קרונבק = .91). המטרה הייתה לעבד את נתוני האינדקס בתוכנת SPSS כך שניתן יהיה לחלק את הפרלמנטרים לארבע הקטגוריות הקיימות במדד הבא על ידי חלוקת פיזור הנתונים בשימוש סטטיסטי קטגוריאלי, כפי שיפורט בהמשך (גרף 1).

גראף 1: רמת המעורבות של הפרלמנטרים

הפרלמנטר הבלתי-מעורב פרלמנטר במערכות נמוכת פרלמנטר במערכות גבוהה

השאלונים נשלחו לכל העוזרים הפרלמנטריים של חברי הכנסת בישראל ושל חברי הבית התחתון של הפרלמנט בגרמניה, הבונדסטאג (זאת משום שבניגוד לבית העליון, הבונדסראט, רק חברי הבונדסטאג נבחרים על ידי הציבור). קבוצת המחקר בארצות הברית מتبسطת על בית הנבחרים בלבד, משום שמספר העוזרים בסנאט שונים מסנאטור ולטויים בתקציב המדינה ממנה הגיע הסנאטור, כך קשה מאוד מבחינה מחקרית לבנות קבוצת מחקר של עוזרים פרלמנטריים מתווך הסנאט. על כן, המחקר התמקד בבית הנבחרים, בו מותר להעסיק עד 18 עוזרים פרלמנטריים בלבד במשרה מלאה, ועוד ארבעה במשרה חלקית (SGIM, 2014). השאלונים כללו שאלות רבות שלא נקרו קודם לכן ועסקו במשתנים הבאים: רמת המעורבות של הפרלמנטרים ועוזריהם בתפקיד הפיסבוק, מידת האוטונומיה הניתנת לעוזרים, רמת האצלת הסמכויות של הפרלמנט כלפי עוזריו ורמת האמון בהםם. שלושת המשתנים הללו הכילו 21 היגדים. המהימנות הפנימית של השאלון הייתה גבוהה (אלפא של קרונבק = 0.91. = α) ומהימנות של כל אינדקס בנפרד: רמת המעורבות, רמת האמון ורמת האצלת הסמכויות הייתה $\alpha = 0.83$, בהתאמה. על מנת לחזק את המהימנות, השאלון הכיל היגדים היפוכים בכל אינדקס. בדיקת תוקף המבנה של השאלון באמצעות מחקר פיזיולט לא הייתה אפשרית בהתחשב בקומşı הרוב בהשגת הנחקרים; ומכאן נבעה חסיבתו של כל נחקר. תוקף התוכן אושר לאחר שהשאלון נבדק על ידי שלושה חוקרים מתחום המחקר. השאלונים נכתבו בעברית ותרגמו באופן מקצועני לגרמנית ולאנגלית. אחת המטרות התיאורטיות העיקריות של השאלון הייתה לבנותמודלים המתארים את רמת המעורבות הפרלמנטרית בכל מדינה, תוך בחינת הרקע והנסיבות להבדלים ולמשותף ביניהם. בהתאם לרמת המעורבות של העוזרים, אנו יכולים להסיק מהן רמות המעורבות של הפרלמנטרים. ההתפלגות הכללית של שלוש המדינות על פי המודול וחלוקת כל מדינה בנפרד נעשתה על ידי ניתוח k-means cluster analysis, מdad המחלק כל קבוצת מחקר לאربع קטגוריות על פי ההתפלגות הפיזור של המדדים. בסך הכל נבחנו חמישה תפלוגיות שונות: הראשונה לכל שלוש המדינות, השנייה עבור ארצות הברית, השלישי לשדרה, ושתיים נוספות – בקרב פרלמנטרים שנבחרו לרישומות המפלגיות ובקרב פרלמנטרים שנבחרו בבחירה המחויזות.

מגבילות בגין הנחקרים המחקר

תהליך גיוס המשתתפים היה ממושך ומורכב, ובמהלכו נתקלתי בקשיים רבים. תחילת, שליחתי הודעות דרך הפיסבוק לחברי שלושת הפרלמנטרים, וביקשתי מהם שMageil את דף הפיסבוק שייענה על השאלון. בקשה זו, למehrheit הצער, הגיעה לתיקיית "אחר" בפיסבוק, ולכן רוב חברי הפרלמנט לא ראו אותה כלל. בעיה נוספת הייתה נספת התעוורה באפשרות לשולח בכל הודעות אישיות בפיסבוק: רבים מהפרלמנטרים הסירו את התכונה המאפשרת להודעות אישיות להישלח דרך הדף שלהם, כך שלא ניתן היה לשולח להם הודעה כלל. לאחר מכן ניסיתי לשולח את השאלון באמצעות

כתובות הדוא"ל שלהם. בישראל הדיל הצליח משום שבאמצעותו אתר הכנסת הכלכלי להגיע לכטבות הדואר האלקטרוני של חברי הכנסת. 56 מהם (מתוך 120 אפשריים) השיבו לשאלון. בגרמניה לא נמצא רשימה של הודעות דוא"ל, אך ניתן היה ליצור קשר דרך האתרים האישיים של חברי הפרלמנט, שם הקפדי לציג כי השalonנו מועד אך ורק עבור העוזרים הפרלמנטריים, הייעצים או הדוברים. בסך הכל, 53 (מתוך 709) עוזרים הגיעו. בארצות הברית לא ניתן היה למצוא כתובות דוא"ל של פרלמנטרים, ולא הייתה אפשרות להתקשר עימם דרך אתרייהם האישיים. עקב עומס כבד של מסרים, רק אנשים שגורו באותו מחוז של חבר הקongress יכולו ליצור איתו קשר באמצעות האתר. על כן התבונתי לכתב את מספר המיקוד שלו, מה שכמובן היה בלתי אפשרי. בסופה של דבר, הכספי קיבל את התגובה של 32 עוזרים פרלמנטריים (מתוך 538).

יש לציין, כי למרות שהבוחני אוניברסיטת מוחלטת, בכל שלוש המדינות חשו העוזרים הפרלמנטריים להסביר על השalon, שכן הוא עוסק בהיבטים אישיים ובפעולות רגישות המתרחשות ביןם לבין הפרלמנט וכן בתחום הולמת הלשכה. הדבר הוביל לבעה הבאה שהפחיתה גם היא את שיעור ההיענות לשאלונים: רבים מהנשאלים לא השיבו על שאלות מסוימות בשalon; אחרים נכנסו ויצאו מיד. דבר זה הקשה על ביצוע רגרסיות רב-משתנית לאור הירידה הכתופיה במספר השאלונים, ככלומר, אלה שענו על כל היגדים והשאלוות הדמוגרפיות הדרושים לרגרסיות שהיה צריך לבצע. כתוצאה לכך, המחקר הסטטיסטי עם 81 משתתפים אשר השילמו את כל השalon: 58 גברים (71.6%) ו-23 נשים (28.4%); 37 בישראל (45.7%), 20 בגרמניה (24.7%) ו-24 בארה"ב (29.6%). על מנת לבחון האם קיימים הבדלים בין שלוש המדינות במאפייניהם הדמוגרפיים - אידיאולוגיה סוציאו-אקונומית, עמדת פוליטית ומגדר הפרלמנטר ועוזריו - נערכו ניתוחי Chi-square (טבלה 1).

טבלה 1: מאפיינים דמוגרפיים של המשתתפים לפי מדינה

Demographic characteristics	Values	Israel (n = 37)	Germany (n = 20)	United-States (n = 24)	χ^2	P
Socio-economic ideology	Capitalism	13 (35.1%)	6 (30%)	11 (45.8%)	3.30	.51
	Centrist - middle	17 (45.9%)	9 (45%)	6 (25%)		
	Social welfare	7 (18.9%)	5 (25%)	7 (29.2%)		
Political stance	Nationalistic	16 (43.2%)	4 (20%)	13 (54.2%)	14.08**	.01
	Centrist - middle	10 (27%)	9 (45%)	0 (0%)		
	Cosmopolitan	11 (29.7%)	7 (35%)	11 (45.8%)		
Sex	Male	28 (75.7%)	13 (65%)	17 (70.8%)	.74	.69
	Female	9 (24.3%)	7 (35%)	7 (29.2%)		
MPs' sex	Male	25 (67.6%)	12 (60%)	14 (58.3%)	.63	.73
	Female	12 (32.4%)	8 (40%)	10 (41.7%)		

**p < .01

ממצאים

כפי שניתן לראות, נמצאו הבדלים משמעותיים בהתקלגות העמדת הפוליטית בין שלוש המדינות (4) $F(2,78) = 14.08$, $p < .01$. לא נמצאו הבדלים משמעותיים בהתקלגות האידיאולוגיה הסוציאו-אקונומית או במין של הפרלמנטרים ועווזרים [2] (3.30 , $\chi^2(2) = 6.69$, $p = .51$, $\chi^2(2) = 74$, $p = .63$, $\chi^2(2) = 73$, $p = .73$, בהתאם). כמו כן, בדקתי את גיל העוזרים, גילם של חברי הפרלמנט, מספר העוזרים בלשכה וותק העוזרים. עבור ארבעת המשתנים הללו, נערכו ניתוחי ANOVA חד-כיווניים (טבלה 2).

טבלה 2. ממוצעים וסטיות תקן על פי גיל, מספר המתווכים וותק המתווכים

Variables	<i>Israel</i> (n = 37)		<i>Germany</i> (n = 20)		<i>United-States</i> (n = 24)		<i>F(2,78)</i>	<i>p</i>	η_p^2
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>			
PAs' age	30.49	4.24	34.90	7.59	29.38	3.27	7.31***	.00	.16
MPs' age	57.08	7.87	53.90	10.09	58.08	4.71	1.73	.18	.04
No. of PA assistants	3.68	1.68	5.10	2.34	8.58	6.21	12.66***	.00	.24
PA Seniority	26.81	22.40	45.55	74.95	25.50	10.90	1.71	.19	.04

*** $p < .001$

כפי שניתן לראות, נמצאו הבדלים משמעותיים בין שלוש המדינות בגיל העוזרים ובמספר העוזרים בלשכות [16, $\chi^2(2) = 12.66$, $p < .001$, $F(2,78) = 7.31$, $p < .001$, $\eta_p^2 = .24$, בהתאם]. ניתוח Scheffe post-Hoc הראה כי גיל העוזרים הגרמניים גבוה באופן מובהק מזה של ישראל וארה"ב (.01, $p < .01$), ללא הבדלים משמעותיים בין גיל העוזרים בארצות הברית וישראל (.70, $p = .70$). ניתוח Scheffe post-hoc עבור המשתנה "מספר העוזרים" הצבעו על כך שמספרם בארצות הברית גבוהה גבוהה משמעותית מישראל (.001, $p < .001$) וגרמניה (.05, $p < .05$), ללא הבדלים משמעותיים בין מספר העוזרים בלשכה בישראל מול גרמניה (.40, $p = .40$).

בשל המדגמים הקטן בכל מדינה ועל מנת לבחון האם המשנה התלויה "רמת מעורבות" מפוזר באופן נורמלי, ערכתי מבחן Shapiro-Wilk אשר הראה כי המשתנים התלויים בכל מדינה מפוזרים בצורה נורמלית (.05, $p > .05$). יתר על כן, על מנת לבחון את ההומוסקדייטיות (Homoscedasticity) של השונות, ערכתי סדרה של משתנים מקריים שנועדה לבדוק שאין משתנים מתערבים (בתהילך) של השונות, מבחן Levene על המשנה התלויה, אשר הצבע על הבדלים שווים בין שלוש המדינות לגבי המשנה התלויה. לפיכך נערכו ניתוחים פרמטריים על מנת לבחון את השערות המחקר.

תרומת המאפיין הדמוגרפי, רמת האמון ורמת האצלת הסמכות לחיזוי רמת המעורבות על מנת לבחון את תרומת המאפיין הדמוגרפי, את רמת האמון ואת רמת האצלת הסמכות לחיזוי רמת המעורבות, ערכנו ארבעה ניתוחי רגרסיה רב-משתנים. ניתוח אחד לכל המדגמים וניתוח אחד לכל אחת משלוש המדינות. המשתנים הבלטיים היו המאפיינים הדמוגרפיים; עמדת חברתי-כלכלית, עמדת פוליטית, מין המשתתפים, מגן הפרלמנטרים, גיל המשתתפים, גיל הפרלמנטרים,

מספר העוזרים והוותק ושני ההיבטים בשאלון המגש ; רמת האמון ורמת האצלת הסמכויות. המשטנה התלו依 היה רמת המעורבות. המשטנים הבלטיים הוכנסו למודל הרגרסיה בצורה מדרגתית. מודל הרגרסיה הוכנס רק למשטנים בעלי תרומה משמעותית. סדר המשטנים שהזנו הוא בסדר המשמעותי. תוצאות ניתוחי הרגרסיה הראו כי רמת האמון תרמה באופן משמעותי לשונות המוסברת (EPV) של רמת המעורבות במדגם כולם. מקדם β החיוויי הצבע על כך שכלל שהאמון ברמה עולה, רמת המעורבות עולה.

ישראל: תוצאות ניתוחי הרגרסיה הראו כי מספר העוזרים תרם באופן משמעותי (23.4%) ל-EPV של רמת המעורבות. מקדם β השילוי הצבע על כך שכלל שמספר העוזרים יורד, רמת ההתקשרות של המתוֹך עולה (לכן רמת ההתקשרות של הפרלמנטן יורדת). העמدة החברתית-כלכלית נכנסת למודל הרגרסיה בשלב השני ותרמה 10.8%, מעבר למספר העוזרים. מקדם ה-β החיוויי הצבע על כך שכלל שהנטיה החברתית-כלכלית היא למדיניות רוחה, רמת מעורבותו של המתוֹך עולה.

ארצות הברית: תוצאות ניתוחי הרגרסיה הצבעו על כך שרמת האמון תרמה באופן משמעותי (89.2%) ל-EPV של רמת המעורבות. משטנה זה השפיע כמעט אך ורק על רמת המעורבות. מקדם ה-β החיוויי הצבע על כך שכלל שרמת האמון בין הפרלמנטר למתוֹך שלו עולה, כך עולה רמת המעורבות של המתוֹך (לכן רמת המעורבות של הפרלמנטר יורדת). מספר העוזרים תרם משמעותית (3.4%) ל-EPV של רמת המעורבות, מעבר לרמת האמון בשלב השני. מקדם β השילוי הראה שכלל שמספר העוזרים יורד, רמת מעורבות המתוֹך עולה. חשוב מאד לקבוע, כאמור, שכפי שניבאנו, היו לפרלמנטרים בארצות הברית במעטע כשיisha עוזרים יותר מאשר בישראל ובגרמניה, שהיו כמעט זהים במשטנה זה. לבסוף, מין הפרלמנטרים נכנס למודל הרגרסיה בשלב השלישי ותרם 1.8%. מקדם β החיוויי הצבע על עליית רמת המעורבות כאשר מין הפרלמנטר הוא נקבה. בגרמניה לא עלה אף משטנה כMOVבק בניתוח הרגרסיה.

דיון

המחקר המלא (Sabag-Ben Porat & Lehman-Wilzig, 2020) סותר במידה מסוימת את התפיסה ההיסטוריית הגורסת כי הרשות החברתית מהוות קשר ישיר בין הפרלמנטר לציבור הגולשים. ניתן לראות כי קיים שיעור משמעותי של פרלמנטרים, המתפעלים או יוצרים תוכן ברטשות החברתיות ברמת התפעול וייצור התוכן כולם. כאשר בוחנים את התופעה מבחינה מעשית, הם אלה העושים עבורים את התפעול וייצור התוכן כולם. כאשר בוחנים את התופעה מבחינה מעשית, בודאי שאין אפשרות לתפועל מלא של הרשות החברתית על ידי הפרלמנטרים, הן מבחינה ההייוף והן מבחינה התחלופה המהירה והאין-סופית של התכנים. אולם, מבחינה אידיאלית ראוי היה למצוא במהלך המחקרים פחות פרלמנטרים שנמצאו במודל כי'כל לא מערבים'. העובדה, כי פרלמנטרים כה רבים לא מערבים כמעט בשום אופן בתכנים הנכתבים בהם, מעידה על הקנייה חשיבות מועטה מדי לרשות החברתית וחוסר הבנה לגבי ההשלכות של חוסר ההתקפות הזה בעולם התקורת הפוליטית. דבר זה ממצב את השכבה המתווכת כשחקנית פוליטית משמעותית וחשובה שלא קיבלה עד היום תשומת לב תיאורטית מספקת.

בשנים האחרונות החל תהליך הפוך לזה שהחל עם ייסודה של הרשות החברתית ; תהליכי עליו אניעורכת מחקר המשך כתעת. במהלך המחקר, ובמיוחד בתהליכי יצירת הקשר עם חברי בית הנבחרים

בארכזות הברית, ראייתי עד כמה האינטראקטיביות והאפשרות ליצור קשר עם פרלמנטרים ירודה. מלבד המחקר, ומלבד העובדה שרובה המוחלט של האינטראקטציה מתנהלת מול המתווכים ולא מול הפרלמנטרים, הופתעתי לראות כי גם פלטפורמות שאפשרו קשר כלשהו עם הפרלמנטר (כמו, למשל, הוועדות אישיות בפייסבוק) הולכות ונזנחות. ניתן לראות כי רובם של חברי בית הנבחרים וכמחצית מחברי הכנסת וממחברי הבונדסטאג אימצו את האפשרות ("יפיצ'ר") של היעדר אפשרות לשילוח הודעות אישיות דרך הפיסבוק כאשר התאפשר להם. ובכך, מלבד בתגובה על פוסט (אחת מהמוני תשובות ביום), אין דרך ליצור איתם קשר דרך הרשותות החברתיות. אם בראשית השימוש המוקדם של פרלמנטרים ברשותות החברתיות מה שופיעו אותם ואת האתרים האישיים של פוליטיקאים הייתה העובדה שהיו "לוחות מודעות" וסיפקו מידע בלבד ללא יכולות אינטראקטיביות; נדמה שזו הפונקציה שהרשותות החברתיות חווירות אליה היום. דוגמאות העובדה שאנו רואים בכל יום את חברי הפרלמנט כותבים פוסטים ותשובות בפלטפורמות מגוונות, ונדמה לנו שבニアוד לתקשורת המסורתית אנו מתקשרים איתם באופן בלתי אמצעי, יכולה להסתיר חוסר מעורבות וענין שלהם.

רשימת המקורות

- בן-דוד, לי (2004). **סקירה משווה בנושא: מעדים, תפקידים ותנאי העסקתם של עוזרים פרלמנטריים**. ירושלים : הכנסת - מרכז מחקר ומידע.
- בן-דוד, לי (2011). **תנאי העסקתם של עוזרים פרלמנטריים - סקירה משווה**. ירושלים : הכנסת - מרכז מחקר ומידע.
- גילי, יי (2004). **סקירה משווה בנושא: העסקת יועצי בפרלמנט**. ירושלים : הכנסת - מרכז מחקר ומידע.
- הטיס רולף, שי (2006). **אמון הציבור בפרלמנט: מחקר משווה**. ירושלים : הכנסת - מרכז מחקר ומידע.
- הטיס רולף, שי (2010ב). **שיטת הבחירה בישראל: סקירה**. ירושלים : הכנסת - מרכז מחקר ומידע.
- סבג בן-פורת, ח' (2015). **"של מי הסטטוס זהה בכלל?": דפוסי שימוש של חברי הכנסת ועוזריהם הפרלמנטריים ברשותות החברתיות**. עבודה לשם קבלת תואר מאסטר. רמת גן : אוניברסיטת בר אילן.
- סרגנה, יי (2001). **המשולש התקשורתי המודרני: יחסי הגומלין בין שר, יועץ תקשורת ודובר**. עבודה לשם קבלת תואר מאסטר. רמת גן : אוניברסיטת בר אילן.
- שפמן, ע' (2010). **תפקידיהם של העוזרים הפרלמנטריים**. ירושלים : המכון הישראלי לדמוקרטיה.
- Belkacem, K., & Busby, A. (2013). Coping with the information overload: An exploration of assistants' backstage role in the everyday practice of European Parliament politics. *European Integration Online Papers*, 1(17), 1-28.
- Congressional Management Foundation. (2011). *Perceptions and Use of Social Media on Capitol Hill*. Congressional Management Foundation.
- Hammond, S. W. (1996). Recent research on legislative staffs. *Legislative Studies Quarterly*, 21(4), 543-576.

- Mutschke, P., Thamm, M., & Wandhoefer, T. (2011). Extracting a basic use case to let policy makers interact with citizens on social networking sites: A report on initial results. *Journal of eDemocracy and Open Government*, 3(2), 207-215.
- Romzek, B. S., & Utter, J. A. (1996). Career dynamics of congressional legislative staff: Preliminary profile and research questions. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 6(3), 415-442.
- Romzek, B. S., & Utter, J. A. (1997). Congressional legislative staff: Political professionals or clerks?. *American Journal of Political Science*, 41(4), 1251-1279.
- Sabag Ben-Porat, C., & Lehman-Wilzig, S. (2021). Electoral system influence on social network usage patterns of parliamentary assistants as their legislators' stand-in: The United States, Germany, and Israel. *New Media & Society*, 23(5), 1022-1044.
- SGIM. Society of General Internal Medicine (2014). *The Role of Congressional Staff*. Retrieved May, 2021 from: <https://www.sgin.org/File%20Library/SGIM/Communities/Advocacy/Advocacy%20101/THE-ROLE-OF-CONGRESSIONAL-STAFF.pdf>
- Williamson, A. (2009). *MPs Online: Connecting with Constituents. A Study into How MPs Use Digital Media to Communicate with Their Constituents*. London: Hansard Society.

Abstracts

Stability, diversity, and ideology in media agenda setting of public policy issues in Israel's 2019-20 election period

Gilad Greenwald and Maoz Rosenthal

This study examines media agenda and attention in Israel, as they were reflected and constructed in the elite *Haaretz* and popular *Yedioth Ahronoth* and *Israel Hayom* dailies as of October 2018 until the three election campaigns of 2019-2020. Using quantitative content analysis, we examine the extent to which election campaigns have an impact on the *stability* of the presentation of public policy issues in the media and on the *variety* of issues the media cover. This was done by considering the *ideological* and *journalistic* orientations of each of the three newspapers as well. Findings show that of the three election campaigns, only in the September 2019 elections (perceived as a "close race") did the agenda of the three newspapers become less stable and less diverse. Thus, the very occurrence of an external political event (e.g., an election campaign) does not necessarily cause media attention to be more focused on that event. Media attention will experience stabilization and focus during election campaigns, only when news outlets perceive these elections as critical.

"Our Tora-study also defends and saves you": The founding and framing of the 2013-2020 Israeli government in the Ultra-Orthodox daily newspapers.

Rivka Neriya-Ben Shahar

This article deals with the framing of the relationships between the Ultra-Orthodox community and Israeli politics, as represented in the Ultra-Orthodox daily newspapers, during the formations of the 33rd, 34th and 35th Israeli governments. Qualitative-thematic content analysis of 177 texts suggests that their primary themes reflect perspectives of "we, the Ultra-Orthodox" versus "they, the secular and their counterparts". The data reveals attitudes on issues such as: heroes from both sides; central issues for discussion; rhetorical and discursive tools in these texts, and the ways in which they create and empower the theme; the ways in which the Ultra-Orthodox community, as a minority group, marks or blurs its borders and definitions toward the Israeli society. This article facilitates, among other things, a meaningful discussion around the media discourse on the relationships between the Ultra-Orthodox community and Israeli politics.

Haim Hagay

"They don't think about the damage they cause to the profession"

The evolution of the professional discourse in the Israeli sports press between 1949 and 2013.

Haim Hagay

The study is situated in the fields of journalism studies and the sociology of professions. The aim of the study was to examine the evolution of the sports journalism community and the reflexive professional discourse in sports columns that appeared in the print press between 1949 and 2013.

For this purpose, a diachronic content analysis was conducted in newspapers belonging to four different clusters: Popular press, Elite press, Designated sport press and ‘other’ press. The sample included news articles that covered the matches of the Israeli national football team in which a boundary work was performed by the journalists.

The findings show that changes in the correspondents' characteristics corresponded to changes in the boundary work and rhetoric of the community. With the consolidation of a professional community whose hegemony in the field was unchallenged, reflexive considerations came to obscure the community's internal boundaries and emphasize the external boundaries in order to establish a professional expertise. Only when outside factors such as television correspondents and athletes clearly threatened the hegemony of sports columnists in the print press did the journalists attempt to implement professional values related to the objectivist paradigm in order to distinguish themselves from the “non-professional” correspondents and maintain their jurisdiction.

Media Panic: A Critical Review of the World Health Organization Guidelines on Screen Time for Children

Yaakov Ophir, Hananel Rosenberg and Refael Tikochinski

In April 2019, the World Health Organization (WHO) published strict guidelines regarding children's screen time. This article provides a step-by-step, critical review and meta-analysis of the psychological literature underlying these guidelines. Out of 33 studies reported by the WHO, 31 were of very low-quality and two were irrelevant or methodologically problematic. Altogether, the studies produced mixed findings, including counterfactual, positive and null results. A meta-analysis revealed a very small overall effect ($r = 0.095$) and a significant publication bias (adjusted $r = 0.06$). These findings corroborate with current literature and suggest that, to date, there is no convincing causal evidence that screen-time (per se) impairs psychological development. Future research is recommended to distinguish between normative and pathological screen use, direct and indirect effects of screens, and different screen content. Future guidelines may provide parents with more nuanced recommendations regarding children's screen use and help reduce the moral panic over screens.

Reflection as Ethical Process in Documentary Film: Eight Decision-Making Issues

Garnet C. Butchart and Amir Har-Gil

Reflection as Ethical Process in Documentary Film: Eight Decision-Making Issues

Traditionally, the objective of documentary filmmaking is to look and to teach—to add perspective on, by way of building knowledge about, issues of public concern. Cinema and media studies scholarship on that enterprise typically focuses on its audio-visual content, what is seen and heard on screen. Much less scholarship is concerned with what is not, or cannot usually, be said and seen in the cinematic space of the documentary screen, such as the process of making documentary films and videos. In contrast to the former tradition of scholarship, this article focuses on the decision-making process involved in the practice of making documentary films. Drawing on interviews with professional documentary filmmakers in Israel conducted over a 10-year period, the article identifies 8 major decision-making issues common to documentary filmmaking. We contend that reflection on those 8 image-making decisions, as demonstrated by media professionals reflecting on them, is a core ethical process.

הנחיות להגשת מאמרים וחומרים נוספים לפרסום בכתב העת "מסגרות מדיה" החל מגיליון 21

מאמריים מקוריים

ניתן להגיש מאמרים מקוריים בעברית אשר טרם נשלחו לפרסום בבמה אחרת בשפה כלשוי. יש להכין את המאמרים כקובץ WORD בעמוד A4 עם שלדים של 3 ס"מ בכל צד. ובוגוף דויד 12 בעברית ו-times New Roman באנגלית.

המאמר יכלול שני חלקים: (א) דף שער הכלול את שם המאמר, שם המחבר או שמות המחברים, שיווק מוסדי, מספרי טלפון וכתובות דואר אלקטרוני; (ב) גופו המאמר, כולל תקציר בהיקף של 150-120 מילים בראש המאמר. כן יש לצרף תקציר באנגלית.

המאמר לא עליה בהיקפו על **7,500 מילימט**, כולל טבלאות ורשימת המקורות.

יש להתאים את כללי הכתיבה והציטוט ללאו של American Psychological Association Publication במחודורה השבעית. כלליים אלה שונים מעט ברישום הביבליוגרפיה בעברית ולכך מומלץ לעיין במאמרים שפורסמו כבר ב吉利ונות קודמים. בראשית המקורות בסוף המאמר שמות כתבי עת או ספרים שנכתבו בעברית יודגשו (**bold**) ושמות כתבי עת וספרים באנגלית יסומנו מתויה (*italic*). ניתן לעיין ב吉利ונות קודמים של **מסגרות מדיה** באתר האגודה הישראלית לתקשורת:
<http://www.isracom.org.il/?cmd=media2>

המאמרים יופנו להערכתם (שיפוט) של לפחות שני עמיתים באופן אונימי. לפיכך בעת הגשת מאמר יש להקפיד כי בטקסט לא יהיה אזכור של זהות המחבר/ים. במקרה של ציטוט פרסום של המחבר/ים יש לציין במקומות המתואימים בגוף הטקסט (s) Author או מחבר/ים עם שנת הפרסום בסוגרים, ואילו בראשית המקורות יש לציין (s) Author ואת שנת הפרסום ללא שם הפרסום. פרסומים אלה יופיעו במרוכז בתחילת רשימת המקורות.

במידת האפשר יש להמעיט בהערות שלדים (אותן יש להמיר להערות סיום). הערת החשובה לכותב יש לננות לכלול בתוך גופ הטקסט. הערות השלדים תמוספרנה בסדר רץ ותובאה בסוף המאמר. המערכת תפעל במהירות ובאופן "ידיומי" למגישי המאמרים ותקפיד ככל האפשר על לוח זמנים של השלבים השונים בשיפוט מאמרים ובחנותם לדפוס, דהיינו למסור הערכות וחווות דעת למחברים

שהגישו מאמר תוך 60 ימים ממועד קבלתו. כתוב/תיקון של מאמר במידת הצורך ועל פי חוות דעת השופטים ייעשה בידי המחברים עד 30 ימים מיום קבלת העורנות מן המערכת. מקובל בכתב עת אקדמי, הכותבים יתבקשו להבהיר את זכויות היוצרים על המאמר המתפרסם בכתב העת.

דו"חות מחקר ודוחות על עבודות דוקטור חדשות

הדו"חות יונשו לעורך במתוכנות של מאמר קצר (כ-500-2,500 מילים). הכוונה אינה למאמר מדעי מלא שאפשר להגיש לפרסום במסלול המאמרים המדעיים המקוריים, אלא לסקירה של מחקר תוך הדגשת הממצאים המרכזיים וניתוחם.

ביקורת ספרים

המערכת מזמין חוקרים להגיש ספרים חדשים שפורסמו בשנה החולפת, בעברית או באנגלית, הנוגעים למכלול תחומי התקורת. על פי המסורת כתב העת יפרסם שתי ביקורות על כל ספר. אין המערכת מתחייבת להתייחס לכל ספר שיגע לידיה.

יש לשולח עותק דיגיטלי של הספר לעורך כתב העת (חיל מגילון 21), ד"ר יובל גוזנסקי (yuvalg@mail.sapir.ac.il). אם אין ברשות המחבר עותק דיגיטלי, ניתן לשולח שני עותקים לעורך כתב העת. לפני משולח העותקים יש לאמת בדוא"ל עם ד"ר גוזנסקי בדבר משולח הספרים.

עריכת לשון וציון שמות ושיקום האקדמי של המחברים

מחברים שמאמריהם, דו"חות מחקר ונתמיצת עבודות הדוקטור וכן סקירות הספרים התקבלו לפרסום בכתב העת, יקבלו לאישורם את נוסח המאמר לאחר עריכת הלשון. בעת אישור הגרסה הסופית על המחברים להוסיף וככית (*) ליד שמות שתפנה להערה בסוף העמוד הראשון עם פרטי שיוכם האקדמי (למתכונת הכתיבת ראו גילונות קודמים של כתב העת). האחריות על עריכת התקצירanganlit על הכותבים. התקציר יהיה נאמן לגרסה الأخيرة של המאמר שהתקבל לפרסום.

משולח למערכת כתב העת

עד לעדכון אתר כתב העת והנחיות לכותבים כל מאמר, סקירה, דו"ח מחקר או חומר אחר יש לשולח לעורך כתב העת (חיל מגילון 21), **ד"ר יובל גוזנסקי: yuvalg@mail.sapir.ac.il**

tocn העניינים

דבר העורך

הלל נסוק

דברים לזכרו של אורן סופר ז"ל

דוד לוי

מאמראים מקוריים

gilad grinولد ומעוז רוזנטל

יציבות, מגון ואידאולוגיה בתשומת הלב התקשורתיות לנושאי

מדיניות ציבורית בתקופת הבחירות 2019-2020

רבקה נריה-בן שחר

"לימוד התורה שלנו מגן ושומר גם עלייכם": המՏgor של

תקופות הכינון של

ממשלה ישראל الأخيرة (2013-2020) ביוםונים החרדאים

חימם חגיגי

"שומ ממחישה על הנזק שהם עושים לענף שלהם":

התפתחות העיסוק העיתוני והשיח המקצועית בעיתונות

הספרות 1949-2013

יעקב אופיר, חנןאל רוזנברג ורפאל טיקוצ'ינסקי

tabhlat המסכים: ניתוח ביקורתית ומטא-אנליזה של הנחיות

ארגון הבריאות העולמי להגבלה השימוש במסכים בקרבת ילדים

עיבוד חדש של מאמר שפורסם בעבר באנגלית

גרנט בוטצ'רט ואmir הר-גיל

שמונה סוגיות בתהליך האתי של קבלת החלטות בעשיית

סרטים תיעודיים בעניין יוצרים ישראלים

בשדה מחקר התקשורת

chan sag-ben port

2617-5290